שו״ת · אחרונים · פנים מאירות

# פנים מאירות חלק ג

רבי מאיר איזנשטאט

**ספריית אור ברסלב** · or-breslev.co.il

# פנים מאירות חלק ג

רבי מאיר איזנשטאט

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פנים-מאירות-חלק-ג/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

# תוכן העניינים


**שאלה א** ..... 4
**שאלה ב** ..... 12
**שאלה ג** ..... 29
**שאלה ד** ..... 31
**שאלה ה** ..... 45
**שאלה ו** ..... 45
**שאלה ז** ..... 49
**שאלה ח** ..... 50
**שאלה ט** ..... 50
**שאלה י** ..... 52
**שאלה יא** ..... 56
**שאלה יב** ..... 63
**שאלה יג** ..... 72
**שאלה יד** ..... 72
**שאלה טו** ..... 73
**שאלה טז** ..... 76
**שאלה יז** ..... 82
**שאלה יח** ..... 83
**שאלה יט** ..... 84
**שאלה כ** ..... 84
**שאלה כא** ..... 90
**שאלה כב** ..... 95
**שאלה כג** ..... 103
**שאלה כד** ..... 103
**שאלה כה** ..... 104
**שאלה כו** ..... 106
**שאלה כז** ..... 107
**שאלה כח** ..... 109
**שאלה כט** ..... 109
**שאלה ל** ..... 111
**שאלה לא** ..... 112
**שאלה לב** ..... 113
**שאלה לג** ..... 114
**שאלה לד** ..... 116
**שאלה לה** ..... 119
**שאלה לו** ..... 122
**שאלה לז** ..... 123
**שאלה לח** ..... 125
**שאלה לט** ..... 126
**שאלה מ** ..... 128
**שאלה מא** ..... 139
**שאלה מב** ..... 152
**שאלה מג** ..... 156
**שאלה מד** ..... 157
**שאלה מה** ..... 158
**שאלה מו** ..... 170
**שאלה מז** ..... 174
**שאלה מח** ..... 180
**שאלה מט** ..... 180
**שאלה נ** ..... 187

## שאלה א

חזית איש מהיר במלאכתו אינו מתגדר לפני מלכים יתיצב מציב לו יד בעשר ידות בכל מדה ומדה שמנו חכמים מהולל ומהודר בחריפתו ובקיאתו הרים עוקר ומקדר יצא לו מוניטין של כתב בכתביו והלכה כר"מ בגדרותיו גודר גדר ה"ה אהו' מחותני הרב הגאון הגדול שנתגדל בשם טוב לדידי' ולאחרינא אחריו יאיר נתיבות עולם משוש דור ודור נ"י ע"ה פ"ה כ"ש מהור"ר מאיר נ"י אב"ד ור"מ יצ"ו:

זה לי עידן עדנים הרבה שלא קדמתי פניו כי אמרתי אטרוחי בכדי למה לי באשר ידוע לי שאיננו מופנה מלימודו הכרחי וכי קאי רבי בהא מסכת' וכו' אמנם כעת באתי בשאלה אחת אשר גדולה היא אלי בדין אחד מעיקר שבת והוא ע"ד שמתקבצים פעמים בשנה קיבוץ גדול ליהודים בעיר קרעמו ושוכרים מנכרים הכיפות ובתים שמניחים שם סחורתם והיהודים מפוזרים בכל עיר זה בכה וזה בכה והבתים והכיפות מיוחדים לסחורות שלהם מה משפט העיר ההוא לענין טילטול בכל העיר בשבת כי לפי הנראה בעליל מפשט לשון הש"ע בסי' ש"ע ובסי' שפ"ב דאורחים אוסרים מיד זה על זה אין ספק שיהודים אורחים אוסרים מיד זה על זה ובאמת מיום נסעי לשם ללבי שמתי ולכולם לא הראתי ועשיתי עירוב משלי וזכיתי ע"י אחר לכל המתקבצים שמה אך היתי כשחוק לרעים ולעגי לי בלעגי שפה והשבוני כי מיום שנסעו לשם זה שנים רבות לאין מספר לא שמענו פוצה פה ולמה חכמת אז יותר ולכולם שאלתי ופורש אין לי באשר הדין פשוט כנ"ל לפע"ד ובהוסדם יחד עלי אמרתי להם כי ניקל הוא להבליע השכירות באשר תמיד ניתן דבר מה למושל העיר ועיר מוקפת חומה כנודע ואף גם בעיני פליאה נשגבה לא יוכל לה למה נהיתה דבר זה שמצד תמי' זו כמעט נסגותי אחור ולומר הנח להם לישראל מנהגן ואני אמרתי בחפשי בשו"ת אחרונים ומצאתי נידון זה כהווייתו בשו"ת רמ"א סי' ק"כ ובהגה' שם ע"ש שו"ת מהרש"ל ומה שמצאתי ראיתי הצ"ע בזה לפי עניות דעתי והוא מה שהקשה הב"י בסי' שפ"ב וז"ל כתב המרדכי ר"פ הדר בשם רש"י חצירו של כותים הרי כדיר של בהמה פי' ומותר לישראל המתאכסי שם להכניס ולהוציא ואם יש שם ישראל אחר אוסר פי' אוסר לאורח להוציא מבית כותים לחצר אבל אותו ישראל מותר להוציא מביתו לחצר דאין ישראל האורח אוסר עליו עכ"ל ובתרומת הדשן סי' ע"ו כו' ותמיהני עליו שדברים הללו לאו לדברי ראב"י דקיימ"ל כוותיה איתמר אלא לדברי ר' מאיר דלא קיימ"ל כוותיה כו' וכיון דלא קיימ"ל כר"מ א"כ נקטינן דשניהם מותרים דאין ישראל הדר שם אוסר על האורח ולא האורח על ב"ה עכ"ל הב"י ואני שמעתי ולא אבין מנ"ל זה דילמא מ"ש רש"י לדברי ר"מ ה"ה לראב"י דכמו שהדין הוא לר"מ ביחידי

ישראל ה"ה לראב"י בשני ישראלים הדרים ונכרי ליתוהו דאז ישראל אחר הבא לשם אינו אוסר על שנים הדרים ושנים ההם אוסרים על האורח ולכאורה הי' אפשר לי לומר כיון דקיי"ל שאין היחיד נעשה אורח אצל היחיד אבל רבים נעשים אורחים אצל רבים כדאיתא בב"י סי' ש"פ וב"י הביא בשם הרב המגיד והרשב"א יע"ש וא"כ לדברי ראב"י לא שייך זה כיון דשנים דרים בקבע בחצר היחיד נעשה אורח אבל לר"מ דיחיד דר שם אז אין היחיד נעשה אורח ושפיר הקשה אמנם הרי כתב הש"ע ע"ש תרומת הדשן ש"ע דאפילו רבים נעשו אורחים בזה אצל היחיד וכש"כ יחיד אצל יחיד וא"כ י"ל הוא הדין לראב"י ועוד צריך עיון אצלי אמאי שכתב בשו"ת רמ"א סי' ק"כ לישב דאורחים לא אסרי אב"ה והא דכתב רש"י להאי פונדק דהוי דיירי בי' תרי ישראל ונכרי אחד וכו' א"כ איכא למימר דעיקר האיסור לא הי' מכח אכסינאים רק מכח ב' ישראלים דהוי דרי בי' עכ"ל ע"ש היטב ויקשה לכאורה דמ"מ מוכח דאורח אסר ולא בטיל לגבי ב"ה שהרי אלו שנים דהוי דרו בודאי הי' שוכרים רשות מנכרי כראב"י וא"כ למה ליה לר' חנינא ולריש לקיש לשכור שוב מהמשכיר בשלמא אם אורחים אסרי ולא בטלי לגבי ב"ה שפיר הוצרכו לשכור ובודאי היה מערבים ג"כ עם אלו תרי דהוי דיירי דחשיבי דירתן בפני עצמן והיה אפשר לומר דהוי סביר' להו דצריך לשכור לכל אחד ואחד שהרי קאמר בגמ' שם דף ס"ו שוכר כמערב דמי מאי לאו מה מערב מבעוד יום אף שוכר מבעוד יום ומשני לא מה מערב אחד מערב לכולם אף שוכר אחד שוכר לכולם ואינהו שהיו יראים שמא יבוא הנכרי בשבת וקשה הוי להו לשכור בשבת כשיבא אלא צריך לומר דהוי סביר' להו מה מערב מבעוד יום אף שוכר מבעוד יום ולא מקיש לקולא מה מערב אחד מערב לכולם אף שוכר אחד שוכר לכולם ובזה יבוא היטב על נכון אמנם האמת יורה דרכו אף דקי"ל אחד שוכר לכולם היינו למי שהי' שם בשעת השכירות אבל אלו תרי דהוי דיירי בקביעות לא אסקי דעתו על אלו אורחים משא"כ בציבור וקהל הדרים כדאיתא בט"ז אבל אי נימא ללשון ראשון בפי' רש"י דאורחי' לא אסרי ובטלי לגבי בעל הבית למה הוצרכו לשכור ואין לומר דס"ל דצריך לשכור בכל ערב שבת וכיון דלא הוי נכרי התם לא אסר על ב"ה רק אורחים כדפי' רש"י לדבר ר"מ אם יש שם ישראל אחד אוסר היינו שאוסר בית הנכרי על האורח הבא לשם ולא על בעל הבית כיון דליתוהי ואם ה"ה לראב"י בדדיירי תרי ונכרי ליתוהי אוסר בית הנכרי על האורחים כמו שהקשתי לעיל על הב"י בזה ליתא דא"כ למה פי' רש"י והי' חוששים שיבוא הנכרי בשבת שהרי אפילו לא יבוא אוסר על האורחים לדברי ראב"י וכו':

ועוד דכבר איפסקא הילכתא דאין צריך לשכור בכל ערב שבת וזה שפי' רש"י ריש פ' הדר וקשה עליו לשכור בכל ערב שבת כבר כתב הרא"ש ז"ל בזה יעיון שם ולי נראה עוד לפרש בצירוף מה שתמוה לפרש"י ריש פ' הדר דף ס"ב בד"ה אליבא דפשע והפסידהו חכמים לישראל הדר עמו כדי שיקשה בעיניו ליתן שכר בכל שבת ושבת עכ"ל הרי בגמ' קאמר להדיא וכותי לא מוגיר משמע שמהאי טעמא יצא ישראל משם משום דכותי לא מוגר ולא כפי' רש"י ונראה לי דודאי אימת שייך לומר שחושש הנכרי שיחזיק הישראל ברשותו אם משכיר לו רשותו לעולם אבל אם יראה הכותי שישראל צריך לשכור בכל שבת בודאי לא יחוש שישראל יחזיק ברשותו שהרי הוא משכיר לו בכל שבת והכי קאמר בגמרא וכותי לא מוגיר בפעם אחד לכל השבתות משום דסבר שמא יחזיק ישראל ברשותו אך הכותים מוגר בכל שבת ושבת וזה לא יעשה ישראל ויקשה עליו לשכור בכל שבת ויצא משם אבל באמת אם משכיר לו לזמן מרובה מהני וק"ל:

וזה הצ"ע בדינים הנ"ל לפי עניות דעתי ואמרתי אערוך אליו משפטי כי הוא מותיב ומפרק ויש לאל ידו להנחני בדרך אמת עכ"פ לכ"ע אורחים הבאים באין בעל הבית קבוע אוסרים מיד זה על זה באין פיקפוק ומה שחתרתי למצוא כזה באשר שמבשלים בישולם במקום אחד אצל גאר קוך ומקום המוגרים וכעין מה שכתב בש"ו מהרש"ל הנ"ל ומכח זה נהגו העולם כו' הגם שהיתר זה חלוש מאוד דאלו מבשלים לפעמים במקום דירתם בבית הנכרי אף גם לפעמים יש שם שנים גאר קוכין ויותר אני בעניי אין לאל ידי למצוא היתר בזה ע"כ אמרתי לחלות פניו אפי רברבי נא יודיעני דרכיו וינחני במעגלי צדק להשביני מלא דבר ומן השמים שכרו כפול כמדובר כנשר יחדש נעוריו ובכחו יגבר מברכת הדיוט אני הגבר כלי ריק ונשבר דש"ת כ"ד הקטן צבי יכונה הירש בלא"א הר"ר יוסף בי"ח ז"ל ה"ה. תשובה עטרת צבי וקרני ראם לו ועטרה עיטור סופרים ספרא דיוקנא ותנא תוספ' ה"ה אהו' מחותני החריף והשנון זית רענן כבוד מהור"ר צבי הירש נר"ו:

הנה כתבו קבלתי ביום א' העבר ובקראי שנים ושלש דלתות ראיתי שהוא מפליג בעירובין ומראה פנים לכל צד השוה ושאלתו כשאלת הראשונים שדיברו בדין זה ה"ה מהרש"ל ורמ"א כאשר הזכיר מכתב בכתבו ואם אמנם שם סבבוני והקפוני שרדות עיונים גדר מזה וגדר מזה לחדש לבני ישיבתי מ"מ לרוב אהבתו הפסקתי באמצע הפרק להשיבו על כל דבריו ועל כל ספיקות וקושיות שנתקשה לו ואבוא על סדר קונטריסו ראשון תחילה נאמר שכתב מכ"ת שעשה עירוב משלי וזכיתי ע"י אחר ולכל המתקבצים שמה תמה מה הואיל זיכה שלו הלוא אין עירוב וביטול במקום נכרי ואפשר שזה בכלל מה שכתב ובהוסדם יחד עלי אמרתי להם כי ניקל הוא להבליע השכירות כאשר תמיד

נותן דבר מה למושל העיר עכ"ל אפשר שהקשהו לו דבר זה והשיב להם כי ניקל הוא להבליע השכירות וכו' אבל מ"מ הלשון אינו מתוקן שקודם כל הי' לו להדר להבליע השכירות מן הנכרי ואח"כ לזכות לכל המתקבצי' אבל מלשונו משמע שזיכה תחילה ודבר זה הי' טירחתו לריק אבל דנתי מכ"ת לכף זכות כי בודאי דבר זה לא נעלם ממנו ומסתמא עשה תיקון של שכירות ג"כ דקימ"ל דאחד שוכר ע"י כולם:

אך מה שכתב מכ"ת ונתפלא על הרב ב"י שתמה למה לא דחה בעל תרומת הדשן וסתר הפסק המרדכי בזרוע נטוי' מפני שדברים הללו לאו לדברי ראב"י דקימ"ל כוותיה איתמר אלא אליבא דר"מ דלא קימ"ל כוותי' וכו' וכתב מכ"ת וז"ל ואני שמעתי ולא אבין דילמא מה שכתב רש"י לדברי ר"מ הה"ד לראב"י דכמו שהדין לר"מ ביחידי ישראל הה"ד לראב"י בשני ישראלים הדרים ונכי ליתוהי וכו' ורצה לישב כיון דאין יחיד נעשה אורח אצל היחיד וכו' אמנם הרי כתב הש"ע בסי' ש"ע דאפילו רבים נעשים אורחים אצל היחיד וכש"כ יחידים אצל יחיד עכ"ל ואני אומר גברא קא חזינא ותשובת' לא קא חזינא כשנבין דבר זה יתרצו כל הספיקות שלו דהא נודע לכל בי רב הא דקתני במתניתין ראב"י אומר לעולם אינו אוסר עד שיהי' שני ישראלים אוסרים זה על זה משום גזירה שלא ילמוד ממעשיו אמרו רבנן אין עירוב מועיל ואין ביטול רשות מועיל במקום נכרי עד שישכור ונכרי לא מוגיר משום דחייש לכשפים ובברייתא דפליג ר"מ וראב"י דאמר ר"מ חצירו של נכרי הרי הוא כדיר של בהמה ומותר להכניס מן החצר לבתים אם יש שם ישראל אחר אוסר ולפי' רש"י האורח אסור אבל הנכרי אינו אוסר על ביתו של ישראל ורמינן מתניתין אברייתא ומשנינן דברייתא מיירי דליתא לנכרי ולכך לא אסיר על בעל הבית אבל האורח אסור להוציא מבית הנכרי ועל זה פליג ראב"י בברייתא ואמר לעולם אינו אוסר עד שיהיה שני ישראלים אוסרים זה על זה וע"כ אפילו בדעירבו מיירי דאי לא עירבו פשיט' שאסורים זה על זה דהוי שני רשויות וק"ו שהאורח אסור להוציא לחצר אלא ע"כ בשעירבו מיירי או ביטלו רשות זה לזה והוי רשותם רשות אחד אוסר הנכרי עליהם עד שישכירו אפילו אין הנכרי בביתו דאל"כ שאינו אוסר עליהם אלא על האורח אמאי פליג ר"א בן יעקב אר"מ מאי שני בעל הבית אחד די"ל דאין אוסר הנכרי על ב"ב אלא על האורח מ"ש שני בעלי בתים שעירבו או שביטלו רשות כאחד דמי דאין כאן אלא רשות אחד אלא ע"כ דפליג ראב"י אדר"מ וסבירי ליה דאחד אינו אוסר אפילו על האורח ובשני ישראלים אוסר הנכרי אפלו על בעלי בתים הדרים ופשיטא על האורח אפילו אין הנכרי בביתו אוסר ושפיר הקשה הב"י שהי' לתרומת הדשן לדחות פסק המרדכי בזרוע

נטויה בדברים הללו לאו לראב"י איתמר אלא לדברי ר"ע דלא קימ"ל כוותיה ולראב"י בישראל אחד אינו אוסר הנכרי לא על האורח ולא על הבעל הבית:

ובזה מיושב כמה תמיהות גדולות אשר הקשו התוס' על פי' רש"י בדף ס"ה ע"ב וריש לקיש ור' חנינא איקלעי להההוא פונדק דלא הוי שוכר והוי משכיר אמרו מאי למוגר מיני' ופי' רש"י והיו יראים שמא יבוא הנכרי בשבת וכתבו התוס' ר"ל דאם לא הי' בא לא הי' אוסר והיינו כר' יהודא ואע"ג דפסקינן לעיל דהלכה כר"ש וכו' ובדיבור המתחיל דאתי נכרי דפונדק בשבת כתבו התוס' פי' בקונטרס דמאתמול לא הוי מצי לאיערובי דיורים דישראל הוי ביה משום דנכרי אוסר עלייהו אע"ג דליתיה ודבריו תמוהים שפי' סוגיא זו דלא כהילכת' דקימ"ל דאין הנכרי אלא היכי דאיתי' כדפרשתי לעיל וכדפירש נמי בקונטרס בההיא עובד' דלעיל ובפי' רש"י אחרים מצאתי דמאתמול שפיר מצי לאיערובי דיורין דישראל הוי ביה משום דנכרי לא אסור עלייהו היכי דליתיה כו' עכ"ל ופי' ראשון ראשון דאית' בפי' רש"י על האלפסי ותמי' גדולה למה הקשה התוס' על רש"י שפי' סוגיא זו דלא כהילכת' הוי להו לאתמוהי איך יסתור דבריו תוך כדי דיבור ולי נראה דאין מקום לקושיות התוס' ודברי רש"י בלשון ראשון ברירין אחרי שנברר דברי הרמב"ם שהביא הטור בסי' שע"א וז"ל והרמב"ם כתב שנכרי אוסר כיון שיכול לבוא בשבת והוא ממשנה בפ' המשתחתפין המניח את ביתו והלך לשבות בעיר אחרת אחד נכרי ואחד ישראל הרי זה אוסר דברי ר"מ ר' יהודא אומר אינו אוסר ר' יוסי אומר נכרי אוסר וישראל אינו אוסר שאין דרך ישראל לבוא בשבת ר' שמעון אומר אפילו מניח ביתו והלך לשבות אצל בתו באותו העיר אינו אוסר שכבר הסיע מלבו ובפלוגת' דר"י ור' יוסי פסק הרא"ש כר' יהודא משום דהלכה כדברי המיקל בעירוב אבל הרמב"ם פסק כר' יוסי ונתן הרב המגיד טעם לדבריו וכתב עוד שנראה מדברי הרמב"ם שאין הנכרי אוסר אלא אם כן הוא במקום קרוב דהיינו מהלך יום אחד שיכול לבוא בשבת אבל אם הי' רחוק יותר אינו אוסר שיש שכתבו כן וכתב הב"י שזה דבר פשוט דהא בריש פ' הדר עלה ס"ב מוקמינן לאוסר דר"מ דוקא דאתי ביומא כלומר אבל אם היה במקום רחוק שאי אפשר לו לבוא ביומא לא אסיר וממילא נשמע לר' יוסי דלא בא להחמיר על ר"מ בנכרי דא"כ הוי ליה לפרושי עכ"ל הב"י בס"ס שע"א ועין בעין נראה שהי' לפניו גירסא בדף ס"ב לא קשיא הא דאתי ביומא הא דלא אתי ביומא והמעיין בדברי הרב המגיד יראה להדיא דפוסק כר"ש דתלוי הכל בהסיח דעתו דאפילו הלך לשבות אצל הנכרי אינו אוסר ובדין הנכרי פסק כר' יוסי וכר' יוחנן דאמר בפ' מי שהוציאו דר' יוסי ור' יהודא הלכה כר'

יוסי אפילו בעירובין וכש"כ דהוי להו ר"מ ור' יוסי תרי לגבי ר' יהודא באסור נכרי והוי להו ר' יהודא יחיד לגבייהו יעויין שם:

ואני אומר דיש לו ראיה ברורה מן הש"ס דפסק כראב"י כי דפליג אדר"מ גבי ישראל אחד אבל בשני ישראלים אפילו לא איתיה לנכרי בביתו אוסר עליהן ולא מהני עירוב לביטול רשות וס"ל להרמב"ם דהני פסקי לא סתרי אהדדי דהא דפסקינן כר"ש משום דתלויה הכל בהיסח הדעת אבל בנכרי שיכול לבוא בשבת אוסר אפילו אינו בביתו:

ובזה יהי' נוחים דברי רש"י דהא הנחה זו שכתב הב"י אמת הא דנכרי אוסר אף שאינו בביתו היינו דוקא שאינו רחוק כ"כ שיכול לבוא בשבת אבל אם הי' רחוק כ"כ שאינו יכול לבוא בשבת אינו אוסר והנה ריש לקיש ותלמידי דר' חנינא איקלעו להההוא פונדק דלא הוי שונה והוי דיירי תרי ביה תרי ישראל והנה בספק דרבנן קימ"ל לקולא ולא ידעו אם הנכרי רחוק מהם כל כך שלא יוכל לבוא בשבת ואינו אוסר עליהם וא"כ מצד הדין הי' יכולים לערב והי' מותרים לטלטל דתולין באיסור דרבנן לקולא אבל הם הי' מתיראים שמא יבא הנכרי בשבת ויתברר הדבר שהי' במקום קרוב שהי' יכול לבוא ואוסר עליהם ולא יהני להם העירוב בלא שכירות ולכך היו מהדרים לשכור מן המשכיר כדי שיהנה להם עירוב או ביטול רשות והיינו כר' יוסי וכראב"י דס"ל דכל היכי שהיה הנכרי במקום שהיה יכול לבוא בשבת אף שאינו שם אוסר אבל ר' יהודה ס"ל דאינו אוסר והם פסקו כר' יוסי וכראב"י דפליג אדר"מ וחששו שמא יבוא נכרי בשבת ורצו לשכור מן המשכיר לנכרי כדי שיהא כולם מותרים ע"י עירוב ודלא כפי' התוס' שפירשו דעבדו כר' יהודא אלא לפי דעת הרמב"ם עבדו כר' יוסי וכראב"י והשתא בעובדא דאתי נכרי מרי דפונדק בשבת פי' רש"י דמאתמול לא הוי מצי לערובי דיורין מישראל הוי ביה משום דנכרי אסור עלייהו אע"ג דליתא ר"ל דמסתמא כיון דאתי בשבת לא הי' רחוק מביתו שהי' יכול לבוא בשבת והיה להם ידיעה שלא נתרחק מביתו שהי' יכול לבוא בשבת ולכך היה אוסר עליהם וכשבא בשבת נסתפקו אם מותר לשכור ממנו בשבת אם שוכר כמערב דמי וצריך לשכור מבעוד יום או לא:

ובזה מתורצים כל קושיות התוס' כמה שכתבו בד"ה דאתי נכרי שדברי רש"י תמוהים שפירש סוגיא זו דלא כהילכת' דקי"ל דאין נכרי אוסר אלא היכא דאיתא כבר פירשנו שהוא כהילכתא ורש"י למד כפי' הרמב"ם וכל היכי דיוכל נכרי לבוא ביום השבת אוסר אף שאינו שם וכר' יוסי וכר' ביבי וגם דברי רש"י אין סותרים זה את זה הא דמשמע לעיל שהיו יראין שלא יבוא הנכרי בשבת משמע דאי לא בא לא היה אוסר היינו מן הסתם דאזלינן לקולא לומר שהוא במקום רחוק שאינו יכול לבוא בשבת וכל זמן שלא בא היו

מותרים לטלטל ע"י עירוב אלא חששו שמא יבוא ויתברר הדבר שלא היה במקום רחוק ליבטל עירובם ולכך רצו לשכור מן המשכיר לנכרי ובההיא עובדא דאתי מרי דפונדק בשבת פי' רש"י דלא מצי לערובי דנכרי אוסר עליהם אע"ג דליתא משום כיון דאתי בשבת מסתמא לא הי' רחוק והיו יודעים שלא הרחיק נדוד מביתו ולכך לא מצי לערובי כיון שהיה יכול לבוא בשבת נכרי אוסר עליהם אע"ג דליתא:

ולפ"ז מצינו למימר הא דכתב בספרים אחרים בפי' רש"י דמאתמול הוי מצי לאערובי משם דנכרי לא אסור עלייהו היכי דליתא אינו מחולק עם פי' רש"י בספרים ישינים בדין אלא בפי' דשמעתן דס"ל אף שאתי מרי דפונדק בשבת הם לא ידעו שהי' במקום קרוב שיכול לבוא בשבת א"כ מן הסתם אינו אוסר עלייתו דאזלינן לקולא במילתא דרבנן בקניות רשויות והי' יכולים לערב ולא הי' אוסר עליהם הנכרי אלא עכשיו שכך היה המעשה שבא מרי דפונדק בשבת ורצו לשכור ממנו עכשיו ולבטל רשות לגבי חד ובפירוש קמא שפי' רש"י דלא מצי לאערובי משום דנכרי אוסר עלייהו רצה לפרש אף שידעו שהנכרי במקום קרוב שיכול לבוא בשבת ואוסר עלייהו ולכך לא יוכלו לערב ושני הפירושים אינם מחולקים לענין הדין ולפ"ז על כרחינו צריכין אנו לפי' השני שפי' רש"י ולא עירבו מאתמול מ"כ מחמת התרשלות או שכחה לא עירבו. ועתה אבוא על סדר קונטריסו קושיא ראשונה שהקשה על הרב הב"י שתמה ע' תרומת הדשן כבר כתבנו שאין מקום לקושייתו על הב"י ומה שכתב מכ"ת ועוד תמי' אצלי אמש"כ בשו"ת רמ"א סי' ק"כ לישב דאורחים לא אסרי אב"ה והא דכתב רש"י להאי פונדק דהוי דרו בי' תרי ישראל ונכרי אחד וא"כ איכא למימר דעיקר האיסור לא היה מכח אכסנאים רק מכח ב' ישראלים והקשה מכ"ת דמ"מ מונח דאורח אוסר כו' עד דניחא לי' לומר דס"ל דצריך לשכור לכל אחד ואחד מדהיו יראים שמא יבוא הנכרי בשבת וקשה היו להם לשכור בשבת כשיבא אלא צריך לומר דהוי ס"ל מה מערב מבעוד יום אף שוכר מבעוד יום ולא מקיש לקולא:

ואני אומר דאי משום הא לא אירי' דהא כתבו התוס' שם דנכרי הבא בשבת מבטל עירוב ולא סגי אלא בביטול לגבי חד וכמו שפי' רש"י בד"ה דאתי נכרי בשבת ולפ"ז י"ל דלכך רצו לשכור בערב שבת ממשכיר כדי שיועיל להם העירוב לכל אחד ואחד ויהיו כולם מותרים משא"כ אם לא ישכירו ויבוא השוכר בשבת אף שישכירו בשבת מ"מ יבטל עירובם ולא יהי' מותרים כולם אלא צריכין לבטל לגבי חד ונראה לי דפשוט וברור הדבר דס"ל לרמ"א דאם יש בעל הבית קבוע אין האורח אוסר עליו והוא רצה להוכיח שאם אין בעל הבית קבוע וכולם אורחים אוסרים זה על זה והקשה לו מנ"ל הא דילמא כולם

אורחים נמי אינם אוסרים והא דאסירי הכא משום בעלי בתים שדרו שם בקבע ולא משום אורחים ומיירי שלא הי' שוכרים מחמת איזה סיבה או שלא היה השוכר רוצה לשכור להם כמו שאנו צריכין לומר בעובד' דאתי מרי דפונדק בשבת לפי' שני של רש"י דאין הנכרי אוסר בדליתי' והוי מצי למיערבי ולא עירבו מאתמול וקשה למה לא עירבו וע"כ צריכין אנו לומר באיזה סיבה ע"י שכחה או ע"י התרשלות ק"ו בדבר שתלוי בדעת אחרים איך החליט מכ"ת שבודאי הי' שוכרים אלו שנים רשות מנכרי די"ל דלא שכרו או משום דלא רצה השוכר לשכור אותם או משאר מניעות שכחה או התרשלות ורצו עכשיו לשכור ממשכיר ובזה יכונו דברי רמ"א בשו"ת ושפתיו בררו מללו ואין אנו צריכין לכל הדחוקים שנדחק מכ"ת ועלה בדעתו דהני תרי לא אסקו אדעתייהו על אלו אורחים דזה ליתא דלעולם אם יש בעל הבית קבוע אין האורח אוסר עליו ודוק כי הוא ברור בדברי רמ"א בתשובה והדין דין אמת דאורח אינו אוסר אפילו אורחים רבים וב"ה אחד קבוע אינו אוסר אבל אם כולם אורחים אוסרים זה על זה כנזכר בס"ס ש"ע ואחד שוכר בשביל כולם כנזכר בסי' שפ"ב ס"ט ולענין השאלה דשאל קמן מבואר בש"ע דאורחים אסרי אהדדי ותרומת הדשן ותשובת רש"ל לא הי' לפני ומי יבוא לחלוק על הכרעת רמ"א ויפה עשה מכ"ת שחש לעצמו שלא לטלטל אם לא ע"י עירוב משכירות עכ"פ ע"י הבעלה מן הנכרי ומה שמכ"ת רצה לצדד להתיר ע"י שמבשלים אצל האגר קוך כבר תבר מכ"ת לגזיזא בעצמו שטעם זה חלוש מאוד בין בהא נחתא ובהא סלקא לצאת ידי שמים כל ירא ה' לא יטלטל עד שישכור רשות מן הכותי אף ע"י הבלעה ולערב אף ע"י זכוי לכל היהודים אבל למחות לעמי הארצות שלא יטלטלו על זה ועל כיוצא בזה אמרו חכמים מוטב שיהי' שוגגים ואל יהיו מזידים ולפי עניות דעת כוונתי בעזרת ה' דרך אמת ברש"י ע"פ שיטת הרמב"ם והצלתי אותו מתמיהת התוס' ושלא להוציא חלק לישב תמיהת הב"י על תרומת הדשן:

נ"ל לישב דלכך לא סתר פסק המרדכי בזרוע נטוי' דהא ע"כ איכא למידק למה לא הזכיר המרדכי דהא דאורח אוסר וב"ה מותר מיירי שאין הנכרי שם כמו דמשני הש"ס אלא נראה ברור דס"ל להמרדכי הא דפליג ראב"י עם ר"מ בברייתא היינו כשאין הנכרי שם אבל כשנכרי שם מודה ראב"י לר"מ דאף בישראל אחד אורח אסור וב"ה מותר ולכך לא דחה סברא אלימת' היא לחוש לדברי הגאונים והנראה לפע"ד כתבתי וה' יראני נפלאות בתורתו:

כ"ד היום יום ה' ר"ח טבת תצ"ו לפ"ק. נאום מאיר

## שאלה ב

במותב תלתא כחדא הוינא שבאו לפנינו הנעלה כמר משה בר יחיאל ז"ל והב"ח כמר ישעי' בהר"ר יהודא יצ"ו שראו את המעשה האיך נשקע במים כמר שלמה בעלה של האשה מוה' שמחה וכן אמרה בזה הלשון:

ביום ו' עש"ק ח' תמוז תצד"ל אחר חצות היום לערך ג' שעות איז כ' שלמה בעלה של האשה מ' שמחה ושאר אנשי קהלתינו גדולים וקטנים זענין גיגאנגען לנהר טוניא באדין זוא כ' שלמה הנ"ל פר ערשטן אריין גשפרונגען אונ האט אן גפאנגן צו מאכין פאסטין דען שווימען זוא זיין שוואגר כ' משה ב"י הנ"ל אויף איהם גשריגען למען השם וואס מעכסטי דיא ביזט נאך ניט בוורסט דס וואסר זוא ער כ' שלמה הנ"ל מיישב גווועזען דרך שחוק והתול טיט אייך זעהר פארכטין אין דען וואסר וועלט נויט זיין אלס מען עק וועלט היצון דאס וואסער זוא ער זיך דוידר וויטר אריין גלאזט מיט שווימען אונ זיך אויף דען רוקן גליגט אין גשווימען אין איז הינטר דען וואסער גבליבען אין דיא האנט אין דער הייך ארויס גוויזען זוא גיסו כ' משה הנ"ל אויף איהם ווידער גשריגען וואס מאכסטי פר איין פאסטין דיא ביסט ניט בוואסט דאס וואסער זוא דיא אנדערי האבין אן גפאנגען ער מאכט ווידער קינצען ובתוך רגע כמימרא ווידר אויף איהם גשריגען זוא ווייטר איהם נימר גזעהן זוא כ' משה הנ"ל גשריתן למען השם רבותי לאזין מיר זעהן וואס דער איזט בעו"ה ער איז דע טרינקין גווארין זוא זענין מיר גלייך אויס דען וואסער ארויס אין גלאפען אום דען וואסער זוא מיר ניט קענן מער ער זעהן. ותכף ומיד קודם הכנסת שבת בין גלאפין צו דער פישר אלז זייא זאלין זעהן וויא מען קריגן קאן זויא מיר האבין משיב בוופהן אלז זייא האבין צו גזעהן אויף דיא אנדר זייט בייא דען וואסער וויא ער איז אריין גשפרינגען אין גלייך איין פאלשין טריט גטאן האט אין צו מיר גזאגט בזה הלשון ער האט וואהל דיא קונץ גלעדניט אבער ניט רעכט אזוי דער פישר איינער צו דען אנדרין גזאגט דיזער יהודי קומט שוין ניט אויס דען וואסער ארויס אין דאס האט גווערט בייא דען וואסער נאך זיין דער טרינקן יותר אלס בג שעה אין מיר זענין הין אין הער גלאפען אין פר מיינט מיר ווערן דער זעהן שיומען זוא זיין מיר הכל אוועק גנגין איז שוין גווועזין לערך ה' אחר חצות היום כל זה המעשה ראו וכמו כן אמרו כל הנ"ל בפנינו. היום יום ו' טבת תצה"ל שלום מטריבט"ש:

וגם זה מן השמועה ששמענו מהם כמה רוחב המים הי' באותו הפעם שהי' הנהר גדול מרחיב והולך אזי הי' הרוחב לערך י"ב אמות בצימצום וכך המה משערים לפי אומדן דעתן שהי' באותו פעם וכל זה אמרו כנ"ל הנעלה כ' משה בר יחיאל ז"ל והב"ח כ' ישעיה

בר' יהודא יצ"ו היום יום כנ"ל הקטן שלום מטריבטש. יהודה ליב בן הר"ר יוסף ז"ל מק"ק פ"ק פה מלמד בק"ק ק"ב ונאום יודא בהר"ר צבי ז"ל ש"ץ ונאמן דק"ק ק"ב יצ"ו:
במותב תלתא ב"ד בחדא הוינא ואתא קדמנא כ' וואלף שמש מק"ק ק"ב בר' יצחק ז"ל ושאלנו אותו בעונש אילו"ע ואמר לנו בזה"ל אחר חמשה או ששה ימים לאחר שנאבד כ' שלמה חתן נטעל מק"ב דהיינו כ' שלמה האט זיך גבאדין אין דער טונא אונ' איז נאנד גווארין זא איז דער הלטר מק"ב חמשה או ששה ימים אח"כ לשם קימן אונד גיזאנט ער האט גיהערט דאס איין יהודי מכאן איז דער טרינקן גווארין וועו מאן איהם וואס גיבט אזו ויל ער ווייזין ווא ער ליגן טוט האט טען איהם פר שפראכין איין דוקאטין ציא שטנקין זא האט ער גזאגט וואס פאר איין ארט דאס מאן איסם זוכין זאל זענין לייט אהין האבין אבר נישט גפונדין. אח"כ איז דער הלטר זעלבן מיט הין אונד ג"כ נישט גיפונדן זא בין איך אחר חצות לילה אויף גישטאנרין אונד נעבין דער טוני גיגאנגין האב ג"כ נישט גפונדן זא האב איך איזה נכרים גזעהן בייא זיין דארף האב איך גיפרעגט האט עטץ קיין יהודי דא גיזעהן ליגן איין דער טרונקנין יודן זא האט איינער גיזאגט וועו איהר געסטרן קומען ווערט העט איהם אן גיטראפין איך האב איין דער טרונקנין גפונדן ליגן זא האב איהם דען קאפף אויף גהויבן האב איך גזעהן דאס עס איין יהודי איז גיועזין ער האט איין שווארצין בארט גהאט אונט שווארצי האר דא דראן האב איך גוויסט דס ער איין יוד איזט האב איך עס דען הלטר גזאגט וועו איך גוויסט העט דס איינער פון ק"ב דער טרונקן איז גווארן זוא ווער איך אניין גנגין אונד אייך גזאגט אח"כ דס הנכרי דאס גזאגט האט זוא האב איך גזאגט להנכרי ווייס מיר דאע ארט וואס דיא איהם גפונין האסט האט ער מיך גיפירט אונט גוויזן דאס שווארץ האר אן איין שטוידן גהנגן זענין אונ דער בייא האט מיר דער נכרי גזאגט דס דאס וואסער איז גוואקסן אונ דען דער טרונקנין אוועק גשווימט כל הנ"ל העיד כמר וואלף הנ"ל פ"ב כ"ז מנחם תצ"ה לפ"ק:
שוב מעיד כמר מאיר בהר"ר גרשון בענש אליו"ע בחרם חמור בזה הלשון איך בין גיקומן אחר חמשה או ששה ימים אחר זה דס כ' שלמה איזט דער טרונקין גווארן אויף דען איבר פור בייא סמריין האב איך גפראגט אויב זיא קיין דער טרונקנין גזעהן הבין אבר איך האב ניט גזאגט דס ער איין יהודי איזט גוועזן האבין זייא מיך גשאפט כעבן דער טוני גיהן אונ פראגן איך ווער איהם בוודאי דער פראגן דען איז איינר גשווימען אבר זייא ווייסן ניט ווער ער איז גוועזן. אח"כ בין איך גאנגן אין ערשטין דארף הייסט קלעדרין זוא האב אין דער ערשטי מיל אן גפראגט זוא האט מיר דער מילער גזאגט וואן איך ווער פר איין שעה קומן העט אותם קענין בקומן דען איז נאך קיין שעה דס איין יהודי איז נאקיט

פר בייא גשווימען אונר האט מיר אלי אותות ומופתים גזאגט אן איהם דהיינו קלייני שווארצי קרויז האר אונד איין שווארצן בארט אונ פול אין גיזיכט כמו ער גווען איז. ואח"כ האט מיך דער מילר גשאפט פארן אויף ק"ש באדאק דען דאהין איז ער גשוואומן זוא האב איך מיר דען אנדרין טאג איין שיפל גינומן אונד בין נאך גפארין בין קומן צו קיש באדאקיר מיל זוא האב איך ווידר סתם גפראגט אויב זיא קיינם גזעהן האבין שווימן זוא האט מיר דער מילר גזאגט ווען איך ווער פריא קומן העט איהם בייא זיינו מיל אן גטראפן ער איז איבר נאכט ביין זיין מיל גלעגן צו פריא האט ער גזעהן דאס ער איין יהודי איזט האב איך גפרעגט וויא ווייסטו דאס ער איין יהודי איז גווען זוא האט ער מיר גזאגט דס ער נימול איז גווען אונ האט איין שווארץ בערטל נהאם אונד שווארצי קלייני קרויז האר אונד פול אין גזיכט משום הכי ווייל ער דער קענט דס ער איין יהודי איזט האט ער איהם פון זיינר מיל אווען גשטוישן. אח"כ איזט דער מילר מיט מיר גפארן מיט ג' שיפלך אוין ג' צדדים ער מיט זיני מין יונגן צו טיילט זו זוכן דען דער טרונקין זענין גפארן ביז ד' פרסאות אויף דער טונא ווען מיר האבין אן נטראפן האבין אלי גזאגט דאס זייא האבין איהם גזעהן שווימן זוא זענין מיר גקימען ביז אשוואן זענין מיר אויף דיא טייטשי מיל צו קומען זוא האב איך דען מילר גפראגט אויב ער האט קיינעם גזעהן שווימען זוא האט ער גזאגט דס צו פריא איזט ער איבער דען וואסיר גפארין האט ער גיזעהן איין יהודי נעבן זיין שיפעל פר בייא שווימען אונ מופתים הנ"ל גם כן גזאגט אונד מיר גזאגט ער איז אויף מעדווה צו גשוויאמען שם איז דיא טוני גנץ ענג שם ווערין מיר בוודאי איהם בקומן זוא ביך נאך גפארן ביז מעדווה האט מיך בנינכס דער גאלד וואסר האט ער מיר גזאגט ער האט גזעהן איין יהודי שווימן אונ מיר ג"כ אותות ומופתים גזאגט אונד מיר גזאגט איך זאל ניט בחינם נאך פארין ער איז שוין אין דער גרוס טוני אניין קומן שם איז שוין אום מעגליך צו בקומן זוא האב מיך משם אום קערט חצי פרסה פון ראב: ואף וויא איך בין בייא דיא ערשי איבר פור קומן האט מיר איין פישר גזאגט ער האט גזעהן וויא ער איז דער טרונקן ער האט גזעהן דס איהם ניט צו העלפן איזט גווען דס ער אזו גארבייט האט אונ זיך נימר קענן העלפן אונד ער האט גזעהן דס ער נימר אזו לאנג טויארן קאן דס ער איהם צו הילף קומן קען לולי זאת ווער ער איהם צו הילף קומן איך העט גוויס טרינק געלד פר דינט כל הנ"ל האט דער פישר גזאגט צו מיר. ואת העתק מגוף העדות שהוגד לפני ב"ד פה ק"ק פרעשבורג הק' משה חונה בק"ק פ"ב:

תשובה האשה קשת רוח ומרת נפש אשת כמר שלמה הנטבע נגשה לפנינו בקול נהי יגון ואנחה המשברת גופו של אדם וכפי' פרשות השמים ושופכת לב כמים והוא עגונה

זה ימים שנתים וילדה ורכה ועגונה עדיין לא הגיע לעשרים שנים ובעלה לא הי' דר עמה כי אם חדשים שנים והיא סופקת כפים באמרה למה אהי' כעוטיה וארביץ בצהרים ודופק על פתחי בתי דיני ישראל ומשכנות הרועים רועה ישראל להזדקק לדבריה כולה האי ואולי ימצאו לה היתר ע"פ עדים שלשה או שנים שראו בשעת טביעה במצלות מים ואחר זה הגידו כמה נכרים אשר מצאו גוף אחד מת צף ע"פ המים ובדקו אותו והגידו סימנים בשער ראשו שהי' קטנים ושחורות תלתלים וגם זקינו קטן ושחור ושאר תמונות שהי' בבעלה כמר שלמה הנ"ל:

והנה מתחילה אמרתי מה לי להכניס ראשי במים שאין להם סוף אשר החמירו רז"ל ואמרו מים שאין להם סוף אשתו אסורה ומי יוכל להרהר אחר חוקם וגזירה אשר גזרו רז"ל אך מי יוכל לאטום אזנו לשמוע לקול בוכים ואמרתי נילך בעיקבות ראשונים שעלה בדעתם להקל במים שאין להם סוף בההוא גברא דטבע בדיגלת ואנסיב ר' שילי לדביתהו שעלה בדעתו כיון דקוי וקיימי כמים שיש להם סוף דמי ולבסוף אמר שטעה דאומר גלי אשפלוהי וגם רב אשי עלה בדעתו לומר הא דאמרי רבנן מים שאין להם סוף אשתו אסורה הני מילי באונס דעלמא אבל צורב' מרבנן לא אי איתא דסליק קלא אית ליה וגם אמרינן בדף קכ"א דאנסבא ר' נחמן לדביתהו דחסא משום דחסא גברא רבה אם איתא דסליק קלא אית ליה למילתא ומסיק הש"ס ולא היא לא שנא צורב' מרבנן ולא שנא גברא רבה דעבד אין לכתחילה לא ואיכא מה ראו הנך גדולי אמוראי להתיר לאשה במים שאין להם סוף ע"פ סברת עצמם כיון דסתמא תנן מים שאין להם סוף אשתו אסורה ורב שילי סבר לחלק כיון דקוי וקיימי אשתו מותרת וכך רב אשי רצה להתיר אשת צורבא מרבנן וכן רב נחמן עלה בדעתו כיון דחסה גברא רבה אם איתא דסליק קלא אית ליה אע"ג דסתמא תנן מים שאין להם סוף אשתו אסורה אלא ע"כ כיון דמים שאין להם סוף מדרבנן אסורה ולכך עלה בלב כל אחד לחלק ע"פ סברת עצמו ואף שבעלי הש"ס לא הסכימו עמהם עכ"פ אנו לומדים מהם באם המצא ימצא איזה היתר ע"פ ראיות וסברות מהש"ס המצוה עלינו לחקור עד מקום שידינו מגעת כולה האי ואולי נוכל למצוא לה היתר למצוה יחשב ואוזן מילין תבחן:

וראשון לציון צריכין אנו לחקור בהגדות עדות רועה עיר ק"ב שאמר לפי תומו שמצא גוף אחד ערום בחוף הנהר אף שאמר לפי תומו לא אמר שום סימן ולא ט"ע והנכרי השני ושלישי ורביעי שאמרו סימנים בשער ראשו וזקינו וגם אמרו שראו שמהול לא אמרו לפי תומו וגם צריכין אנו לידע אי הוי סימנים כאלו סימנים מובהקים לסמוך עליהם וגם עדות נכרי האחרון גאלד וועשיר ממשמעות גביות עדות משמע שאמר לפי תומו בלי

שום שאלת ישראל אך יש לפקפק מה שנאמר שם שאמר להם שראה גוף אחד צף סמוך לספינתו והגיד אותות ומופתים כנ"ל ויש להסתפק אם הגיד כל הסימנים כמו שאמרו הראשונים בזקינו קטן ושחור ושער ראשו שחורות תלתלים ושאר תמונ' כפרצוף פנים או לא דיש לומר קצת אותות ומופתים ולא כולם ולברר כל הספיקות אמרתי הואיל ושקדו חכמים על תקנות עגונות אמרתי אפתח בזכות תחילה שמשמעות העדות משמע שאמר שלמה הנ"ל נטבע ברצועה המתפשטות מן הנהר הגדול טונא והיא רחבה בערך י"ב אמות והבצועה הולכת ומתפשטת בערך חמשה או ששה פרסאות ואח"כ חוזרת ושופכת לנהר הגדול טונא ועל הרצועה הנ"ל כמה בתי רחיים והעידו ששהו שם בערך ג' שעות והלכו אילך ואילך בשפת הנהר ולא ראו שם תמונת איש ששט על גבי המים וכן העיד לפני הר' ליב מק"ב שהלכו בערך פרסה על שפת הנהר ולא ראו שם תמונת איש ששט במים ואציע דברי לפני דייני גולה דייני ישראל:

בפרק לא יחפור דף כ"ד איתא איתמר חביות שצפה בנהר אמר רב נמצאת כנגד עיר שרובה ישראל מותר כנגד עיר שרובה נכרים אסורה ושמואל אמר אפילו נמצאת כנגד עיר שרובה ישראל אסור אימר מההוא דיקרא אתי לימא בדר' חנינא קמפלגי דמר אית ליה דר"ח דס"ל דרוב וקרוב הלוך אחר הרוב ומר לית לי' דר' חנינא ומשני לא דכ"ע אית ליה דר"ח והכי בהא קמפלגי דמר סבר דאם איתא דמההוא דיקרא אתי עקולי ופשורי הוי מטבעי ליה ומר סבר חרופא דנהרא נקיט ואתי ופי' רש"י מההוא דקורא שם מחוז על נהר פרת ואין ישראל מצויין שם והוא למעלה מפרת ויכולה חביות לבוא משם אצלינו עיקולי ופשורי הוי טבעי להו הרבה מקומות יש משם ועד כאן שהמים מתעקלי ומתגלגלים כגלגל במקום אחד מחמת כיפות סלעים ארוכים אל תוך הנהר והמים מכסים עליהם והספינות מתגלגלות שם וטובעת ופשורי השפרות שלגים הנקוים אצל הנהר וקוי וקיימי אם תבוא חביות שם תעמוד אין הנהר מוליכו עכ"ל ופסק הרא"ש כרב באיסורי וע"כ צריכין אנו לומר איך מקיל רב באיסור בשביל סברא כל דהו עקולי ופשורי ולא אזלינן בתר רובא דאורייתא אלא ע"כ כיון דקורבא נמי דאורייתא אלא דרובא עדיף מקורב' ובסברא כל דהו דמרעי לרובא שבקינן לרובא ואזלינן בתר קורבא ולכך מקיל רב ואמר חביות מותרת ושמואל סבר חריפא דנהרא מסייע לרוב ואזלינן בתר רובא ועד כאן לא פליגי רב ושמואל אלא היכו דאיכא עיקולי ופשורי אבל היכי דליכא עיקולי ופשורי אף רב סבר דאזלינן בתר חריפא דנהרא והיכי דחריפי דנהרא מועיל רובא אזלינן בתר קרוב וא"כ אם היינו באנו לדון על חביות ר"נ הנמצא ברצועה וברצועה זו הי' דרים רוב ישראל לא הוי אזלינן בתר רובא דעלמא שבא החביות מנהר הגדול טונא במקום

שרוב נכרים דהיינו אומרים אם איתא דאתי ההוא חביות מרוב נכרים הדרים למעלה בנהר הגדול טונא דרך חריפא דנהרא הוי אתי ולא הי' בא לרצועה קצרה זו וא"כ לפי תוצנה זו ליכא למיחוש דילמא גוף מחזה שמצאו עדים מרובא דעלמא הדרים למעלה בנהר הגדול טונא דאם איתא דמעלמא אתי הוי אתי דרך חריפא דנהר ולא הוי אתי לתוך רצועה זו ואין לחוש דילמא כשבא הגוף הנטבע לכאן הרוח סערתו ע"י גלי הים והוליכתו לתוך רצועה זו דהא איתא שם בסוגי' רוב ומצוי ליכא למ"ד דאזלינן בתר רוב ולא בתר קרוב וא"כ כיון דנהר הגדול הולך כדרכו יום ולילה לא ישבת ונהר אשר לא יכזבו מימיו ורוב ומצוי הוא שהמים נגררים ארצה והולכים תמיד דרך הילוכם ממעלה למטה ואפילו נגד קרוב שהוא דאורייתא לא אזלינן אלא בתר רוב ומצוי ק"ו שלא נחזיק ריעות' לומר שבעת שבא הגוף הנטבע לכאן רוח סערתו לתוך רצועה זו וכיון דמוחזק לן שלא טבע שום אדם בזמן ועת הנ"ל במחוז זה מסתמא אנו אומרים דניזיל בתר קרוב וזה הוא שנטבע ולא אזלינן בתר רוב עולם וכן משמע בפ' האשה שלום גבי ר"ג בר אחתי' דרב ביבי דהוי אזיל מקוטב' לאספמי' היכי דלא הוחזק דלא חיישינן לתרי יצחק וכן התיר הרא"ש בתשובה הביא הב"י בדין מכלוף בן מליל הנהרג קרוב לפס מטעם כיון דאין מכלוף בן מליל אחר בעיר איתתא שרי' להנשא ומסיים שם הב"י וז"ל אבל פלוגת' דאביי ורבא דאי חיישינן לתרי יצחק צריכי להתעגן כל ימיה פסק הרי"ף דלא חיישינן לתרי יצחק דהרבה חשו חכמים לתקנות עגונות והתירוהו בעד אחד ועד מפי עד הרי אתה רואה שכמה קולות הקילו חכמים משום תקנות עגונות וגם סמכו על זה שמתוך חומר שהחמרה עלי' בסופו דייקי ומנסבא ולכך לא חש הרי"ף ז"ל להחמיר בכאן וכן ראוי לכל מורה לחזור על כל צדדים להתיר עכ"ל וא"כ בנידון דידן נמי כיון שהוחזק לן שלא נטבע שום אדם בעת ההיא אין אנו חוששין שמא בא אדם אחר ממרחקי' ורחץ בנהר ונטבע וגם לא חיישינן שמא נטבע זה מרוב המקומות העומדים על נהר הגדול טונא כיון דנוכל לומר דאם איתא דמאותן מקומות הי' דרך חריפי דנהר' הוי אזיל ולא הי' בא לרצועה קצרה ואזלינן בתר קרוב וכיון דאם ישראל העיד שמצא גוף אחד מת בשפת הנהר אף שלא אמר סימן היינו הולכים אחר הקרוב ואמרינן שזה הוא הנטבע א"כ ה"ה בנכרי המסיח לפ"ת וכיון שאמר הרועה עיר ק"ב שמצא איש יהודי אחד מונח אצל שפת הנהר מסתמא אמרינן שזה הוא שנטבע ואף שאמר הרועה שיתנו לו איזה מתנה אז יראה המקום שמונח שם אין זה מזיק דלא דמי לנכרי שהיה מוכר פירות ואמר פירות הללו של ערלה הם כו' דלא מהימן משום דהתם אמרינן להשביח מקחו אמר כן ותוששין שהוא משקר וכן פי' רש"י בפ' האשה בתרא דף קכ"ב אבל בנידון דידן בודאי קושטא

קאמר שהרי הוא יודע שאם לא ימצאו כדבריו שלא יתנו לו כלום א"כ מסתמא אמר האמת והא דלא מצאו שם הוא כמו שאמר הנכרי השני מחמת שנתגדל הנהר ושוטיפו משם וכי היכי דישראל הי' מעיד הי' מהני ה"ה בכותי המסיח לפ"ת וכמו שכתב רמ"א בהג"ה סוף סי' כ"ד דכל הסימן דמהני בישראל המעיד ה"ה בנכרי המסיח לפ"ת וכיון דמוחזק לן שלא נטבע שום אדם ברצועה זו בעת ההיא אמרינן מסתמא זה הוא הגוף הנטבע בקרוב ודומה לזה אמרינן בפסחים על ובדק ואשכח פלוגתא דרבי ורשב"ג דתנן שדה שנאבד בה קבר הנכנס לתוכה טמא נמצא בה קבר הנכנס לתוכה טהור שאני אומר קבר שאבד הוא קבר שנמצא ופי' רש"י נמצא בה קבר לאחר זמן ואינו ידוע איזה קבר האבוד בה דברי רבי רשב"ג אומר תבדק כל השדה ונוכל לומר כי היכי לעיל ספק על וספק לא על פלוגתא דר"א ורבנן ופי' רש"י וגבי בתים אפילו רבנן מודו כיון דבדיקת חמץ מדרבנן תלינן לקולא א"כ ה"נ נוכל לומר דבדבר דרבנן אף רשב"ג מודה דאזלינן לקולא א"כ ה"נ במים שאין להם סוף כיון דמילי דרבנן הוא ואנן ידעינן דלא נטבע שום אדם בעת ההיא ורובא דעלמא איתרע מכח חריפ' דנהרא אמרינן מסתמא ההיא הוא שנאבד במים אלו:

אך שדבר זה מילתא חדתי שלא נזכר בשום פוסק נחפש ונבדוק עד מקום שידינו מגעת אחר שאר צדדים אשר העידו נכרי' אחר שחקר ודרש אותם ישראל ושאל להם אם לא ראיתם גוף הצף במים והשיב נכרי הראשון שהוא אמר לרועה מעיר ק"ב שיגיד לישראל והראה להם המקום ועדיין שערות הי' נאחזים בענפי אילן ואמר סימנים שהי' שער ראשו קטנים ושחורות תלתלים וכן שער זקינו קטן ושחור וגם ראה שנימול אם יש לסמוך על סימנים אלו חדא דלא הוי מסל"ת ועוד דלא הוי סימן מובהק ופסק בש"ע סי' י"ז סי' ל"ב אם נפל לים והשליכהו מצודה והעלו רגל אחד מארכובה ולמעלה וכיוצא בזה אין משיאין את אשתו שאני אומר רגל של אחר הוא ומיהו אם הי' בו סימן מובהק ביותר ברגלו סומכין עליו לומר שהוא של איש שנפל הרי לפנינו דאף בטובע במים בעינן דווקא סימן מובהק ביותר מ"מ אומר אני הואיל ודבר זה לא נאמר בפי' בש"ס אלא דהרב הב"י למד זה מדברי הרמב"ם על כן מוכרחים אנו להאריך ולברר דין זה כולה האי ואולי אדברה בעדתיך נגד מלכים ולא אבוש בהלכה דאיתא ביבמות דף ק"כ מעשה בעסיא באחד ששלשוהו לים ולא העלוהו אלא רגלו ואמרו חכמים מן ארכובה ולמעלה תנשא וכתב הרשב"א ונ"י דמסתברא שקשרוהו ברגלו והעלוהו אבל אם השליכוהו והשליכו מצודה בים ולא עלה בידם אלא רגלו או אפילו כל גופו בלא ראשו אין משיאין את אשתו דחוששים שמא אותו הלך ממקום זה ורגל זה מאדם אחר היה והרמב"ם כתב בפ' י"ג

מה' גירושין דין ט"ז וז"ל וכן אם השליכוהו בים והשליכו מצודה אחריו והעלו ממנו אבר שאי אפשר שינטל מן החי ויחיה הרי זה מעידין עליו שמת ומשיאין את אשתו עכ"ל והרמב"ם מפרש פשט המשנה בשלא קשרוהו ברגלו בשעה ששלשלוהו וכתב הרשב"א ושמא בלא נתעלם מן העין עד שעלתה רגלו בידם קאמר הרמב"ם והנימוקי יוסף כתב מדקאמר הרמב"ם והעלו אבר אחד ממנו נראה שניכר להם בודאי שהיה אבר ממנו דהיינו בסימן מובהק והביאו הב"י וע"פ דברים אלו קבעו בש"ע להלכה דבעינן סימן מובהק ביותר:

ואם אמנם שאין אני כדאי להכניס ראשו בין ההרים הגדולים מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך ואקוה שמקום הניחו לי אבותי להתגדר בדין זה וצריך אני להאריך קצת כדי לברר הדברים כשמלה דבש"ס פ' אלו מציאות מבעי' לן סימנים דאורייתא או דרבנן מאי נפקא מיניה לאהדורי גט אשה בסימנים אי אמרת דאורייתא מהדרינן ואי אמרת דרבנן כי עביד רבנן תקנתא בממונא אבל באיסורא לא עביד רבנן תקנתא ת"ש חמור בסימני אוכף ומשני אימא בעידי אוכף ת"ש אין מעידין אלא על פרצוף פנים עם החוטם אע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו ש"מ סימנים לאו דאורייתא ומשני אמרי גופו דאריך וגוץ כליו דחיישינן לשאלה ואי חיישינן לשאלה חמור בסימני אוכף היכי מהדרינן אמרי אוכף לא שאלי אינשי וקאמר לימא כתנאי אין מעידין על השומא ואלעזר בן מהבאי אומר מעידין על השומא מאי לאו בהא קמפלגי דת"ק סבר סימנים דרבנן ואלעזר בן מהבאי סבר סימנים דאורייתא אמר רבא דכ"ע סימנים דאוריית' והכא בשומא מצוי בבן גילו קמפלגי כו' ואיבעית אימא דכ"ע סברי סימנים דרבנן והכא בשומא סימן מובהק הוא קמפלגי מר סבר שומא סי' מובהק ומר סבר שומא לאו סי' מובהק הוא ע"כ הש"ס ובפ"א דמציעא דף י"ח ע"ב קאמר רב גבי גטי נשים כגון דאמר נקב יש בצד אות פלוני' ודוקא בצד אות פלוני' אבל נקב בעלמא לא משום דרב אשי מספקא לי' סימנים דאורייתא או דרבנן ופי' רש"י מספקא לי' לרב אשי אפ' אי פשטת סימנים דרבנן יש לסמוך על סי' מובהק כזה למשרי אשת איש דאורייתא מספקא ליה לרב אשי סימנים שמחזירין בהן אבידה אי דאורייתא אפילו באיסור דאורייתא סמכינן אסימן כל דהו כו' א"כ משמע מסוגיא זו אפילו אי סימנים דרבנן סימן מובהק הוי דאורייתא למשרי אשת איש ע"כ וסוגיא זו איתא גם כן בפרק האשה בתרא ביבמות דף ק"ד ושם לא הביא הרא"ש אלא מאי דקאמר רבא כ"ע סימנים דרבנן והכא בשומא סימן מובהק קמפלגי וכך הם דברי הרי"ף בפ' האשה בתרא:

אבל בפרק אלו מציאות כתב הרא"ש וז"ל הא דאמרינן אי סימנים ושקיל וטרי' בגמ' למפשט הא בבעי' ולא איפשטי כו' הילכך לא מהדרינן גט בסימנים אלא בסימן מובהק דחשיב כעדים או לצורבא מרבנן בט"ע כו' וכתב הא דאמרת אין מעידין עד דאמר כתב יש בצד אות פלוני לאו דוקא נקב יש בצד אות פלוני אלא ה"ה כך וכך אצבעות אורך הגט או כך וכך רוחבו עכ"ל הרא"ש ז"ל וכתב הב"י על מה שכתב הטור גבי אין מעידין על פרצוף פנים אפילו אם יש לו סימנים בכליו או בגופו אין סומכין עליהם אם אינם מובהקים שהרי"ף והרא"ש כתבו לישני דרבא דאמר דכ"ע סימנים דרבנן ומשמע לכאורה דס"ל דאין משיאין אשה ע"י שום סימן כיון דסימנים דרבנן לא סמכינן עלייהו אלא לענין ממון אבל לא לענין איסור וכן נראה שהוא דעת הרמב"ם שכתב בהלכות גדולות פ"ז אם באו עדים שנפל לגוב אריות ונמרים או שראו צלוב ולא הכירו פניו אבל היה להם סימנים מובהקים בגופו והכירו אותם בכל אלו הדברים וכיוצא בם אע"פ שאין משיאין את אשתו יורדים לנחלה על פי עדות זו וכתב הב"י אבל קשה מההיא דשני ת"ח דפרק האשה שלום דקאמר דסומכין אסימנים לכן נראה לי דיש סימנים מובהקים טובא לדברי הכל הוי דאורייתא ומשיאין לאשה ע"פ ולא נחלקו הני תרי לישני דרבא אלא בסימנים מובהקים קצת ובהכי הוא דפסקי הרי"ף והרא"ש כלישני בתרא דסימנים דרבנן אבל בסימנים מובהקים לגמרי לא נחלק בהם שום אדם דהוי דאורייתא וכן הכריח זה מדברי רב אשי דאמר בפ"ק דמציעא גבי גט דאם אמר נקב יש בצד אות פלונית סמכינן עלייהו הרי בהדי' דאע"ג דרב אשי לא שרי באיסור אשת איש ע"י סימנים דאבעי' לן אי הוי דאורייתא או דרבנן מ"מ ע"י סימנים מובהקים לגמרי שרי וע"כ צריכין אנו לומר הא דכתב הרמב"ם בפ"ז מהלכות נחלות שאם היה לו סימנים מובהקים בגופו דאין מעידין עליו היינו דוקא במובהקים קצת אבל סימנים מובהקים לגמרי לכ"ע הוי דאורייתא משיאין לאשה על פיהם וכתב הב"י והשתא איכא למידק למה סתמו הפוסקים דבריהם ולא כתבו בפירוש דבסימנים מובהקים ביותר משיאין לאשה על פיהם ותירץ די"ל דהרי"ף והרא"ש סמכו על מה שכתבו ההוא עובד' דשני ת"ח דפרק אשה שלום דאמרינן דאסימנים סמכינן וכן סמכו על מה שכתבו בפרק כל הגט ההיא דנקב יש בצד אות פלוני וכן מבואר בדברי הרא"ש בתשובה הביאו רבינו בס"ס קי"ח סימני גופו כגון ארוך וגוץ חיור וסומק לא הוי סימן אבל אם היה חסר אחד מאיבריו או יותר בידיו או רגליו או שום שינוי באחד מאבריו הוי סימן מובהק עכ"ל הרב הב"י העתקתי בקיצור:

והנה המעיין בדברי הרא"ש בפרק ב' דבבא מציעא יבין וישכיל שהיה נעלם מהרב הב"י דברי הרא"ש שאלו היה לפניו דברי הרא"ש בפרק אלו מציאות לא היה תמה על הרא"ש

למה לא כתב בפירוש דבסימנים מובהקים ביותר משיאין לאשה על פיהם הא שפתיו בררו מללו בפירוש בפסקיו שם דאבעי' דסימנים דאורייתא או דרבנן לא איפשטי הילכך לא מהדרינן גט אלא בסימן מובהק וכתב בפירוש הא דקאמר נקב יש בצד אות פלוני לאו דוקא אלא ה"ה כך וכך אצבעות אורך הגט כו' ואלו ראה דברים אלו לא היה צריך להביא ראי' מדברי הרא"ש בתשובה מה שכתב הרא"ש בפסקיו בפירוש ועכ"פ נלמוד מדברי הרא"ש דדוקא באיסור דאורייתא אזלינן לחומרא ואין משיאין את האשה אלא בסימנים מובהקים לגמרי אבל באיסור דרבנן נוכל לומר אזלינן לקולא וכן משמע מדברי בעל העיטור שהביא הב"י וז"ל מה שכתב במאמר עשירי גבי המביא גט ואבד ממנו מסתברא דוקא נקב בצד אות פלונית אבל תיבה פלוני לא דמספקא לן אי סימנים דרבנן או דאורייתא ובדאורייתא בעי סימן מובהק ואזלו לחומרא עכ"ל הרי להדי' דמשמע דדוקא באיסור דאורייתא אזלינן לחומרא אבל בספק איסור דרבנן י"ל דאזלינן לקולא וכן מצאתי בקונטרס עגונות להרב מה' חיים שבתי בדף מ"ו ע"א היכי שנודע שטבע והיה הטביעה כראוי דהוי מים שאין להם סוף דאינו אלא איסור דרבנן וספק דרבנן לקולא יעוין שם:

ובר מכל דין דאפילו אם נימא דפשוט לן דסימנים דרבנן משמע דבאיסור דרבנן סמכינן אסימנים שאינם מובהקים לגמרי כמו גבי אבידה מדקאמר סימנים דאורייתא או דרבנן למאי נפקא מיניה לאהדורי גט אשה בסימנים אי אמרת דאורייתא מהדרינן ואי מדרבנן כי עביד רבנן תקנתא בממונא אבל באיסורא לא עביד רבנן תקנתא ומדקאמר נפקא מיניה לגט אשה דאיסור דאורייתא ולא קאמר נפקא מיני' לאהדורי חביות של סתם יינם דאמרינן לעיל דף כ"ד ע"ב אמר רב אסי מצא חביות יין בעיר שרובה נכרים מותרת משום מציאה ואסורה בהנאה בא ישראל ונתן בה סימן מותרת בשתי' למוצאה וא"כ הוי להו למימר דנפקא מיניה אי סימנים דאורייתא מותרת בשתי' ואי סימנים דרבנן כי עביד רבנן תקנתא בממונא אבל באיסורא לא עביד רבנן תקנתא אפילו לאיסור דרבנן וליכא למימר דתלמוד' בעי לאשמועינן אי סימנים דאורייתא אפילו באיסור דאורייתא סמכינן דזה פשוט דמהי תיתי שלא נסמוך אסימנים באיסור דאורייתא כיון דסימנים דאורייתא וע"כ עיקר נפקא מיניה דקאמר הש"ס אי סימנים דרבנן אע"ג דעביד רבנן תקנתא דוקא בממון ולא באיסור וא"כ הוי ליה למימר רבותא טפי דאפילו באיסור דרבנן לא עביד רבנן תקנתא אלא ע"כ דפשוט לבעל הש"ס דבאיסור דרבנן סמכינן כמו גבי אבידה אפילו אסימנים שאינם מובהקים לגמרי כדמשמע פשטי' דתלמודא גבי חביות יין בא ישראל ונתן בה סימן מותר בשתי' למוצאה משמע בסימן שמחזירין בה אבידה נמי סמכינן

אאיסור דרבנן וזה פשוט וברור לפי עניות דעתי והשתא נפרש דברינו לפני כל יודע דת ודין בודאי כל מקום דלא הוי עדות מן התורה אלא דחכמים התירו אשה ע"י עד אחד או ע"י אשה או ע"י נכרי מסל"ת ויש כאן ספק איסור דאורייתא אלא דחכמים הקילו בשביל חומר שהחמירו בסופו וסמכו דאשה דייקי ומנסבי ניחא דלא סמכינן על עד אחד ואשה ונכרי מל"ת אלא אם אומר סימנים מובהקים ביותר אבל היכי שיצאה האשה מספק איסור דאורייתא כגון במים שאין להם סוף דחזו כמה סהדי שנטבע ואבד שמו וזכרו א"כ אינו אסורה אלא מדרבנן ראוי לסמוך על סימנים אמצעים ואף אם נימא דנפקא מיניה דקאמר הש"ס הוא גם כן אפילו באיסור דרבנן דלא ילפינן אפילו איסור דרבנן מממונא מ"מ דלדברי הרא"ש אבעי' דלא אפשטי' הוא ובבעי' דלא איפשטי' קיימא לן בדרבנן אזלינן לקולא מלבד מה שהוכחנו דלא מספקא לן כלל באיסור דרבנן דאפילו אי סימנים לאו דאורייתא סמכינן באיסור דרבנן אסימנים אמצעים כמו גבי אבידה ולדעתי דברים ברורים הם ונכוחים למבין ועל כרחינו צריכין אנו לחלק הא דפסק בש"ע סימן ל"ב אם השליכו מצודה והעלו רגל אחד אם היה בו סימן מובהק ביותר ברגלו סומכין עליו מוכרחים אנו לומר דוקא שאין כאן שני עדים כשרים אלא עד אחד או נשים או נכרים מסל"ת בהא בעינן סימנים מובהקים ביותר אבל אם יש שני עדים שנפל למים שאין להם סוף דאז יצא אשה מספק איסור דאורייתא סמכינן אפילו אסימנים אמצעים: וכן מה שכתב רמ"א בסימן כ"ד בשם פסקי מהר"א דאפילו ק' סימנים שאינם מובהקים אינם כלום אפילו להצטרף לשאר אומדנות המוכיחות אינו כלום מוכרחים אנו לומר בספק איסור דאורייתא אבל בספק איסור דרבנן סמכינן אסימנים אמצעים ואני אומר בטח שמקום הניחו לי אבותי להתגדר בזה וראיתי בספר לחם משנה בפרק י"ג מהלכות גירושין במה שכתב אפילו שומא אין מעידין עליו והקשה דברי הרב המגיד אהדדי שכתב כאן דפסק הרמב"ם דסימנים דרבנן ובהלכות אבידה וגזילה פי' י"ג כתב הרב המגיד דפסק הרמב"ם דסימנים דאורייתא והניחו בצ"ע אבל הכסף משנה בהלכות גזילה ואבידה כתב בטוב טעם ודעת דאף להרמב"ם הוא אבעי' דלא איפשטי' אי הוי דאורייתא או דרבנן אלא שיש חילוק בין ממון ובין איסור ע"ש:

נחזור לנדון שלפנינו שקצת נכרי' אמרו שזקינו היה קטן ושחור וגם שערות ראשו היו קטנים ותלתלים שחורות אף דזה פשוט דשער זקינו שחור לא הוי סימן כלל דדומה לארוך וגוץ דהרבה חיוי ברייתא הכי אית להו כמו שמבואר בתשובת צמח צדק סי' מ"ה אבל מ"מ באיש אחד שיש סימנים אלו שער זקינו קטן ושחור וגם שער ראשו קטנים ותלתלים שחורות דשני סימנים כאלו לא נמצאו באחד מני אלף הוי שפיר סימנים

אמצעים דהא עדיפי מארוך וגוץ דפי' רש"י דהרבה ארוכים וגוצי' יש אבל בהני סימנים דלא שכיחי הוי סימנים אמצעים וכבר כתבנו דבאיסור דרבנן סמכינן אשני סימנים שאינם מובהקים לעשות מהם סימנים אמצעים להתיר אשה להנשא כיון דשני סימנים אינם נמצאים ברוב בני אדם הוי סי' אמצעי אך יש לפקפק באשר שלא הגידו לפי תומם: אך מצאתי מה שהעתיק בב"ש בקונטרס עגונות מחלק שני מתשובת הרב המבי"ט דף נ"ו וז"ל דאשה זו יוצאת מחזקת א"א דאורייתא דמשל"ס אינם רק מדרבנן וא"כ בדרבנן אפשר לסמוך על עדים אף שאין מסל"ת דהא אפילו בדאורייתא סמכינן לפעמים אקפילא וגבי ציצית תכלת אף דהתם הטעם דלא מרעי אמונתו היינו בדאורייתא אבל בדרבנן כי הכא סמכינן אנכרי אף שאינו מ"סלת עכ"ל אף שאין דבריו מוכרחי' כאשר כתב בעצמו שם ופיקפק בזה מ"מ אומר אני דיש סמך לדבריו בנידון דידן כיון דאמרו זה שלא בפני זה כל אחד סימנים הנ"ל סמכינן עלייהו דמסתמא קושטא קאמרי דהא אמרינן בגיטין דף י"ט ע"ב בההוא שטרא פרסא דלא ידעי למקרי דנותני' לשני כותים זה שלא בפני זה והביא הב"י גירסא בח"מ סי' ס"ח זה שלא בפני זה דהוי כמסיח לפי תומו וע"כ צריכין אנו לומר כיון שהגידו זה שלא בפני זה מסתמא קושטא קאמר והוי כמסיח לפי תומו והכי נמי בנידון דידן כיון שהגידו זה שלא בפני זה בסימנים הו"ל כמל"ת דהא מסיח לפי תומו לאו מכח עדות אנו סמכינן אלא דמחזקינן דקושטא קאמרי כמו שכתב נימוקי יוסף בסוף יבמות הביאו הב"י א"כ ה"נ כיון דג' נכרי' אמרו זה שלא בפני זה סימנים אלו מסתמא קושטא קאמרי ואע"ג שכתב בת"ה סי' רכ"ד הביאו הב"י בשם א"ז דאין מסל"ת נאמן אלא כשאומר נהרג או מת משום דלא צריך ט"ע אבל נכרי המסיח לפי תומו על סימנים לא סמכינן עלייהו אפילו הם מובהקים מ"מ הא כתב הב"י בנכרי המכירו איירי אבל בנכרי שאינו מכירו ואומר פלוני שהיה בו אלו הסימנים נהרג ודאי סמכינן עליה עכ"ל ובנידון דידן הני כולה לפי משמעות העדות לא הכירו זה הנטבע וסמכינן אסימנים אפילו שאינם מובהקים לגמרי כיון שהוא איסור דרבנן ומתשובת המבי"ט הנ"ל משמע דאפילו עד אחד המעיד שנטבע במים שאין להם סוף יוצאה אשה זו מחזקת אשת איש דאורייתא יעויין שם וע"כ צריכין אנו לומר כיון דהתירו רבנן עד אחד המעיד בא"א שמת בעלה א"כ יוצאת מחזקת אשת איש דאורייתא וכבר כתבנו שבאיסור דרבנן יש לסמוך אפילו בסימנים שאינם מובהקים לגמרי ואל ישיבני אדם ממה שהביא הר"ן והביאו הב"י שנשאל על מיימן מאלק"י שהיה בספינה שנטרפה זה כמה שנים ועתה בא כותי ואמר מסל"ת כי הוא היה מכיר מיימן מאלק"י והכירו על שפת הים והכירו בפרצוף פניו ובחוטמו וגם הסימן שהיה בראשו וסימן אחר צולקת

ושאלוהו כמה ימים יש מזמן הטביעה עד שראו ואמר כמו שש שבתות כו' וסיים הב"י שנראה מדבריו שאותו סימנים שאמר הכותי שהיה לו בראשו ובזרוע לא חשיבי סימנים מובהקים לגמרי דא"כ אע"פ שנשתהה הוי ליה למשרי אשה זו עכ"ל הרי דלא התיר אשה במים שאין להם סוף אף בשני סימנים שאינם מובהקים חשובה לזה דאינו דומה ספינה שנטרפה בים למי שנטבע במים שאין להם סוף שהביא הב"י בשם תשובת להרמב"ן סי', ק"כ שצריך לחקור אם ראה שטבע ממש ושהה כדי שתצא נפשו או שמא ראה ספינה מטורפת בים וחשבה להשבר או שראה נשברה בלב ים ויש הפרש גדול בין זה לזה אפילו במים שאין להם סוף אם נישאת בדעבד לא תצא אבל בזה שנטרפה אפילו בדעבד תצא כי שמא ניצל על ידי עץ או קורה כדרך שניצלים הרבה פעמים ואם נשברה נותנים עליו חומרי חיים וחומרי מתים עכ"ל. ולפ"ז י"ל שגם בעדיו של הר"ן היה כך ולפי שאם נשאת תצא לכך החמיר בסימנים שאינם מובהקים לדעתו אבל בנ"ד שהרבה עדים ראו הטביעה והלכו אנה ואנת ושהו כדי שתצא נפשו לכ"ע אם נישאת לא תצא סמכינן אף בסימנים אמצעים:

ובהא נחתא ובהא סלקא דהא לפי תשובת המבי"ט דס"ל דאפילו בעד אחד המעיד במים שאין להם סוף יצאת מחזקת איסור א"א דאורייתא וע"כ כיון דהימנוהו רבנן לעד אחד באשה יצאת מספק איסור דאוריית' היה מן הראוי להקל לסמוך אפי' בסימנים אמצעים: וכן משמע פשיטת לשון הטור שגבי מצאו הרוג כתב אם יש לו סימנים מובהקים וגבי נפל למים שאין להם סוף כתב הטור ואם עד אחד מעיד ראיתיו מיד שהועלה והכרתיו ע"י סימנים שהיה לו בגופו נאמן הרי שלא כתב סימנים מובהקים ש"מ דסגי אף בסימנים אמצעים:

וגם נוכל לומר מה שכתב נימוקי יוסף בסוף האשה בתרא באדם שהשליכו לים והשליכו מצודה והעלו רגל אחד מן ארכובה ולמעלה אין מעידין עליו אלא אם כן יש להם בו סימן מובהק שאני אומר רגל אחר הוא וכדמוכח מעובד' דההוא שני ת"ח דאסקינהו התם דאסקי' וחזינהו אמרי הני אחרינא נינהו ומיהו סימן מובהק בידו או ברגלו אין לך סימן גדול מזה וזה מה שכתב הרמב"ם ז"ל שאם השליכו לים והשליכו מצודה והעלו אבר אחד ממנו שמשיאין את אשתו דמדקאמר הר"ן ז"ל אבר אחד ממנו נראה שניכר להם בודאי שהיה אבר ממנו עכ"ל:

והנה מה שכתב הנ"י סימן מובהק בידו או ברגלו אין לך סימן גדול מזה על כרחך מוכרחים אנו לומר דסימנים אמצעים קרי ליה סימן מובהק ואין לך סימן מובהק גדול מזה ר"ל גדול מזה שניכר ע"י סימן זה שאבר זה הוא מאותו שנשלך לים ותדע

דהא בפרק האשה שהלכה במעשה דשני ת"ח דקאמר הש"ס דלאו עלייהו סמכינן אלא אסימנים כתב הב"י דאי לאו סימנים דילמא אחרינא נינהו כו' וא"כ צריך סימן מובהק כדרך שנותנים באבידה עכ"ל מדנקט סימן מובהק כדרך שנותנים באבידה ש"מ דסימנים אמצעים נמי סימן מובהק קרי ליה דהא באבידה אינו צריך סימנים גמורים אלא סימנים אמצעים ובפ' האשה בתרא מביא ראיה מעובדא דשני ת"ח ש"מ דגם שם לסימנים אמצעים קרי ליה סימנים מובהקים ואין זה דוחק דכי היכי דמפרש הב"י בדברי הרמב"ם במה שכתב בפ"ז מהלכות נחלות אם באו עדים שנפל לגוב אריות ונמרים או שראו צלוב ועוף אוכל בו או שנדקר במלחמה ומת או שנהרג ולא הכירו פניו אבל היה לו סימנים מובהקים בגופו והכירו אותם כו' יורדין לנחלה בעדות זו אע"פ שאין משיאין את אשתו שאני אומר שלא החמירו בדברים אלו אלא מפני איסור כרת והקשה ב"י דהא מוכח מדברי הרמב"ם ומדברי הש"ס דבסימן מובהק מעידין ותירץ דיש לחלק דיש סימנים מובהקים טובא ויש סימנים מובהקים קצת והא דכתב הרמב"ם שאם היה להם סימנים מובהקים לאו סימנים מובהקים לגמרי קתני אלא סימנים מובהקים דהיינו סימנים אמצעים וא"כ כי היכי דפי' הב"י לישני דהרמב"ם כך יכולים אנו לפרש דברי הנימוקי יוסף דאל"כ יסתרו דבריו אהדדי:

אחרי כתבי זאת מצאתי בקונטרס עגונות להרב מוה"ר חיים שבתי בדף מ"ט שהרגיש בקושיא זו וכתב שדבריו סותרי' זה את זה ולי נראה דבפרק האשה בתרא דמייתי ראי' מדאמרינן ריש פרק האשה גבי טובד' דב' ת"ח דקאמר אסימנום סמכינן משום דהתם בעי לאדחויי דעד אחד במ"ם שאין להם סוף אינו נאמן וא"כ הוי איסור דאוריית' לכך בעינן סימנים מובהקים לגמרי כפי מאי דס"ד שם אבל בריש אשה שלום בעי לארויי לן לפי האמת דבמים שאין להם סוף דאשתו אסורה אפילו יש עדים כשרים שראו הטביעה דשמא צף במים ויצא על זה דסימנים כו' וצריך סימן כדרך שנותני' באבידה דהיינו סימני' אמצעים משום דמים שאין להם סוף הוי דרבנן לפי האמת בעד אחד וק"ל:

וא"כ יש להתיר באיסור דרבנן אפילו בסימנים אמצעים אלא שמדברי הרמב"ם מוכרחי' אנו לומר דס"ל באיסור דרבנן לא סמכינן אלא אסימני' מובהקי' לגמרי דהא גבי גט התיר להחזיר ע"י סימני' גמורים ובנפל לגוב אריות או שראו צלוב או שנדקר במלחמה לא התיר ע"י סימנים מובהקים ועל כרחינו מוכרחי' אנו לומר דסימני' אמצעים קרוי סימני' מובהקים וא"כ לא התיר אשה לשוק ע"י סימני' אמצעים אף דשם אינו אסורה אלא מדרבנן דכתב שלא החמירו בדברי' אלו אלא משום איסור כרת ש"מ דאינו אסורה אלא מצד החומר וכן משמע מדברי הרמב"ם שהביא הנ"י בפ' האשה שהלכה וז"ל עד אחד

שאמר ראיתיו שנפלה עליו מפולת או שטבע בים הגדול ומת כיוצא בדברים אלו שרובם למיתה אם אמר קברתיו נאמן ואם לא אמר קברתיו לא תנשא ואם נישאת לא תצא ומדכתיב אם נישאת לא תצא ש"מ דמדאוריית' שרי אפ"ה למד הב"י מדברי הרמב"ם דבעינן סימני' גמורים להעיד עליו במים שאין להם סוף מ"מ אומר אני שכיון שדבר זה אינו מפורש בדברי הרמב"ם וראיתי שגדולי הדור נסתפקו אם דבר זה מדברי הרמב"ם וכן מצאתי בקונטרס עגונות להרב מהר"ש חיים ובתשובת מזרחי סי' ל"ו דף מ"ג נסתפק בזה וז"ל מה שכתב בהלכות נחלות סימני' מובהקים מובהקי' משבשתא היא ושבוש נפל בספרים וכן תמצא בטור ח"מ שהביא לשון הזה של הרמב"ם ואינו כותב בו אלא ולא הכירו פניו בלבד ואפשר לומר שלא היה לו סימנים כלל עכ"ל. ולפ"ז אין לנו ראי' ברורה שסובר הרמב"ם דבאיסור דרבנן בעינן סימן מובהק גמור:

אומר אני בטח הראי' מה שהביאו מהש"ס דבדרבנן לא בעינן סימני' מובהקים לגמרי רק כדרך שמחזירין באבידה וגם מדברי הנימוקי משמע בהדי' דמעידין במים שאין להם סוף בסימני' אמצעים כדרך שמחזירין אבידה ואף שמדברי התוס' שכתבו בפרק האשה שלום דף קט"ז ע"ב ד"ה וקאמרי סימנים וז"ל ואי סימנים לאו דאורייתא איירי הכא בסימנים מובהקים עכ"ל נוכל לומר דהתוס' כתבו זה לפי מאי דס"ד דעד אחד במלחמה לא מהימן וא"כ ק' נשים כעד אחד דמי ולא מהימן לא במלחמה ולא במים שאין להם סוף ואיכא איסור דאורייתא ולכך בעינן סימני' מובהקים גמורים אבל לדידן דקי"ל כהרי"ף דסבר דאבעי' אפשטי' מההיא דהאשה בתרא דההוא גברא דטבעי בריגלת ואסקוהו אגישרא דשביסחנ' ואנסבוה רבא לדביתהו אפומי' דשושבינא לבתר חמשה יומין א"כ אפילו בעד אחד שראה הטביעה יצא מאיסור א"א דאוריית' ומתירין ע"י סימני' אמצעים כסימני אבידה ופשיטא בשני עדים המעידי' שנטבע במים שאין להם סוף דסומכין אפילו בסימנים אמצעים וכבר כתבנו בנידן דידן דהגידו שני סימנים כאיש אחד שער ראשו קטנים ותלתלים שחורות וגם זקינו קטן ושחור הוי סימן אמצעי דעדיף מארוך וגוץ וא"כ לא מבעי' לדעת תשובות מבי"ט דהתיר במילי דרבנן אפילו לא הגידו לפי תומם ואפילו בעד אחד יצא מספק איסור דאוריית' דיש לסמוך בנידון דידן ופשיטא לפי שכתבנו כיון שהגידו הסימנים זה שלא בפני זה דהוי כמסיח לפי תומו ויש לסמוך עליהם:

וגם מנכרי האחרון גאלד וושיר שנראה מדברי הב"ד שהגיד לפי תומו ונאמר שם שהגיד אותות ומופתים הנ"ל מסתמא נפרש שהגיד כל פרט ופרט שהגידו הראשונים וחלבד נכרי הראשון הרועה עיר ק"ב שהגיד בראשונה היה מסיח לפי מותו והראתי פנים

מסבירות ופנים מאירות מן הש"ס דנזיל בתר קורבא ומסתמא היינו האי שנטבע כמו קבר שנאבד דאם איתא שבא מרוב העולם לא בא ברצועה קצרה כזו ואף שיש מתעקשים ואומרים דילמא באותו עת הרוח בא מן הצד וסערתו לתוך רצועה זו כבר כתבתי תשובה לדבריהם דלא דקו כלל בזה דהא אמרינן בפלוגתא דר' חנינא רוב ומצוי ליכא למ"ד דאזלינן בתר רובא א"כ אפילו נגד קרוב שהוא דאורייתא לא אזלינן בתר קרוב אלא אחר הרוב ומצוי ק"ו בן בנו של ק"ו בנידון דידן שהנהר גדול הולך לפי דרכו כנהר שלא יכזבו מימיו ויום ולילה לא ישבות ממהלכתו ורוב ומצוי הוא איך ניחוש למיעוט' שבאותו רגע שבא הגוף הנטבע לכאן בא הרוח מן הצד וסערתו לתוך רצועה קצרה זו ולמה לא נילך בתר רוב ומצוי וא"כ אין לנו להסתפק אלא דילמא באורך רצועה זו נטבע אחר וכבר כתבנו שכיון שמוחזק לן שלא נטבע שום אדם באותו עת וזמן אמרינן ההיא הוא שנטבע ויש להקל באשה זו:

גם ראיתי שהקשו על דברי וטרחו בטירחא דכדי באמרם שלא נמצא מעיר ווינא בנהר טונא עיקולי ופשורי לא זכיתי להבין דבריהם אדרבה מטעונייהו דידהו ראייתי ברורה דזה סוגי' בש"ס דעד כאן לא פליג רב ושמואל אלא בדאיכא עיקולי ופשורי אבל בדליכא עיקולי ופשורי גם רב מודה לדברי שמואל דאמרינן דרק חריפה דנהר' הוי אתי וליכא לספקי דילמא מעלמא אתי דא"כ דרך חריפה דנהרא הוי אתי וכל כי האי מילת' לימא משמאי בשוקי ובבראי להקל במילי דרבנן מכל הסברות שכתבנו הנראה לפי עניות דעתי שהאשה זו מותרת להנשא לכל גבר דתצביין ובלבד שיסכימו בעלי תריסון לומדי התורה וה' יראני נפלאות בתורתו כתורת ר"מ שכתב בו כתנות אור באלף בינה ויזכני לקרית חנה ואגב באתי כמזכיר שראיתי בספר בית שמואל סי' י"ז ס"ק קמ"ג על מה שכתב הרי"ף דאבעי' דעד במלחמה נפשטה מסוף פרק האשה בתרא והתם ליכא למימר דחזו סימני' מובהקי' מדקאמר והני מילי דכי אסקוהי חזוויא בשעתא דאם אמר סימני מובהקים למה לי דחזו בשעת' והנה לא היה צריך לזה דהא מתחלת דברי המקשה נמי מוכח מדקאמר איבעי' להו ר' יהודה לקולא פליג או לחומרא פליג וקאמר מ"ש מההוא גברי דטבע בכרמי וכן ההוא גברא דטבע בריגלת ואסקוהו מגישרא דשביסחנ' ואנסבי' רבא לביתהו אפומי דשושבינ' אי אמרת לקולא פליג איהו דעביד כרבי יהודה בן בבא אלא אי לחומרא פליג אינהו דעביד כמאן ואי מיירי ע"י סימני' מובהקים א"כ מאי פריך אינהו עביד כמאן דילמא סמכי אסימנים אלא ע"כ דהתירו בלא סימנים וק"ל:

פסחים ריש אלו דברים דאמר ר"א ועליה אני דן ר"ל על הזאה ומה אם שחיטה שהוא משום מלאכה דוחה את שבת הזאה משום שבות אינו דין שדוחה אמר לו ר"ע או חילוף

הדברים כו' אמר לו ר"א עקיבא עקרת מה שכתב בתורה במועדו בין בחול בין בשבת א"ל רבי הביא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה כלל אמר ר"ע כל מלאכה שאפשר לעשות מע"ש אינו דוחה שבת וכו' ופי' רש"י הזאה שבות משום דמחזי כמתקן גברא הבא לי מועד לאלו שיהיה זמן קבוע להם כמה שקבוע לשחיטה הילכך כיון דלא קביע לי' זימנא ומצי למעבד מאתמול לא דחי והזאה נמי לאו מגופו דפסח הוא ולא כתיב בי' מועד עכ"ל וזה דוחק דהא אף דלא כתב בי' מועד כיון דלא אפשר מאתמול א"כ נילף מק"ו משחיטה שידחה וגם מה שפי' רש"י הזאה שבות דמחזי דמתקן גברא ואני מתאבק בעפר רגלו דהא בדף ס"ט ע"א מסיק הש"ס דהטעם משום גזירה שמא ויטלנו ויעברנו ד' אמות בר"ה והא דמחזי כמתקן איתא בפ' דביצה דף י"ח ע"א דטעמא דלא מטבילין כלי בשבת מפרש רבה גזירה שמא יטלנו ויעברנו ד' אות בר"ה ור' ביבי מפרש גזירה שמא ישהא ורבא אמר שנראה שמתקן כלי ודמי לתקנות מלאכה וגזר עלה מדרבנן ובסוגיא דפסחים רבא גופא מפרש טעם אחר דהא פריך שם והזאה מ"ט לא דחי שבת מכדי טילטול בעלמא הוא תדחי שבת משום פסח אמר רבה גזירה שמא יטלנו ויעברנו ד' אמות בר"ה ולר"א נעבריה דהא אמר ר"א מכשירי מצוה דוחה שבת ומסיק רבא אלא אמר רבא קסבר ר"א שוחטין וזורקין על טמא שרץ והוא הדין לטמא מת בשביעי שלו הזאה למאי לאכילה אכילת פסחים לא מעכבי הרי דרבא גופא לא רצה לפרש כמו שאמר הטעם בביצה דמחזי כמתקן מנא אלא נראה ברור דהטעם דמחזי כמתקן אין בו סרך שיבא למלאכה דאורייתא אלא דמחזי כמתקן מנא ואסור מדרבנן כמו מוקצה וכבר כתב הב"י בא"ח סי' ש"ח דאסרו חכמים לטלטל מקצת הדברים ונגעו באיסור זה אם הזהירו הנביאים שלא יהיה הילוכך של שבת כהילוכך של חול ק"ו שלא יהיה טלטול בשבת כטילטול של חול ועי' בלבוש סי' ש"ח ולפ"ז בודאי היכי דליכא מצוה שפיר גזרו חכמים או במקום דיחוי מצוה לא אסרו רבנן וכן פריך גבי לולב ריש פ' לולב וערבה מכדי לולב טילטול בעלמא הוא ולידחי שבת אמר רבא גזירה שמא יעבירנו וכתבו התוס' אע"ג דחזי למצוה שייך בי' איסור מוקצה לטלטל ועל איסור מוקצה פריך שפיר ולידחי משום מצוה וכן פריך הכי מכדי הזאה טילטול בעלמא הוא לידחי משום פסח דמשום דיחוי מצוה לא היה לרבנן לגזור איסור ותו לא שייך תירוץ דמחזי כמתקן מנא ותירץ רבה דחשש שיעברנו ד' אמות בר"ה ויבא לאיסור דאורייתא ולכך גזרו רבנן בשב ואל תעשה כמו גבי לולב ולפי זה יתישב ג"כ דברי ר"ע במתניתין דאמר רבי הבא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה כלל אמר ר"ע שכלל זה אין לו חיבור ושייכות לתחילת דבריו דהא תחילת דבריו אינו מלאכה אלא שבתות אך לדברינו ניחא דהא ר"ע אית לי' בריש פרק מי שהיה טמא

דאין שוחטין וזורקין על טמא שרץ ואי היה סבר ר"ע במכשירי מצוה דוחין שבת הי' ראוי שידחה הזאה שבת בשביל מצות פסח ובזה ניחא דהזאה שבות הוא משום דרבה שמא יעברנו וכשהשיב לו ר"ע רבי הבא לי מועד לאלו כמועד לשחיטה וא"כ הרכבתו והבאתו אינו דוחה שבת שאינם זמנם קבוע והזאה גזרינן משום דרבה וכת' נעברה דהא מכשירי מצוה דוחה שבת ולכך אמר כלל אמר ר"ע כל מלאכה שאפשר לעשותו מע"ש אינו דוחה שבת ושפיר גזרינן שמא יעברנו ד' אמות בר"ה וזה היה יכול לעשות מע"ש וזה פשוט וברור ואמת לאמתו של תורה:

## שאלה ג

מן הרב המופלא מהור"ר לוי אב"ד מק"ק ביליגראד מעשה שהיה כך היה איש אחד נפל למשכב מחולי אשר מת בה ולא היה לו זרע של קיימא ולו אח מאב במדינה אחרת רחוק ממדינה כעשרה ימים ויהי בהכביד עליו חליו דבר עם אנשי ביתו שירצה ליתן גט לאשתו כדי שלא תהיה זקוקה ליבום ובאו אנשי ביתו וסיפרו הדברים לאיזה אנשים מבחוץ והלכו האנשים האלה לבית החולה והתחילה לכנוס עמו בדברים עד שהגיעו לענין הנ"ל ושאלו לו לאמר שמענו שאתה רוצה ליתן גט לאשתך והודה לדבריהם ואמרה הן ובפי' חזר ואמר רוצה אני ליתן גט לאשתי כדי שלא תהיה זקוקה ליבום ואז הלכו לביתו סופר אחד ושני עדים ואמר החולה להם אתה פלוני כתוב גט לאשתי על תנאי עד ג' חדשים ואתה פלוני ופלוני חתמו גט ואתה פלוני תהיה שליח במקומי למסור הגט לאשתי פלונית בת פלונית וקנו מידם בק"ס על כל הדברים הנ"ל ויהי אחרי כן ביום מחר אמר הסופר שלא נסה לכתוב גיטין ואחד מהעדים הנ"ל אמר שאינו יודע לחתום בכתב מרובע והלכו לבית החולה ואמרו לו כדברים האלה וחזר ואמר החולה לאנשים אחרים ואמר לסופר אחר אתה פלוני כתוב גט לאשתי פלונית על תנאי על ג' חדשים אם אחיה מחולי זה ואתה פלוני ופלוני חתמו הגט ואתה פלוני תהיה שליח למסור הגט ליד אשתו פלונית כדלעיל ומסר החולי הנייר והדיו והקולמס כדין וכהלכה ליד הסופר במתנה גמורה וכאשר התחיל הסופר לכתוב הגט במקום מיוחד בעזרת בה"כ טעה בכתיבה וחזר והתחיל לכתוב השני וטעה עוד כתב כמה גיטין בלי המלכות חולה הנ"ל בין גט לגט עד פעם השביעית יצא הגט כשר ונתנו הגט לאשת החולה הנ"ל ע"י שליח הנ"ל גט פשוט בלי שום תנאי ואין אנו יודעים אם החולי היה שפוי בדעתו בעת כתיבת וחתימת הגט אם לאו אבל בעת נתינת הגט מיד השליח ליד האשה ידענו בבירור בבדיקה שבדקנוהו את החולה והיה מטורף ולא היה שפוי בדעתו כלל וגם השליח לא

נמצא עם הסופר לא בתחילה ולא בסוף הכתיבה ולא באמצעות הכתיבה ולא בשעת חתימת העדים זה תוכן המעשה שהיה בלי חסרון ובלי יתרון ועתה יורינו מורינו ורבינו אם האשה מותרת לשוק או זקוקה ליבום:

תשובה הנה מתוך כתבו משמע שציוה על תנאי עד ג' חדשים משמע כדין כל תנאי בגיטין ע"פ דת ודין תורתינו רק נסתפק כמה ספיקות שכתבו כמה פעמים בלי המלכת החולה בין גט לגט גם השליח נתן ליד האשה בלי שום תנאי וגם לא נודע אם החולה היה שפוי בדעתו בעת הכתיבה וחתימה ובעת שמסר השליח הגט ידעו בבירור על ידי בדיקה שהיה מטורף ולא היה שפוי בדעתו וגם השליח לא נמצא עם הסופר לא בתחילה ולא בסוף ולא באמצע הכתיבה ואומר אני שאף בשאר ספיקות היה לנו לצדד להקל במקום עיגון אבל לזה שהשליח נתן לידה בלי שום תנאי אי אפשר לצדד שום היתר דמשמע מלשונו שגם השליח אמר שיתן על תנאי והשליח שינה מדעת משלחו נחבל השליחות לגמרי ואם באנו לומר שנילך בתר כוונות המגרש שכל כוונתו שאם תמות יהי' מעכשיו כדי שלא תזקק ליבום ועכשיו שמת א"כ ניזול בתר כוונתו ומחשבתו ולהוי גיטא מעליא זה אינו דהא מ"מ כיון דבשעת נתינת הגט שינה השליח מדעת משלחו נתבטל שליחתו לגמרי וראי' לזה דאמרינן בפ' כל הגט דף ל' ע"ב היכי דאמר ליה שקיל מינה חפץ והדר יהיב גיטא ואזיל איהו ויהיב גיטא והדר שקיל מינה חפץ ר' יוחנן פוסל בו וכל שכן בשלוחו והילכתא כר' יוחנן ש"מ אף שנתקיים מחשבתו וכוונתו שיגיע החפץ ליד שלוחו אפ"ה לא הוי גיטא כיון דבשעת נתינת הגט ליד האשה שינה מדעת משלחו נתבטל השליחות ולא הוי גט כלל אף הכא נמי כיון דבשעת נתינת הגט שינה מדעת משלחו ונתנה לה בלא תנאי ואיכא קפידא טובי בתנאי ואף שאח"כ נתקיים כוונתו מ"מ בשעת נתינה נתבטלה שליחות מכל וכל:

ובדבר שכמה פעמים טעה הסופר וכתב כמה גיטין בלי המלכת החולה בין גט לגט בשביל זה לא נפסל בדעבד דאמרינן בפרק האומר דף ס"ג גבי האי דהוי קרי לה נפאתה אזלי סהדי וכתבו תפסי אמר אמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתי עשו עדים שליחתן מתקיף לה רבה מי אמר כתבו חספא והבו לה אלא אמר רבה ודאי אי כתבו סהדי גיטא מעליא ואבד עשו עדים שליחתן כו' וכתב הב"י בא"ה סימן קכ"ב וז"ל ומשמע דאפילו נמצא בו פיסול דרבנן כותבין גט אחר דכיון דפסיל אע"פ שאין פסולו אלא מדרבנן מ"מ חספא בעלמא הוא כיון שאין יכולה לינשא על ידו וכן כתב הרמב"ם בפרק ב' בין נמצא בטל ובין נמצא פסול כותבים גט אחר והרא"ש כתב וז"ל ומיהו אם לא נאבד ונסתפקו אם הוא כשר אם לאו מכמה חומרות שנהגו להחמיר דאין להם שורש ועיקר מן התורה

הרי עשו שליחתן לפיכך טוב להנהיג שיאמר הבעל לעדים ולסופר ליכתוב ולחתום עד שיהיה גט כשר לפי דעתם בלי שום פיקפוק וכתב הב"י שמצא כתב בקונטרסים ועל שנמצא בשם רבינו יחיאל ור"י קולצן שאין לעשות כן משום דתלוי בפלוגתא או יש ברירה מדאורייתא או לא ור"י לטעמא דפסק דיש ברירה אפילו מדאוריית' לכן די שיאמר לסופר שיכתבו ויחתמו כל גט שירצה הרב אבל ר"ת ס"ל דאין הלכה כראב"י יש לחוש לכן יש לבעל לחזור ולצוות לסופר ולעדים בכל פעם גם הכל בו כתב דיש מגמגם על דברי ר"י גם בהגהות מרדכי כתב דברי ר"י קלצון ואח"כ כתב בהגה מיהו נהגו כפר"י ואע"פ שהפוסקים סתמו דבריהם כדברי ר"י נראה לי שאם הבעל מצוי בעיר טוב שיחזור לציות בכל פעם ולמיחוש לדברי ר"ת היכי דאפשר עכ"ל ועפ"ז כתב רמ"א בסימן קכ"ב בהג"ה שאם הבעל בעיר שאין לסמוך על זה כו' א"כ בנידון דידן לא מבעי' אם מצאו פסול גמור אפילו מדרבנן דמותר להם לכתוב בלי המלכת הבעל דלא עשו שליחתן אלא אפילו אם נפסל מחמת חומרא מ"מ כיון דנהיגין שהבעל נותן רשות לכתוב כמה גיטין עד שיהיה אחד כשר לדעת הרב א"כ אין חשש בזה אע"פ שאנו נוהגין לכתחילה לחוש לדברי ר"ת מ"מ בדעבד סמכינן אדברי ר"י וכן משמע מדברי המרדכי שכתב טוב שיחזור לצות לעדים בכל פעם לחוש לדברי ר"ת היכא דאפשר עכ"ל משמע בדעבד בחשש עיגון שפיר סמכינן אר"י דאין צריך להמלכת בעלים בפרטות שעדיין לא חתמו כמו שכהב הב"י בשם הרשב"ץ אף שאנו נוהגים אפילו בכי האי גוונא לחזור ולצוות לעדים כמבואר בהגהות רמ"א מ"מ בדעבד שפיר סמכינן על הנך רבוותא דלא צריך המלכת בעלים וכל זה נראה לי ברור ובשאר ספיקות נברר בעזרת ה' בשאלה ותשובה בסמוך שהשבתי בנדון זה ושם יתבארו כל הספיקות:

## שאלה ד

מהרבני המופלא מהור"ר פרץ מק"ק פ"ב ר"ח ניסן תצ"ו לפ"ק. שבחו דמר מי יוכל למללא מכל חכמה ומדע ובינה נתמלא בלימודי' התורני' עיקר זיינא תלא ובה נגידים ונפלאות נשמע ממנו הפלא ופלא כד מסיק ומסיים בשמעת' כולם נעשים כחרשים בלי נשמע קלא אשרי הדור ששמעתי' מתבררין וברירין מכל סיג כקימחא נהילא רזין עמקין וסתירן מגלה כמוהו בכל העמודים האלה מי כמוהו חכם יודע פשר דבר מי כמוהו מטה אלה' בידו ליתן בים דרך ולשום מחשוך לאור בהיר וצהי' ה"ה אדוני מו"ר הגאון הגדול המפורסם יחיד בדורו אב"ד וד"מ פ"ה ע"י נ"י כ"ש כמהור"ר מאיר נר"ו יאיר. ובהיות אחר השבח ראוי להיות התפלה ע"כ אתפלל אל ה' על העתיד להאריך ימי מורינו ורבינו

נשיא אלהי' בתוכינו ושנותיו בטוב ובנעימים לבלות עד שובו ה' את שבות ציון יאיר יראו עיניו ועינינו במ"ב אמן:

הנה מקרוב ראיתי ביד אב"ד דקהלתינו נר"ו מגילה עפה כתובה פנים ואחור מעשה מכתב אצבעותיו במעשה מכתב אלהי' אודת עגונה דק"ק קדילבורג ושם ראיתי את שאהבה נפשי כולה ממתקים ומחמדי' הן הן הדברים שנאמרו למשה מסיני ואף שבראותי מתחילה גביות עדות בהנטבע והרחקתי הדבר מאוד למצוא מזה היתר ותרופה להאשה אבל אדמ"ו בורר וליבן הדבר כשמלה חדשה בודאי החולק עליו כאלו חולק על השכינה כי מה יפה ומה נעים שכלו הישר חומה מימינו ומשמאלו ראיתיו מוצקים על אדני פז וחי נפשי לולי דתלי בי טפלי לעשות להם כמשפט הלכתי במקלי ותרמילי לשמש לפני אדמ"ו בישיבה בקרקע לשמוע זקוקין דנורא דנפקא מפומי' וזאת נחמתי כי הכרח לא יגונה בכן אעתר ממעלתו הרמה שלא למנוע הלכה מפי תלמידו בזה אשר אני שואל מאתו כהיום הזה והעריך שלחן תחינותי לפניו אחרי אשר נדרשתי להשיב לשואלי כגון הגביות עדות כאשר עיניו תחזנה משרים פה עמדו היום אי יש מזה היתר לישא לשוק או זקוקה ליבום והנה אף שיש לפקפק הרבה בגביות עדות זה מ"מ ראיתי לישא וליתן לפני רום מעלתו במאי דנראה לכאורה דאין מעכב בדעבד כדי שלא להטריח לאותו צדיק רק בהכרחיי והן הנה לפע"ד חמשה ספיקות אחד במאי דהזכיר התנאי קודם בתיבת הגט וביותר הלשון שיאמר הש"מ כתוב גט לאשתי וכו' הוא שלא כהוגן ב' במאי דלא הזכיר השליח התנאי בעת הנתינה ג' מה שלא היה השליח בשעת כתיבה וחתימה א"כ אינו יוכל לומר בפני נכתב ובפני נחתם ד' שלא היה שפוי בשעת הנתינ' ה' מה שאמר הרב שתוכל להיות עם בעלה יש לספק משום גט ישן אם כן הי' שהיתה מתיחדת עמו:

ואדון לפני אדוני מ"ו על דבר הספק האחד צריכים לפרש כוונתו במאי דאמר לסופר אתה פלוני כתוב גט לאשתי על תנאי עד שלשה חדשים אם אחי' מחולי זה בודאי כיון עם עצמו ליתן גט לאשתו שלא תהא זקוקה ליבום וכמו שאמר ג"כ בפירוש אך רצה שתהיה אגודה ביה אם יחי' כמו שאמר על תנאי עד שלשה חדשים אם אחי' מחולי זה והכי קאמר אם אחי' לא יהיה גט ואם אמות יהיה הגט מעכשיו עד שלשה חדשים ולא הזכיר בפירוש ואם אמות וכו' משום דלא רצה לומר פרענות לנפשי' או משום טרדות חוליו לא סיים דבריו דומי' מה דקאמר ר"ש שזורי במתניתן דפרק האומר דף ס"ה ולכך נקט דבתחילת דבריו דרך קצרה כתוב גט לאשתי על תנאי וא"כ במאי דאמר כתוב גט על תנאי בודאי לא קפיד שיהיה התנאי כתוב בתוכו אלא לפי כוונתו שאם

יחיה תהיה אגודא ביה וא"כ אף שאין התנאי כתוב בגט ויש עדים שכתבו על תנאי אם לא נתקיים התנאי אסורה לעלמא כמו שמפורש בב"י בשם תשובת הרשב"א סוף סימן קמ"ה יעוין שם שכתב הרב הב"י וז"ל ואני תמה למה לא יהיה עדי הגט נאמנים לומר שנתנו לה על תנאי וכו' ואני בער ולא אבין דנראה דהכי פירושו מה ששאלת אם אין התנאי כתוב בשטר ונתרפא והיא מכחשת ואומרת שנתנה לה בלא תנאי כלומר שאין כאן עדים שאומרים שנתן לה על תנאי רק הבעל בעצמו אמר שנתן לה הגט על תנאי והיא מכחישתו ועל זה בא בשאלה אם עידי הגט ודאי אין נאמנים לומר שהבעל הכתיבו על תנאי דהיינו שהזכיר התנאי בשעת כתיבה דאין חוזרין ומגידים ועדים אחרים נמי אין נאמנים כו' והשיב דנשערים אחרים אומרים שהבעל הכתיבו על תנאי דהיינו שציוה לכתבו על תנאי הוי ליה תרי ותרי וכו' אבל עדי הגט אין נאמנים כשכתב ידן יוצא ממקום אחר לומר שהבעל הכתיבו על תנאי דכיון שהגיד וכו' אבל באמת אם עדי הגט אומרים שנתן לה על תנאי נאמנים וא"כ בנ"ד אם יש כאן עדים אחרים שאומרים שהבעל הכתבבו על תנאי אם לא היה נתקיים התנאי אשה זו אסורה לעלמא וא"כ ליכא לספוקי בהא כיון שהבעל ציוה לכותבו על תנאי ולא עשו כן כי מ"מ נתקיים מחשבתו דדוקא כשאמר אל תתניהו אלא בימין ונתנוהו בשמאל פסול אבל כשאמר תנוהו בימין ונתנוהו בשמאל כשר דלא תלינן בקפידא כל זמן דלא נראה מלשונו דודאי קפיד וה"ה הכא לא תלינן בקפידא וא"כ בעיקר הדבר מאי דהזכיר התנאי קודם כתיבה כבר כתב הרב הב"י בסימן קמ"ז וז"ל ולענין הגט הנכתב ע"ת בעל פה ראיתי הלכה למעשה שהובא לפני הרב הר"א מזרחי ז"ל גט שהיה כתוב בו סתם כהילכתו אלא שבשטר שליחות היה כתב והגט הנזכר נכתב על תנאי כך וכך וכו' ופסלו הרב הנ"ל ונראה לי שהפריז על המדה שמאחר שרבו המתירין כדאי הם לסמוך עליהם עכ"ל ועל דבר ספק השני שהשליח לא הזכיר התנאי השליח עשה בזה כהוגן הואיל והבעל לא ציוה להזכירו ומה שאין השליח יוכל לומר בפ"נ ובפ"נ יתקיים בחותמיו כמ"ש הרמב"ם פ"ז מהלכות גירושין וז"ל ואם אין השליח עומד בשעת הכתיבה והחתימה לא ינתן לה אא"כ יתקיים בחותמיו:

ומה שלא היה שפוי בשעת הנתינה אבקש מאמ"ו מאוד אם יש לסמוך על תשובת הרשב"א שהביא הב"י שכתב בשם התוס' דאין קפידא אלא בשעת כתיבה ואשעת כתיבה איכא לאוקמי' אחזקתי' כמו שהובא הב"י בסי' קכ"א ומשום גט ישן נתבאר דינו סי' קמ"ח ושם הובא הב"י בשם תשובת הרשב"א במסוכן מה דינו וכ"ש הכא שנטרפה דעתו ממש גם מה שלא אמר מעכשיו נראה דמהני מה שכתב בגט מן יומא דנן ולעלם כמו שכתב הב"ש סי' קמ"ד ס' ד' והנה את כל זה כתבתי כתלמיד הדן לפני רבו ואת

לבו לב ארי' ושלום בדבר יורני לי אומר ובטוח אני במדת חסדו וטובו וענותנות' להורות לי הדרך ישכון אור מאיר לעולם כ"ד אסקופה הנדרסת ומחזה קידה ארצה הקטן פרץ שליסלבורג ואתשובתו הרמה אצפה כעל כל הון יקר:

תשובה פרץ וגדר כל שהוא והחזיק חזקה שיש עמו טענה טען ופרק פירוקא כבי' מדרשא של שם ועבר על פני וקריתי שאלתו כשאלת הראשונים מכלל דאיכא אחרונים ה"ה אהו' ידידי כנפשי החריף והשנון התורני הרבני כבוד מהור"ר פרץ נר"ו:

הנה הגיע לידי מכתבו הנכתב בר"ח ניסן העבר והיתי טרוד בדרוש יומא דכלה ואחר הפסח הקפוני וסבבוני טרדות עיונים בלימוד תחילת הזמן והתחלנו ללמוד בישיבה מסכתא ביצה גלל כן לא השבתי לו מיד וכעת אמרתי לבוא במגילת ספר ששאלה זו כבר נשאלתי מן הרב מהור"ר לוי אב"ד בק"ק ביליגראד והשבתי לו בקצרה לפי הבנתי שכתבו שמתחילה אמר החולה אתה פלוני כתוב גט לאשתי על תנאי עד ג' חדשים ואח"כ שחזר ואמר לסופר אחר נאמר ונשנית אתה פלוני כתוב גט לאשתי פלונית על תנאי עד ג' חדשים אם אחיה מחולי זה ואתה פלוני ופלוני חתמו הגט ואתה פלוני תהי' השליח למסור הגט לאשתי ובפעם שנית הוסיף תיבות אלו אם אחיה מחולי זה גם לשון זה סתום וחתום מכל צד שלא פירש איזה תנאי הי' מתנה רק דברים שבלב אנו רואים ויש לפרש לכמה גווני כאשר אפרש אי"ה ועלה מתחילה בדעתי שלא כתבו אלא גילוי דעתו אבל אח"כ עשו כתיקון רז"ל וכבר הביא רמ"א והלבוש בס"ס קמ"ה שאנו נוהגים בארצות אלו שלא ליתן שום גט על תנאי ואפילו בש"מ אנו נותנים גט סתם בלא שום תנאי וש"מ שמצוה ליתן גט כדינו כדי שלא תזקוק ליבום ומתירא שמא לא תחזור אליו אחר כך משבעינן שניהם קודם הגט בשבועה חמורה או יתנו משכנות זה לזה כשיעמוד מחליו יחזרו זה לזה ויעשו נשואין חדשים ואם המגרש הוא כהן או במקום שיש חשש לטירוף דעת החולה יש לגרש בתנאי כדרך שנתבאר והוא בסי' ה' וז"ל לפיכך ש"מ שרוצה לגרש על תנאי כו' צריך שיאמר לה בזה"ל כשנותן לה אם לא מתי לא יהיה גט ואם מתי יהיה הגט מעכשיו ואם לא מתי לא יהיה הגט והטעם מפרש בש"ס דאם לא מתי ראשון אינו אלא משום דלא יפתח פיו לשטן ולפי שבכל תנאי צריך תנאי כפול והן קודם ללאו הצריכו שיחזור ויאמר אחרי כן אם מתי יהיה גט מעכשיו ואם לא מתי לא יהיה גט דהוי ליה תנאי כפול והן קודם ללאו וכתב הב"ח בסימן קמ"ח וז"ל כתוב בסמ"ק בהלכות גירושין וז"ל ומהר"ר יחיאל מפריז היה רגיל להצריך בגט ש"מ לגרש לגמרי בלי שום תנאי כדי לאפוקי נפשי' מכל ספיקות וגימגום כו' וחידש הב"ח וז"ל ואע"ג דבשאר גיטין מדינא אין צריך להחמיר לדקדק על הבעל שיאמר בפירוש דמגרש

בלא תנאי מ"מ בגט ש"מ שמפייסין אותו שיגרש כדי שלא תפול לפני יבום ולפי הנהגות שאר מלכיות מגרשין על תנאי וכדאתקן שמואל וכדין התלמוד ויהיו העולם סוברים דמגרש על תנאי ואיכא לעז מכמה ספיקות וגמגום בלשון התנאים הילכך צריך לדקדק להצריכו שיאמר הבעל בפירוש דמגרשה לגמרי בלי שום תנאי לאפוקי נפשי' מכל ספק וגימגום ע"ש שהאריך:

והנה בשאלת הרב הנ"ל לא הזכיר שקיבלו עליהם בחרם או שבועה או שנתנו בטחונות ועלה במחשבתי שאחר גילוי דעת של שכ"מ עשו כדת ודין התלמוד ולמדוהו שיצוה לסופר אח"כ לכתוב גט כשר בלא תנאי ולשליח אמר בעל פה שיתן על תנאי זה אם לא מתי ואם מתי כו' ואפשר שהיה זה ספרדי והם משאר מלכיות שמגרשין על תנאי או מפני טירוף דעת של חולה והשליח מסר לאשתו בלי שום תנאי ועל ספק זה השבתי להרב הנ"ל כיון דשינה משליחות הבעל ונתבטל השליחות לגמרי:

אך כהיום עיינתי בדברי מכ"ת בשאלתו וראיתי שבנה יסודו על דברי הש"מ נראה שהדברים היה כהווייתן ולא נעשה שום דבר רק הש"מ אמר לסופר שיכתוב גט לאשתו על תנאי עד ג' חדשים אם אחי' מחולי זה ולפ"ז נשתנה הדין כאשר אבאר אי"ה ומתחילה:

אשיב לדברי מכ"ת במה שרצה לפרש כוונתו במאי דאמר לסופר אתה פלוני כתוב גט לאשתי על תנאי עד ג' חדשים אם אחי' מחולי זה וכתב מכ"ת וז"ל בודאי כיון עצמו ליתן גט לאשתו שלא תהיה זקוקה ליבום וכמו שאמר ג"כ בפירוש אך רצה שתהיה אגודה ביה אם יחיה כמו שאמר על תנאי עד שלשה חדשים אם אחיה מחולי זה והכי קאמר אם אחיה לא יהיה גט ואם אמות יהיה גט מעכשיו עד ג' חדשים ולא הזכיר בפירוש ואם אמות וכו' משום דלא רצה לומר פרעניות לנפשי' או משום טירדת חולי לא סיים דבריו דומי' דמאי דקאמר ר"ש שזורי במתניתין בפרק האומר דף ס"ה ולכך נקט בתחילת דבריו דרך קצרה כתוב גט לאשתי על תנאי וא"כ במאי דאמר כתוב גט על תנאי בודאי לא קפיד שיהיה התנאי כתוב בתוכו אלא לפי כוונתו שאם יחיה תהיה אגודא ביה וא"כ אף שאין התנאי כתוב בגט ויש עדים שכתבו על תנאי אם לא נתקיים התנאי אסורה לעלמא כמו שמפורש בב"י בשם תשובת הרשב"א ס"ס קע"ה יעויין שם שכתב הרב הב"י וז"ל ואני תמה למה יהיו עדי הגט נאמנים לומר שנתנו לה על תנאי וכו' וכתב מכ"ת וז"ל ואני בער ולא אבין דנראה דהכי פירושו מה ששאלת אם התנאי כתוב בשטר ונתרפא והיא מכחישתו ואומרת שנתנה לה בלא תנאי כלומר שאין כאן עדים שאומרים לה שנתן לה הגט על תנאי רק הבעל בעצמו אומר שנתן לה הגט על תנאי והיא מכחישתו ועל זה בא

בשאלה שעידי הגט ודאי אין נאמנים לומר שהבעל הכתיבו על תנאי דהיינו שהזכיר התנאי בשעת כתיבה דאין חוזרין ומגידים ועדים אחרים נמי אינם נאמנים וכו' והשיב דכשעדים אחרים אומרים שהבעל הכתיבו על תנאי דהיינו שציוה לכותבו על תנאי הוי ליה תרי ותרי כו' אבל עדי הגט אינם נאמנים כשכתב ידן יוצא ממקום אחר לומר שהבעל הכתיבו על תנאי כיון שהגיד כו' אבל באמת אם עידי הגט אומרים שנתן לה על תנאי נאמנים וא"כ בנידון דידן אם יש כאן עדים אחרים שאומרים שהבעל הכתיבו על תנאי אם לא היה נתקיים התנאי אשה זו אסורה לעלמא וא"כ ליכא לספיקא בהא כיון דהבעל ציוה לכותבו על תנאי ולא עשו כן כי מ"מ נתקיים מחשבתו דדוקא כשאמר אל תתנו אלא בימין ונתנו בשמאל פסול אבל כשאומר תנו בימין ונתנו בשמאל כשר דלא תלינן בקפידא כל זמן שלא נשמע מלשונו דודאי קפיד וה"ה הכא לא תלינן בקפידא וא"כ בעיקר הדבר במאי דהזכיר התנאי קודם כתיבה כבר כתב הרב הב"י בסימן קמ"ז על הרב מהר"א מזרחי שהפריז על מדותיו שפסל גט כזה מאחר שרבו המתירין כדאי לסמוך עליהם במקום עיגון ועל דבר ספק השני שהשליח לא הזכיר התנאי השליח עשה בזה כהוגן הואיל והבעל לא ציוהו להזכיר ומה שאין השליח יוכל לומר בפני נכתב ובפני נחתם יתקיים בחותמיו כמו שכתב הרמב"ם בפ"ו מהלכות גירושין כו' עכ"ל של מכ"ת: והנה מה שהתפלא מכ"ת על הב"י ומתוך כוונתו משמע שהעיקר התמי' שגם הרשב"א מודה אם עידי הגט בעצמם מעידים שנתן על תנאי שנאמנים דדוקא לומר שהבעל ציוה לכתוב הגט על תנאי כיון שכתב ידן יוצא ממקום אחר כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד לבטל הגט ואם זה הוא כוונות מכ"ת אינו קושיא כלל על הב"י דהרב הב"י דיקדק מלשון הרשב"א ששאלו ממנו אם אין התנאי נזכר בשטר ונתרפא והיא מכחישתו ואומרת שנותנה לה בלא תנאי וא"כ אף שנתרפא הגט כשר וכתב השואל שעידי הגט בעצמן אינם נאמנים כשכתב ידו יוצא ממקום אחר דאין חוזרין ומגידים ועדים אחרים אינם נאמנים כשכתב ידן יצא ממקום אחר ועל זה השיב הרשב"א אע"פ שכתב ידן יוצא ממקום אחר אלו היו באים עדים אחרים והעידו שהבעל הכתיבו על תנאי האשה אסורה לעלמא דה"ל תרי ותרי ב' אומרים נתגרשה וב' אומרים לא נתגרשה כו' וא"כ ספק מגורשת ואם היא אשת כהן אסורה וכן אם קיבלה קדושין מאחר אסורה לשניהם ומסיים הרשב"א וז"ל מ"מ מסתברא שאם נתנה לה בפני עדים בתנאים אלו ודאי נאמני' שהרי אין עדים אלו מכחישים את עדי הגט ולא עידי הגט מכחישים את אלו וא"כ לפ"ז אם לא נתקיים התנאי שנתרפא הוי אשת איש גמורה ואם קיבלה קדושין מאחר אין הקדושין תופסין בה ומדנקט דין זה דוקא בעדים אחרים ולא נקט בעידי הגט בעצמם שמעידין שנתנו

לה על תנאי ש"מ דס"ל להרשב"א דעידי הגט בעצמם אינם נאמנים לומר שנתנו לה על תנאי ועל זה תמה הב"י וכתב ואני תמה למה לא יהיו עידי הגט נאמנים לומר שנתנו לה על תנאי אע"פ שכתב ידן יוצא ממקום אחר דשני עדות הן אחד שנכתב בלא תנאי ועדות אחרת שנתנ' לה על תנאי בודאי אם רוצים לומר שנכתב על תנאי בזה מבטלים הגט משעת כתיבה וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד אבל אם מעידים שנתנו לה על תנאי זה עדות אחרת וא"כ למה כתב הרשב"א דינו כשני כתי עדים אפילו בכת אחת נמי איתא להאי דינא וזה פשוט וברור בדברי הב"י ועיין בח"מ סי' פ"ב סי' ר"ב דאפילו עדי השטר עצמם נאמנים לומר שנעשה על תנאי אפילו אם כתב ידן יוצא ממקום אחר וכתב הש"ך בס"ק ל"ד תימה על המחבר שהעתיק כאן בסתם כדברי הטור דהרי הרמב"ם והר"ן והרשב"א חולקין וי"ל דכשכתב ידן יוצא ממקום אחר אינן נאמנים ועי' בסי' מ"ו ובסימן כ"ט הכריע הש"ך דכשכתב ידן יוצא ממקום אחר אינן נאמנים ועי' בר"ן בפ"ב דכתובות וע"י ברש"י בכתובות דף י"ט עכ"פ נשמע מזה דס"ל להרשב"א כשכתב ידן יוצא ממקום אחר אינם נאמנים לומר תנאי הי' דברינו ומשמע אפי' אם אומרים שתחילה נכתב שטר מכירה כהוגן ואח"כ כשמסרו ליד הלוקח מסר על תנאי מ"מ כיון דהשטר מכירה בטל על ידיהן אינם נאמנים כשכתב ידן יוצא ממקום אחר וה"ה בגט כיון דעכ"פ הם בעצמן מבטלין הגט שהתמו באמרם שניתן על תנאי אינם נאמנים כשכ' ידן יוצא ממקום אחר והרב הב"י לא ס"ל כן ואין כאן מקום להאריך בדבר שאין אנו צריכין לנדון שלפנינו:

ועתה אשוב על עיקר דבריו במה שרצה לפרש כוונות הש"מ במה דאמר לסופר אתה פלוני כתב גט לאשתי ע"ת עד ג' חדשים אם אחי' מחולי זה בודאי כיון את עצמו ליתן גט לאשתו ע"ת שלא תהיה זקוקה ליבום כו' והכי קאמר אם אחיה לא יהיה גט ואם אמות יהיה גט מעכשיו עד ג' חדשים כו' תמה אני מאוד על דבריו ואם אמנם שבח"מ ס"ס ס"א הביא הב"י בשם משרים ופסק כן בש"ע וז"ל כלל גדול בידינו בכל תנאי שאדם מתנה עם חבירו אין להלך אחר לשון הכתוב אלא אחר הכוונה ואני הבאתי ראיה מפרק האומר בקדושין דף ס' ע"ב דתנן ע"מ שאראך בית כור עפר הרי זו מקודשת ובגמ' תאני לא נתכוונה זו אלא לראות משלו הרי לפנינו דלא אזלינן בתר דיבורו אלא בתר כוונה מ"מ כד דייקינן שפיר גבי גט לא אמרינן הכי דהא אפילו אם אמר בפירוש מהיום ולאחר מיתה אמרינן בפ' מי שאחזו דף ע"ב ע"א דגט ואינו גט ואם מת חולצת ולא מתיבמת משום דמספקא לן אי תנאי הוי מהיום אם אמות וכיון שמת נתקיים התנאי ונמצא שהוא גט משעת נתינה או חזרה הוי שחזר בו ממאי דאמר מהיום ואמר אחר מיתה יהי' גט ואינו כלום דאין גט לאחר מיתה ואף שסתם ש"מ שמגרש כל מגמתו וכוונתו שלא תזקוק

ליבום אפ"ה מספקא לן משום כיון דלרחוקא קא אתי וקשה בעיניו לרחקה ולגרשה ולהני הדר ביה ממעכשיו וכמו שאמר בקדושין דף נ"ט ע"ב ובגיטין דף ע"ד ע"א טעם זה דלרחוקה וא"כ אפילו אמר בפירוש מהיום ולאחר מיתה מספקא לן ק"ו בנ"ד שלא אמר בפירוש לשון מעכשיו או לשון מהיום רק אמר על תנאי עד ג' חדשים אם אחי' מחולי זה ורצה מכ"ת לפרש כוונתו אם אחי' לא יהי' גט ואם אמות יהי' גט מעכשיו מנ"ל לומר שכוונתו הי' מעכשיו דהא לא הזכיר תחילה שיהי' גט לא מהיום ולא מעכשיו דהא אפילו אם אמר בפירוש אם אחיה מחולי זה לא יהיה גט ולא אמר אם אמות יהיה הגט מעכשיו לא היינו מפרשים כוונתו שאם ימות יהיה הגט מעכשיו אף שנוכל לומר דמכלל לאו נשמע ההן ק"ו הכא שלא אמר בפירוש אם אחי' שלא יהיה הגט אלא סתם אמר על תנאי עד ג' חדשים ודברים שבלב הן איך נפרש שהוא מגרש מעכשיו אם ימות דילמא הי' כוונתו שתגרש לאחר מיתה ואין גט לאחר מיתה. מיהו יש לצדד בנ"ד שאמר בפירוש שרוצה ליתן גט כדי שלא תזקוק ליבום הוי כידים מוכיחות שכוונתו שאם ימות יהיה גט ואם לא ימות לא יהיה גט עיין לקמן בתשובה שהשבתי להרב מבוליגראד ושם פרשתי וביררתי הדברים:

ועוד תמה אני מה שכתב מכ"ת ולא הזכיר בפירושו ואם אמות וכו' משום דלא ר"ל פרעניות לנפשי' או משום טירדת חליו לא סיים דבריו דומי' מאי דקאמר ר"ש שזורי במתניתין בפ' האומר ואני אומר מצדו תברא דהא אתקין שמואל בגיטא דש"מ אם לא מתי לא יהיה גט ואם מתי יהיה גט ואם לא מתי לא יהיה גט. אם לא מתי לא יהיה גט דלא מקדים אינש פרעניות לנפשי' ואם מתי יהיה גט ואם לא מתי לא יהי' גט משום דבעינן הן קודם ללאו ותנאי כפול כמו שנזכר בדף ע"ה ע"ב ומשמע דאם אמר לא מתי בלבד לא היתי מפרש דאם מתי שיהי' גט מהיום ואפילו למ"ד דלא בעינן הן קודם ללאו וגם לא בעינן תנאי כפול אלא היתי מפרש דיוקא אם מתי יהי' גט לאחר מיתה ואין כאן אומדנ' דעכשיו קאמר משום דלרחוקא קא אתי דדוקא במסוכן כיון דאמר כתבו אע"ג דלא אמר תנו אדעתא למיתב קאמר אבל ללמוד מדיוק דבריו שתתגרש מעכשיו זה לא שמענו בכל הש"ס ובפרט דאנן בעינן תנאי כפול והן קודם ללאו ולא אמרינן מכלל הן נשמע לאו ולא מכלל לאו נשמע הן וכן פסק הרא"ש כל מקום שנזכר תנאי בגמ' צריך תנאי כפול והן קודם ללאו כדין התנאים ויש דברים דלא בעינן אלא גלוי דעת אבל היכי דבעי תנאי בעי כפילות ואם לא כפל התנאי בטל והמעשה קיים ע"ש ובגט ש"מ שתיקן שמואל איך שיאמר כדאית' בש"ס שמע מיניה דבעינן תנאי כפול ולא אזלינן בתר אומדנ' וכוונתו:

וגם נפלאתי על מכ"ת שכתב וז"ל וא"כ במאי דאמר כתוב גט על תנאי בודאי לא קפיד שיהי' התנאי כתוב בתוכו אלא לפי כוונתו שאם יחיה תהיה אגודא ביה וא"כ אף שאין תנאי כתוב בגט ויש עדים שכתבו ע"ת אם לא נתקיים התנאי אסורה לעלמא כמו שמפורש בב"י בשם תשובת הרשב"א סוף סי' קמ"ה כו' עד וא"כ בנ"ד דהי' תנאי אם לא הי' נתקיים התנאי אשה זו אסורה לעלמא תמה אני דמשמע מדבריו אם נתקיים התנאי היתה מותרת לעלמא איך הכניס מכ"ת ראשו בין הרים גדולים שנחלקו בו אבות עולם כאשר אפרש בעזרת ה' ובפירוש כתב הלבוש ריש סי' קמ"ז הרוצה לגרש את אשתו על תנאי לא יאמר לכתחילה לסופר או לעדים כתבו וחתמו גט לאשתי על תנאי כו' שכל שהוא זוכר שום תנאי קודם כתיבת הגט וכל שכן תוך הגט קודם כתיבת התורף הגט שהוא והרי את מותרת לכל אדם אין זה גט כריתות שהרי לא נכתב זה הגט לכורתה מכל וכל אלא על תנאי כך וכך ואע"פ שנתקיים התנאי אח"כ אין זה ספר כריתות בשעת כתיבה כו' אלא הרוצה לגרש על תנאי כיצד יעשה אותו אומר לסופר לכתוב סתם ולעדים לחתום סתם כו' ואח"כ כשנותן לה הגט אומר לה הרי זה גיטך ע"מ כך וכך וכן מותר לומר לעדים אחר החתימה או לשליח תנו לה גט זה לאשתי ע"מ כך וכך עכ"ל הרי להדי' דאם ציוה לכתוב על תנאי אפילו בעל פה אפילו אם נתקיים התנאי הגט בטל או ספק מגורשת לדעת הרמב"ם ומתשובת הרשב"א שהביא הב"י בס"ס קמ"ה אין שום ראי' דס"ל דגם הרשב"א ס"ל דאפילו בעל פה אם מתנה קודם כתיבת הגט בטל אף שנתקיים התנאי משום דלא הוי כריתות כלל אלא שהרשב"א השיב על שאלת השואל שהבעל אמר שנתן לה על תנאי בשעת נתינה שאם יבריא לא יהיה גט והיא מכחשתו שלא נתנו לה בשום תנאי והיא מגורשת ממנו לגמרי ועל זה השיב שאם יש עדים אחרים שהכתיב לה על תנאי א"כ הגט בטל מעיקרא והוי ליה תרי ותרי וספק מגורשת אבל אם עדים אחרים מעידים שנתנו לה על תנאי בזה אינם מכחישים עדות ראשונים והגט הוא כשר אלא שתלוי בתנאי בשעת נתינה וכשלא נתקיים התנאי הרי היא אשת איש בלי שום ספק אבל יש לומר דמודה הרשב"א לאינך פוסקים דאפילו מתנה בעל פה קודם כתיבת התורף דאפילו מקיים התנאי הגט בטל משום דלאו כריתות מכל וכל הוא ובש"ע ס' קמ"ז ס"ב מסיים המחבר וז"ל וכן אם התנה על פה קודם כתיבת התורף הרי זה ספק גירושין וכתב הלבוש דדבר זה תלי ג"כ בפלוגת' אחרת אם יש ברירה או אין ברירה ורבו בזה הדעות הילכך נקטינן שאפילו התנה על פה קודם כתיבת התורף הרי זה גם כן ספק גירושין וכתב הב"ש ס"ק ג' וז"ל אפילו אם נתקיים מ"מ בעת הכתיבה אינו יודע אם יתקיים לא הוי ספר כריתות ומסיים נמצא תנאי דע"מ ונתקיים כשר לכל הפוסקים רק

לרש"י ורמב"ם פסול ונפקא מינה במקום עיגון יש לסמוך על רוב הפוסקים וכן פסק הב"י עכ"ל הרי לפניך דלדעת רש"י ורמב"ם אפילו בעל פה שהתנה קודם כתיבת התורף ואפילו נתקיים התנאי אין זה גט כריתות ולהרמב"ם הוי ספק מגורשת וא"כ תמה אני על מכ"ת בתרי תמי' שכתב מכ"ת וז"ל וא"כ בנ"ד אם יש כאן עדים אחרים שאומרים שהבעל הכתיבו על תנאי אם לא היה נתקיים אשה זו אסורה לעלמא וא"כ ליכא לספוקי בהא כיון דהבעל ציוה לכותבו על תנאי ולא עשו כי מ"מ נתקיים מחשבתו עכ"ל ותמה אני חדא מי הגיד לו שהם לא עשו כן דאדרבה מסתמא חזקה שליח עושה שליחתו ועוד אם לא עשו כמאמר הבעל פשיטא דהגט בטל מכל וכל אליבא דכ"ע שלא עשה הסופר והעדים והשליח שליחתו של בעל ואדעת' דהכי שיכתבו ויחתמו בלא תנאי לא ציוה להם הבעל ובטל השליחות לגמרי גם מה שכתב אם לא היה נתקיים התנאי אשה זו אסורה תיפוק לי' אפילו נתקיים התנאי כיון שציוה לכותבו על תנאי לפני תורף לא הוי גט כריתות כלל וגם מה שכתב מכ"ת שמ"מ נתקיים מחשבתו כבר השבתי על זה להרב מהור"ר לוי היכי ששינו מדעת משלחו אפילו נתקיים מחשבתו הגט פסול גם מה שכתב מכ"ת דדוקא כשאמר אל תתנו אלא בימין אבל כשאמר תנוהו בימין ונתנו בשמאל כשר דלא תלינן בקפידא כל זמן דלא נשמע מלשונו דודאי קפיד ה"ה הכא לא תלינן בקפידא עכ"ל תמה אני אין לך קפידא גדולה מזו שהוא חפץ שאם יחי' לא יהי' גט כי קשה עליו לרחק את אשתו וא"כ הוי תנאי קודם לתורף שצוה לכותבו וזה פסול גמור אכן מה שכתב מכ"ת וז"ל וא"כ בעיקר הדין מאי דהזכיר התנאי קודם כבר כתב הב"י בסי' קמ"ז שיש להכשיר במקום עיגון והתפלא על הרב מהר"א מזרחי שפסל גט וכתב עליו שהפריז על מדותיו בהא מודינא לי' אם התנה בעל פה כך שיש להכשיר במקום עיגון וכן כתב הב"ש בס' קמ"ז ס"ק ג' אך דמלשון הבעל משמע שציוה לסופר ולעדים לחתום משמע שציוה לכתוב תנאי זה בגט והם שינו מדעת הבעל ובטל השליחות כאשר כתבנו למעלה:

אכן בגוף הנדון שפירש מכ"ת דברי הש"מ שאמר לסופר אתה פלוני כתוב גט לאשתי על תנאי עד ג' חדשים אם אחי' מחולי זה ופי' מכ"ת שהכי קאמר אם אחיה לא יהיה גט ואם אמות יהי' גט מעכשיו עד ג' חדשים עכ"ל ואני לא כן אחשב ולבבי לא כן ידמה דהא יש לפרש ולדרוש לשון הדיוט במה שאמר כתוב גט לאשתי על תנאי עד ג' חדשים אם אחיה מחולי זה דהכי קאמר אף שאהי' מתנונה והולך אם אחי' עד ג' חדשים יהיה גט ואם ימשוך החולה ואתנונה בחולי זה יותר מג' חדשים לא יהי' גט כי, עד ג' חדשים קיבל על עצמו טורח משאו לישב בלא אשה אבל יותר מג' חדשים לא ניחא ליה להיות

יושב יחידי בלא אשה ואין לו מי שישמשנו בחליו ואפשר שכוונתו שאם ימות בתוך ג' חדשים לא יהי' גט כי לא פורש התנאי בדבריו רק סתם ואמר על תנאי עד ג' חדשים ודבר זה נוגע באבעי' דפ' המגרש דף פ"ג ע"ב דבעי רבא מר' נחמן היום אי את אשתי ולמחר את אשתי ופי' רש"י נתן לה גט ואמר היום לבדו יהי' גירושין ולמחר לא יהי' גירושין דשייר בגט וקאמר בתר דאבעי' הדר פשטא מסתברא כיון דפסקה פסקה ופי' התוס' דמגורשת לעולם והרמב"ם בפ' מ"ה גירושין דף ט' כתב דאין מגורשת והטור א"ה בס"ס קל"ז הביא מחלוקת הרא"ש והרמב"ם והכריע בש"ע דהוי ספק מגורשת אך מ"מ נראה דהכא לא כפלי' לתנאי אלא אמר על תנאי עד ג' חדשים ולא אמר בפירוש אם אחי' אחר ג' חדשים לא להוי גט א"כ התנאי בטל ומעשה קיים ואם כן אף אם היה חי אחר ג' חדשים התנאי בטל ומעשה קיים ועוד אני אומר אף אם באנו לילך בתר כוונתו שרצה לפטור אשתו מיבום עכ"פ אמרי פיו ולשונו סותר כוונתו דמלשונו משמע על תנאי עד ג' חדשים אם אחיה משמע אם אחיה יהי' גט ובלבבו הי' בדעתו שלא יהיה גט אלא אם ימות יהי' גט ובכל התורה בעינן שיהי' פיו ולבו שוים וכמו דתנן בפ' ג' דתרומות המתכוין לומר תרומה ואמר מעשר כו' לא אמר כלום עד שיהי' פיו ולבו שוין והביאו הש"ס מתניתין בפסחים דף ס"ג דכל שפיו ולבו מכחישין זה את זה לא אמר כלום:

וגם אם נפרש כוונתו כמו שפירש מכ"ת דהכי קאמר אם אחיה לא יהיה גט ואם אמות יהי' גט וא"כ הוי לאו קודם להן ובטל התנאי צריך להיות הן קודם ללאו ואם לא עשה כן התנאי בטל ומעשה קיים:

ועיקר הנידון שלפנינו נראה לי שזה דומה למה שכתב הטור ס"ס קמ"ז שפסק הרא"ש הלכה למעשה בגט שהיה כתוב מעכשיו אם מתי מחולי זה קודם התורף ולא נכפל ואחר התורף חזר וכתב אם לא מתי כו' והכשירו משום דלא חשיבי תנאי מה שכתב מעכשיו אם מתי מחולי זה אלא הוי כאומר מעכשיו ושעה אחת קודם למיתתו והכי מפרש ליה תלמודא נעשה כאומר מעת שאני בעולם כו' ואפילו את"ל תנאה הוי כיון שלא נכפל ליתא לי' דינא דתנאה והגט קיים אע"פ שלא נתקיים התנאי נמצא שאין כאן תנאי קודם התורף כו' אלא קביעות הזמן למתי עכ"ל וא"כ בנ"ד אף אם כוונתו שאם ימות יהי' גט ואם יחי' לא יהי' גט אין זה חשיב תנאי כיון דלא כפלו ועוד שמשמעות לשונו הלאו קודם להן וא"כ אפילו אם כתב בתוכו לא חשיב תנאי ק"ו בנידן דידן שיש לומר שלא נתכוון שיכתבו בתוכו אלא אמר להם בעל פה שאמר כן תכתבו ודומה לזה כתב הב"י בסי' קמ"ה בשם תשובת הרשב"א ס' אל"ף ורמ"ח בגט שכתוב בו לאחר כתיבת כל התורף אם לא מתי מחולי זה לא יהי' גט כיון שלא הזכיר מחולי זה אם מתי איזה

ספק יש בזה כיון שמת מאותו חולי שאם באת להסתפק כיון שלא אמר מחולי זה אם מתי ולומר שלא נכפל התנאי כ"ש שהתנאי בטל לדעת ר' מאיר והגט קיים אלא אם מת מחולי אחר והיא באה לפטור עצמה מיבום ואומרת שתנאי בטל מחמת שלא נכפל אין בדבריה כלום כו' הרי לפניך דאם מת מחולי זה התנאי בטל וגט קיים אליבא דכ"ע וגם כבר פשטה הוראה בכל ישראל דקימ"ל כר"מ כמו שפסק הרא"ש והביא קצת הב"י בס' קמ"ז שכל חכמי אשכנ"ז וצרפ"ת עושים מעשה להצריך תנאי כפול אפילו בתנאי דמעכשיו וא"כ חזרנו על כל צד וצידי צדדים ולא מצאנו שהי' בדברי ש"מ תנאי ע"פ דת ודין תורתינו ובכל צד שאתה פונה אי אפשר לפרש אלא שגירשה מעת שהוא בעולם ואין כאן תנאי והוי גירושין גמורים ובודאי אם נתן הבעל בעצמו ואמר בלשון זה קודם נתינה הוי גירושין גמורין אלא בזה אני חוזר להחמיר כיון שציוה לסופר ולשליח אף דלא כפלי' לתנאי אם השליח נתן סתם מ"מ עבר על דעת משלחו ומתחילה אמרתי דבר זה מסברי' דנפשאי ואח"כ מצאתי להדיא שהביא הב"ח בסי' קמ"ד בסם הרשב"א והר"ן דתנאי דהוי על ידי שליח לא מצי השליח לשנותו ואם שינה בתנאי לא עשה כלום דכל מה שציוה לשלוחו אינו יכול לעבור אפילו שלא התנה כדין התנאים ועי' בב"ש סי' קמ"ד סי' ק"ח וא"כ בנ"ד לפי משמעות השאלה ציוה כן לסופר ולעדים וגם לשליח כי השליח היה בשעה שציוה לכותבו ומסתמ' על דעת זה עשה לשליח שיתן על תנאי ואם הסופר שינה א"כ לא ציוה הבעל לכותבו ואת"ל שהסופר כתב סתם וסמך על דברי הבעל שאמר בעל פה ולא הי' כוונתו שיכתוב התנאי בגט מ"מ השליח שינה ולא הזכיר התנאי בשעת נתינה לאשה א"כ בטל שליחתו ומכ"ת כתב שהשליח עשה כדין שהבעל לא ציוה לשליח שיתן על תנאי ומסתימת לשון השאלה לא משמע כן שהרי השליח הי' בעת שציוה הבעל לכתוב על תנאי משמעות לשונו שהקפיד על תנאי זה שימסרו לה על תנאי וצריך חקירה ודרישה על זה שאם אחר גילוי דעת הש"מ למדהו שיעשה כדין ועכ"פ שלא מסר ליד השליח שיתן על תנאי א"כ לא שינה מדעת משלחו והי' נראה לסמוך במקום עיגון שהגט כשר:

ועתה חל עלינו לברר עוד ספק מה שכתב מכ"ת ומה שלא הי' שפוי בעת נתינה אם יש לסמוך על תשובת הרשב"א שהביא הב"י בסי' קכ"א דאין קפידה אלא בשעת כתיבה כבר כתבתי במה שכתוב בשאלה שבדקנו את החולה והיה מטורף ולא הי' שפוי בדעתו כלל איך ידעו שלא הי' שפוי אם שלא היה יכול לדבר ולהשיב על דבריהם דזה הוי כמו שנשתתק היה ראוי להתיר בדעבד אך אם נשתטה לגמרי ולא הי' בו דעת צליתא אלא כשוטה יחשב א"כ פסול הוא והן אמת שהרשב"א והר"ן כתבו שצריך שיהי' בדעתו

בשעת נתינה והביאו ראי' מירושלמי נתן לה את גיטה ואמר לה לא יהי' גט אלא למחר ונעשה קורדייקוס פלוגת' דריש לקיש ור' יוחנן כלומר דלר"י צריך שיהי' בדעתו בשעה שהגט גומר והקשה הרשב"א על זה דהא אמרינן לקמן בפירקן באומר מעת שאני בעולם דמשמע שאינו רוצה שיחול הגט אלא רגע אחרון שהוא בעולם ואותו רגע אי אפשר לבודקו ומדברי רבותינו בעלי התוספת נראה לי שאין מקפידין אלא בשעת כתיבה שלא כדברי הירושלמי והתוס' וצל"ע עכ"ל וכתב הב"י ולגירסת התוספת שבידינו פשיטא דמקפי ים הם על שעת נתינה עכ"ל ואני אומר אף שכתבו התוס' ריש פרק מי שאחזו דף ע' ע"ב בד"ה מי אמר ר"י הכי והא דאמר שמואל שחט בו שנים כו' וא"ת השתא דמדמה לי' לאחזו קורדייקוס תקשי לי' ממתניתן דקתני מי שאחזו קורדייקוס ואמר כתבו גט לאשתי לא אמר כלום והכא בשיש בו שנים ואמר כתבו הרי אלו יכתבו ויתנו ויש לומר דהא פשיטא לי' דבשעה שאמר כתבו אכתי דעתו צליותא היא אבל קודם שיכתוב ויתן יתחלש ויתקלקל ועל שעת נתינה נראה לו לדמות לאחזו קורדייקוס וקשה לר"י דאמר אין כותבין ונותנים עד שישתפה כו' והזכירו התוס' כתיבה ונתינה וכן בד"ה התם דעתו צילותא כתבו וז"ל לא ידע ר"י עד מתי יחשב דעתו צילותא דליכא למימר דבדקוהו בשעת נתינה דא"כ לא הוי פריך מידי לר' יוחנן ובגט שכיב מרע אומר ר"י דצריך ליזהר שלא יתקלקל בין כתיבה לנתינה כו' משמע דאנתינה נמי קפיד אבל האמת יורה דרכו שבתלמודים אינו מוכרח דקפדינן אשעת נתינה דהא ר' יוחנן לא הזכיר נתינה אלא אין כותבין אלא כשנשתפה משמע אכתיבה קפיד אלא שמחמת קושיות התוס' שהקשו דאמאי לא פריך משמואל דשחט בו שנים אמתניתן נוכל לומר כמו שתירצו התוס' דפשיט' ליה בשעה שאמר כתבו אכתי דעתו צליותא היא אבל חשש הוא דילמא קודם שיכתוב יתחלש ויתקלקל ועל שעת כתיבה נראה לו לדמות לאחזו קורדייקוס וקשיא לר' יוחנן דאמר אין כותבין אבל לעולם אם נכתב כשהוא שפוי לא קפדינן אנתינה ונותנים כל זמן שהנשמה בקרבו וכן הרא"ש ריש פרק מי שאחזו לא הזכיר נתינה וז"ל והילכתא כר"י וצריך ליזהר בש"מ שציוה ליתן גט שתהא דעתו מיושבת עליו אף בשעת כתיבה משום דחולה פעמים שדעתו מטורפת עליו ועתים חלים ועתים שוטה כו' וטוב ליזהר עכ"ל הרי שלא הזכיר אלא שעת כתיבה ולא כתב שעת נתינה משום דאינו מוכרח מש"ס דילן דקפיד ר' יוחנן אשעת נתינה אלא אכתיבה והטור כתב לפיכך ש"מ שמצוה לכתוב גט לאשתו צריך לדקדק שיהי' שפוי בדעתו בשעת כתיבה ובעל העיטור כתב שאינו צריך אלא כיון שציוה לכתוב כותבין אפילו אם נשתתק וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה וטעמא דבעל העיטור כתב הב"י דלא דמי לאחזו קורדייקוס דדעתו

שגישתא הוא אבל ש"מ שאמר כתבו ונשתתק כותבין ונותנים עד שעת נטילת נשמה דדעתו צליותא וכחישותא הוא דנקטי' ולא מחזקינן ליה בדעתא שגישתא וכתב שמעשה בא לידו בש"מ שאמר כתבו גט ונשתתק מתוך חליו והיה לו אח במדינת הים וכתבו ונתנו לה על פיו וכתב הב"י וז"ל ואפשר היכי שלא בדקו הש"מ וכתבו גט על פיו בדעבד מודים התוס' והרא"ש דכשר שטוב ליזהר לכתחילה משמע ואפשר אפילו בנשתתק מתוך חליו ולא בדקוהו מודים דכשר בדעבד היכא דלא אפשר כעובד' דבעל העיטור והיכא שנתברר לנו שהיה מטורף בשעת ציוי או בשעת כתיבה וחתימה בטל הוא לכ"ע ונראה דה"ה להיה מטורף בשעת נתינה לדברי המצריכים לבודקו בשעת נתינה מיהו מדברי התוס' שכתב הרשב"א שאינו צריך צ"ע עכ"ל ולפי דברי הב"י צריכין אנו לומר דלא פליג הרא"ש עם בעל העיטור אלא לכתחילה אם צריך לדקדק שיהי' שפוי בשעת כתיבה או בשעת הנתינה לדברי המצריכי' שיהי' שפוי בדעתו אף בשעת נתינה דלבעל העיטור אינו צריך לדקדק לכתחילה אלא כיון שציוה לכתוב כותבין אפילו בנשתתק ולהרא"ש צריכין לכתחילה לדקדק ומודה בדעבד אף בנשתתק כשר והיכא שנתברר שהיה מטורף כמו החולים שמדברים ואינם יודעים מה מדברים דישפאריר בלע"ז דכל שהוא מדבר כן הרי הוא כשוטה אף בעל העיטור מודה דגט בטל ומיהו כבר הוכחנו שמתלמודא דידן אינו הכרח דס"ל לר' יוחנן דקפדינן גם אשעת נתינה וכן מדברי הרא"ש והטור אינו מוכרח לומר דס"ל דקפדינן גם אשעת נתינה ותמהני על הלבוש שכתב בסי' קכ"א ס"ג לפיכך ש"מ שמצוה לכתוב גט לאשתו צריכין לדקדק בו שיהי' שפוי בשעת כתיבה וכ"ש בשעת נתינה מדכתיב ונתן כו' משמע דשעת נתינה חמירי ליה טפי משעת כתיבה ולפי דברי הב"י נראה דחמיר טפי שעת כתיבה משעת נתינה דהא לפי דברי הרשב"א לדעת התוס' קפדינן אשעת כתיבה ולא על שעת נתינה וצריכין אנו לומר דכתב לדעת אותן הפוסקים דקפדינן אשעת נתינה שלא יקשה אליבייהו ולמה לא נקט ר' יוחנן שעת נתינה ועלה בדעתו לומר דכ"ש הוא משעת כתיבה דכתיב ונתן אך כבר כתבנו שהקשה הרשב"א קושיא חזקה על הנך פוסקים מדאמרינן לקמן בפירקן באומר מעת שאני בעולם דמשמע שאינו רוצה שיחול הגט אלא רגע אחרון שהוא בעולם ובאותו רגע א"א לבודקו ואיך מכשרינן הגט מה שיש לספק שהוא בטל מן התורה וראיתי שהב"ח כתב דאף מי שאחזו קורדייקוס דקאמר ר"י אין כותבין אלא כשישתפה משמע הלשון דאין זה איסור אלא מדרבנן וכיון שהוא איסור דרבנן היה ראוי לסמוך במקום עיגון אהנך פוסקים דלא קפדינן אשעת נתינה ובהא נחתא ובהא סלקא אם הדבר ברור שהבעל לא

ציוה לשליח ליתן הגט על תנאי אלא עשהו לשליח שימסור הגט לאשתו סתם ולא הזכיר שום תנאי נכון לצדד להתיר בדעבד במקום עיגון:
ובדבר הספק שאין השליח יוכל לומר בפני נכתב ובפ"נ כבר הסכימו הרי"ף והרשב"ם שיתקיים בחותמיו וכן פסק בסי' קמ"ב ולענין חשש גט ישן יפה כתב מכ"ת שנוכל לסמוך על תשובת הרשב"א שהביא הב"י בסי' קמ"ח דאפילו בש"מ דעלמא אין צריכין עדים להיות מזומנים אצלם אלא כל שיש עמהם מי שאין לבה גס בה אין חוששין לה משום קדושין וכל שזה יוצא וזה נכנס אין לחוש בדבר וא"כ בנ"ד נמי אם הי' הדבר כן אין חשש ונידנוד בדבר הנלפע"ד כתבתי. נאום מאיר חותם פה ק"ק א"ש:
ועיין עוד בתשובה שהשבתי להרב מוהר"ר לוי מבילגראד בסי' י"ב:

## שאלה ה

ברכות דף טו תוס' ד"ה או ר"י וא"ת לעולם אימא לך ר"י הוא ונתקשו התלמידים בכוונות התוס' זה אומר בכה וזה אמר בכה ולפי שראיתי שנחבטו בדברי התוס' גלל כן כתבתי אף שלדעתי דברים פשוטים הם דנראה דכך הוא כוונת התוס' דס"ד דפריך המקשה דמתניתן דברכת המזון אתי דלא כמאן לא ר' יהודא ולא ר' יוסי אלא ע"כ דמתניתן דתרומה אתי כר' יהודה דס"ל בדעבד יצא ולא לכתחלה אבל לר' יוסי דס"ל דאף בדעבד לא יצא דברכת המזון אתי כר' יהודה ולא כר' יוסי על זה הקשו וא"ת הא כר' יוסי מצינו לאוקמי שפיר מתניתן דברכת המזון אפילו את"ל דמתניתן דתרומות לא אתי כר"י משום דהתם תיקנו רבנן כעין דאורייתא אבל גבי ברכת המזון שהיא דאורייתא ולא כתיב בי' שמע למה לנו לתקן שלא יצא ועל זה תירצו כיון שתיקנו רבנן שצריך להשמיע א"כ אי היה סבירא ליה לר"י דאף בדעבד לא יצא. בק"ש ובמגילה א"כ ה"ה בברכת המזון וע"כ לא אתי אלא כר' יהודה דאמר דווקא תחילה לא הא דעבד יצא וברכת המזון אתי' כר' יהודה ולא כר' יוסי דלר' יוסי כל דתיקן רבנן כעין דאורייתא תיקן דלא יצא בדעבד וכל זה דבר ברור ופשוט באין גימגום וראיתי שקצת לומדים הוציא דברי התוס' לכוונה אחרת אבל דברים ברורים כמו שכתבתי נאום מאיר:

## שאלה ו

מעשה שהיה כך הי' פנוי' לאה נתעברה והודית טובו של עובר זה מראובן הכהן שהי' רגיל אצלה בביתה וגם הוא הודה שממנו נתעברה וחפץ לקחתה ובאשר שלא נתמלא רצונו בסך הנדן ברח והלך לו ויהי כי ימלאו ימים ללדת ותלד את דינה ותלך לאה ובתה

מפני הבושה והרחיקה נדוד למדינת הים ואח"כ נישאת לאה לשמעון הישראלי ושמעון מת ולא הניח אחריו זרע קיימא וחלץ לה לוי אחי שמעון ואח"כ חזר ראובן הכהן וחילל את כהונתו ונשא את לאה החלוצה ולא נשא אותם אנשי עירם לשבת עמהם על שחילל את כהונתו ויקח ראובן הכהן את האשה לאה ובתם וילכו למסעיהם למדינה אחרת ושם לא נהג בעצמו שום דין כהונה רק הודה בדבר שהוא כהן וחילל כהונתו בעבור שנשא חלוצה והנה כעת נשתדכה דינה בתו שהיא בחזקת כשרות ליהודה הכהן וכאשר הגיע זמן נשואין עמד המפקפק ואמר שאבי' ואמה אינם נאמנים על בתם שנולדה קודם שחילל את כהונתו ושמא נולדה אחר שחלצה ובתו חללה מדרבנן בכן יורינו מורינו ורבינו אם אבי' ואמה נאמנים עליה להכשירה לכהונה אם לאו:

תשובה תמה אני על המפקפק בדבר שהוא ש"ס ערוך בפ"ק דכתובות דף י"ג ראוה מדברת וכו' היתה מעוברת ואמר לה מה טיבו של עובר זה מאיש פלוני וכהן הוא ר"ג ור"א אומרים נאמנת כו' ובגמ' חדא להכשיר בה וחדא להכשיר בבתה אף שלא היה לה חזקת כשרות ופי' רש"י אם עובר נקיבה תנשא לכהונה ופסק הרא"ש כמ"ד דמכשיר בבתה וא"כ אפילו אם אין אב כאן ולא הודה לדבריה נאמנת על בתה להתיר לכהונה ק"ו אם הוא מודה כההיא ארוס וארוסה דאתי לקמי' דרב יוסף היא אומרת מיניה והוא אומר אין מינאי א"ר יוסף למאי ניחוש חדא דקא מודה ועוד הא אמר רב יהודא אמר שמואל הלכה כר"ג וכו' עד דמסיק הא לכתחילה והא דעבד והא נמי כדעבד דמי ופירש"י והא נמי כדעבד דמי שנתעברה ואתה בא לפסול העובר ולאוסרה על הארוס ואם אי אתה מאמינה הרי אתה מוציאה מבעלה הרי להדי' שאפילו במקום ספק איסור נראה להתיר וכדברי הרא"ש פסק בש"ע בא"ה סי' ו' ובר מכל דין כיון דכהן שבא על החלוצה ולדה חללה מדרבנן ולפ"ז הוי ספק דרבנן אפילו לא אמרה אבי' ואמה וכל ספק דרבנן אזלינן לקולא וכן מוכח ביבמות דף כ"ד ע"א קדמו וכנס' אין מוציאין תני שילא אפילו שניהם כהנים מ"ט חלוצה דרבנן הוא וספק חלוצה לא גזרו בהו רבנן ולפ"ז כיון דלא גזרו רבנן על ספק חלוצה ש"מ אף לכתחילה מותרת להנשא לה דהא כל ספק דרבנן לקולא כתב הש"ך בסי' ק"י סי' י"ח דספיקא דרבנן לקולא משום דבספיקא לא גזרו היינו דווקא בדבר שעיקר איסורו רק מדרבנן שגזרו אטו דבר אחר בלתי חשש איסור בגופו כגון ביצת נבילה וציר דגים כו' עכ"ל וכי היכי בספק ביצת נבילה או אם הוא ביצה שחיטה מותרת כנזכר ביו"ד סי' פ"ו וכתב הש"ך נ"ל דלא מבעי' בספק אם זו הביצה הוא מתרנגולת נבילה או מתרנגולת אחרת דמותר כו' וא"כ ה"נ בולדה איכא לספוקי אם היא נולדה לאחר חלוצה או קודם חלוצה ולא הוי חללה אפילו מדרבנן אזלינן לקולא וכן אפילו

בחלוצה גופא במקום ספק אזלינן לקולא כמו שכתב הש"ך דאפילו ידענו בודאי מאיזה תרנגולת היא אלא שהספק אם התרנגולת היא נבילה או שחוטה הביצה מותרת א"כ ה"נ גבי חלוצה אם ספק הוא אם היא חלוצה או לא מותרת לכהונה וכמו גבי קריעה שנזכר בסי' ש"ם ס' ל' בקטן שמת אפילו ביום שלשים אין קורעין עליו ולפי שקריעה היא דרבנן וספיקא לקולא וכן הרבה ספיקות דרבנן דאזלינן לקולא אפילו לכתחילה ורש"י דנקט ביבמות דף כ"ד וז"ל וחלוצה דאסורה לכהן מדרבנן והכא דכל חד אינו אלא ספק דשמא זה ייבום את יבמתו גמורה לא גזרו רבנן לאפוקי מספק משמע הא לכתחילה אסורה להנשא י"ל דרש"י קאי על מתניתין דשנים שקדשו שתי אחיות זה אינו יודע איזה קידש וזה אינו יודע איזה קידש ואח"כ מתו לזה אח ולזה אח זה חולץ לשתיהן וזה חולץ לשתיהן לזה אחד ולזה שתים היחיד חולץ לשתיהן והשנים אחד חולץ ואחד מיבם קדמו וכנסו אין מוציאין מידם וכן לזה שני אחים ולזה שני אחים וקדמו שני אחים של ראשון וחלצו לא ייבמו השני אחים מקדושי שני אלא אחד חולץ ואחד מיבם קדמו וכנסו אין מוציאן מידם ועל זה הני שילי אפי' היו כהנים מ"ט חלוצה דרבנן וספק חלוצה לא גזרו רבנן כדין כל ספק איסור דרבנן וכאן אי אפשר לומר שום לכתחילה דילמא פגע באחות זקוקתו לכך נקט רש"י לא גזרו רבנן לאפוקי מספק דלא שייך לומר בהו לכתחילה אבל לעולם אימא לך כל היכא דאיכא ספק חלוצה ולא שייך בי' ספק זקוקה או ספק יבמה לשוק אפילו לכתחילה מותרת לכהונה ככל ספיקא דרבנן וכן משמע לישני דש"ס דקאמר וספק חלוצה לא גזרו רבנן משמע דלא גזרי אפילו לכתחילה מותרת לכהונה כיון דלא גזרו מהי תיתי לחלק בין לכתחילה ובין דעבד:

וכן משמע מדברי הרמב"ם בפרק י"ז מהלכות איסורי ביאה דין זה וז"ל החלוצה אסורה לכהן מדברי סופרים כהן שנשא ספק חלוצה אין מוציאין אותה מתחתיו והיא כשירה וולדה כשר מפני שלא גזרו על ספק חלוצה אלא על חלוצה ודאית עד כאן לשונו ומדנקט והיא כשירה וולדה כשר למה ליה למימר והיא כשירה הלוא כבר כתב אין מוציאין מידו אלא ע"כ דאתי לאורויי כמו דבתו כשירה לכהונה לכתחילה כמו שאמרו דהנושא שני' דבתה כשירה לכהונה ה"נ בספק חלוצה דבתה כשירה לכהונה וכמו כן הוא שבא עליה כהן לא נעשית חללה כלל ואם מת הכהן מותרת לכתחילה לכהונה כל היכא דליכא למיחוש משום ספק אחות זקוקה ותחילה נקט הרמב"ם מילתא דפסיקת' כהן שנשא ספק חלוצה לשון דעבד היכי דאי אפשר לומר לכתחילה כמתניתין דאיכא למיחוש משום אחות זקוקה ואי אפשר לומר להתיר לכתחילה ובסיפא נקט והיא כשירה לאשמועינן היכא דאין חשש איסור זיקה או משום יבמה לשוק מותרת לכתחילה לתנשא

לכהן וכן ספק חללה של דבריהם נמי מותרת לכתחילה לכהן כדין כל ספק דרבנן וכן משמע מדברי הרמב"ם בפ' י"ט מהלכות איסורי ביאה וז"ל כבר בארנו שהחלוצה אסורה לכהן מדבריהן לפיכך כהן שבא על החלוצה הרי זה חללה וזרעה מכהן חללים והכל מדבריהם אבל כהן שבא על אחת משניות היא כשירה וזרעה ממנה כשרים שאיסור שניות איסור השוה בכל הוא ואינו מיוחד בכהנים כהן שבא על ספק זונה כו' או שבא על ספק גרושה הרי זה ספק חללה וולדה ספק חלל נמצא החללים שלשה חלל מן התורה חלל מדבריהם וספק חלל וכל ספק חלל נותנים עליו חומרי כהנים וחומרי ישראל אינו אוכל בתרומה כו' ואם אכל או נטמא מכין אותו מכות מרדות וה"ה בחלל של דבריהם עכ"ל ומדנקט בסוף דבריו וה"ה בחלל של דבריהם לא נקט ספק חלל של דבריהם ש"מ דבספק חלל של דבריהם אין נותנים עליו חומרי ישראל דהוי כהן גמור:

אבל ראיתי בש"ע מא"ה סי' ו' ס"א שכתב לפיכך אם עבר ונשא ספק חלוצה אין צריך להוציא וכתב הר"מ וז"ל משמע אבל לכתחילה גזרו אף על ספק חלוצה וכן כתב רש"י בסוף פי' כיצד דף כ"ד לא גזרו רבנן לאפוקי מספק עכ"ל ותמה אני שאין הכרח מדברי רש"י לומר כן דהא רש"י קאי על מתניתין והתם לא שייך אלא דעבד:

והטור בסי' ו' כתב וז"ל כהן הבא על ספק גרושה או ספק חלוצה הרי זה ספק חללה והולד ספק חלל ונותנים עליו חומרי כהנים וחומרי ישראלים משמע דס"ל דספק חללה הוי אף מספק חלוצה דרבנן ומשמע דספק חללה נמי אסורה אף בספק חללה דרבנן ובש"ע סי' ז' סי' כ' פסק המחבר כהן שבא על ספק זונה או על ספק גרושה והשמיט ספק חלוצה כתב הבית שמואל המחבר השמיט ספק חלוצה משום דמשמע ליה דהרמב"ם חולק על זה והב"ח הרגיש בזה וז"ל כהן הבא על ספק גרושה או על ספק חלוצה הרי זה ספק חללה תימא שפסק רבינו דין זה בסתם היפוך דעת הרמב"ם בפ' י"ט מהל' איסורי ביאה שלא הזכיר בספק חלוצה דהולד ספק חלל אלא אדרבה משמע מסוף דבריו שכתב ה"ה בחלל של דבריהם דדוקא בודאי חלל של דבריהם נותנים עליו חומרי כהנים אבל לא בספק של דבריהם והכי נמי משמע בהדי' ממה שכתב בפ' או מהא"ב וז"ל כהן שנשא ספק חלוצה אין מוציאין אותה מתחתיו והיא כשירה וולדה כשר מפני שלא גזרו על ספק חלוצה אלא על חלוצה ודאי עכ"ל משמע מלשון זה דהוא כהן כשר לגמרי ואינו אפילו ספק חלל דלא גזרו על ספק חלוצה וצ"ע ונראה לישב דהא דכתב הרמב"ם דאין מוציאין מתחתיו ספק חלוצה והיא כשירה וולדה כשר דלא גזרו על ספק חלוצה למדו ממתניתן דפרק כיצד קדמו וכנסו אין מוציאין מידן וסובר דבינו דוקא כשנשאו לא גזרו רבנן מלהוציא מתחתם ולפיכך גם היא כשירה וולדה כשר אבל כאן מדבר רבינו

בבא עלי' בזנות שכתב כהן הבא וכו' התם דהוי זנות ודאי היא ספק חללה והולד ספק חלל עכ"ל הב"ח ז"ל ותמה אני שהקשה קושיא חזקה על הטור אבל תירוצו הוא רחוק מאוד דמאין לנו לחלק בין זנות לנשואין לענין חלל דבר שלא נמצא בש"ס דכל איסור כהונה עושי' חללה בין בביאת זנות ובין דרך נשואין וגם הרב הב"י בש"ע השמיטו ספק חלל דרבנן וכבר כתבתי שאף בספק חלוצה התיר הרמב"ם לכתחילה ואין ראי' כלל מדברי רש"י דנקט לשון דעבד דקאי על מתניתן והתם לא שייך למיתני לכתחילה ופשיטא בספק חללה דרבנן שהסכים גם הב"י דכהן גמור יחשב וא"כ בנידון דידן יש לסמוך אדברי הב"י וכן בספק חלוצה משמע מפשיטת הש"ס דלא גזרו אף לכתחילה היא מותרת לכהונה ופשיטא בנידון דידן שאבי' ואמה אומרים שנולדה מקודם שנאמנים ולית דין צריך בשש כלל ומותרת בתה לכהונה בלי שום פיקפוק בעולם וכן איתא בש"ע ס"ס ג' כהן הבא על הפנוי' ומודה שהוא בנו הבן כהן לכל דבר וכל כי האי מילתא לימרי משמאי בשוקי ובבראי היום יום ב' ט"ו אב תצ"ז לפ"ק. נאום מאיר חותם פה ק"ק א"ש

## שאלה ז

תענית דף ל ע"ב תוס' ד"ה יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה פי' דהיינו י"ט נראה דקשיא להו דקתני אמר רשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיום הכיפורים וקאמר הש"ס בשלמא י"כ משום דאית בי' סליחה ומחילה יום שניתנה בו לוחות אחרונות אלא ט"ו באב מאי היא אמר רב יהודה אמר שמואל יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה ויש לדקדק מאין חשיבות דט"ו באב יותר משאר י"ט בשלמא י"כ ניחא דהוא י"ט מן התורה וגם יש בו יתר שאת משאר ימים טובים דאית ביום הזה סליחה וכפרה ויום שניתנה בו לוחות אחרונות לכך שמחו בו יותר משאר ימים טובים אבל ט"ו באב שאינו מן התורה וכי בשביל שהותרו שבטים לבוא זה בזה יהיה חשוב בעיניהם יותר משאר י"ט הכתובים ולכך כתבו התוס' דהתרצן לא בא לומר דמשום זה הוא חשוב יותר משאר י"ט אלא דהמקשה הקשה שני קושיות אלא ט"ו באב מאי היא ר"ל מה הוא למה קבעו ביום זה י"ט ומה נשתנה יום זה משאר הימים ועוד למה שמחו בה יותר משאר ימים טובים ועל זה תירץ רב יהודא אמר שמואל יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה ר"ל שרוצה לתרץ למה קבעו י"ט ביום זה וקאמר רב יהודא אמר שמואל בשביל שהותרו שבטים לבוא זה בזה וזה שכתבו התוס' פי' דהיינו י"ט ר"ל בשביל זה קבעו י"ט בא לתרץ ולא בא לתרץ למה הי' חשוב יותר משאר י"ט והא דחשיב יותר בא רב יוסף לתרץ יום שהותר שבט בנימן לבוא בקהל ור' יוחנן אומר עוד טעם יום שכלו מתי מדבר ולזה ניחא דאמר הש"ס

אמר ר' יוסף א' ר"נ יום שהותר שבט בנימן ולא קאמר רב יוסף אמר ש"מ דלא פליג ר' יוסף על רב יהודא אמר שמואל אלא שבא להוסיף על דבריו וכן קאמר הש"ס אמר רבה ב"ח אמר ר"י ש"מ דבא להוסיף ולומר דמטעם ראשון קבעו י"ט וחשיבתו ושמחתו ביותר משום שהותר שבט בנימן וכלו מתי מדבר וק"ל ודבר פשוט הוא אלא שראיתי שנתחבטו בו התלמידים גלל כן כתבתי דבר פשוט:

## שאלה ח

נשאלתי אשה שהיתה מקשה לילד ויצא ולדה דרך מרגלותי' אי שרי לחתוך הולד לאברים להציל את האשה תשובה דבר זה כבר הזכיר הרמב"ם בפ' א' מהלכות רוצח וש"ע בח"מ סי' תכ"ה סי' ב' וז"ל לפיכך העוברה שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במעי' מפני שהוא כרודף אחריה להורגה ואם הוציא ראשו אין נוגעים בו שאין דוחים נפש מפני נפש וזה טבעו של עולם והרב הב"י העתיק ראשו משום דבסנהדרין דף ע"ב איתא יצא ראשו אין נוגעין בו אבל גירסא שלנו במתניתין סוף פ"ז דאהלות האשה שהוא מקשה לילד מחתכין את הולד ומוציאו אותו אברים אברים מפני שחייה קודמין לחייו יצא רובו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש וכתב הברטנור' ומשיצא רוב ראשו שהוא משתצא פדחתו אין נוגעים משמע משום דהוי כילוד וברוב הולד נמי חשיב כילוד דתנן בפ' המפלת דף כ"ח ע"א יצא מחותך או מסורס משיצא רובו הרי הוא כילוד יצא כדרכו עד שיצא רוב ראשו ואיזה רוב ראשו משיצא פדחתו ופי' רש"י מסורס דרך מרגלותיו הרי להדי' דרך מרגלותיו בעינן שיצא רובו וא"כ מתניתין דאהלות דקתני יצא רובו אין נוגעין בו משמע דאתי לאשמועינן אפילו דרך מרגלותיו אם יצא רובו אסור ליגע בו וצריך להתישב אם ידוע כשיצא דרך מרגלותי' ששניהם ימותו אם מותר להציל האשה כמעשה דשבע בן בכרי שכתב רש"י בסנהדרין הנה ראשו מושלך אליך דדחו נפש מפני נפש התם משום דאפילו לא מסרו לו היה נהרג בעיר כשיחפשנה יואב והן נהרגי' עמו משמע היכי דשניהם ימותו מצילין ודוחין נפש מפני נפש עי' בטור בפרק ו' דאהלות ועי' ביו"ד סי' קנ"ו וצ"ע להתישב בדין זה:

## שאלה ט

משה משה לא פסיק טעמא וריחו לא נמר ופרח צרוף ה"ה אהו' ידידי כנפשי המופלא בר אבהן ובר אוריין כבוד מהור"ר משה ג"ב נר"ו:

הנה כתבו קבלתי ונתמלאה ביתי אורה ואמרתי להשיב מפני כבוד אודו' באחד ששגג ולא הניח תפילין של ראש במצחו ועבר על מצות עשה דלהרמב"ם דמנה תפילה של ראש בפני עצמו אך לזה כבר חלף ועבר בוידוי דברים ונמחל לו כדאמרינן בסוף יומא עבר על מצות עשה לא זז עד שנמחל לו אבל חרד לבו על ברכה לבטלה לפי דעת הרמב"ם עובר על לאו דלא תשא דאוריית' דלא כדברי התוס' סוף ר"ה דאינו אלא מדרבנן ושואל ההוא במר נפשו רוצה להחמיר בתשובה אבל הוא מקצירי ומריעי ורוצה לידע הלכות תשובה עכ"ל אומר אני דמתחילה צריכין אנו לברר אם עבר כמה עשות בזמנים הרבה דלמא אף דמתחרט מ"מ חייב להביא עולה וכי היכא דעבד בשוגג על חיוב חטאת מחויב להתענות על שגגתו ארבעים יום כנגד קרבן חטאת כמו דאיתא ביו"ד ס"ס קס"ה ובא"ח ס"ס של"ד והעשיר יתן יותר מעט כשרוצה לפדות התענית יעויין שם ועי' בא"ח סימן קס"ח במג"א ס"ק י"ב א"כ נוכל לומר בעולה מתכפרת על חייבי עשה שמחוייב בתענית נגד העולה וכי היכא דאם עבר עבירה שחייב חטאת מחויב לקבל תענית לצער עצמו ולא סגי אם יאמר פ' חטאת ויאמר שאמירתו יהי' במקום חטאת ה"נ בחייבי עשה וכמו שיש לחלק בחטאת אם נתחייב כמה חטאות הנ"ל נימא בעולה שחייב כמה עולות ויש לו לקבל תעניתו ולסבול צער כמו בחטאת אך לכאורה נראה דבעולה שבא על העשה כמו שפי' רש"י בפרשת ויקרא ונרצה לו א"ת על כריתות ומיתות ב"ד או מיתה בידי שמים או מלקות הרי עונשין אמור הא אינו מרצה אלא על עשה ועל לאו שניתק לעשה ועי' ביומא דף ל"ו ע"א מ"מ בזמן שאין בה"מ קיים אין צריך לקבל צער נגד עולה דעולה דורן הוא דאמרינן ריש זבחים דף ז' ע"ב ואמר רבא עולה דורן הוא היכי דמי אי דליכא תשובה זבח רשעים תועבה ואי דאיכא תשובה הא תניא עבר על מצות עשה ושב לא זז משם עד שמוחלים לו אלא ש"מ דורן הוא תניא נמי הכי ר"ש אומר חטאת למה בא לפני עולה לפרקליט שנכנס דורן אחריו וכיון דדורן הוא כבר נתכפר לו כפרה גמורה ואינו צריך לענות נפשו כאילו היא דורן וראיה מפרק היה קורא דף י"ז ע"א רב ששת כי הוה יתיב בתענית בתר דמצלי אמר הכי רבון העולמים גלוי לפניך בזמן שב"ה היה קיים אדם חוטא ומקריב קרבן ואין מקריבין ממנו אלא חלבו ודמו ומתכפר לו ועכשיו ישבתי בתענית ונתמעט כו' למה לו למימר ואין מקריבין אלא חלבו ודמו הוי ליה למימר הכי מקריבן קרבן ולכלול גם עולה ואין לומר שידע שלא עבר על עשה הא אמרינן בגמ' ריש זבחים דף ז' אין לך אדם בישראל שאינו מחוייב עשה אלא ע"כ שאין צריך לסבול צער של עשה רק בתשובה ובחרטה נתכפר לו לגמרי ואף שיש לדחות כיון דעולה כולה כליל וגבי תענית לא נתמעט אלא חלב ודם וכל הגוף קיים מ"מ הדעת מכרעת שאינו צריך

עינוי נפש דאף בדיני אדם חמור מצות עשה מלא תעשה כמו דאיתא בכתובות דף פ"ו ע"א ובחולין דף קל"ב ע"ב דקאמר במה דברים אמורים במצות לא תעשה אבל במצות עשה מכין אותו עד שתצא נפשו היינו דוקא קודם שעבר על העשה ויש בידו לקיים אבל לאחר שעבר קי"ל דאין מענשין אלא בעידן ריתחא כדאיתא במנחות מ"מ נראה דאף אם נימא שחייב לצער עצמו נגד העולה מ"מ אינו דומה לחטאת שמחוייב להביא על כל חטא שחטא לפי דינו בהלכות שגגות מ"מ הא אמרינן ריש זבחים דף ו' דחטאת על כל חטא וחטא בא לאתויי חדא חטאת והכא גבי עולה כיון דאי נמי כמה עשה גבי' אכפרה ופי' רש"י דכתיב ונרצה לו מלמד שנתרצה להקב"ה אלמא כולן נתכפרו עכ"ל הרי לפניך שכולן נתכפרו א"כ על כמה עשות שעבר ועשה תשובה עולה דורן על כולן וסגי' בכל דהו שמקבל עליו ובדבר ברכה לבטלה לדעת הרמב"ם והביא המג"א בא"ח סי' רט"ו שהרא"ש והתוס' הסכימו שהוא מדרבנן ובר מכל דין כיון דלפי מנהגינו אומר בכל פעם בשכמל"ו וזה תיקון שלא עבר על לא תשא כמו שהביא הב"י באו"ח סי' ר"ו וז"ל בשם ירושלמי הדין דנסיב עיגולא ומברך עלוי והוא לא אתי בידיה צריך לברכא עלויו זמן תניות א"ר תנחום צריך לומר בשכמל"ו שלא להזכיר שם שמים לבטלה עכ"ל הרי להדי' שאם אומר בשכמל"ו אחר ברכה שאין צריכה תיקון שלא הוציא שם שמים לבטלה וכן משמעות כל הפוסקים א"כ לא חטא כלל בהוצאת שם שמים לבטלה רק תשובתו נרצה בחרטה ומודה ועוזב ירוחם מן השמים והבא לטהר מסייעין לו כתבתי ברהיטא. היום יום כ"ו מנחם תצ"ו לפ"ק נאום מאיר

## שאלה י

מעשה שהביא לכאן ש"ח בח"י ובח"י אשתו על סך אלף ושלש מאות זהו' ריינש ונכתב בלשון זה משמעות שטר עיסקא על החתומים דמע"ל על סך אלף ושלש מאות זהו' רמ"ג ורמ"ג ואמר הלוה שלא רצה כל נוסח שנוהגים לכתוב בשטר עיסקא כי עלה בלבו פן ואולי רוצה המלוה איזה חיזוק ותוקף יותר גלל כן לא כתב אלא הסך שאשתו חתמה עמו ונתרצית על סך זה ויתר חיזוק ותוקף השטר עיסקא יכתוב המלוה כפי רצונו ומפני טירדת המלוה לא כתב והניחו בין שטרותיו כי עלה בדעתו שבכל יומא זמנא הוא לכתוב כל תוקף וחזוק שטר עיסקא הנוהגים במדינותינו וזמנו של שטר הי' כתוב כ"ו תשרי תצ"ו והלוה שבק חיים לכל חי ד' כסליו תצ"ו ונתעוררו על הלוה דיני דינים מנכרי' ומיהודים והיה מתירא המלוה לכתוב כל תוקף ועוז בשטר עיסקא הנ"ל כי פן ואולי יבוא הדבר לדיני נכרי' ויאמרו שהוא כתב אחר ויפסוד על ידי כך גלל כן לא כתב המלוה

שום דבר רק כתב בסוף הנייר ז"פ בר"ח טבת כדי שיהיה תוך זמנו ובזה לא היה חושש אף שהוא כתב אחד כי סתם מלוה לפרעון עומד ונתגלגל הדבר שבא המלוה ויורשי הלוה לדון לפני דייני ישראל והציע המלוה כדברים הנ"ל לפני ב"ד וקצת מן הב"ד ר"ל שיש לשח"ז דין עיסקא בלי נאמנות ומבואר בח"מ סי' ק"ח ס"ד וז"ל הוציא על היורשים שטר עיסקא שחצי יש לו דין מלוה והחצי אינו נוטל אפילו בשבועה שכיון שאלו אביהם היה קיים היה נאמן לומר החזרתי במגו דנאנסו וטעינן להו והש"ך הכריע ס"ק דאפילו נאנסו טעינן להו ע"ש והמלוה טוען כיון שנהגו לכתוב שטרי עיסקא שנעשה ע"פ תיקון מהר"ם ומהר"ם תיקן שלא יהיה נאמן לומר נאנסו אלא בעדים וגם היה בידי לכתוב כל דיני נאמנות וכל תוקף שטר עיסקא אלא שלא רצה לכתוב מטעם הנ"ל ודבר זה הציע לפני ב"ד קודם שהראה להם השטר וגם אשת הלוה ואביו הודו שלא החזיר העיסקא וגם לא נאנסו מידו בכן יורינו את הדרך אשר נלך ואת המעשה אשר יעשון דייני ישראל בשטר עיסקא זה:

תשובה הנה דבר כיוצא בזה הביא הרא"ש בכלל פ"ו והב"י הביא דבריו בקיצור סי' נ"צ ומוכרח אני קצת להאריך כדי שנדין דין אמת לאמתו בנדון שלפנינו וז"ל בנידן שראובן מסר לשמעון לעסוק בתוך ד' חדשים לפני מות שמעון ונפטר שמעון בלא צוואה וכתב שם שנראה לו שאין לדיין ואפוטרופס לטעון שום טענה לזכות היתומים חדא שדבר זה גלוי לכל בני הבית שעסק ראובן שהיה ביד שמעון עד יום מותו ושקר וגלוי ומפורסם כי האי לא טענין ליתמי כדמפרשינן לעיל כו' ועוד מטעם אחר הוי מילתא דלא שכיחי כלל דמקבל מעות להנאתו למחצית שכר בשטרי חובות ועל משכנות שיפרעם בתוך ארבעה חדשים ואפילו אם היה המלוה תובעים היה הלוה יכול לעכב כמו תוך זמנו כי הדבר ידוע שאי אפשר להלות אלף זהו' ולגבותם תוך ארבעה חדשים הילכך הוי מילתא דלא שכיחי והאריך שם דאזלינן בתר אומדנ' וכש"כ בנידון זה שאין לך ידים מוכיחות ורגלים לדבר ואשתו וחמותו וכל בית אביו יודעים שהוא אמת ומסיים וכל המחזיר לטעון שקר מפורסם ליתומים גורם רעה ליתומים להאכילם גזל כדאמרינן יתמי דאכלי דלאו דידהו ליזלו בתר שבקייהו ובתחילת דבריו כתב וגם האפיטרופס של יתומים אסור לטעון ליתומים דבר שנראה לו שהוא שקר משום שנאמר מדבר שקר תרחק ועוד שנראה שיש חילוק בדבר דלא שכיחי כולה האי ואינו ניכר כל כך שהוא שקר שאם טען האפוטרופוס טענתו טענה ואם לא טען האפוטרופיס לדיין אין לו לטעון בשביל היתומים וראי' מפ' בתרא דכתובות דף ק"ט ע"ב דאמר לו אפטרופיס אי הוי אבוהן הוי טעין ואמר חזרתי ולקחתיו ממנו אמר אבוי האי דמוקי אפטרופוס נוקי כי האי דידע לאפוכי בזכות' ואבוי

אמאי אמר מעיקרא זיל הב ליה ואבד זכותו למה לא טען הוא ליתום אלא כדפרישית לעיל עכ"ל הרא"ש ע"ש בתוס' ביאור ועפ"ז כתב רמ"א בסי' ר"ץ סי' י"ב וז"ל אע"ג דאין ב"ד טוענין ליתומים מילתא דלא שכיחי אע"ג דאבוהן הוי מצי למטען מ"מ אם טען אפטרופוס טענתו טענה וכתב הסמ"ע בלבד שלא יכוון לטעון טענה שיודע בודאי שלא היה כך הענין עכ"ל. ונראה מה שכתב רמ"א בסי' ק"י בסי' ה' בשם הראב"ד י"א דממנין לעולם אפרופוס בין שיש ממש בטענותיו או לא אולי יתפשרו עמו לטובת היתומים לאו למימרא דס"ל שרשות ביד אפטרופיס לטעון טענות שקר אלא דקמ"ל אף שטוען מילתא דלא שכיחי רק דמ"מ אינו ידוע לו שהוא שקר אף דאין ממש בטענותיו שיכול להתברר שלא כדבריו מ"מ ממנין אותו דאולי יתפשר עמו לטובת היתומם אבל בדבר שידוע גם לאפטרופוס שהוא שקר אין אומרים לאדם חטא. כדי שיזכה חבירו וכן הוא משמעות הרא"ש ועתה נדון בנידון שלפנינו שהסך אלף ושלש מאות זהו' שקיבל בתשרי אנו יודעים שקיבל לוקח יינות ואנו רואי' שקנה יינות כדרך מדינותינו שרוב משא ומתן בזה הזמן ביינות ובשאר סחורות שקונים בעת הזו כגון מיני עפצים לעבוד עורות שקורין קצופרין איך נאמר שפרע תוך זמן מועט סך גדול כזה ואין ספק אם היה תובע המלוה שישלם לו לא היה הב"ד ללוה לשלם סך גדול כזה בזמן מועט וגם צירף הרא"ש אומדנ' שאשתו וחמותו ואחיו וכל בית אביו היו יודעים האמת שלא החזיר ובנידון דידן נמי אשתו ואחיו וכל בית אביו יודעים מזה בלי ספק שלא החזיר ואף אם לא היה נכתב ז"פ שנראה שהוא תוך זמנו היה ראוי לסמוך על אומדנ' שלא החזיר בזמן קצר כזה ופשיט' היום שנראה לעין כל שז"פ הוא בטבת שתוך זמנו אינו נאמן לומר פרעתי ואם שז"פ נכתב בכתב יד אחר למה יגרע כח שח"ז הא כתב הלבוש בסי' מ"ח וז"ל גופו של ממרני כך הוא הלוה חותם שמו על נייר חלק מצד אחד ואינו כותב בו כלום באותו צד ובצד השני כנגד חתימתו ממש כותב עליו בפני הלוה סכום המעות שחייב לו וז"פ ומה שמניח חלק בצד החתימה ולמעלה ממנו כדי שיהיה רשות למלוה שיכתוב למעלה כל שופרי דשטרי כגון נאמנות ומטבע ושאר ענינים כו' ולכך פוסקים על הממרני כל דין נאמנות ותקן וחיזק כל השטרות כו' ואפילו הוא כתב יד המלוה לית לן בה ופוסקים לו בכל מה שכתב עליו שיהיה נאמן הואיל והאמונו הלוה לתת לו חתימת ידו על נייר חלק אמרינן בודאי בפניו ובידיעתו כתבו והאמינו על כל שופרי דשטרי ומחלק שם דאם נכתב דבר אחר ז"פ לא מהימן ואם כתובים הרבה ענינים קודם ז"פ סך כך וכך ובתנאי כך וכך ולבסוף כתב ז"פ ביום כך וכך מאמינם למלוה על הנ"ל ע"ש בתוס' ביאור ומדכתוב דאמרינן בודאי בפניו ובידיעתו כתב ש"מ דאם אמר בידיעתו כתבתי אף שלא בפניו

נאמן וכאן המלוה אומר שהוא צוה לכותבו לכתוב כל תוקף וחיזוק שלא יפסיד החוב וא"כ למה יגרע כח שח"ז שנכתב ז"פ בכתיבת ידו מלוה הלוא בפירוש כתב הלבוש אפילו בכתב ידי המלוה כשר וא"כ אין כאן שום גריעות' לומר שהחזיר העיסקא תוך זמנו מלבד אומדנ' דמוכח הנ"ל שסך גדול כזה שקיבל בעיסק' אינו פורע בתוך ששה שבועות וגם אפילו לדעת הש"ך שטוענין להם נאנסו נמי לא מגרעינן כח השטר כיון שהמלוה הציע דבריו שהיו בידו לכתוב כל תוקף וחוזק שטר עיסקא כתיקון מהר"ם ומהר"ם תיקן שעל הקרן אינו נאמן לומר נאנסו אלא בעדים והוי כאלו נכתב כן ולא גרע כח שטר עיסקא זה בשביל שלא נכתב כתיקון מהר"ם בפירוש דהא איתא בחו"מ סי' רמ"ב שכתב הטור בשם הרא"ש האידנא דלא כתבו בשטרי כתבוהו בשוקא משום דנהיגו למכתב בכל שטר מתנה והני הלכך כשצוה לכתוב שטר מתנה סתם דעתו היה שיכתבוהו כמנהג הסופרים הילכך הוי כאלו אמר כתבוהו בשוקא וחתמוהו גברא ולכל הפירושים בין לפי' הב"י ובין לפי' דרישה ופרישה נשתנה שטר זה מן השטרות שהי' רגילין לכתוב בזמן התלמוד ובימי התלמוד הי' שטר זה פסול אבל עכשיו מפני המנהג מסתמא אמרינן שציוה לכתוב ע"פ המנהג וא"כ בזמנינו באלו הארצות המנהג לכתוב שטר עיסקא ע"פ היתר תיקון מהר"ם וכן כותבין ורוחי' יעלה מהם על צד היתר כתיקון מהר"ם הוי כאלו נכתב כי מי הוא זה שיתן לו עיסקא שיהי' לו דין חצי פקדון שיהי' נאמן לומר החזרתי או נאנסו כי בעו"ה אנשי אמנה אבדו ופוק וחזי מאי עמא דבר שכל הסופרים כותבין שטר עיסקא בארצות אלו כתיקון מהר"ם א"כ מסתמא אפילו לא נכתב כאלו נכתב דמי ובפרט שהמלוה הציע דבריו שהיה בידו לכתוב כל תוקף ועוז שטרי עיסקא רק הי' מתירא מפני דיני נכרי' שלא יפסידו דהוי כאלו כתב בפירוש כתיקון מהר"ם ואינו נאמן לומר נאנסו בלא עדים וגם אם נאנסו מידו סך גדול כזה מסתמא היה קול ענות בגבולינו ויש לנו להתפלל בשלומו של מלכות שמפני מורא מלכות לא נשמע שום שוד וגזל בגבולינו ושלום בארמנותינו והוי דומי' דאמרו רבינו ז"ל באחד ששלח שליח לקנות ארבע מאות גרבי יין וקנה לו ונמצא חומץ אמרו חכמים ענין גדול כזה שהחמיץ קול יש לו הואיל ואפשר להביא ראיה יביא ראיה עי' בח"מ סי' קפ"ז ה"נ בנידן דידן אם נאנסו מידו סך גדול כזה הי' לו קול א"כ אין טוענ' להם שנאנסו והדין דין אמת לאמתו של תורה שמחויבים לשלם שטר עיסקא הנ"ל ככשורה לצלמא:

## שאלה יא

נשאלתי מן הרבני הדיין המצויין בתורת ה' מזויין כבוד מוהר"ר גרשון בן כבוד הרב מוהר"ר משה פוליק. יום א' כ"ח מנחם תצ"ו לפ"ק:

המאיר עיני חכמים בהלכה הולך ודולה ומשקה מבארו מים חיים ה"ה הרב הגאון הגדול מוהר"ר מאיר נ"י ויזרח עד כי יבוא דאין מורח מרוב טירדת אלי הקיפוני כתרוני מכל צד נסתם פי רוח חיים חיי המדבר בלשון קצרה ולתארו בתוארים כראוי לשכמותו י"ב וענוותנותו דמר תרבוני והרשאני לשאול דבר אחד או שתים ולכנוס לפני לפנים במה שעלה במצודתי בהלכות תפילין ובקשתי שאל ירע לבבו הטהור להשיב על מכתבי אם כינים דברי אם לאו וחלילה לי להמרות פה קדשו כי נשאלתי בדבר הסופרים שנהגו לעבד הקלף לשמה לכתוב עליו ס"ת או תפילין ויש מגמגמי' בדבר שאינו נכון לעשות כן בכן יוריני מר דעתו ובדבר זה נפתחו בגדולים לאדוני אבי זקני הגאון מוהר"ר גרשון אשכנזי בספרו עבודת הגרשוני סי' ס"ה זיל קרי בי' שפסק שאינו נכון לעשות כן וכבר הורה זקן וחלילה לי לזרע זרעו ושמו בקרבי לשנות דבר קטן אמנם תורה היא וללמוד אני צריך שלפע"ד דברים בסי' זה לא יצאו מפי אותו צדיק באשר מה דמספקי' לי וגם מה שפסק שאין רשאי לכתוב תפילין על הקלף המעובד לס"ת נעלם ממנו דברי המחבר בש"ע בא"ח סי' ל"ב שפסק בלי חולק וז"ל בסי' ח' טוב להוציא בשפתיו כו' שהוא מעבד לשם תפילין או לשם ס"ת אבל אם עבדו לשם מזוזה פסול כתב הב"י אם עיבד לשם ס"ת מהני לכתוב בו תפילין דקדושת ס"ת חמיר מקדושת תפילין עכ"ל הרי להדיא דאם מעבד לשם ס"ת כשר לתפילין וכן מבואר בהדיא בב"י ובאחרונים וטעם כעיקר אף דס"ת חמיר מ"מ הזמנה לאו מילתא היא ומותר לשנות לקדושה קלה וכן משמע בר"ן ס"פ נגמר הדין ומה שרוצה לפרש זקני הגאון דכוונתו הר"ן שלא לשנות אף לקדושה קלה ליתא וכן משמע בהדיא בא"ח סי' מ"ב ס"ג בהגה' יע"ש ומה שמביא ראיה מגמ' דמנחות מהא דאמרינן ולמ"ד הזמנה מילתא מיירי בדאתני וכו' יע"ש ולפע"ד היא ראי' לסתור דהא בהדיא כתב הר"ן דקציצה הוי גוף הקדושה וא"כ מאי משני הש"ס בחדתי וגם מאי קאמר למ"ד הזמנה מילתא וכו' הלוא אפילו למ"ד לאו מילתא היא ובחדתי הלוא גוף הקדושה היא וא"כ לעולם אסור לשנות אליבא דכ"ע אם לא בדאתני אלא ודאי דאינו אסור בגוף הקדושה אלא לשמש בחול משא"כ לקדושה קלה מותר לשנות וכן מוכח ברמב"ם בהלכות תפילין סי' ג' עכ"ל זאת ועוד אחרת נשאלתי הנברא ביד ימינית לחודי' איך יתנהג עצמו בתפילין וכבר יצאו הדברים מכמה גדולים מתשובת בית יעקב חות יאיר ואחריהם שבות יעקב חלק א' ופסק להניח של ראש לבד יעויין שם רק בגוף הדין

צריך ביאור מה שמקשה מג"א סי' כ"ז על רמ"א בתשובה סי' קכ"ב דנשמט מיניה תלמוד ערוך במס' מנחות דף ל"ו ת"ר אין לו זרוע פטור מן התפילין וגם מוסיף בהפלאה על אור זרוע וגם על התוס' שפירשו דאחרים מיירי שנשאר לו זרוע והוא נגד ספרי וגם על רב אשי גופי' וכו' ותירץ בדוחק כאשר כתב בעצמו וגם שאר המחברים הנ"ל לא תירצו כל צורכם כאשר יראה המעיין ומה לי להאריך אמנם לפענ"ד נ"ל לתרץ כל הקושיות וכו' בחדא מחתה מחתתינהו בהא גם יש להפליא על רב אלפס וגם הרמב"ם והרא"ש שהשמיטו הא דאין לו זרוע כלל ומביא רק ת"ר ידך זו שמאל וכו' ר"א אומר יד כהה זו יד כהה ת"ר איטר יד וכו' ותו קשה לדברי המרדכי דס"ל דאחרים דסברי ידכה לרבות גידם ס"ל נמי דילפינן מני' דמניחו ביד שמאל ותרתי:

ש"מ ובאו להוסיף על ת"ק דמרבה נמי גידם ולפי מאי דאמר כתנאי ופירש"י דאיכא תנא דיליף מידכה כר"א ואיכא דלא יליף לדבריו תרווייהו ילפינן ידכה זו שמאלי וגם מאי בעית הכא תניא אידך וגם יש להפליא למה בברייתא קמייתא גרס ידך לרבות גידם ובתניא אידך גרס ידכה לרבות הגידים ועיינתי בכמה דפוסים ולא מצאתי שום נוסחא אחרינא וגם הספרים שמביא המג"א הוא נמי במכילתא והובא בילקוט פ' בא וז"ל ר"י אומר מצינו שהימין קרוי יד ואע"פ וכו' ומה ת"ל על ידך לרבות הגידם שיהי' נותן בימין הרי בהדי' דיליף מקרא דעל ידך בלא ה' לרבות הגידם שמניח בימין לכך נ"ל לפרש הכי דבלא"ה צריכין להבין מאי מקשה המכילתא ומה ת"ל על ידך הלא איצטרך קרא לגופי' דמחויב להניח אותו פרשה לאות על ידך א"ו צריכין לפרש הכי דבשלמא אי מפרש קרא בהדי' להניח על איזה יד שפיר איצטריך לגופי' משא"כ אם ידך משמע נמי ימין ולא ידעינן איך יניח רק ילפינן סתום מן המפורש בפ' שני וא"כ אי הוי רק כתיב והי' לך לאות ולזכרון בין עיניך וכו' נמי הוי ידעינן מפרשה שני' ושפיר מקשה מה ת"ל על ידכה א"ו דבאמת משמע ימין ולרבות בגידם שנותן בימין ול"ל דבא ללמד להניח בזרוע שמאל דליתא בשלמא בידכה איכא למשמע זרוע דהיא רצוצה משא"כ בידך דמשמע יד משא"כ למ"ד דס"ל דידך משמע דוקא שמאל וא"כ שפיר כתיב באותו פרשה להניח על שמאל וקשה למה כתיב בשני' ידכה אלא ללמד על יד רצוצה להניח על זרוע ול"ל דבא ללמד להניח בימין דיד לא משמע כלל ימין ומעתה עולים דברי הגמ' ותו' כהוגן כתנאי דתני' ידכה בה' זו שמאל משמע ידך סתמא ימין נמי משמע וא"כ קשה כקושי' המכילתא מה ת"ל על ידך ולכך מפרש אחרי' אמרי ידך לרבות הגידם ודהיינו להניח בימין כדעת מכילתא דבידך ליכא למשמע רצוצה והיינו דעת ר"י בן החורם וכר"א תניא אידך אין לו זרוע שמאל פטור וא"כ ע"כ צ"ל דידך משמע דוקא שמאל ומעתה למה כתיב ידכה

בפ' שניה ולכך קאמר אחרי' אומרים ידכה לרבות גידם דהיינו ביש לו זרוע מיירי להניח בזרוע דהוי יד רצוצה וכפי' תו' ול"ל להניח בימין דיד לא משמע כלל ימין ולפי ברייתא זו ידך משמע שמאל ולא כר"י בן החורם והוי שפיר כתנאי ורב אשי נמי דקאמר הכא ידכה זו שמאל ס"ל כדעת מכילתא וקשי' מה ת"ל על ידך וקאמר בספרי דבא ללמד להניח בימין ומעתה מתורץ הא"ז וגם האלפס והרמב"ם והרא"ש דהשמיטו דהא כל הפוסקים מביאה ההיא ברייתא דת"ר באיטר יד וכו' וגם פסקינן כת"ק דידך שמאל משמע ולפ"ז ליכא להוכיח מידי דבא לרבות גידם דמניח בזרוע דא"ל יד דוקא בעינין ולמה כתיב ידכה בפ' שני' לגלות דאיטר יד מניח ביד כהה דידי' ושולט בשתי ידיו מניח בשמאל כל אדם דידך סתמא משמע שמאל ולכך השמיטו ואי הוי גידם הוי כאונס ואין מניח של יד לגמרי ולכך פסק הא"ז דגידם אף שיש לו זרוע אינו מניח תפילין משא"כ לדעת התוס' דמסתפק' אם כותב בימין איך שמניח משום דכתיב וקשרתם וכתבתם כדעת ר' נתן ואליבי' ממילא ידעינן דאיטר מניח בשמאל דידי' וא"כ מה ת"ל ידכה ע"כ לרבות הגידם דמניח בזרוע דהוי יד רצוצה משא"כ לשארי פוסקים שהישמטוהו כול' ההוא דר' נתן ואיצטרך ידכה ללמד על איטר יד כנ"ל ומעתה לק"מ על תשובת רמ"א דהשואלי' בודאי ידעו והבינו דלההוא ברייתא דאיטר יד ויליף מידכ' כדעת הפוסקים הנ"ל ליכא למילף גידם כלל רק מכח סברא א"ל דמניח על יד ימין כמו איטר יד והשיב דלא דמי' כלל דלאו היינו יד כהה כך נ"ל לתרץ כל התמיהות והקושי' על הפוסקים והמקום יוליכני בדרך אמת. הק' גרשון:

תשובה אהו' ידידי דע שאני טרוד מכל צד לימודי הכרחים דבר יום ביומו מ"מ לרוב הפצרתו לא יכולתי להשיב פניו ואשיב מפני כבוד הנה ידוע להוי למכ"ת שזקנו היה לבו כלב ארי' והיו מן חריפים ראשונים בימי הגאון מוהר"ר העשיל ז"ל ומשנתו סבורה לו וח"ו להרהר אחריו שנעלם ממנו דין שפסק בש"ע וכן השואל אותו מסתמא לא קטלי קני באגמא הוי אלא דהשואל שאל שאלה שלא רצה לסמוך על דברי ב"י שכתב הב"י דאם עבד לשם מזוזה נראה דודאי לא מהני לכתוב תפילין דקדושת ס"ת חמורה מקדושת תפילין כדאמרינן בפ' מי שמתו כו' הנה הב"י מביא ראייה שקדושת ס"ת חמורה מקדושת תפילין ואינו מביא ראיה איך שמותר לשנות מקדושה חמורה לקדושה קלה והלבוש נדחק בזה וז"ל בסי' ל"ב ואין שייך כאן לומר מעלין בקודש ואין מורידין שעדיין אין שום קדושה חלה בקלף אע"פ שנעבד לס"ת עד שיכתוב ס"ת דק"ל הזמנא לאו מילתא היא אלא שאנו צריכין שעיבוד יהי' לשם קדושה והרי הוכן לקדושה וכשכותבין עליו תפילין חל עליו קדושת תפילין שהרי הוכן לקדושה ואין הורדה בקדושה שבקלף אלא

אדרבא העלאה לקדושה בקלף היא שהרי אינו עולה בהזמנה בעלמא שאינו מילתא בזה לקדושה ממש של תפילין עכ"ל ובסי' מ"ב ס"ג כתב הלבוש וז"ל וקלף המעובד לשם תפילין אסור לכתוב עליו דבר חול אע"ג שאין כאן אלא הזמנה לבדה שאני הזמנה זאת שהיא לגוף הקדושה ומעשה בגוף הוי הזמנה מעליותא לענין זה שלא להורידה כ"כ לדבר של חול עכ"ל והמעיין ומדקדק בדברים אלו יראה שבעל הלבוש רצה לישב למה חשיב כאן הורדה מפני שהוא הזמנה לגוף הקדושה ומעשה בגוף הוי הזמנה א"כ למה נתיר ליקח הקלף שנעבד לשם ס"ת לכך כתב הוי הזמנה מעליותא לענין זה שלא להורידה כ"כ לדבר של חול ר"ל זה הוא הורדה גדולה אבל קלף המעובד לשם ס"ת לא חשיב הורדה לכתוב עליו תפילין כאשר כתב הטעם בסי' ל"ב סי' ח' והמעיין בדבריו אין לו טעם וריח כיון דאנן קיי"ל כל היכא שמזמין לגוף הקדושה ומעשה בגוף הוי הזמנה א"כ בקלף המעובד לשם ס"ת שהוא נמי הזמנה בגוף הקדושה שמזמין לגוף הקדושה דילמא אסור להוריד לקדושה קלה ודבריו אינם אלא פטומי מילי ולא היה להשואל ראי' מפורשת מן הש"ס אי מותר או לא ושאל את פי זקינו הגאון להורות לו הדרך אשר ילך בו ואת המעשה אשר יעשה בודאי פה אל פה דיברו מן פסק ש"ע ואפילו אם שאל שאלה בכתב נתכוון לכוונה הנ"ל כיון שאין להביא ראיה אפילו ראיה קטנה דשרי לשנות מקדושה חמורה לקדושה קלה ודברי הלבוש לא נתקבל בעיניו ושאל להגאון פאר הדור לברר לו הדין ולא הוזכר לו פסק ש"ע כי ידע שלא נעלם מעיני הגאון פסק ש"ע אך רצה שהוא יברר לו הדין לאמתו באיזה ראיה וגלל כן לא הזכיר פסק הש"ע וגם הגאון זקינו אשר באורו נראה אור ידע פסק הש"ע ולא הזכירו משום שהיה פשוט בעינו שגם השואל הוא יודע מקומו ולא שאל לו אלא לברר בראיי' ע"פ ש"ס והוא השיב לו ע"פ הש"ס ותמה אני על מכ"ת שכתב שהראי' לסתור ואני אומר שפתותיו דובבות בקבר ושפתותיו בררו מללו ונברר כאשר ידבר איש אל רעהו פנים אל פנים פנים מאירות ופנים מסבירות בהלכה דהא בפרק הקומץ דף ל"ז ע"ב פריך הש"ס איני והא שלח ר' חנינא משמיה דר' יוחנן תפילין של יד עושין אותה תפילין של ראש ושל ראש אין עושין אותה של יד לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה ומשני ל"ק הא בעתיקא והא בחדתא ופריך למ"ד הזמנה מילתא היא דאתנהו עלייהו מעיקרא ע"כ הגמרא ולפי הנחתו בדברי דקציצה הוי גוף הקדושה ובגוף הקדושה כ"ע מודי דהזמנה היא מאי משני הא בעתיקא והא בחדתא הא לפי הנחתו דבקציצה כ"ע מודים דהוי הזמנה ואין לומר דסבירא ליה דקדושה קלה לא הוי הזמנה אלא לדברי חול א"כ מאי מקשה ולמ"ד הזמנה מילתא היא דלמא למ"ד הזמנה מלתא נמי דווקא לשנוי לדבר חול אבל מקדושה חמורה לקדושה

קלה מותר לשנות כי היכא דס"ל לרבא בגוף הקדושה הזמנה מלתא ואפ"ה ס"ד דמותר לשנות מקדושה חמורה לקדושה קלה ואינו אסור אלא לדברי חול א"כ דלמא אביי נמי ס"ל הכי והן הן דברי זקינו הגאון ז"ל אלא דסבירא ליה מ"ש הר"ן ר"ל הנ"י אבל הזמנה דגוף הדבר עצמו מהני כגוף עבוד עור הקציצה של תפילין ועבוד הקלף עצמו אי עבדינן לשמה אסור לכתוב דבר חול ר"ל דוקא עיבוד קציצה מעיבוד הקלף שמשעת עיבוד חשוב לכתוב הפרשות לשמה אסור לכתוב דבר חול דהוי תרתי לטיבותא מעשה בגוף הדבר והזמנה אסור לשנות לדבר חול אבל מקציצה לקציצה דחשיב לעבוד לשם פרשיות תפילין ואא"כ חשיב והזמין של ראש לא הוי אלא הכנה והזמנה בעלמא ולמ"ד הזמנה לאו מלתא לא חשיב הזמנה ומותר לשנות בחדתא ופריך ולמ"ד הזמנה מלתא אפילו בלא גוף הדבר א"כ ה"נ אף בחדתא הי' אסור לשנות אף דלא נעשה בגוף הדבר מ"מ הזמין לשל ראש ואסור לשנותו ומשני דאתני' עלייהו מעיקרא וא"כ בס"ת דהזמין בגוף הקדושה ועביד מעשה רב בעבוד לשם ס"ת אסור לשנותו מקדושה חמורה לקדושה קלה דהיינו מתפילין של ראש לשל יד אף שלא נעשית מעשה רב בקדושה חמורה אלא הזמנה בעלמא דהא עיבוד לשם תפילין א"כ מעשה והזמנה בגוף הקדושה כגון קלף לס"ת דמודה כ"ע דהוי הזמנה אסור לשנות מקדושה חמורה לקדושה קלה וזה שסיים זקינו הגאון ודוחק לומר שהזמנה בגוף הדבר לא מהני אליבא דרבא כמו שמהני הזמנה במשמשין אליבא דאביי עכ"ל וכן הוא האמת לאמתו של תורה לחלק בכך כי לא מצאנו ידינו ורגלינו בבית המדרש בפשט הלכה דמנחות וא"כ מקציצה לקציצה אינו אלא הכנה והזמנה בעלמא בלי שום מעשה והוי כהזמנה דמשמשין משא"כ בעיבוד עור לס"ס דהוי מעשה רב בגוף הקדושה חמורה אסור לשנות ע"פ תלמוד לקדושה קלה לתפילין ובכל דברי אחרונים לא מצאתי ראי' מפורש מתלמוד דמותר לשנות מקדושה חמורה לקדושה קלה ודברי זקינו הגאון נראו לו שהם יתד שלא תמוט ולא חשש להביא דברי ש"ע כיון שהב"י הכריע כן מדעת עצמו בלי ראי' מפורשת מן התלמוד וכן שמעתי ממחותני הגאון חכם צבי בכל מקום שדברי ש"ע אינם מסוגיות הש"ס אלא לקוחי' מאיזה תשובה אם הי' מוציא ראי' להיפך דברים לא היה חושש בפסק ש"ע ולדעת דברי זקינו מבוררים מן הש"ס דאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה:

ובדבר גידם אם יש לו להניח ביד ימינית טרם כל אבאר שיטה דמנחות כי מצאתי גרסא במרדכי שמעתיק דברי הש"ס וגרס גם בברייתא קמייתא ידכה וז"ל ידכה כהה זו שמאל אחרי' אומרים ידכה לרבות הגידם תניא אין לו זרוע פטור מן התפילין אחרים אומרים ידכה לרבות הגידם נראה לר"י דתרי שמעינן מיד כהה ואתא לאסופי דגידם איקרי יד

כהה ות"ק סבירא לי' יד בעי לאפוקי גידם דאין לו יד כלל ת"ר איטר כו' עכ"ל המרדכי ותחלה אפרש הברייתא לפי התוס' דהא במכילתא הובא בילקוט פ' בא וז"ל ר' יוסי החורם אומר מצינו שימין קרוי יד וכו' ומתיב על ידך לרבות הגידם שיהא נותן בימין עכ"ל ונראה לי לפרש דבאמת לרבנן דס"ל דידך הוא שמאל וא"כ אייתר ידכה בה' אתי ע"כ לאיזה דרשה כדבעינן למימר אבל לר' יוסי החורם דס"ל דידך משמע בין ימין ובין שמאל וע"כ יליף דתפילין בשמאל מידכה יד כהה א"כ קשה אליבא למה כתיב ידך בלא ה' הוה ליה למכתוב ידכה בפרשת שמע דעיקר אות הוא בצד שמאל וע"כ ידך מיותר לאיזה דרשה וא"כ שפיר קאמר ר' יוסי החורם דס"ל דיד משמע בין ימין ובין שמאל וע"כ ילפינן תפילין בשמאל מידכה יד כהה א"כ קאמר שפיר בתר הכי מה ת"ל על ידך דהוי ליה למכתוב לאות על ידכה שהוא בודאי שמאל וקמשני לרבות הגידם שיהי' נותן בימין וידך כולל גם ימין ואתא לרבות שלפעמים יניח ביד ימין ולכך לא כתיב ידך בה' וכל זה לר' יוסי החורם אבל לרבנן דס"ל דידך משמע דוקא שמאל וא"כ ע"כ הוא בהיפך אתי' ידך בה' לשום דרשה ובזה נבין דברי גמרא מה שאמר כתנאי אם דרשינן ידך יד כהה דת"ק דריש ידך כהה זו שמאל דמידך לבד לא משמע שהאל וע"כ אתי לדרשא דגידם יניח ביד ימין כדעת ר' יוסי החורם ואחרים אומרים ידכה לרבות הגידם דלא דרשי ידכה יד כהה אלא ילפינן שהתפילין ביד שמאל מדכתיב לאות על ידך דידך משמע שמאל דוקא וא"כ ידכה בה' מיותר ע"כ לדרשה אתי לרבות הגידם דהיא יד רצוצה ביותר שמחויב להניח בשמאל בקובדות ותני' אידך ס"ל אין לו זרוע פטור מן התפילין דס"ל נמי דידך משמע דוקא שמאל וידך אתי לדרשא דגידם ויש לו זרוע שיניח בצד שמאל על הקובדו' אבל אין לו זרוע כלל אין צריך קרא למעט דממילא ממועט דידך משמע דוקא שמאל ולא חייב' תורה בתפילין אלא דוקא ביד שמאל אבל אם אין לו זרוע ממילא פטור דאין לו חיוב כלל להניח ביד ימין ובאו אחרים ואומרים ידכה לרבות הגידם שיניח בצד שמאל אבל אם אין לו זרוע פטור מלהניח בצד ימין דקפדה תורה דוקא על צד שמאל וכיון לתנ"א לא פליגי ת"ק עם אחרים כדפי' התוס' אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי קיימי לן כהך לישנא א"כ ממילא פסק הלכה אם אין לו זרוע כלל פטור מן תפילין להניח ביד ימין דלא כר"י החורם ואם יש לו זרוע מניח בצד שמאל. ובזה מיושב מה שהקשה המג"א וז"ל גם הנני יוסיף להפליא על התוס' שכ' דאחרים מיירי שנשאר לו זרוע הלוא איתא בספרי פ' ואתחנן ר"י אומר מצינו שאף ימין קרוי יד וכו' א"כ מת"ל ידכה להביא הגידם שהוא נותן בימין והיינו ממש דברי אחרים ואין לומר דהתוס' ס"ל דאחרים לא סבירי לי כר"י דקשה מנ"ל הא עכ"ל ולפי דברינו ניחא בשלמא לר"י למידן

שמאל מידך וע"כ לאות על ידך בלא"ה אתי לדרשה לרבות שגידם יניח ביד ימין שידך כולל נמי ימין אבל הך ברייתא דת"ק עם אחרים דלא פליגי ס"ל דשמאל ילפינן מידך לא משמע כלל ימין וע"כ ידכה בה' אתי לדרשה לרבות הגידם דהיינו שיש לו זרוע יניח בצד שמאל אף שהיא כהה ורצוצה אבל אם אין לו זרוע כלל פטור מן התפילין דימין לא חייבי' תורה כלל ובזה מיושב ג"כ הובא הרא"ש והרי"ף והרמב"ם הך דאין לו זרוע אלא נראה ברור ופשוט שהם הביאו ת"ר ידך זו שמאל כו' ר"א ידכה זו יד כהה ופסקו הם כרבנן דס"ל דידך משמע דוקא שמאל וממילא נשמע כיון דאין לו זרוע שאין לו להניח ביד ימין וגידם ע"כ מרבינן מידכה יד כהה ורצוצה שחייב להניח ביד שמאל ולכך השמיטו הך דינא דאין לו זרוע ותמה אני על המג"א שכתב לבסוף דקי"ל כת"ק דפוטר מליתן בימין אך לפי' התוס' דלא פליגי כשיש לו זרוע יניחו בימין בלא ברכה לא זכיתי להבין דבריו זה דהא לפי' התוס' אם יש לו זרוע יניחנו בשמאל דלא חייבי' תורה כלל בימין תפילין וכל זה לפי' התוס' שלפנינו אבל מה שכתב המרדכי בשם ר"י דתרתי שמעינן מיד כהה ואתי לאוסופי דגידם איקרי יד כהה ות"ק ס"ל יד בעי לאפוקי גידם דאין לו יד כלל ע"כ דאתי לאפרושי במאי פליגי תניא אידך ת"ק עם אחרים ומפרש דת"ק ס"ל דשמאל לא ילפינן מידכה יד כהה אלא מלימוד אחרים ואתי ידכה לדרשה דאם אין לו יד כלל דפטור מן התפילין להניח בצד ימין שידך לעיכוב אתי דוקא בצד שמאל דלא תימא דוקא לכתחילה מניח בצד שמאל אבל בדעבד יניח בצד ימין קמ"ל ידכה דאם אין לו יד פטור ואחרים ס"ל דתרתי שמעינן יד כהה שהוא שמאל ואתי לאסופי שגידם איקרי יד כהה וע"כ כתנאי דאמר הש"ס קאי על תניא אידך ולא על ברייתא קמייתא דברייתא קמייתא ס"ל לת"ק בפי' מידכה כהה זו שמאל ונוכל לומר דאחרים לאסופי אתי וכ"ע ס"ל דידכה יד כהה ממעטין שמאל ולא אמר כתנאי אלא על תניא אידך כדמפרש ר"י במרדכי ולפ"ז מיושב מה שהקשו על א"ז שכתב שגידם פטור אע"פ שנשאר לו זרוע משום דאפשר שהי' מפרש כפי' ר"י דפליג ת"ק עם אחרים ואין לנו רבוי לרבות גידם כלל ובלא רביי' ממילא פטור גידם אף שיש לו זרוע אלא ת"ק אתי לאשמועינן דאם אין לו זרוע כלל הוי אמינא שיניח בצד ימין קמ"ל דפטור והיכא שיש לו זרוע דאפשר לקיים בצד השמאל נמי פטור לת"ק דאינו מרבה גידם כלל ובזה מיושב גם תמיהת על המרדכי מכמה דחוקי' שנדחק מעכ"ת ממילא הם מיושבי' לפי דברינו ואין לי פנאי להשיב על טענותיו והמשכיל יבין והטוב יבחר:

## שאלה יב

מה שהשבתי להרב מוהר"ר לוי ירושלמי אב"ד מביליגראד. הנה מתחלה כתב לי מכ"ת שאמר השכ"מ בפירוש רוצה אני ליתן גט לאשתי כדי שלא תהיה זקוקה ליבום ואמר לסופר אתה פלוני כתוב גט לאשתי פלונית על תנאי על ג' חדשים אם אחי' מחולי זה ואתה פלוני ופלוני חתמו הגט ואתה פלוני תהיה שליח למסור הגט ליד אשתי פלונית וכתב כמה גיטין וטעה ובפעם שביעי יצא הגט כשר אבל לא נכתב בהמלכת החולה ונתנו הגט הנ"ל ע"י שליח גט פשוט בלי שום תנאי ואין אנו יודעים אם החולה היה שפוי בדעתו בעת כתיבת וחתימת הגט אם לאו אבל בעת נתינת הגט ליד האשה ידענו בבירור בבדיקה שבדקנו לחולה והיה מטורף ולא היה שפוי בדעתו כלל וגם השליח לא נמצא עם הסופר לא בתחילת הכתיבה ולא בסוף ולא בשעת חתימת עדים עכ"ל מכ"ת. ועלה בדעתי מתחילה שכיון שדברי ש"מ חתומים וסתומים מכל צד שאינו שוה אמרתי בלבי שלא כתב לי אלא גילוי דעתו של ש"מ אבל אח"כ פירש דבריו בשעת נתינה ועשה כדת ודין תורתינו כי בודאי לא קטלי' קני באגמי הוי מסדרי הגט הנ"ל וכיון דשלוחו הוא דעיות השבתי למכ"ת בתחילה דהגט בטל לגמרי וכתבתי אע"פ דבשאר ספיקות יש בידינו לצדד להקל במקום עיגון אבל בדבר זה אף שנתקיים מחשבתו מ"מ בשעת נתינה שינה משליחתו ולא הוי גט כלל ואחר זה בחודש ניסן העבר כתב אלי הרבני מהור"ר פרץ מפ"ב והפציר בי מאוד להשיב על שאלתו וכתב שיש בזה חמשה ספיקות אחד במאי דהזכיר התנאי קודם כתיבת הגט וביותר לשון השכ"מ הוא שלא כהוגן ב' במאי דלא הזכיר השליח התנאי בשעת נתינה ג' שלא היה השליח בשעת כתיבה וחתימה א"כ אינו יוכל לומר בפני נכתב ובפני נחתם ד' שלא היה שפוי בשעת נתינה ה' מה שאמר הרב שתוכל להיות עם בעלה ויש לספק משום גט ישן כיון שהיתה מתיחדת עמו וכתב הר"פ בדבריו וז"ל על דברי ספק השני שהשליח לא הזכיר התנאי השליח עשה כהוגן הואיל והבעל לא ציוהו להזכירו עכ"ל וגם רצה לפרש דברי השכ"מ דהכי קאמר אם אחיה לא יהיה גט ואם אמות יהיה גט מעכשיו עד שלשה חדשים ומדבריו למדתי שלא עשו שום תיקון אחר בנתינות הגט הזה רק דברים כהווייתן בלי שינוי אלא כך אמר השכ"מ אתה הסופר תכתוב גט לאשתי על תנאי על שלשה חדשים אם אחיה מחולי זה וא"כ אף שנפרש שתנאי בטל ומעשה קיים מ"מ צריך אנו לדון שלא היה שפוי בשעת נתינה ועל זה כתבתי שצריך לחקור במה שכתב מכ"ת בתחילת זכרון עדות וז"ל אבל בעת נתינת הגט מיד השליח ליד האשה ידענו בבירור בבדיקה שבדקנהו לחולה והי' מטורף ולא היה שפוי בדעתו כלל עכ"ל כתבתי שצריך חקירות חכם באיזה בדיקה

ידעו שהי' מטורף ולא היה שפוי מדעתו כלל כי יש לומר ששאלוהו כמה שאלות ולא השיבם זה קרוי נשתתק ויש להקל בו והרב הב"י כתב היכי שנתנהו כשהיה מטורף כמו חולים שמדברים ואינם יודעים מה מדברים דישפא"ריר בלע"ז דכל שהוא מדבר כן הוי הוא כשוטה משמע דוקא בענין זה אבל אם אינן משיב לשואלו דבר דינו כנשתתק ויש להקל במקום עיגון כאשר נבאר בעזרת ה' באריכות ומקרוב באו אלו שני כתובים הבאים כאחד כתב מן מכ"ת וכתב מן העדים וז"ל בשעה שבא אני ח"מ עם הרב שלנו אצל החולה למסור הגט התחיל הרב לדבר עם החולה בעסק הגט באשר שבא אצלו למסור הגט לאשתו ולא השיב לו שום דבר וגם אני מנחם מענדיל ח"מ התחלתי לדבר עמו ראה אחי בני בלשון ספרד כי בא לכאן אלנסיור למסור הגט לאשתך כמו שצוית ולא השיב לי שום דבר רק היה כאיש אילם שאינו יוכל לדבר זה היה ולא יותר יצא משם הרב הנ"ל לחדר אחר למסור הגט עכ"ל וחתם שמו מענדיל בן מהור"ר ברוך ודוד בנבנשתי ושמואל הרי שפירשו דבריהם דהבדיקה שבדקוהו וידעו שהיה מטורף בשביל שלא השיב להם דבר על שאלותיהם:

וגם מכ"ת הנכתב יום ד' ט"ו אלול תצ"ז סמוך לעת ערב הלכתי עם עם ארבע אנשים החתומי' בזכרון עדות עם עוד כמה אנשים לבית השכ"מ וישבתי בצד החולה ומצאתיו מושכב על ערש דוי כאבן דומם ויראתי לנגוע בו כי חליותו היתה משונה וכבד מאוד עד שהרופא התייאש אותו ועמד החכם דניאל אצל החולה וצעק סמוך לאזנו כמה פעמים ישראל ישראל ולא ענוהו ולקח ידו של חולה להגביה ולנענע כדוגמת המעשה אשר כתב הרב ר' חיים שבתי בתשובתו סי' ל"ב ואין קול ואין עונה ואין קשב ואמרתי לאנשים אשר עמי כיון שאינו שומע ואינו מדבר ואינו מנענע שום אבר מאבריו ואש ה' בערה בגופו ולא היה בו שום חוש מחושים אמרתי א"א ליתן גט ע"פ הדין ובתוך הדברים אמרתי אם לא יועיל לא יזיק כו' עכ"ל מכ"ת. והנה דברי מכ"ת אינו סותר לדברי העדים שכתבו יום ד' ט"ו אלול כי מכ"ת מפרש יותר ואי' בח"מ סי' כ"ט וכן אם אינו סותר עיקר דבריו הראשונים כגון שדברים סתומים וסובלים ביאור אחד משני ענינים אחד קרוב ואחד רחוק כל שאנו יכולים לכוון דברי העד כדי שלא תהיה עדות מוכחשת יש לנו לכוון דבריו שיש לנו לתרץ דברי שני עדים הנראים מכחישים זה את זה כדי שתהיה עדותן מכוונת נמצא למדנו שני דברים דיש לנו לתרץ דברי שני עדים הנראים כמכחישין שתהיה עדותן מכוונת כמו כן בדברי עד עצמו דמפרש דבריו ואינו סותר עיקר דברים ראשונים מתרצינן וכן מעתה אין למכ"ת להתרעם על העדים כי לא נחשדו ישראל על עדות שקר ועדותם נאמנה מאוד:

אך טרם שנברר ע"פ דת ודין תורתינו בעדות הנ"ל צריכין אנו לברר דברי השכיב מרע שאמר אתה פלוני תכתוב גט לאשתי על תנאי על ג' חדשים אם אחיה מחולי זה ודבר זה חתום וסתום כי יש לפרשו בכמה אופנים כאשר הארכתי בתשובתי שהשבתי להרבני מהור"ר פרץ שפשוט היה בעיניו שהכי קאמר אם מתי יהי' גט מעכשיו ואם לא מתי ואחי' אחר ג' חדשים לא יהיה גט ואני תמהתי עליו דהא אפילו אם אמר בפירוש מהיום ולאחר מיתה אמרינן בפרק מי שאחזו דף ע"ב דגט ואינו גט ואם מת חולצת ולא מתיבמת יעוין שם וקל וחומר הכא שלא אמר מעכשיו ואם שסתם שכיב מרע מגרש בשביל שלא תזקק ליבום והארכתי בזה וגם בדיני תנאי כפול ועלה בדעתי אחרי העיון בנידון דידן שפירש דבריו לפני זה בפירוש שרוצה לגרש את אשתו כדי שלא תזקוק ליבום כמבואר בגביות עדות אמרינן שמסתמא להכי נתכוון שאם ימות יהיה גט אף שלא פירש בהדי' דמבואר בח"מ סוף סי' ס"א דיש מי שאומר שתנאי שאדם מתנה עם חבירו אין הולכין אחר לשון הכתב אלא אחר הכוונה וה"ה לענין איסור וכן הדין בנדרים כמ"ש ביו"ד סי' רי"ח דהולכין אחר כוונה ולא אחר הלשון וכן גבי קדושין תנן בפרק האומר ס"ב ע"ב על מנת שאראך בית כור עפר הרי זו מקודשת ובגמ' תנא לא נתכוונה זו אלא לראות משלו הרי לפנינו דלא אזלינן בתר דיבורו אלא בתר כוונתה משום דאומדנ' דמוכח הוא שלא נתרצית אלא שיראה לה משלו ולא שיראה בית כור עפר מאחרים והכי נמי צריכין אנו לחלק דאף בסתם ש"מ שמגרש ואמר מהיום אם מתי דמספקא לן אי תנאי הוי אי חזרה הוי מ"מ בנידון דידן שאמר מתחילה בפירוש שרוצה לגרשה בשביל שלא תזקק ליבום אנו מפרשים דבריו לפי כוונתו שאם ימות תוך ג' חדשים יהי' הגט לאלתר ואם יחי' ג' חדשים לא יהיה גט ובזה אמרינן ידים מוכיחות הוין ידים והכריע הרא"ש בפ"ק דקדושין עיקר הגירסא ידים שאינם מוכיחות לא הוי ידים ואם אמר הרי את מקודשת ולא אמר לי אף גיטא לא בעי ואם הי' מדבר עמה על עסקי קדושין לקדש לו ונתן לה הכסף ואמר הרי את מקודשת ולא אמר לי מסתברא מה שמדבר עמה תחילה תתקדש לו הוי הוכחה טפי מנזיר עובר לפניו ומודה רבא דהוי ידים מוכיחות וכן פסק בש"ע סי' כ"ז ס"ד א"כ ה"נ בנידון דידן כיון שפירש מתחילה דבריו שרוצה לגרש כדי שלא תזקק ליבום אנו מפרשים דבריו שמסתמא כך היה כוונתו שאם ימות יהיה גט מעכשיו ואם לא ימות ויחיה ג' חדשים לא יהי' גט ואף שיש לפרש דבריו בענין אחר מ"מ הולכין אחר הכוונה באומדנ' דמוכח כיון שפירש תחילה שרוצה ליתן גט לאשתו כדי לפוטרה מיבום ואף דלא כפלי' לתנאי פשיטא שאנאי בטל ומעשה קיים והוי גט ובדברים אלו יצאנו נמי מספק שכתב הגאון מהר"א ראזיינס אב"ד מקוסענטינ' וז"ל ואנכי הרואה

נוסח השאלה שאמר לסופר לכתוב גט אחד לאשתו על תנאי על ג' חדשים לא יוכלתי להלום כוונתו כי כל גט ש"מ הוא בתנאי אם אמות אם לא אמות ואינו מחשב חדשים ואם כוונתו היא שלא תתגרש אלא לאחר ג' חדשים א"כ הא אח) זו אינו תנאי כמו שכתב הרמב"ם ז"ל ואינו צריך כפל התנאי ושאר משפטי התנאי עכ"ל נתכוון לדברי הרמב"ם בפ"ט מהלכות גירושין והביאו הטור בסימן קמ"ו דאם מת הבעל מקודם אינו מגורשת הנה גם אני כתבתי באריכות שיש לפרש כמה פרושים שהם סתומים והארכתי בזה בתשובה למהר"פ אך אחרי העיון חלקי אמרה נפשי כיון שפירש תחילה שרוצה לגרש כדי לפטור את אשתו מיבום הוי ידים מוכיחות למיזל בתר כוונתו שמסתמא נתכוון שאם ימות יהיה גט ואם לא ימות לא יהיה גט כמו גבי נדרים וקדושין דאזלינן בתר כוונה היכי שמוכח כוונתו ולדעתי ראי' זו ראוי' לאומרה בבי' מדרשא דיתבי כולה רבנן:

ועכשיו נשאר לנו עוד ספק מה שהזכיר הש"מ ואמר אתה הסופר כתוב גט לאשתי על תנאי על ג' חדשים אם אחי' מחולי זה אם נאמר שכוונתו היה שיכתוב הסופר הגט רק שיהי' על תנאי על פה על ג' חדשים ולא שיכתוב התנאי בגט וכבר כתב הב"י בסי' קמ"ו וז"ל ולענין הגט הנכתב על תנאי בעל פה ראיתי הלכה למעשה כו' עד ונראה לי שהפריז על מדותיו מאחר שרבו המתירין כדאי הם לסמוך עליהם בדעבד מיהא וכל שכן בשעת הדחק ואפילו הי' מידי דאורייתא כ"ש בדבר זה שהוא דרבנן לדעת רוב המפרשים וכן הכריע הב"ש בסי' קמ"ז ס"ק ג' דבמקום עיגון יש לסמוך על רוב הפוסקים דמכשירים ואם באנו לומר שציוה לסופר לכתוב תנאי זה מפורש בגט א"כ יש תמיה קיימת על הרב המסדר הגט איך מסר גט זה לאשתו דאף אם נימא שתנאי בטל ומעשה קיים מ"מ הסופר שינה מדעת הבעל וזה פסול מדאורייתא ודבר זה אמרתי מסברת לבי ואח"כ מצאתי להדיא בב"ח בסי' קמ"ד בשם הרשב"א והר"ן דתנאי דהוי ע"י שליח לא מצי השליח לשנותו ואם שינה התנאי לא עשה כלום דכל מה שציוה לשלוחו אינו יכול לעבור אפילו שלא התנה בדרך התנאי ועיין בב"ש סי' קמ"ד סק"ח וא"כ אם היה מצוה לסופר לכתוב תנאי בגט הוא שלוחו של בעל ושינה מדעתו ובטל הגט מן התורה ואם הדבר ברור אצל המסדר הגט שלא ציוה לכתוב התנאי בגט אלא בעל פה אמר שע"פ אופן זה מצוה לכתוב על תנאי על ג' חדשים אם יחיה מחולי זה וכבר כתבנו שאנו מפרשים מכח ידים מוכיחות שכך היה כוונתו אם ימות בתוך שלשה חדשים יהיה הגט מעכשיו ואם לא ימות ויחיה ג' חדשים לא יהיה גט וא"כ לא שינה הסופר מדעת הבעל אלא כתב גט סתם וסמך על תנאי שהתנה הבעל בעל פה וכן העדים חתמו על תנאי זה וכן השליח לא שינה דהשליח והעדים היו במעמד אחד כשאמר לסופר אתה סופר כתוב

גט לאשתי על תנאי על ג' חדשים ותנאי זה התנה בעל פה והם עדים בדבר שעל תנאי זה ציוה לכתוב אבל לא ציוה לשליח שיאמר כך בשעת מסירת הגט כן ואף שכתבנו אפילו אם לא התנה כדין התנאי צריך השליח שלא לשנות הני מילי היכי שציוה לשליח שיאמר התנאי כדבריו אע"פ שאין התנאי ע"פ דין מ"מ צריך השליח לאומרו אבל בנידון דידן שלא ציוה לשליח שיאמר כן אלא אמר בעל פה לפני עדים לסופר שיכתוב על תנאי זה והם יהיה עדים בדבר אבל לשליח לא ציוה שיאמר כן דהא אפילו גבי שבועות פסק הרמב"ם כת"ק דפליג אדר"ש ור"א וצריך לומר ולא לך ולא לך בויו אז קאי דיבור ראשון אדיבור אחרון א"כ כשאמר אתה הסופר תכתוב גט לאשתי על תנאי לא ציוה רק לסופר והתנה בעל פה לפני העדים והשליח כדי שידעו שעל תנאי זה נכתב ולשליח אמר סתם אתה תהי' שליח למסור הגט הזה אשר צויתי לסופר לכתוב על תנאי הנ"ל וא"כ לא שינה השליח בשליחתו כלל כי עשה שליחתו וסמך על חנאי שהתנה הש"מ בעל פה לפני עדים ולא הי' כוונתו שהשליח יאמר כן בשעת מסירה אלא אמר לסופר שיכתוב גט והתנה בעל פה התנאי וכבר כתבנו שהרב הב"י והאחרונים התירו במקום עיגון אם נתקיים התנאי:

ובדבר הספק שבעת הכתובה לא ידעו שהיה שפוי בדעתו ובעת הנתינה ידעו בבירור שלא היה שפוי הנה לא ראיתי שום שינוי בכל גביות עדות מה ששלח לי הר"פ הנכתב באייר תצ"ה ונחתם עליו מנחם במהור"ר ברוך סג"ל ודניאל מסוסייא וזה לשונם אבל בעת הנתינה ידענו ודאי ע"י בדיקה שבדקנוהו אותו והיה מטורף ולא היה שפוי בדעתו כלל וזה הלשון ממש כתב מכ"ת בלי שום חסרון אלא שחקרתי ודרשתי באיזה בדיקה ידעו שהוא מטורף ובזה יש שנוי קצת במה שכתבו תחילה ואמרו שהבדיקה היה בשעת הנתינה ששאלו אותו ואמרו לו שבא החכם למסור גט לאשתך כמו שצוית ולא השיב שום דבר כאשר העתקתי לעיל לשונם ואין זה חוזר ומגיד אלא מפרשים דברים ראשונים וע"י שלא השיב להם חשבו בדעתם שזה אינו שפוי בדעתו כלל ומכ"ת בעצמו נמי כתב בענין זה אלא שינה קצת שהרופאים התייאשו אותו ועמד חכם דניאל אצל החולה וצעק סמוך לאזנו כמה פעמים ישראל ישראל ולא ענהו ולקח ידו של חולה להגביה ולנענע ואין קול ואין עונה וזה עולה לכוונת עדים שלא השיב להם שום דבר רק מכ"ת הוסיף שצעק סמוך לאזנו וגם שלקח ידו של חולה להגביה ולנענע ואין קול ואין עונה וסיים מכ"ת דוגמת המעשה אשר כתב הרב ר' חיים שבתי בתשובתו סי' ל"ב:

והנה צריך אני להאריך קצת ולברר דאין זה בירור שלא היה שפוי בדעתו דהא הטור בס"ס קכ"א כתב בסתם ש"מ פלוגתא הרא"ש ובעל העיטור דלבעל העיטור אפילו

בנשתתק כותבין ולהרא"ש אין כותבין אפילו לא נשתתק וכתב הב"י וז"ל ומ"מ ליכא למימר דלהרא"ש יהי' צריך לבדוק ש"מ ג' פעמים כדין מי שנשתתק אלא היינו שצריך לחוקרו קצת לראות אם דעתו מיושבת ולא יהי' כמו החולים שמדברים ואינם יודעים מה מדברים דישפאריר בלע"ז דכל שהוא מדבר כן הרי הוא כשוטה וכן משמע מדברי הרא"ש דלא בעי בדיקה ג' פעמים אלא בדיקה קצת סגי שכתב בפסקיו וז"ל וצריך ליזהר בש"מ שציוה ליתן גט שתהא דעתו מיושבת עליו אף בשעת כתיבה ומסיים וטוב ליזהר עכ"ל וכתב הב"י וז"ל ואלו היה דעתו דבעי בדיקה ג' פעמים לא הוי ליה למכתב שתהא דעתו מיושבת אלא הוי ליה למימר צריך לבודקו כדין מי שנשתתק ועוד שכתב בסוף לשונו וטוב להזהר ואין לשון זה מורה על הבדיקה ג' פעמים דא"כ הוי ליה למימר וטוב לבודקו עכ"ל הרי להדיא שיש חילוק גדול בין נשתתק ובין שכ"מ שהיה מצוה לכתוב הגט לדעת הרא"ש צריך לכתחילה שיהי' שפוי בעת הכתיבה דהיינו לחקרו קצת שלא יהיה כחולים שמדברים ואינם יודעים מה מדברים ובנשתתק אין ליתן לכתחילה ומסיים הב"י ואפשר דהיכי שלא בדקו הש"מ וכתבו גט על פיו בדעבד מודים התוס' והרא"ש דכשר דטוב ליזהר לכתחילה משמע ואפשר דאפילו נשתתק מתוך חליו ולא בדקוהו מודים דכשר בדעבד היכא דלא אפשר כעובדא דבעל העיטור ומיהו בנשתתק מתוך בריו משמע דאפילו בעל העיטור מודה דבעי בדיקה ואם לא בדקוהו נראה דמידי ספיקא לא נפקא עכ"ל:

**הרי** לפנינו דלהרא"ש מצריך בדיקה לכתחילה בנשתתק מתוך חולי וע"כ ידעינן שנשתתק ע"כ מוכרחים אנו לומר ששואלים לו איזה דבר ואינם משיבים דבר וע"כ הך בדיקה בש"מ בדיקה קצת דהיינו שמדבר עדיין ולא יהיה כחולים שמדברים ואינם יודעים מהמדברים ובנשתתק הבדיקה הוא בהרכנת הראש כמו שהביא בעל העיטור בשם ירושלמי בשמיעת קול פעם אחד דיו ובנשתתק מתוך חליו דיו בהרכנת ראש פעם אחד והמעיין בירושלמי יראה בפירוש שבנשתתק מתוך חליו סומכין עליו אפילו בהרכנת הראש פעם אחד לכתוב גט ובנשתתק מתוך בריו צריך ג' פעמים כיצד ניתן גט לאשתך ואמר הן לאמך ואמר לאו וע"כ מיירי בדרך הרכנה הרכנת הן כדרך שבני אדם רומזים על הרכנת הן ועל לאו כדרך הרכנת בני אדם לאו וע"כ אם הרכין על הן הרכנת הן ועל לאו הרכנת לאו אבל אם הרכין על הן הרכנת לאו ידענו שאינו שפוי אבל אם לא השיב כלום הוי נשתתק אין אנו יודעים אם דעתו צילותא אית ביה ומחמת תשות כחו לא השיבם או שהוא משובש בדעתו ולדעת הרא"ש כיון שאין אנו יכולים לעמוד על דעתו אין נותנים גט כזה לכתחילה. אם לא בדעבד היכי דלא אפשר אבל לבעל העיטור אין

צריך לבודקו כלל אלא כיון שציוה כותבין אפילו אם נשתתק והביא הב"י דברי העיטור דאחזו קורדייקוס דעת שיגשתא הוא אבל שכ"מ שאמר כתבו ונשתתק כותבין ונותנין עד שעת נטילת נשמה דדעתא צילותא וכחישותא הוא דנקטי' ולא מחזקינן בדעתא שגישתא תדע דהא בשמיעת קול פעם אחד דיו ובנשתתק מתוך חליודיו בהרכנת ראש פעם אחד ר"ל שמביא ראיה מירושלמי בנשתתק מתוך חליו דיו בהרכנת ראש פעם אחד לכתוב גט ואינו צריך ג' פעמים כמו בנשתתק מתוך בריו וע"כ דעתו צילותא אית ביה וא"כ כי היכי דקיל נשתתק מתוך חולי דסגי בהרכנה אחת ובחולי בדיבור אחד ולא צריך שני פעמים ובנשתתק בברי צריך לבחון אותו ג' פעמים הכי נמי קיל היכי שהיה מצוה הש"מ תחילה ליתן גט ואח"כ נשתתק דנותנין בלא שום חקירה לבדוק שנדע בבירור שהיו שפוי כמו ששואלין אותו אם נגרש אחותך או אמך וירכין הן אז הוא מטורף ואם ירכין לאו נודע שהוא שפוי דאפילו בלא חקירה כלל כמו בנשתתק מתוך חוליו היכי דלא אפשר כמעשה דהעיטור הגט כשר ולפי דברי הב"י גם התוס' והרא"ש מודים בזה במקום עיגון וזה שכתב העיטור הביאו הב"י וז"ל מעשה בא לידי בש"מ שאמר כתבו גט לאשתי ונשתתק מתוך חליו והיה לו אח במדינת הים וכתבו ונתנו לה על פיו עכ"ל וע"כ איך ידעו שנשתתק וצריכין אנו לומר ששאלוהו איזה דברים ולא השיבם ולא חששו שמא לא היה שפוי בכתיבה ולא חקרוהו אם ירכין לאו לאו ועל הן הן כמו שכתבנו לעיל וגם התוס' והרא"ש מודים לדברי הב"י בדעבד דלא בעינן שנדע בבירור שהיה שפוי וא"כ בנ"ד בשביל שלא השיבם דבר זה נשתתק קרי ליה ואם בשביל שלא היה יכול לנענע ביד מ"מ דעת צילותא היה בו והא ראיה שכתב מכ"ת בעצמו שאחר זה חזר לכחו ולמילולו וביקש מכ"ת ממשפחתו שיתן גט אחר בודאי אמרינן הוכיח סופו על תחילתו שאף בשעת נתינה היה שפוי ומה שמביא מכ"ת ראיה שהוא כדוגמת העשה אשר כתב הרב ר' חיים שבתי בתשובתו לא"ה סי' ל"ב אין הנידון דומה לראיה מתרי טעמא חדא דכל שקלי' וטרי' של הרב הנ"ל בגוסס וסימני הגוסס ידוע וניכר וזה החולה תש כחו היה ואפילו גבי גוסס הסכים שם הרב להכשיר במקום עיגון ועוד דהתם היה הציוי גם בשעת גסיסה משא"כ בנ"ד היה הציווי בשעה שהיה יכול לדבר והיה שפוי בדעתו וגבי גוסס גופי' כתב רבינו ירוחם והביאו הב"י דגוסס אינו צריך בדיקה ג' פעמים אלא פעם אחת וסביר' ליה כדעת הרא"ש דצריך בדיקה ובס"ס קכ"א מביא הב"י שמדברי התוס' נראה דחולקין עליו והיינו לדעתם שמצריכין בדיקה אבל במקום עיגון לסמוך על בעל העיטור דלא מצריך בדיקה גבי נשתתק ונידון דידן נשתתק הוא רק העדים טעו וסברו בשביל שלא ענם לא היה שפוי בדעתו אבל אח"כ שפירשו דבריהם ואין בין דברי

מכ"ת הראשונים ואחרונים ולדברי העדות הכחשה כלל רק שפירשו דבריהם א"כ בררנו בבירור גמור שזה נשתתק הוא ולא דמי לגוסס כלל ופשיטא הכא שציוה בעת שהיה מדבר ושפוי בדעתו ואח"כ חזר לכחו אמרינן הוכיח סופו על תחילתו ובגוסס גופא מתירין להנשא לכתחילה במקום עיגון:

**ובגופא** דדינא אם יש להחמיר כדעת הפוסקים שמצריכין שיהיה שפוי בשעת נתינה כבר הארכתי והשבתי למהר"פ מה שכתב הב"י שלפי גירסת שהיה לפני הרשב"א משמע דלא הצריכו שיהיה שפוי בשעת נתינה רק בשעת כתיבה אבל לפי גירסת התוס' שלפנינו נראה דהצריכו שיהיה שפוי אף בשעת נתינה כתבתי דזה כלל גדול בדברי הפוסקים כל מקום שאין הדין נזכר בפירוש בתלמוד רק הדין נתחדש מכח קושיא שאנו מוכרחים לתרץ הקושיא אם יש לנו תירוץ אחר ומספיק לתרץ הקושיא נסתר הדין כיון שנפל הבנין אזיל הענין והן אמת שכתבו התוס' ריש פרק מי שאחזו דף ע' ע"ב ד"ה מי אמר ר' יוחנן הכי והא דאמר שמואל שחט בו שנים וכו' וא"ת השתא דמדמי' לאחזו קורדייקוס תקשי ליה אמתניתן דקתני מי שאחזו קורדייקוס ואמר כתבו גט לאשתי לא אמר כלום דהרי נשחט בו שנים ואמר כתבו הרי אלו יכתבו ויתנו וי"ל דהא פשיטא ליה בשעה שאמר כתבו אכתי דעתא צילותא הוא אבל קודם שיכתוב ויתן יתחלש ויתקלקל ועל שעת נתינה נראה לו לדמות לאוחזו קורדייקוס וקשה לר' יוחנן דאמר אין כותבין ונותנים עד שישתפה כו' והזכירו התוספת כתיבה ונתינה וכן בד"ה התם דעתו צילותא כתבו וז"ל לא ידע ר"י עד מתי יחשב דעתו צילותא דליכא למימר דבדקוהו בשעת נתינה דא"כ לא הוי פריך מידי לר' יוחנן ובגט ש"מ אומר ר"י דצריך ליזהר שלא יתקלקל בין כתיבה לנתינה כו' משמע דאנתינה נמי קפיד אבל האמת יורה דרכו שמן הש"ס אינו מוכרח דקפדינן אשעת נתינה דהא ר"י לא הזכיר נתינה אלא אין כותבין אלא כשנשתפה משמע אכתיבה קפיד דוקא אלא שמחמת קושיות התוספות דהקשו למה לא פריך משמואל דשחט בו שנים אמתניתן נוכל לומר כמו שתירצו התוס' דפשיטא ליה בשעה שאמר כתבו דעתו צילותא הוא אבל חשש הוא דילמא קודם שיכתוב יתחלש ויתקלקל ואשעת כתיבה נראה לו לדמות לאחזו קורדייקוס וקשיא לר' יוחנן דאמר אין כותבין אבל לעולם אם נכתב כשהוא שפוי לא קפדינן אנתינה ונותנין כל זמן שהנשמה בקרבו וקושיות הרשב"א קושיא אלימתא היא במה שהקשה על הירושלמי דאמרינן לקמן בפירקין באומר מעת שאני בעולם דמשמע שאינו רוצה שיחול הגט אלא רגע אחרון שהוא בעולם ואותו רגע אי אפשר לבודקו וכן נראה מדברי רבותינו בעלי התוספות עכ"ל ומדברי התוס' כבר כתבנו שאינו מוכרח שיהיה שפוי בשעת נתינה דיכולים אנו לתרץ

קושייתם דקפדינן אשעת כתיבה וכבר תמהתי על הלבוש דהא מדברי הב"י משמע דקיל שעת נתינה משעת כתיבה והלבוש כתב דצריכין לדקדק שיהיה שפוי בשעת כתיבה וכ"ש בשעת נתינה מדכתיב ונתן משמע דמשעת נתינה חמיר טפי וע"כ צריכין אנו לומר שכתב כן לדעת הפוסקים דהקפידו אף משעת נתינה וס"ל הא דהזכיר ר' יוחנן בדבריו שעת כתיבה ק"ו בשעת נתינה אבל פשטות הש"ס לא משמע כן כללא דמילתא בכל הספיקות בנידן דידן אין אני רואה להחמיר במקום עיגון חוץ מספק זה דילמא היה כוונת הבעל שיכתוב הסופר תנאי זה בגט דלאו כ"ע דינ' גמירי דאין רשאין לכתוב תנאי בגט וכיון דהסופר עבר על ציוי הבעל שינה משליחתו ובטל הגט אך תמה אני איך מסר מכ"ת גט זה ליד שליח ודנתי למכ"ת לכף זכות מסתמא דיבר מכ"ת עם הש"מ והבינו הדבר איך שיהיה התנאי ויודע כוונתו שלא ציוה לכתוב התנאי בגט כלל וגלל כן נתן לשליח וכבר כתבתי בראיות ברורות שאם אמנם שהתנאי סתום מפרשינן אנו כוונתו שמסתמא אמר שאם ימות יהיה גט מעכשיו ואם לא ימות ויחי' ג' חדשים לא יהיה גט ומ"מ אני מבטל דעתי נגד ב"ד רבה עיר ואם בישראל ק"ק קושטנטינ' ובטחתי ברוב ענותם וברוב צדקתם שייענו בדברי להשיב לי על טענותיי וראייתנו ותורה היא וללמוד אני צריך. כ"ד ד"ש מאיר בהר"ר יצחק זצ"ל חותם פה ק"ק א"ש:

**תשובה** מה שהשיב לי הרב מהור"ר לוי על תשובתי הנ"ל. יום ד' כ"ח תשרי תצ"ו לפ"ק.

**תא** חזי חילא אילנא רברבא חקל תפוחין ריחין ובוסמנ' סמא דחיי לעלמא דין ולעלמא דאתי וזכות הרבים תלוי בו מרביץ תורה בישראל ושמעתתי' מבדרין בעלמא מחזיר עטרה ליושנה דלא תשתכח התורה מישראל הלא הוא אמ"ו הגאון המפורסם נר ישראל ע"ה פ"ה אב"ד ור"מ ור"ג כמהור"ר מאיר נר"ו:

**אחרי** דרישת ופרישת שלומו דמר באתי להודיע שגי"ה מיום ערב סוכות האיר על פני ביום ג' חוה"מ דסוכות ולא יכולתי להשתעשע בדבריו המתוקים והנעימים עד היום הזה וראיתי שאמ"ו מאריך ומרחיב ומעמיק בשריותא דהאי איתתא ובסוף דברי קדשו כתב וזה לשונו דילמא היה כוונתו שיכתוב הסופר התנאי בגט דלאו כ"ע דינא גמירי דאין רשאים לכתוב תנאי בגט וכיון דהסופר עבר על ציוי של בעל שינה משליחתו של בעל ובטל הגט וא"כ איך מסר גט הזה ליד השליח ודנתי למכ"ת לכף זכות מסתמא דיבר מכ"ת עם הש"מ והבינו הדבר איך שיהיה התנאי ויודע כוונתו שלא ציוה לכתוב התנאי בגט כלל גלל כן נתן לשליח עכ"ל. הנה מה שדן אותי מר לכ"ז המקום ב"ה ידינהו ג"כ לכ"ז וקיים בי רבינו ושפטתם צדק הוי דן וכו' עכ"פ מעשה שהיה לא כך היה כנזכר בזכרון עדות שבא עלי בלילה לשאול כדת מה לעשות וצויתי שילכו לבית הש"מ

הסופר ושני עדים ושיצוה לסופר לכתוב ולעדים לחתום ולא יותר ולא נמצאתי כלל עם הש"מ עד עת נתינת הגט כי אמרתי בעת הנתינה ליתן בתנאי כתיקון חז"ל עם כל זה אני מבטיח לאמ"ו להעתיק דבריו הנעימים מכתב אשכנז לספרדים ואשלחם לרבני וחכמי קוסטנטינ' שישתעשעו ויעיינו בדבריו החומרי' כ"ד אהובו נאמן כפוף ופשוט המתאוה לשמוע דברי חכמים בנחת הקטן לוי ירושלמי:

## שאלה יג

מעשה באשה שהרגישה שנפתח מקורה ובדקה עצמה בעד שאינו בדוק ומצאה טפת דם כחרדל נראה דטמאה דהא באם בדקה ולא מצאה כתב בתרומת הדשן סי' רמ"ו דיש לטמאה והביא בש"ע סי' קפ"ח וריש סי' ק"צ מטעמא כיון דהרגשה דאורייתא הוי כלמ"ד וסתות דאורייתא דאפילו בדקה אחר זמן ומצאה טהורה טמאה וא"כ ה"ה אם בדקה בעד שאינו בדוק דאף אם נימא דדם זה היה מקודם א"כ לא גרע מאם בדקה ולא מצאה דטמאה ועוד אפילו אם היה בידינו להקל בבדקה ולא מצאה מ"מ הכא שמצאה טיפת דם גרע טפי ולא תלינן לקולא דהא ריש פרק הרואה כתם באשה שהיא עושה צרכי' וראתה דם ר"מ אומר אם עומדת טמאה ואם יושבת טהורה ופריך היכי דמי אי דארגשה יושבת אמאי טהורה כו' הרי להדיא בלא הרגשה תלינן הדם דאתי מחמת מכה שיש לה במקום מי רגלים שאין דרך דם נדה לצאת עם מי רגלים אפ"ה אם הרגישה לא תלינן לקולא א"כ ה"ה אם הרגישה ובדקה עצמה בעד שאינו בדוק לא תלינן לקולא כיון דהרגשה דאורייתא וכן משמע קצת מדברי הט"ז ק"ץ ס"ק כ"ג וכן הוראתי הלכה למעשה:

## שאלה יד

היום יום א' י"ד מרחשון תע"ו. בא לפני הוראה באווזא שהיה מונח במעי' כמוטל חופית והיה דומה לביצה קרושה וחתכתי השלחופית ומצאתי שהיה כולה מלא נוצות קטנות וגדולות ארוכות וקצרות וכבר דיברו בנידון זה האחרונים הט"ז בס"ס נ"ח בשם הב"ח שהדעת מכרעת מתוך שנתרבה שומנם לא הי' כח בטבע האווזא להוציא גידול הנוצות לחוץ וגדלו בפנים וכן הכשיר מר"א אשכנזי וכן כתב הפרי חדש וספר לחם הפנים והסכימו כולם להתיר חוץ מתשובות שארית יוסף שפיקפק בדבר ולא היה לפני תשובה זו אך תמה אני על טעם המתירין כי אין זה אלא דברי נביאות אדרבה נראה לומר שהאווזות מנקרי' בנוצות ובולעים הנוצות ובסוף הנוצות חדים כמו קוץ ונקבו

בני מעים ויוצאים לחוץ לתוך חלל הגוף וע"י הליחה נקרם עליהם עור למעלה ומתוך שהרהרתי תפשתי בתוך העור קוץ קטן כחצי זרת ארכו ושמחתי כעל כל הון שהצלני ה' משגי' ואחר זה בא לי שאלה כיוצא כזה מבני הרב מהר"י אבד"ק נעשוויני שמצא בתוך בני מעים של אווזא שקורין טריפה דערם נוצות ארוכות ונוצות קטנות תחתיהן ומרוב גודלם נתקשה ממש כאבן ובראש השני היה מבעט ויוצא כמחט עבה ונסתפק בדבר מאוד ואני אומר בטח מה שכתבו האחרונים מתוך שנתרבה שומנם לא היה כח בטבע האווזות להוציא הנוצות לחוץ ודבר זה בדוי מלב ואין הדעת סובלתו ונשתקע הדבר ולא נאמר ואיפכא מסתברא שבלעו הנוצות וניקבו בני מעים ויצאו לחלל הגוף ודינם כדין קוץ הנמצא בחלל הגוף אלא אם נמצאו מונחים בתוך המעים דלא יצאו לחוץ לחלל הגוף בזה יש להכשיר מידי דהוי אמחט שנמצא מונח בתוך המעים דמכשרתן אבל אם מוצאי' הנוצות בחלל הגוף בזה יש להטריף כדין קוץ הנמצא בחלל הגוף ומה שכתבו האחרונים שמחמת שומנם גידלו בפנים דבר זה אין לו שחר אלא תולין במצוי וזה מצוי שהאווזות מנקרי' בנוצות ובלעו הנוצות וניקבו בני מעים ויצאו לחלל הגוף וראוי להטריף וה' ינחני בדרך אמת.

## שאלה טו

נשאלתי באחד ששכר נכרי' להמשיך יינות שלו מן המרתף ולהושיבם על עגלה והנכרי' מושכי החביות אומנים ובקיאים במלאכתם להושיב כל חביות על תיקונו ואירע כשגלגלו החביות ונתהפך המגופה לצד הארץ ונפלה המגופה והפקק מפי החביות והתחיל היין לקלח מן החביות לארץ והניח הנכרי ידו לסתום פי החביות ובאו הנכרי' האומנים וסייעו והגביהו החביות עד שבא פי החביות למעלה וישראל עמדו שם וראו כל זה ונשאלתי אם יין זה מותר בשתי' או לא:

תשובה דבר זה כבר האריכו ראשונים וגם אחרונים והב"ח בי"ד סי' קכ"ד ס"ס כ' וז"ל כתב המרדכי פי' ר"י דכותי' בזמן הזה לא בקיאי בטיב ע"ז ולאו בני ניסוך נינהו כל מגען נקרא מגע שלא בכוונה כו' ונראה דה"ה אפילו אם נגע בידו אם לא כיון ליגע אלא למדידה או להציל את היין כשאין שם ישראל דבכותי שיודע בטיב ע"ז לא היה אסור בהנאה אלא בשתי' השתא דכותי' אינם יודעים בטיב ע"ז שרי אפילו בשתי' כמ"ש הרמב"ם ומביאו רבינו בתחילת סימן זה גבי ישמעאלים וכן כתב מהרמ"א בספר דרכי משה ופסק כך בהגהות ש"ע כו' וכן באנח ידו על הנקב אפילו תחוב בו אצבעו או ברזא ארוכה היכי דלא היה שם ישראל להציל הכל מותר בהנאה אפילו ביודע בטיב ע"ז דבעבידת' הוא

טרוד להציל את היין כדכתב הראב"ד והרשב"א והשתא בכותי' בזמן הזה במודד ביד או אנח ידו עלייהו ולא היה שם ישראל שרי אפילו בשתי' ועל זה יש לסמוך הלכה למעשה ומי שרוצה להחמיר יחמיר לעצמו ולא יפסיד ממון של ישראל שלא כדין ובת"ה סי' ר"ד כתב דבי"נ איקלו בי' רבוותא בזמן הזה בכמה דוכתא לא דייקינן כולה האי להחמיר ומסיים וא"כ במגעו כשלא נתכוון אלא למדידה או להצלה שרי אפילו בשתי' בזמן הזה עכ"ל ואף שהט"ז בסי' קכ"ד ס"ק ל"א חולק וס"ל דלא מהני טירדא להתיר בשתי' מ"מ מסיים וז"ל מ"מ כיון דכבר הורה זקן מוחז"ל להקל בשתי' בהצלת היין ע"י שהניח ידו על הנקב ויש לתת טעם כיון דאין כאן מגע בכל היין אלא שמנע מלצאת אין כאן אלא איסור כמו של נכרי' כמו שכתב הר"ן בפי' ר"י בשם הרמב"ן בעובדא דרב פפא כו' אבל אם הניח אצבע בנקב ועובר כל השוליים אע"פ שעושה כדי להציל כיון שיש מגע ממש בפנים כמו שכתבו כל הפוסקים אסור אפילו לדידן בשתי' עכ"ל והש"ך בסי' הנ"ל ס"ק מ"ט כתב על דברי רמ"א וי"א דאפילו מדדו בידו אינו אוסר בהנאה הואיל ובמלאכתו הוא עוסק וכתב הש"כ אינו אוסר בהנאה ולדידן שרי אף בשתי' במקום הפסד וכן פסק הב"ח ס"ס כ' ובסי' קטן נ' במקום הפסד כתב הט"ז הפסד מרובה ולי נראה אפילו הפסד מועט וכן משמע מדבריו בדרכי משה ובסי' קטן ע"א כתב בשם מהרי"ל סי' ל"ח דמגע נכרי' בכוונה ע"י דבר אחר בזמן הזה אין להתיר אלא במקום הפסד מרובה וגם בספר אפי רברבי דף ע"ט ע"ב הביא דברי הרב רמ"א וכתב עלה ואין להקל בזה רק בהפסד מרובה ולכאורה דבריו סותרים למה שכתב בס"ק מ"ט וע"כ צריכין אנו לחלק דבסי' י"ט מיירי לענין היתר הנאה לדין' דש"ס ושם הכריע אפילו בהפסד מועט אבל בסי' כ"ד רוצה להתיר אפילו בשתי' בזמן הזה אינו מתיר אלא בהפסד מרובה עכ"פ נמצא אנו למידן היכי שלא היה ישראל עומד שם הקילו האחרונים בזמן הזה אפילו בשתי' במקום הפסד מרובה אלא בנידון דידן ששכרו הנכרים להמשיך חביות יין מן המרתף על עגלה והם אומנים בזה ע"י תחבולות לגלגל החביות להושיב על העגלה ואירע שנתהפך המגופה למטה ונפלה המגופה מפי החביות והתחיל היין לקלח מן החביות לארץ והניח הנכרי ידו לסתום פי החביות אף שהי' ישראל עומד שם שרי ודומה ממש לזה כתב הט"ז בס"ק כ"ה שאלה נכרי' שתיקנו חביות לחזקו ומתוך הכאתו בחביות נפתח סדק אחד והיה היין מקלח דרך שם וסתם אותו בידו והתיר בשתי' ואף שישראל שם משום דהוא בהול על ממונו ע"כ נזדרז היא ביותר להציל יינו דמכח מעשיו נתקלקל ובדיניהם חייב לשלם אין לנו הוכחה דכיון לנסך אלא היה בהול שלא יצטרך לשלם ההזיק על כן קדם והציל ושפיר קרינן ביה טירדא ומסיים דהאי מילתא, חדתא ולא נזכר בפירוש

בפוסקים אבל ברורה היא ולית בי' ספיקא בסייעת' דשמייא עכ"ל וא"כ בנ"ד אף שהי' ישראל באותו מעשה מ"מ אין להם שייכות באותו יין כי לא בקיאי במלאכה זו והנכרי' העגלגלי' החביות יראו לנפשם שלא יצטרכו לשלם ההיזק ועכ"פ יפסיד משכרו וא"כ ניכר הדבר שלא נתכוון לנסך אלא להצלה ומותר לדידן אפילו בשתי' ונראה להקל אף שלא במקום הפסד מרובה כסתימת רמ"א בס"ס כ"ד:

וראיתי בט"ז ס"ק כ"ה וז"ל וראיתי בלבוש שכתב בכה"ג גבי נקב שאין אומנות להניח יד על הנקב וישראל יכול לעשות ג"כ אבל לעיל גבי חביות שנסדקה שיש בו אומנות אפילו יש ישראל וקדם הנכרי' לא אסרו כו' ולא דק כלל ונמשך לו הטעות מחמת שראה שסידר רמ"א חילוק זה כאן ולא בסוף כ"ג אבל באמת קאי על מ"ש הב"י בשם הרשב"א לחלק כן גבי חביות ולא עיין אפילו בב"י וכתב עוד שהנכרים עשו כן למצוא חן כי גם בזה לא דק דסברא זו לא ס"ל להראב"ד ולא להרא"ש עכ"ל:

ואני אומר שבחנם העביר עליו הדרך ולא דיקדק יפה בדברי הלבוש כי זה לשון הלבוש אבל לעיל גבי חביות שנסדקה ובא הנכרי וכרכה או חבקה שיש בו אומנות לעשותו אפילו יש כאן ישראל וקדם הנכרי לא אסרו בהנאה דלא אמרינן לנסך קא מכוון כיון שקדם אלא אמרינן שהוא סמך על אומנתו וחייש שמא הישראל לא יוכל להציל כ"כ במהרה עד שנשפך היין והנכרי להנאת שכרו או למצוא חן קא מכוון והרי הוא טרוד במלאכתו עכ"ל ולא לחנם כתב שמא הישראל לא יוכל להצילו מהרה אלא נראה דדברי הלבוש הם דברי הרשב"א באמת הראב"ד רצה לתרץ הא דאיתא בפ' ר' ישמעאל גבי האי חביתא דאשתקיל ברזא מיניה אידרי נכרי ואנח ידה עלה אמר רב פפא כל דלהדי' ברזא אסור ומשמע אפילו בהנאה והקשה הראב"ד אמאי אסרינן ליה בהנאה והלוא כיון להצלת יין דטריד ולא מנסך מידי דהוי אמדדו בידו ועל זה תירץ הראב"ד דמיירי התם שהיו שם יהודים ואי לאו דכיון לנסך אמאי קדים איהו הרבה מצילין היה ליין חוץ ממנו וכתב הרא"ש ולא נראה לי דאימר למצוא חן או להשתכר נתכוון וכתב הרא"ש דמעיקר' לא קשיא דאין לנו לדמות הטירדות זו לזו כו' הרי דהראב"ד מחולק עם הרא"ש דס"ל להראב"ד היכי דיש הרבה מצילין לא תלינן שעושה למצוא חן או להשתכר דאין כאן לא שכר ולא חן כיון שמבלעדו היה יכולין להציל ומסתמא כיון לנסך וכתב הב"י שהרשב"א בת"ה כתב כדברי הראב"ד וז"ל בהאי עובדא דחביות כו' ומיהו מותר בהנאה דמעשיו מוכיחים הוכחה גמורה שאינו מכוון אלא להצלת יין דאלו לא חבקה היה הכל נשפך לארץ והוי ליה כמודדו בקנה ואין דומה לעובדא דרב פפא דחביות דאישתקל לברזא ואמר רב פפא עד ברזא אסור כלומר אסורה בהנאה דהתם שאינו הוכחה גמור

שמתכוון להצלת היין כגון דאיכא ישראל דאפשר להציל על ידם והכא מיירי בשא"א להציל מהרה ביד ישראל עד שלא ישפוך היין עכ"ל ומדלא כתב בקיצור והכא מיירי שאין שם ישראל והאריך בלשונו וכתב והכא כשאי אפשר להציל מהרה ביד ישראל עד שלא ישפוך היין ע"כ כונת הרשב"א דהתם גבי ברזא אין צריך אומנות כלל והיה אפשר להציל מהר ע"י הישראל אבל גבי חביות שפקע אף שהיו ישראל שם כיון שצריך אומנות ולא היו יכולין להציל מהרה כמו הנכרי שהוא בקי באומנות ומיהר הדבר שלא ישפוך היין יש לומר שנתכוון בשביל למצוא חן או בשביל שכר ולא נתכוין לנסך כלל והן הן דברי הלבוש בנתינת טעם לשבח ואף שמחולק הרא"ש עם הראב"ד וס"ל דאפילו במקום שיש מצילין מבלעדו נוכל לומר שלמצוא חן נתכוין או בשביל שכרו ודחה סברת הראב"ד לגמרי דלא סבירי ליה כן מ"מ היכי דאין נפקא מיניה בהצלתו ס"ל להראב"ד דנתכוון לניסוך אבל היכי דאיכא נפקות' בהצלתו שמיהר הנכרי לתקן כדי שלא יבוא הדבר לידי הפסד שהישראל אינו בקי באומנות זה כ"ע מודים דתלינן להקל לומר שלא נתכוין אלא בשביל שכרו או למצוא חן כיון שצריכין להצלתו ובזה מוצל הלבוש מהשגת הט"ז ודברי הט"ז הם דברי שפתים אך למחסור והש"ך בסי' קטן כ"ח השיג ג"כ על הלבוש וכתב ולא נהירא כדמוכח מדברי הראב"ד והרשב"א והרא"ש דאין לחלק וכבר כתבתי שדברי הלבוש הם דברי הרשב"א דוק ותשכח שדבריו ברורים ואמתיים לאמתו של תורה:

והדרן למילתא קמייתא בנידון דידן ששכרו הנכרי' להוציא חביות גדולות מן המרתוף על עגלה והם אומנים ובקיאי' במלאכה זו פשיטא שהם שכירים מישראלים שהיו עומדים שם כהך עובד' דשאלת הט"ז וגם בכאן שאי אפשר לישראל למהר כל כך לסתום פי החביות כמו הנכרי שהי' אוחז ומגלגל החביות והיין היה נשפך הרבה בודאי להצלת יין נתכוון ולדידן דנכרים לאו עע"ז הם מותר היין אף בשתי' ואפילו אם הכניס ידו לסתום כיון שהנכרי היה אוחז בחביות וקרוב יותר לחביות מישראל הוי ממש כדינו דלבוש ומותר לדידן אף בשתי' הנראה לפע"ד כתבתי. נאום מאיר:

## שאלה טז

אור ישראל וקדושו נזר אלקיו על ראשו לישראל זורח אור שמשו ה"ה הרב הגאון אור יקרות וקיפאון משביע נפש שוקקה ומוצא מים לצמאון המאור הגדול לממשלת משפיע בר וכלי מילת עטרת תפארת ישראל ומחזיק במעוזו מפענח צפונות ומגלי רזי עמוד המזרח ונר המערב מימיו לא ידכאו בעת יזורב ענוה צנף יפה ענף מפוצץ סלע בפטיש

חזק מתנוצץ אור כמראה הבזק קדושים שמו נודע בשער בת רבים יערוף כמטר ונוזל כרביבים כבוד מהור"ר מאיר נ"י ויופיע כאור השחר יבקיע ויחזק נעוריו כנשר לסקל המסילה ולעשות העקוב למישור אמן:

אדמהו אכנהו אף שתמונת הוד תפארתו לא זכיתי לראות ולא שזפתו עיני להסתופף בצילו ולהשתעשע במעונו אעפ"כ שמעתי בקצה הקנה קנין עולם בספריו הקדושים שנתפשטו ויצא טבעם בעולם אשר האיר עיני עברים ומעמידן בקרן אורה וצל החכמה הפליא עצה הגדיל עיני באור תורתו שבעתיים כאור החמה. לכן גם אני הצעיר והפעוט אילך לי אל הר המור ואל גבעת הלבונה ללקוט אורות לדרוש ולתור דבר הלכה לאשר שמעתת' מבדרין בעלמא ומשנתו מפוזרת להסבר לי פנים ולרוות בדין הצריך עכ"פ הא דקימ"ל במזיגה מברכין בפה"ג אם מצטרפים המים להשלים שיעור היין לברך אחריו מעין ג' או צריך דוקא שיעור מן היין לחוד ואם לאו אין מברכין אחריו אלא בורא נפשות כמ"ש המג"א ריש סימן ר"י לענין פת ודבר אחר וא"כ למ"ש המג"א שם להלכה דלענין ברכה נמי צריך כזית בכדי אכילת פרס וכ"כ סי' ר"ח ס"ק ט"ו ומינה לפסק הרמב"ם והובא בש"ע סי' תרי"ב דבשתי' צריך בכדי שתי' רביעית ליכא לאשכוחי ברכה מעין ג' במזיגה לשיטת הרמב"ם דס"ל דשיעור ברכה אחרונה בשתי' ברביעית וכיון שיש בו מים הרי שהה בשתית הרביעית היין יותר מכדי שיעור רביעית ומהא דאמרינן בשבת ריש המוציא יין דמזיגת הכוס רובע רביעית כדי שימזגנו ויעמידנו על רביעית ליכא למשמע דמצטרפי' המים לשיעור לברך אחריו מעין ג' דמצינו למימר אף דברכת המזון טעון כוס יין כיון דמברכין עליו בפה"ג ה"ל יין אף שאין מברכין אחריו מעין ג' והמים מהני מיהו להשלים שיעור רביעית לברכת המזון דשעור' לא כתיב אלא דחכמים תיקנו דכוס של יין דבהמ"ז צריך רביעית והם אמרו דהמים משלימין שיעור רביעית לעולם אין מברכין אחריו מעין ג' אמנם נ"ל להוכיח מהא דאמרינן בפ' כיצד מברכין דס"ל לר"ג דמברכין ג' ברכות על ז' מינים ומקשים התוס' אי בהמ"ז טעונה כוס א"כ מזמנים והדר מזמנים ויזמנו לעולם ואם איתא דאין מצטרפין הרי אין מברכין עליו אלא ב"נ דהא שיעור יין לכוס של ברכה רובע רביעית וליכא שיעור לברכה מעין ג' אלא ע"כ פשיטא להו דמצטרפין ועדיין נסתבך לבי אמאי יצטרף המים לשיעור היין ואין לומר דלח בלח מהפך שאצלו לענין ברכה דא"כ קמח קטניות שמעורב עם קמח דגן למאי דקי"ל בי"ד דקמח בקמח הוי לח בלח ואינו עומד במקומו ש"מ נמי שנתהפך קמח קטניות להיות כקמח דגן ולברך מעין ג' אפילו ליכא כזית בכדי אכילת פרס בדגן ואנן לא קי"ל הכי אלא ס"ל להרמב"ן והרשב"א ז"ל בקמח אורז לחוד שחיטים גוררים אותו ואי ש"מ דס"ל דה"ה היין גורר על הראשונים

אני מצטער לידע טעם הדבר אמאי החיטים גוררים האורז ואיך אדמה לו גרירות יין למים וגם נפלאתי על מג"א שכתב שם בסיום דבריו דבשאר מינים אפילו ליכא כזית בכדי אכילת פרס מברך על המחיה ואין אלו אלא דברי נביאות ומסי' ב' לא מוכח דלא נזכר התם דמיירי בליכא כזית בכא"פ אלא דאיכא רוב משאר מינים ולעולם עד איכא כזית בכא"פ ובנידון דידן אפשר לי לומר דמסתבר' להו לתוס' כיון דנטעי אינש אדעתא דמזוגי דהא אשכחן בסוף פ' ג' שאכלו לר"א אין מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים שמזיג להם נתהפך המים ואכתי לא נפשט בעין די"ל ביינות שלנו שאינם חזקים ולא נטעי אינשי אדעתא דמזיגה י"ל שלא נתהפך וא"כ ליכא לאשכוחי ברכה מעין ג' במזיגה לשיטת הרמב"ם כדכתיבנ' אמנם אני נהגתי בעצמי לברך ברכה אחרונה ברוב רביעית דהיינו מלא לוגמיו כדמסיק הט"ז בראיות ברורות וכן כתב מעדני מלך והב"י בהרא"ש רוב רביעית והוא טעות דמוכח בהרא"ש למאן דמעיין שם וכן מסתברא לע"ד דהא חזינן לענין אכילה יה"כ קיל מברכה דבברכה אינו חייב עד ככותבת והוא יותר מכזית וכמ"ש הרא"ש דמסתמא דנחשב טפי תנאה לברך אחריה מחיובא די"כ וא"כ אין סברא לומר בשתי' דבי"כ חייב במלא לוגמיו וברכה רביעית אלא מחוורתא לע"ד כמ"ש הט"ז והמעדני מלך ובמטות' מאמ"ו שאל יכעוס עלי לחשבני לעזות ח"ו שהעמסתי בדברים שאולי הם שפתי יתר כי הכרחי לא יגונה כי יראתי מאוד שלא אבוא לידי מעילה כי אף בברכה אחרונה מעל כדמשמע בש"ס והרא"ש מק"ו דכשהוא שבע מברך כו' ועתה שבאתי הנה שהוא מק"ו נולד לי הספק ולא הרגשתי עד עתה לשאול פי מורינו ואגב יודיעני אמ"ו אם אחזיק במנהג שנהגתי לברך ברכה במלא לוגמיו ואקוה שענותנותו ירביני וישיב לי דבר ברור ע"י אחד מתלמידיו ואל יסתכל בשפלות ערך השואל רק לגודל צורך השאלה. כ"ד נפש שוקקה ונפש רעבה לשמוע דבר ה' מפי זקן ויושב בישיבה את ה' ה' יתנהו למעלה למעלה רבה כחפץ האוהב חכמי ישראל ואסקופה הנדרסת להם ומשתוקק לדבק בסעיפי משכיותם ולחסות בנקיקי סלעם ולהסתפח בנחלתם הקטן יוסף בא"א מוהר"ר ישעי' ז"ל מקראטשין נכד הגאון החסיד מוהר"ר אפרים רעדש שהיה אב"ד ור"מ דק"ק ליסא מתגורר פה פ"ב:

תשובה אמרתי להשיב מפני הכבוד אשר הפציר בי מכ"ת להסביר לי פנים בהא דקי"ל במזיגה בפה"ג אם מצטרפים המים להשלים שיעור היין לברך אחריו מעין ג' או צריך דוקא שיעור מן היין לחוד ואם לאו אין מברכין עליו לאחריו מעין ג' אלא בורא נפשות כו' ומהא דאמרינן בשבת ריש פ' המוציא יין דמזיגת הכוס רובע רביעית כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית ליכא למשמע דמצטרפין המים לשיעור לברך אחריו מעין ג' דמצינו למימר

אף שבה"מ טעונה כוס יין כיון דמברכין עליו בפה"ג הוי ליה יין אף שאין מברכין אחריו מעין ג' והמים מהני מיהו לשיעור שעור רביעית לברכת המזון דשיעורא לא כתיבא אלא דחכמים תיקנו דכוס של בה"מ צריך רביעית והם אמרו דהמים משלימין שיעור רביעית ולעולם אין מברכין אחריו מעין ג' עכ"ל מכ"ת. תמה אני מה ראו לחלק בברכה ראשונה מברכה אחרונה דהא מזיגת הכוס רובע רביעית ומוזגו ומעמידו על רביעית הוי ג' חלקים מים וחלק רביעי יין א"כ ממה נפשך אם נהפכו המים לטעם יין א"כ ראוי לברך גם ברכה אחרונה מעין ג' ואם אין בהם טעם יין איך תיקנו רבנן לברך עליו בפה"ג כיון דג' חלקים מים הם ואם בירך על המים בפה"ג לא יצא ועוד מידי דהוי אין צמוקים דנזכר בסי' ר"ב דאי משך המים והבדילו מן הצמוקים הוי ליה יין ומברך בפה"ג ולאחריו מעין ג' ואף דהמים הוי י' פעמים יותר מן הצמוקים אפ"ה מברכין עליו בפה"ג ולאחריו מעין ג' כיון דנכנס טעם מן הצמוקים במים נהפכו המים ליין וכמו דאמרינן בפרק המוכר את הפירות דף כ"ז ע"ב גבי שמרי יין אי דרמא תלתא ואתי ארבע חמרא מעליא הוא הרי דקרא ליה חמרא מעליא אף שבכל רביעית יש ג' חלקים מים וחלק רביעי יין אפ"ה קרי ליה חמרא מעליא וא"כ ביינות שלנו שאינם חזקים מ"מ נראה דמשערין בשיעור שמוזגין יין באותו מקום בלבד שלא יהיה היין אחד מששה במים כי אז ודאי נתבטל כנזכר בש"ע סי' ר"ז ס"ה א"כ פשיטא במקום שרוב הוא יין והמים משלימים לרביעית דנהפכו המים ליין ומברכין בפה"ג תחילה ואחריו מעין ג' וכן משמע בנזיר דף ל"ח קא חשיב עשר רביעית וחדא מנייהו פסח דאמר רב יהודא א' שמואל ארבעה כוסות הללו צריך שיהיה בו כדי רביעית ופי' רש"י כדי שימזגנו ויעמוד כל רובע כדי רביעית וכגון דדרי על חד תלת מיא א"כ משמע בין בברכה ראשונה ובין בברכה אחרונה הוי יין גמור ומה שמכ"ת רוצה לדמות למה שכתב המג"א ריש סי' ר"י חצי זית מפת וחצי זית מדבר אחר שמברכין אחריו בנ"ר ראי' זו אינו אלא כעוכל לנ"ד האי לחודא קאי והאי לחודא קאי אלא דמ"מ נהנה מן העולם שיעור אכילה שהוא בכזית לכך מברך אחריו בורא נפשות והכי נמי אם שתה תחילה פחות מרביעית יין ואח"כ שתה מים והשלים לרביעית מברך לאחריו בנ"ר אבל בנידון דידן שעירב תחילה המים ונתהפכו המים ליין לפי ערך המזיגה באותו מקום אין חילוק בין ברכה ראשונה לאחרונה ומברך גם לאחריו מעין ג' ומה שכתב נמי המג"א לענין ברכה צריך כזית בכדי אכילת פרס אין ענין לכאן דבכל איסורים דכתיב בי' אכילה אם שהה יותר בכדי אכילת פרס לא מיקרי אכילה א"כ ה"ה לענין ברכה דכתיב ואכלת אבל בנ"ד שנתהפכו המים לטעם יין כ"ע מודים

דאין חילוק בין ברכה ראשונה לברכה אחרונה ולדעתי לא נסתפק אדם מעולם בדבר זה ופשוט בעיני כבעית' בכותח' דאין חילוק בין ברכה ראשונה לאחרונה:
ומה שהתפלא מכ"ת על מג"א שכתב בסי' ר"ח סי' ו' ס"ק ט"ו דבשאר מינין אפילו ליכא כזית כא"פ מברך עליו במ"מ ועל המחיה אפילו ליכא כדי אכילת פרס וכתב מכ"ת עליו שאין אלו אלא דברי נביאות דמסי' ב' לא מוכח מידי ולא נזכר התם דמיירי דליכא כזית כדי אכילת פרס אלא דאיכא רוב משאר מינים ולעולם עד דאיכא בכדי אכילת פרס עכ"ל ונפלאתי עליו דהאיך סתם הש"ע לעיל סי' ג' סתם אם עירב עמהם דבש הרבה יותר מהם או מינים אחרים הרבה יותר מהם מברך במ"מ ולבסוף על המחיה היה לו לפרש דמיירי דאיכא כזית בא"פ לא הוה צריך לאשמועינן דין אם עירב קמח דוחן ושאר מיני קטניות עם קמח דחמשת מינים אלא נראה דבסי' ב' מיירי אפילו ליכא כזית בכדי אכילת פרס והטעם כתב הב"ח מדאמר שמואל בפרק כיצד מברכין דף ל"ז כל שיש בו מחמשת מינים מברך עליו במ"מ אע"ג דרוב הוא שאר מינים והמיעוט הוא מחמשה מינים אפ"ה כיון דהוא עיקר שנתן בו קמח בתבשיל לתת בו טעם ומידי דלטעמא עביד לא בטיל עכ"ל ומדתלי טעמא משום דכל מידי דלטעמא עביד לא בטיל ש"מ אפילו ליכא כזית בכדי אכילת פרס אפ"ה לא בטיל ומברכין במ"מ אבל בסי' ט' מיירי שעירב קמח של ה' מינים בשאר מיני קמחים להשביע ולא לטעמא לכך דינו שיהיה כזית בכא"פ ומה שכתב מכ"ת שנהג עצמו לברך ברכה אחרונה ברוב רביעית דהיינו מלא לוגמיו כדמסיק הט"ז בראיות ברורות וכתב שכן מסתברא דהא חזינן דלענין אכילה י"כ קיל מברכה דבי"כ אינו חייב עד בככותבת ויותר מכזית וכמו שכתב הרא"ש דמסתבר דנחשב הנאה לברך אחרים מחיובא די"כ א"כ אין סברא לומר בשתיה דבי"כ חייב במלא לוגמיו ובברכה רביעית אלא מחוורתא כמ"ש הט"ז ומעדני מלך עכ"ל וביקש ממני להודיע אם יחזיק במנהג שנהג לברך ברכה אחרונה במלא לוגמיו ע"כ אמרתי להשיב לו מה שכתב מכ"ת שהט"ז מסיק בראיות ברורות ואני אומר שהם ראיות רעות וכשל עוזר ונפל עזור ומוכרח אני להאריך קצת מה שכתב הט"ז סי' ק"צ וז"ל וקשה מה שכתב הטור סי' תע"ב בכוס של פסח שאין צריך לשתות כל הכוס שהוא רביעית אלא רובו ובסי' ת"פ כתב בכוס רביעי שמברך אחריו והא לחד דעה אינו חייב בברכה אחרונה כי אם ברביעית וכו' תמה אני אם קושיא כזו ראוי להעלות על הספר ומכש"כ להכריח ממנה איזה דין דבסי' תע"ב כתב הטור ע"פ הדין שאין צריך לשתות כל הכוס אלא ברוב נמי סגי ובסי' ת"פ מיירי לכתחילה שהוא שותה כל הרביעית וכן כתב הב"ח בסי' תפ"ו מה שכתב הטור שם רביעית או רובו ובסי' תע"ב כתב אינו צריך כולה אלא רובו ומפרש דהכי קאמר

כאן רביעית לכתחילה א"כ בסי' ת"פ נמי מירי לכתחילה וחייב בברכה אחרונה אליבא דכ"ע עוד כתב הט"ז וז"ל ותו קשיא לי דאמאי לא סגי כמלא לוגמיו לברכה אחרונה יכו עדיף היא מכוס של ברכת המזון דהוא נלמד ג"כ מוברכת עכ"ל ותמה אני מי הגיד לו שנלמד מוברכת דהא מפרש הב"י בסי' ק"ץ דהטעם דשתיות שתים אין מצטרפים דלא מיקרי שתי' של הנאה בפחות ממלא לוגמיו ואנן בעינן שיהנה אחד מהם משתיות כוס של ברכה הרי להדיא דשתיות מלא לוגמיו משום הנאה הוא אבל ברכה אחרונה דנלמד מואכלת ושבעת דשביעה זו שתי' ואין שביעה פחות מכביצה ולא מהני מלא לוגמיו שפחות מכביצה הוא אף שנהנה מ"מ לא הגיע לכלל שביעה ודברי הרא"ש מה שכתב בפסקיו ומה שכתב בתשובותיו כלל ז' סי' י"ד עולים לסגנון אחד שכתב דצריך אדם ליזהר שישתה פחות מכזית כדי להוציא נפשו מספק דר"י ומעולם לא נתכוון הרא"ש שלא יחוש לספק דר"י ומה שמביא ראיה עוד מסי' תפ"ו כבר כתבתי שאין זה כדאי להעמיד הדין על ראי' רעוע כזו ושפיר תמה הב"י על ר"י צרפתי שכתב שיש להחמיר לברך אחריו אפילו שתה פחות ממלא לוגמיו וכתב הב"י וז"ל ואני אומר שזו היא חומרא במקום שאמרו ספק ברכות להקל עכ"ל וכל דברי הט"ז אינם מוכרחים וגם ראיתי שרצה להשיג על הלבוש שפירש מקום ספק דלעיל דעכ"פ כזית בעינן אלא דהספק אי כזית בלח כמו שיש ביבש כזית דיבש וממילא הוי פחות מרביעית או דילמא גם בלח משערינן כאלו הוא קרוצי ויבש ממילא הוי בלא רביעית כדאמרינן בריש פרק המוציא יין וכתב הט"ז ולא ידענא מה חשב בזה להביא ראיה ממקום הסותר אותה שאמר שם אביי דילמא בדם שהוא עב דווקא הוא כך אבל ביין דקליש יש בכזית יותר מכדי רביעית עכ"ל. ונפלאתי עליו איך רצה לדחות דברי הלבוש בגילתא דחיטת' דהא אמרינן שם תני יבש בכזית דברי רבי נתן אמר רב יוסף רבי נתן ורבי יוסי אמרו דבר אחד ודחה אביי דילמא לא היא כו' א"כ לא בעי אביי אלא לדחות דברי רבי יוסף אבל גוף הברייתא דתנא יבש בכז ת דברי רבי נתן כדקיימא קיימא וסבר בכזית וכן פסק הרמב"ם בפ' י"ח מהל' שבת יין כדי רובע רביעית א"כ דברי הלבוש ברירין בטעמן וכבר כתבתי כיוצא בזה בתשובה בחלק שני סי' ט"ו והצלתי להרב הב"י משיני אריות שהשיגו עליו יעויין שם וגם לכאורה יש לישב קושיות הב"י על הר"י צרפתי די"ל דסבר הר"י צרפתי דברכה מעין שלשה הוי דאורייתא שלא כדעת הרמב"ם שסבר שהוא מדרבנן כנזכר בטור סי' ר"ט ובש"ע סי' קפ"ד וא"כ בכל ספק אזלינן לחומרא אבל לאחר העיון לא ניצל מהשגת הב"י דהא התוס' בפרק י"כ דף ע"ט ובפרק הישן דף כ"ו ע"ב כתבו דבברכה אחרונה כזית לר"מ וכביצה לרבי יהודה קרא אסמכתא בעלמא דמדאורייתא שביעה גמורה בעינן

וא"כ אין כאן ספק דאורייתא והדרא קושיות הר"י לדוכתא האיך החמיר הר"י צרפתי במקום דקי"ל ספק ברכות להקל ותמה אני על הלבוש שכ' סוף סי' קפ"ד דמן התורה אינו חייב אלא כשאכל כדי שביעה והוא כביצה כדכתיב ואכלת ושבעת ותמהני דהא התוספות מביאין ראיות ברורות דכביצה לר"י אינו אלא מדרבנן דמן התורה שביעה גמורה בעינן והדרן למילתא קמייתא דמי שיש לו יין לפניו שישתה צריך ליזהר שלא ישתה פחות מרביעית או שישתה רביעית שלם ואם לא שתה רביעית שלם מי שרוצה לברך מכניס עצמו לספק ברכה וקי"ל ספק ברכות להקל הנראה לפע"ד כתבתי הספר מעדני מלך לא היה לפני לעיין בו:

## שאלה יז

מהרב המופלא מהור"ר לוי אבד"ק ביליגראד קדם רבינו שבבל בלול במקרא ובמשנה והלכה ואגדה שמושכת לבו של אדם הגדול בענקים נחל נובע מקור חכמה תורה חתומה ניתנה לו במתנה מחזיר עטרה ליושנה חסיד ועניו מתלמידיו של הילל הגאון המפורסם נ"י פ"ה ע"ה אב"ד ור"מ ור"ג אמ"ו מהור"ר מאיר נ"י. ועתה באתי לשאול שאלה אחת קטנה מאת אדמו"ר ואל יחר לאדוני על טירחתי שאני מטריחו תמיד בשאלות כי השעה צריכה לכך ראובן השיא בתו לאיש וכתב לבתו שח"ז כנהוג ככתוב בנוסח תיקון שטרות בכל אופן המועיל ועתה שמת ראובן ואשתו והניח בת הנ"ל ושני בנים זכרים והבת תובעת הבנים הנ"ל שיתנו לה או אלף ר"ט או חצי חלק זכר וראובן הניח אחריו קרקעות ומטלטלים והבנים אומרים שכיון שאבינו ראובן חייב לבעלי חובות ושח"ז לא נגבה מקרקעות א"כ נשלם ממטלטלים כל החובות שחייב אבינו כדי שישארו הקרקעות ולא יהיה לבת חלק בהם כמפורש בש"ע א"ה סי' קי"ג ס"ג בהגה והבת אומרת לו יהיה כדבריכם הלא זמן שטרי מוקדם לכל השטרות כולם והבנים אומרים אין דין קדימה במטלטלים כמפורש בטור ח"מ ובש"ע סי' ק"ד עתה אני שואל איך תתפרע הבת שח"ז שלה מן האחים הנ"ל תורה היא וללמוד אני צריך ואקוה שאמ"ו לא ישיב פני ריקם וישיב לי תשובה להורות בזה חק ומשפט תורתינו הקדושה ולוי אחוה קידה קמי' דרבי לבל יהיה לו למשא ואין להאריך יותר זולת תפילה לאל חיי שיאריך ימים ושנים דגבי ברכה לראש צדיק עוד ינובין בשיבה:

תשובה אמרתי להשיב מפני הכבוד בקצרה כי אין ממש בדברי הבת ואין הבנים צריכין לטענה שאין קדימה במטלטלים דאף אם יהיה קדימה במטלטלים מ"מ לא שייך קדימה בשטר חצי זכר שנוהג עכשיו בנינו כי שטר ח"ז דינו כירושה וכן כתב בפירוש רמ"א

בח"מ סי' רפ"א וז"ל הכותב לבתו שתקח לאחר מותו כחצי חלק זכר דינו כירושה דעלמא וב"ח וכתובה קודמין למתנה זו כו' ומיהו נראה לי דמה שנוהגין עכשיו לכתוב שטר חצי זכר לבתו ולהתנות שאם יתן לבתו חלק חצי זכר דפטור מן החוב צריך ליתן לה בכל אשר לו דעיקר הוא החוב ולכן צריך לקיים תנאי וכתב הסמ"ע ס"ק י"ד צריך ליתן בכל אשר לו ומיהו ג"כ דינו כירושה שגובין תחילה ב"ח וכתובה מנכסיו כנ"ל כיון דנפטרו מהחוב בחלק חצי זכר עכ"ל א"כ אין שייך קדימה בשח"ז וזה פשוט וברור לדעתי כבעות' בכיתחא כ"ד היום יום ה' ז' אלול תצ"ה לפ"ק. נאום מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

## שאלה יח

גיטין דף ל"ט ע"ב דתניא ר"ש אומר משום ר"ע יכול יהיה כסף גומר בה כדרך שהשטר גומר בה ת"ל והפדה לא נפדתה אורעה כל הפרשה ללא חופשה לומר לך שטר גומר בה ואין כסף גומר בה ופירש רש"י מדלא כתיב בסיפא לא ימותו כי לא נפדתה או חופשה כו' והכי קאמר קרא והפדה לא נפדתה פדויה ואינו פדויה הנחרפת לאיש כגון שפחה כנענית חציה שפחה וחציה בת חורין המאורסת לעבד עברי כו' והקשו התלמידים איך קאמר והפדה לא נפדתה פדויה ואינו פדויה דהיינו חצי' שפחה וחצי' בת חורין דהא סתם פדי' בכסף או בשוה כסף ולר"ע אין כסף גומר כלל ואיך היא חצי' בת חורין וגבי מי שחציו עבד וחציו בן חורין לקמן דף מ"א פליגי רבי ורבנן אי משחרר חצי עבדו דרבה סבר דמחלוקת בשטר אבל בכסף ד"ה ורב יוסף סבירא ליה דפליג בכסף אבל בשטר דברי הכל לא קנה ומוקי רבינא אליבא דר' יוסף מתניתן מי שחציו עבד כעבד של שני שותפים וא"כ לר"ש אליבא דר"ע דס"ל דאין כסף גומר בה כלל וא"כ איך קאמר פדויה ואינה פדויה שהיא חצי' שפחה וחצי' בת חורין הא אינה נפדה כלל אפילו כולה בכסף ונראה לי דהכי פירושה מדכתיב כי לא חופשה ולא כתיב או לא נפדתה דע"כ דוהפדה לא נפדתה בחציה שפחה וחציה בת חורין מיירי דהיינו שקיבל חצי הכסף וגם כתב לה שטר על החצי כדינה והא דכתיב אחריו או חופשה לא ניתן לה ר"ל חופשה כולה לא ניתן לה אלא חצי' שכתב לה שטר על החצי ומדלא כתיב כי לא נפדתה ר"ל לא נפדתה כולה אלא מקצתה ש"מ דאפילו נפדתה כולה ולא נכתב לה שטר הוי שפחה גמורה ועיקר קפידא כי לא חופשה ר"ל שלא נשתחררה כולה ימותו ששטר גומר בה ולא כסף כלל אפילו אם נתן כל הכסף ועי' בכריתות דף י"א ע"א דסבירא ליה לר"ע דהפדה לא נפדתה דמיירי בחצי' שפחה וחציה בת חורין אלא רבי שמעון דרש אליבא דר"ע אורעה

כל הפרשה ללא חופשה ופי' הרא"ם בפרשת קדושים עירה כמו המערה מכלי אל כלי ששפך הכתוב כל כח השיחרור והיתר הנאמר בפרשת שפחה חרופה בשטר ואמר כי לא חופשה שכל זמן שלא חופשה בשטר לא יומתו עכ"ל ואני אומר שהוא מלשון גט המעורה דאמרינן בגיטין דף כ' ע"ב לא צריכי דמעורה ר"ל שהוא משוך למטה ולמעלה וכך פירושה הפדה לא נפדתה אורעה כל הפרשה ללא חופשת רצה לומר כאלו נכתב והפדה לא נפדתה וגם לא חופשה החצי אלא החצי נפדתה וחופשה וחייבי באשם ולא ימותו כי לא חופשה כולה אבל לא קאמר כי לא נפדתה כולה דש"מ דאפילו נפדתה כולה אינו יוצאת לחירות אלא שטר גומר בה הנראה לפי עניות דעתי כתבתי.

## שאלה יט

באחד שאכל עוף ואח"כ מצאו בו אחד מי"ח טריפות אם צריך כפרה כתבתי בספרי בחלק שני משו"ת סי' מ"א דאין צריך כפרה והבאתי ראי' מתוספות דביצה דף כ"ה בד"ה אורח ארעא יעויין שם ועכשיו ראיתי שהוא משנה שלימה בפסחים פרק אלו דברים דף ע"א ע"ב שחטו ונמצא בעל מום חייב שחטו ונמצא טריפה בסתר פטור מחטאת משום דהוי אונס הרי בפירוש אי מצא טריפה בסתר פטור מקרבן חטאת משום דהוי אונס א"כ ה"ה לענין אכילה דפטור ואין צריך כפרה דאונס רחמנא פטרי' וזה ראיה ברורה שאין להשיב עליה.

## שאלה כ

מווינא מהמופלא מהור"ר עזריאל כהן. מי יאיר לך מאיר עינים רובץ בין המשפתים ומחזיק בעץ החיים ה"ה אמ"ו הרב הגדול מופלא ומופלג גאון תפארת ישראל כבוד מהור"ר מאיר נ"י כאור הבהיר:

אני אני השואל בשאלת תלמיד לרב שנמצא בס"ת ה"א וי"ו משם של ארבע נדבקים באמצע וגם הכרעים דה"א היה נוגעת בגגה ולא היה נראה כחית ומפני שקצת רואים היה נראה להם כח"ת אמרנו עכ"פ יגרר הסופר הדבק שבין הי"א לוי"ו אולי יוכר לעין כל בבירור אח"כ אם נראה כחית או לא ומתוך הגרר שגרר הסופר נפרד הכרעי' דה"א מגגה ומעתה נפל הספק אם היה הדביקים מדיו ומתוך שעיקם הסופר סכינו ועוקץ סכינו היה רחב קצת היה נפרדים כאחת ופסול משום חק תוכות אף להנראה להם כח"ת ומעתה אין לה תקנה או שמא לא היה הדביקים כלל מדיו רק מדבר אחר שהיה דבוק עליו ודין גרמא שנפרדים כאחת ילמדנו רבינו מה דינה של אותו ס"ת. ועוד שאלה אחת קטנה

לפי הטעם ש"ע בסי' ר"פ ס"ג שכתב ס"ת שבלה ממנו יריעות אפילו אחת צריך להחליף שלש לפי שאי אפשר שיהי' אותם שמחליף דומות לגמרי לאחרות לכך צריך שיהי' לפחות שלשה ומינה נידון אף אם נפסלה היריעה מדביקות השם צריך להחליף שלש יריעות ובש"ע לא נמצא כלום ושאלתי פי הסופרים ואמרו שלא נהגו יורינו רבינו ויאיר עינינו בתורתו תורת אמת ומשפט צדק אשר הוא יורה ומי כמוהו מורה דברי תלמידו המתאבק בעפר רגלו ומתאוה לשתות מימיו ותורה היא וללמוד אני צריך עזריאל הכהן.

תשובה אמרתי להשיב מפני הכבוד בדבר שאלתו שנמצא בס"ת ה"י ויו משם של ד' נדבק באמצע וגם הכרעי' דה"א נוגעת בגגה ולא היה נראה כחית ומפני שקצת רואים היה נראה להם כחית אמרנו עכ"פ יגרר הסופר הדבק שבין ה' לויו אולי יוכר לעין כל בבירור אח"כ אם נראה כחית או לא ומתוך הגרר שגרר הסופר נפרד הכרעי' דה"י מגגה ומעתה נפל הספק אם היה הדביקים מדיו ומתוך שעיקם הסופר סכינו ועוקץ סכינו היה רחב קצת הי' נפרדים כאחת ופסול משום חק תוכות אף להנראה להם כחית אין לה תקנה או שמא לא היו הדביקים כלל מדיו רק מדבר אחר שהיה דבוק עליו ודין גרמא שנפרדים כאחת ונסתפק מכ"ת מה דינו של ס"ת:

הנה בוודאי לא נשבת מזכרו מה שפסק בש"ע בי"ד סי' רע"ו סי' י"א שכתב רמ"א ה' של שם שנגע כרעה בגגה אם נוגע ממש עד שנראה כחית מותר למחוק או לגרור הרגל ולתקנה אבל אם נוגעת רק מעט יש לספק בדבר אם מותר עכ"ל וכתב הלבוש שמחמת ספק יש לסלק היריעה וספק של מכ"ת דילמא לא היה דבק כלל מדיו רק מדבר אחר שהיה דבק עליו ע"כ אני מודיע לו דעתי שכל ימי הייתי מתמי' על זה שעלה בדעת הפוסקים שגרר כזה הוי כחק תוכות וכן מה שכתבו בא"ח סי' ל"ב סי' י"ז שאם טעה וכתב דלית במקום ריש אין תקנה למחוק התג ולתקן האות משום דהוי כחק תוכות וקשיא לי מהא דאיתא בסוף פרק הבונה תנא הגיה אות אחת חייב ופריך הש"ס כתב אות אחת פטור הגיה אות אחת חייב אמר רב ששת הכא במאי עסקינן כגון שנטלו לגגו של חית ועשאו שני זיינן רבא אמר כגון שנטלו לתגו של דלית ועשאו ריש ופירש"י ובדבר מועט חייב הואיל וזה תיקון הספר ואם איתא דהוי כחק תוכות אין זה תיקון אלא קילקול הספר ודוחק לומר שלא מיירי הש"ס בס"ת אלא בשאר ספרים שלומדים בו תינוקות של בית רבן והנה חפשתי בספרים ומצאתי במרדכי ריש הקומץ דאם כתב ודיבק בג' מקומות דבק שלא יוכל להפרידה אח"כ דהוי כחק תוכות ואינו נראה אלא הוי כשאר טעות ויכול לתקן וראי' דאמרינן בהבונה דשקלי' לגגו של חית ועשאו שני זיינין חייב ומדבריו היינו חק תוכות וא"כ איך חשיב ליה כתב גבי שבת אלא נראה כיון

שהוא מתעסק בהפרדת אותיות אינו חק תוכות עכ"ל ובעמוד ב' לסוף עמוד ג' כתב וז"ל ואם הודבקו ה' וקוף כרעייהו לגגיהן לא ידע ר' אם יוכל להפרידו בסכין ולעיל פי' דהוי כחק יריכות ושרי וכן מצאתי שחזר בו ר"נ ממה שפירש לעיל דהוי כחק תוכות ואומר ר"י שאם הדביק אות של שם יכול למחוק דאפילו אזהרה למוחק השם לא הוי דהא תיקון הוא עכ"ל והפוסקים הסכימו בדין אם נדבקו אותיות השם לגרר ולתקן כיון שהאות נכתב כתיקון אבל אם רגלי הה' והקוף נדבק בגג הוי הגרידה להפריד כחק תוכות והוצרכו למחוק כל הרגל ואם אירע כן בשם אם היה נראה כחית לכל אדם היה מותר למחוק כל הרגל דלא קדוש בקדושת השם כלל אלא עכשיו שקצת היה נראה להם כחית ולקצת לא היה נראה כחית אלא נגיעה בעלמא וזה הוא הספק שכתב רמ"א בסי' רע"ו ומכ"ת כתב שיש עוד ספק דילמא לא היה נגיעה כלל בדיו אלא בדבר אחר א"כ לדעתי הוא ספק ספיקא דילמא לא היה הנגיעה בדיו ואת"ל דהיה הנגיעה בדיו דילמא הלכתא כדעת המרדכי דזה לא חשיב כחק תוכות ואף שלא נכתב כתיקון מתחילה וראייתו גדולה מש"ס ערוך בפרק הבונה דמחקי' לגגו של חית ועשאוה שני זיינן דהוי תיקון ש"מ דלא הוי כחק תוכות ומצינו ס"ס כהאי גוונא בפוסקים גבי גלודה עי' בב"י ונהי דמחמרינן דאם נוגעת הרגל רק מעט לסלק היריעה מ"מ בנידון דידן דיש ספק אם היה הנגיעה כלל בדיו יש להקל ובפרט שהיה נראה לסלק שלש יריעות כמו שנזכר בסי' ר"פ ומה שהסופרים לא נהגו לסלק שלש יריעות אם מצאו טעות אין למידן מהם כי הרבה סופרים בדורינו שאינם בני תורה ופוק חזי מאי עמא דבר אם צריכין להחליף היריעה כל המורים שוים להחליף שלשה יריעות בין לחוש ליריעה הקדושות שלא לגנזם יש לסמוך להתיר ס"ת כזה ראה וקדש הנראה לפע"ד כתבתי. היום יום א' ז' שבט תצ"ה לפ"ק:

נאום מאיר:

חזר השואל והשיב על דברי למאיר כשמש בצהרים רובץ בין המשפתים ומחזיק בעץ החיים ה"ה אמ"ו הגאון תפארת ישראל המופלא בהפלאות חכמים חכם לבו אמיץ כח דתורה עדיף ובריי לבו כאולם יתענג על רוב שלום כבוד מהור"ר מאיר נרו. יאיר ויזרח עד גבול בנימן בצלצת:

נתמלא כל הבית אורה בראותי כל יקר דבריו הנ"ל ובקראי שנים ושלש דלתות ערבה עלי הדברים מפז וכדרכמונים כי הם מיוסדים על אדני פז ויקרים מפנינים אעפ"כ לא אשתוק מקמי רבי אפילו לדבר זה ואדון לפניו בקרקע כתלמיד הצריך לגמרא ולסברא דרב ואל יהי' נראה לפניו כעזה ביותר כי תורה היא וללמוד אני צריך וראשון תחילה נאמר שתמה

אדמו"ר על זה שעלה בדעת הפוסקים שאם נדבקו רגל הה"י בגגת או שרצה לעשות ריש ועשה דלית הוי חוק תוכות מש"ס דשבת סוף פרק הבונה והוא מדברי המרדכי ריש הקומץ והן הן הדברים הנאמרים בר"ן סוף פרק הבונה בשם חידושי רשב"א אבל לא כן דעת הר"ן שכתב על דברי הרשב"א וז"ל ולי נראה דאין מכאן ראיה דגבי שבת ליכא קפידא בין חק תוכות לחק יריכות כל היכא דהוי מלאכה מחשבת מחויב שהרי אפילו מחק על מנת לכתוב חייב אבל במידי דבעי כתיבה דליהוי כתיבה כה"ג אין וכו' עכ"ל וסברא נכונה היא זו וכך עלה בתחלה במחשבתי לתרץ תמי' דאדמ"ו אבל מסתפי הייתי לומר מסברא דנפשאי עד שמצאתי לי און מדברי הר"ן ובא"ח סי' ל"ב הביא הב"י המרדכי הנ"ל וז"ל כתב המרדכי בהקומץ דלא מהני אם מפרידה בסכין ואח"כ כתב שחזר בו הר"ן והכשיר והגאון מהר"י קולן כתב דלא מהני וכדברי הר"ן הראשונים וכן כתב האגור וכן כתב הרשב"א בתשובה רגל הקוף הדבוק גוררין הרגל וחוזרין וכותבין וכן כתב בתשובת הרמב"ן ובת"ה עכ"ל ואני הגעתי לרואה עוד בהגהות מיימוני וברא"ש ובשלטי גבורים בשם הגאונים אחרים שכתבו כדעת כל הגאונים הנ"ל הרי כל הפוסקים ראשונים ואחרונים בחדא שיטה קיימא חוץ ממרדכי וא"כ הוא יחיד לגבייהו וניחא לפרש הגמ' דסוף פ' הבונה כדמפרש הר"ן מלומר דאשיתמטי' לכל הגאונים הנ"ל גמרא דהבונה וגדולה מזו דהא הר"ן בשם חידושי הרשב"א כתב דסבירא ליה כדעת המרדכי וב"י כתב בשם תשובה להרשב"א שסבירא ליה ככל הני הגאונים דלעיל א"כ ע"כ צ"ל שחזר הרשב"א בתשובה ממה שכתב בחידושיו כי היכי דלא תיקשי דברי עצמו אהדדי וכהאי גוונא מצינו בכמה דוכתא ומה שרוצה אדמ"ו להכשיר מטעם ספק ספיקא כיון שהוא פלוגתא דרבוותא ואמת שס"ס כזה מצינו גבי דרוסה סוף סי' נ"ז בהגהות של רמ"א אבל הש"ך שדא ביה נרגא וכתב שאין להתיר ספק ספיקא כזו רק בדרוסה כיון שיש בלאו הכי צדדים להתיר ולא במקום אחר ובודאי בלתי ספק אצלי הואיל שיצא מפי אמ"ו שיש לו ראיה ברורה ונכונה לסתור דברי הש"ך ומי יתן לי אבר כיונה אעופה ואשכונה בצלו צל החכמה לשמוע דברי עתיק יומין מפיו הקדוש הנטיעים כמסמורות ולשון של זהורית המזהירים כזוהר הרקיע דברי תלמידו המתאבק בעפר רגלו ומתאוה לשתות מבורו באר מים חיים. תשובה שהשבתי שנית כתבו קבלתי ובאתי להשיב שנית מדברי סופרים על ראשון ראשון שהביא דעת הגאונים ראשונים שפסקו דלא כמרדכי ודוחק לומר דאשתמיטת' לכל הני גאונים גמר' דהבונה כו' הנה גם אנכי ידעתי מדברי הר"ן והרשב"א ומתירוצם וזה לך האות שכתבתי בספרי בחלק ראשון שאלה ס"ו דף ע"ט ע"א בד"ה ועוד יש לי תמי' כו' אלא שלא רציתי להאריך כי השליח היה נחוץ לדרכו גלל

כן קצרתי ולא כתבתי אלא שמצאתי במרדכי בהוכחתו בפירוש וזה לא הבאתי בספרי הראשון ואעתיק לך בקיצור דברי שכתבתי על דברי הר"ן וז"ל ולי נראה דאין מכאן ראיה דלגבי שבת ליכא קפידא בין חק תוכות לחק יריכות כל היכי דהוי מלאכה מחשבת מחייב שהרי אפילו מוחק ע"מ לכתוב חייב אבל במידי דבעינן כתיבה כי האי גוונא אין לנו ואני כתבתי וז"ל ואני בער ולא אבין במאי דקאמר כל היכא דהוי מלאכה מחשבת מחייב א"כ לדבריו הכותב בשמאל נמי לחייב משום דהוי מלאכת מחשבת אלא ע"כ משום כיון דאין דרך כתיבה בכך בטל דעתו ומחשבתו וכן במוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות חייב כי זה תיקונו כמו קורע ע"מ לתפור אבל במה שכתוב ואינו מתקן הספר בכך אף שמתכוון לזה מ"מ יהיה פטור דלא תיקון מידי כו' יעויין שם באריכות ואין ספק לי שהר"ש חזר מדעתו הראשונה ובטל דעתו מחמת הני קושיות לא ניחא ליה בתירוצו של הר"ן ואין ספק לי למי שלומד תורה לשמה יודה לדברי אף שגדולי ראשונים. אמרו מ"מ האמת עד לעצמו שנראי' דברי המרדכי והוא היה גדול בדורו מגדולי אחרונים גם הר"נ חזר בו ושכנגד חלוק על הר"ן ומסתברא טעמי' ולאו קטלי קני באגמי הוו וגם מדברי רש"י נמי משמע כוותייהו דנקט לתיקון הספר הצריך לזה ש"מ דאי לאו הספר מיתקין בזה לא מחייב ומה שהביא מכ"ת שכתב הב"י בא"ח סי' ל"ב וז"ל וכן כתב הרשב"א בתשובה רגל הגוף הדבוק גוררין הרגל וכן כתב בתשובה להרמב"ן סי' ר"ל והקשה מכ"ת דברי הרשב"א בחידושיו לדברי הרשב"א בתשובה וכתב מכ"ת ע"כ צריך לומר שחזר הרשב"א בתשובה ממה שכתב בחידושיו כי היכי דלא תיקשי דברי עצמו אהדדי וכה"ג מצינו בכמה דוכתא והנה בתשובת הרשב"א ותשובה להרמב"ן דא ודא אחת היא כמו שכתב הב"י בהקדמה שלו כל מקום שכתב תשובה להרמב"ן הן הן דברי הרשב"א אבל מכ"ת החליט זה שדבריו בתשובה עיקר ואני אומר איפכא דהא כתב הב"י בח"מ סי' ע"ב דומה לזה בדברי הרא"ש גבי מלוה על המשכון אי הוי שומר שכר או לא שדבריו בפסקיו סותרים לדבריו בתשובה דנקטינן כדברי הרא"ש בפסקיו נגד דבריו בתשובה ונראה לי טעמו משום דבפסקיו בירר טעמו וירד לעומקא של הלכה עם תלמידים ולכך נקטינן כוותי' א"כ י"ל בדברי הרשב"א נמי שנקטינן כדבריו בפסקיו נגד דבריו בתשובה אך בי"ד סי' ר"א גבי ארבעים סאה שהמשיכו לתוך כלי הקשה ג"כ דברי הרא"ש בפסקיו אדברי הרא"ש בתשובה וכתב הב"י ואפשר לומר דהתם לאו כללא כייל לכל מקום שדבריו בתשובה סותרים לדבריו בפסקי' דנקטינן דבריו בפסקי' עיקר אלא בההיא תשובה דוקא שהי' יודע שדבריו בפסקיו היו אחרונים לה שכבר השיב אותו תשובה כשכתב אותו דין בפסקיו עכ"ל וראיתי בתשובה חדשה זרע אברהם בחלק א"ה

סי' י"א שבח"מ סי' קי"ו כתב בשם הר"י בן הרא"ש כשאני רואה פסקיו עם תשובותיו סותרים זה לזה הולך אחר הפסקים וכן הרש"ך וכ"כ מהרי"ט וגם ספר גבורת אנשים סי' ס' ובטור א"ה סי' קנ"ד גבי ניטמו בעיניו פסק הטור כהרא"ש בפסקיו ולא כתשבותיו ועכ"פ בדין הרשב"א עכ"פ מידי ספק לא יצאנו שחזר מדבריו בתשובה וכבר כתבנו שתירוצם מה שרצו לתרץ הוכחת המרדכי והרשב"א והר"ש לא נהירין ולא ברירין ולא שרירן ולא קיימן ואם כן אפילו היה יחיד לגבייהו כיון דמסתברא טעמי' נחשב עכ"פ לספק בפרט שהר"ש וגם הרשב"א ס"ל כן וכן משמע מדברי רש"י ראוי לצרף לספק וגם הרשב"א בתשובה לא כתב בפירוש דלא מהני גרירה להפריד הרגל אלא ממשמעות דבריו יליף וי"ל דהוא גופי' קמ"ל אף שמחדש הנקודה לגמרי דאין צריך למחוק הגג וזה פשיטא ליה דאם אינו מוחק כלל מן גוף האות אלא מפריד דכשר וכל זה ראוי לומר שלא יסתרו דבריו בתשובה לדבריו בחידושיו ומה שכתב מכ"ת שהש"ך בס"ס נ"ז חולק דלא אמרינן ספק ספיקא כזה בשאר איסורים גם אנכי ידעתי שהרי כתבתי שמצינו ספק כזה בכה"ג וקבעו הב"י בש"ע ורמ"א הסכים עם הב"י אף שלפעמים אחרונים חולקים עליהם מ"מ בשעת הדחק כדאי הם רמ"א וב"י לסמוך עליהם וכן מצאתי בתשובה אחת שנשלח לידי מקוסטנטינ' והבאתי בספרי בחלק שני שאלה קנ"ב דף צ"ו ע"ב בשם ספר שארית יהודה וז"ל כיון דהוי פלוגתא אי קברי נכרי' מטמאים או לא ואפילו לדעת ר"ת ליכא אלא איסור דרבנן ומספקא לן אם במקום מצוה כזו גזרו או לא הוי ס"ס ומותר ומפרש ואזל ס"ס שמא אין שם קבר ואת"ל יש שם קבר שמא הילכתא כהרמב"ם אפילו לדעת הרא"ש מותרים מס"ס עכ"ל ואף שזה ברור לכל בעלי הוראה דלא סמכינן אס"ס כזה באיסורי דאורייתא מ"מ במילי דרבנן ובשעת הדחק סמכינן אס"ס וכבר אמרו חז"ל דאפילו גבי טהרות כדאי הוא ר"א לסמוך עליו בשעת הדחק והנך גאונים שהבאתי שדעתם להכשיר כדאי הם לסמוך בשעת הדחק מלהצריך גניזה ג' יריעות הנכתבים בקדושה יש לחוש טפי מהפסד טהרות ומילי דרבנן הוא דמאי איסור תורה שייך כאן דאפילו מי שאין לו אלא ס"ת אחת אינו מצוה לכתוב אחרת דעכשיו בדורינו הכרייע הש"ך בי"ד סי' ע"ד דאינו מצוה כלל לכתוב ס"ת אלא לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופרושיהן ואם משום ברכה ועובר משום לא תשא כבר הארכתי בתשובתי חלק ראשון סוף סי' ס"ו דברכה שאינו צריכה הוי מדרבנן וגם בשעת הדחק התירו לקרות בצבור בס"ת פסול ולברך עליו כנזכר בדברי רמ"א בא"ח סי' קמ"ג ש"מ דאין כאן איסור דאורייתא על כן אני אומר בטח כל כי האי מילתא לימרי משמאי בשוקי ובבראי דבנידון דידן נמי אמרינן ספק ספיקא כזו ולסמוך בשעת הדחק על הנך גאונים דמכשירין לגמרי

ומסתברא טעמייהו הנראה לפע"ד כתבתי היום יום ג' ט"ז שבט תצ"ה לפ"ק. נאום מאיר חונה פה ק"ק א"ש:

## שאלה כא

ארי עלה ונתעלה במעלות התורה בביתו פתוחי' שערי צדק ושערי אורה ה"ה בר אבהן ובר אוריין הרב הגדול כבוד מהור"ר ליב אבד"ק מ"ד יצ"ו:

הנה כתבו קבלתי ובאתי להשיב על ראשון ראשון תחילה נאמר על אודות יין מבושל שכתבתי שיש לפקפק בברכתו אפרש שיחתי דהא בכוסס חטים כתב הרא"ש שיראה לו שיברך לאחריו בורא נפשות ולא ברכה מעין ג' אע"ג דחיטה כתיב בקרא כיון דאין אכילתה חשובה כל כך לא חשיבי ברכה לברך עליו מעין ג' וכן כתב בה"ג ור"ת הגיה במחזור שלו דמברך לאחריה בורא נפשות ומסיים ונכון להחמיר שלא לאכול חיטין או שלקות בעינייהו אם לא בתוך הסעודה משום ספק ברכה אחרונה ואמרינן בירושלמי דפירקן דרבי נחמי' בעי הדין דאכיל סולת מהו מברך בסופו אמר ר' יוסי ולפני לא אכיל סולת ר' ירמיה מיומה לפי שהיה מסופק בברכה אחרונה שאם היה מסופק בברכה ראשונה היה יכול לברך שהנ"ב דתנן על כולם אם אמר שהנ"ב יצא אבל בברכה אחרונה אין לו לברך אלא ברכה שנתקנה עכ"ל ומטעם זה כתב הט"ז בסי' ר"ח בדוחן ואורז דכתב הרי"ף שעל דוחן מברך שהכל והשיג על הפוסקים שכתבו שירא שמים לא יאכל דוחן ואורז אלא בתוך הסעודה כיון שאין הספק אלא בברכה ראשונה א"כ יברך שהכל וכן בצוקר בסי' ר"ב שכתב הטור בשם הרמב"ם שכל הגאונים כתבו שמברך עליהם בורא פרי אדמה ויש אומרים בורא פרי העץ והרמב"ם רצה לומר שמברכין עליו שהכל וכתב הטור שאפשר להשיב על דבריו וכתב הב"י מ"ש הטור ואפשר להשיב על דבריו דברי טעם הם ואעפ"כ כיון דפלוגתא היא לברך שהכל עדיף דעל כולם אם אמר שהכל יצא עכ"ל הרי שאף לענין עיקר הדין היה לברך בורא פרי האדמה אפ"ה חש הב"י לפלוגתא וכתב שראוי לברך שהכל להוציא נפשן מפלוגתן וא"כ ביין מבושל כתב הטור שרבו הדעות הרב רבי' שמעי' ורש"י סבירא להו דמברכין עליו שהכל וכן כתב הרב ר"י גיאות וכן כתב רב האי גאון והרמב"ם כדעת הגאונים שאין מקדשין עליו וכן הביא הרא"ש בפרק המוכר פירות בשם רב צמח גאון שאף בורא פרי הגפן אין מברכין עליו וא"כ למה לא חש רבינו והרב הב"י לגאוני עמודי עולם כאלו להוציא נפשן מפלוגתא ולברך על היין מבושל שהכל דיוצא אליבא דכ"ע:

ועוד כיון דעיקר פלוגתייהו משום דרש"י ושאר גאונים סבירא להו דנשתנה לגריעותא והתוספות ס"ל דנשתנה למעליותא ויש סתירה לדבריהם מהא דפ' שני דתרומות דאין תורמין מן מבושל על שאינו מבושל משום דאין תורמין מן הרע על היפה אלמא מבושל הוי רע וכתב הרא"ש שבירושלמי פריך מההיא מתניתן אמתניתן דסוף תרומות דתנן אין מבשלין יין של תרומה מפני שממעטו ור' יהודה מתיר מפני שמשביחו אלמא דכ"ע עלוייה עלייה דאפילו רבנן לא קאמרי אלא מפני שממעטו אבל מודו שמעלי' עילוי בכך ומשני כאן בכהן כאן בבעלי' ורצה הרא"ש לפרש הא דאמר אבל לא מבושל על שאינו מבושל היינו בבעלים לפי שהן תורמין לפי המדה שהיה מן היין קודם שבישלו והכהן חפץ יותר ברבויי היין בלא בישול לכך חשיב ליה רע לגבי כהן וגם יש אנשים שאינן יכולים לשתות יין מבושל לפי שמחמת חזקו כואב לו בראשו הילכך חשיב רע לכהן אם אין דרכו לשתותו עכ"ל הרא"ש אבל אין פירושו מוכרח שראיתי בתוס' יו"ט שמפרש הך דירושלמי דמשני תמן תנינן בבעלים צריכין לתרום מן היפה והכא בכהן דלכהן התירו לבשל שמשביחו דמתקיים לו אבל בבעלים צריכין לתרום מן היפה דשאינו מבושל יפה לשתי' ולא חיישינן במתקיים הרי להדיא שמפרש שיין מבושל אינו יפה לשתות כמו שאינו מבושל וע"כ צריכין אנו לפרש הא דאיתא בירושלמי בערבי פסחים ובשקלים דיוצאין ביין מבושל דס"ל דאף דנשתנה לגריעותא מברכין עליו בפה"ג ואנן סבירא לן כתלמודא דידן דכל שנשתנה לגריעותא נשתנה ברכתו והתוס' בפרק כיצד מברכין דף ל"ח ע"ב ד"ה משכחת ליה בתומי וכרתי כתבו דיין מבושל טוב כמו חי ומטעם זה מברכין על יין מבושל בפה"ג אבל כבר כתבנו שפשט' דמתניתן דפ' ב' דתרומות משמע שנשתנה לגריעותא והדרא קושי' לדוכתא על רבינו הטור והב"י למה לא כתבו שבמקום פלוגתא לברך שהכל כמו שהכריע הב"י בברכת צוקר:

ונראה לי לומר דשאני הכא דתיקונו הוי קילקולא דאי היה מברך שהכל על יין מבושל אתא לקלקולא בברכה אחרונה לברך בורא נפשות ולרוב פוסקים מחויב לברך על הגפן ברכה אחת מעין שלש ולפי שנראה להרב הב"י רוב הדעות דמברכין על יין מבושל בפה"ג הניחו על הדין שהלכה כרבים כדי שלא יבוא לידי קילקול בברכה משא"כ בצוקר ובדוחן ובאורז שאין חילוק בברכה אחרונה אלא בברכה ראשונה לכך הכריעו לברך שהכל דיוצא לכל הדעות:

אבל אכתי לא נייחא דעתן למשנת חסידים וכמו שר' ירמיה לא אכל סולת כל יומי משום דנסתפק בברכה אחרונה דאלו ברכה ראשונה היה יכול לברך שהכל וכתבו הפוסקים והש"ע דגרעיני חיטי לא יאכל אלא בתוך הסעודה משום ספק ברכה אחרונה ה"נ ביין

מבושל אלא שמ"מ נראה לי לחלק בשלמא גבי גרעיני חיטי יש לומר דלא תיקנו רבנן כלל ברכה מעין ג' על אדמה ועל פרי אדמה וא"כ אינו יוצא בברכה שלא תיקנו רבנן אבל גבי גפן דתיקנו רבנן ברכה מעין ג' א"כ בדעבד יוצא אף להנך פוסקים דסבירי להו דמברכין על יין מבושל שהכל מ"מ בדעבד מודו הן לענין ברכה ראשונה הן לענין ברכה אחרונה על הגפן דיוצא בדעבד מידי דהוי אם ברך על ענבים בפה"ג דיצא וכן בברכה אחרונה על הגפן דיצא בדעבד כנזכר בש"ע סי' ר"ח סי' ט"ו ה"נ דכוותיה אך היותר טוב לברך תחילה על דבר שברכתו שהכל ויתחייב בברכה אחרונה בורא נפשות וגם יברך על היין מבושל תחילה בפה"ג ולבסוף על הגפן ואז יוצא לכל הדעות לכתחילה כן נראה לי לישב דברי הב"י:

ובדבר שנשאל מכ"ת בבתולה בוגרת שנשאת ולא פסקה לראות דם מביאה ראשונה ואילך תמיד היא רואה דם בקינוח בעד שאחר תשמיש וזה כמו ארבע חדשים שלא פסקה ויש לה תמיד צער בתשמיש וכואב לה וזו אף לדעת רמ"א בי"ד ס"ס קפ"ז לא היתה בכלל רואה מחמת תשמיש אלא יש להסתפק אם טהורה היא לבעלה אם נדמה זה לשאר מכה שתולה בה הדמים וטהורה היא לבעלה או נימא כיון דעיקר התירה לקיימה תחת בעלה משום דכל ראיות מחזקינן בדם בתולים ובעיקר דין בתולה שנשאת אין לה היתר דמים אלא בועל בעילת מצוה ופורש והוית כנדה גמורה לכל דבריה ולא עדיפא הני דמים דתלינן בבתולים מעיקר דם בתולים וכן משמע לשון הרמב"ם בפ' י"א מהל' איסורי ביאה כו' אמנם יש לומר כיון דאיסור דרבנן הוא כמ"ש הרא"ש ריש פ' התינוקת יש לן לומר לא גזרו חכמים אלא במילתא דשכיחי דהיינו היכי שהדמים מצוים בכל הבתולות קטנה לפי קוטנה וגדולה לפי גודלה כפי שיעורין השנוים במתניתן ריש פי' התינוקת לא הגיע זמנה לראות עד שחייתה המכה כפי' רב ושמואל ובהגיע זמנה לראות ולא ראתה ד' לילות ובכבר ראתה כל הלילה כו' אבל אחר אותן זמנים שאינם שכיח ברוב בתולות שימצא בהם עוד דם בתולים לא גזרו ואם נמצא איזה בתולה שאחר אותו זמן יש לה עוד דם בתולים אוקמוה אדין דברייתא דתולין במכה ואין לך מכה גדולה מזו כמ"ש הרא"ש וטהורה היא לבעלה עכ"ל מכ"ת:

ומה מאוד תמוהים דבריו כלפי לייא דהא לדינא דש"ס דבוגרת שראתה אין לה אלא בעילת מצוה ובלא ראתה לילה אחת ומפרש הר"ן לפי שהבוגרת נתמעטו בתוליה הלכך ודאי בלילה אחת כלו כולם:

אבל ראתה כיון דשכיחי בה דם טפי אין נותנים לה אלא בעילת מצוה עכ"ל הרי להדיא דבוגרת שראתה אף לפי המשנה אחר בעילת מצוה טמאה משום נדה וא"כ ק"ו מה

בתחילת ביאה דודאי ראוי לתלות בדם בתולים ואין חשש כלל דילמא דם נדות כמו שכתב הרא"ש וז"ל נ"ל טעם חומרא זו בשביל שנחוש שמא יצא דם מן המקור עם דם בתולים ואפילו באשה גדולה למה נחוש הא אמרינן לקמן דאפילו אשה שהחזיקה רואה דם מחמת תשמיש אם יש לה מכה תולה במכתה ולא חיישינן שמא יצא דם המקור עם דם מכתה ואין לך מכה גדולה מזו שנבעלה ויצא ממנה דם בתולים אלא טעם חומרא זו משום דבעילת מצוה לכל מסורה כו' הרי להדיא בביאה ראשונה הסברא ודעת מכרעת שהוא דם בתולים ואין ספק כלל לומר שהוא דם מן המקור ואפילו הכי נמנו רבותינו ואמרו אין לה אלא בעילת מצוה ופורש וגזרו אפילו בתינוקות שלא הגיע זמנה לראות כמו שכתב הרא"ש וא"כ איך יעלה על דעת אנושי להקל בבוגרות שראתה ואחר כמה ימים ראתה דם מחמת תשמיש שלדינא דגמ' היתה אסורה עד שתמנה ז' נקיים משום דשכיחי דמים ובלילה אחת כלו כל בתוליה וכל מה שתראה אח"כ מחמת תשמיש טמאה אף לפי' המשנה ונהי דאנן מקילינן שלא לאסרה על בעלה כל זמן שרואית מחמת תשמיש אבל מ"מ אפילו לדינא דמשנה טמאה משום נדה איך יעלה על דעת לטהרה לבעלה בלי טבילה ובאמת אף להתיר שלא לגרשה אין לנו ראי' ברורה מהש"ס וכבר שדו בי' נרגא הט"ז וכתב שאין שם להגיע זמנה לראות וכל שכן אם ראתה בבית אביה קודם הנישואין שאין שיעורה אפי' לדין המשנה רק בעילת מצוה ממילא אח"כ כלו בתוליה וא"כ מנא לן שתהיה עוד אח"כ בתולה כל שאין ידים מוכיחות לזה וכתב מטעם זה כתב הב"י דמסתפינ' להקל להתיר אלא א"כ שיהיה ידים מוכיחות שהוא דם בתולים ועפ"ז כתב רמ"א דוקא שאין לה צער כלל אבל אם יש לה צער ידים מוכיחות דתלינן בדם בתולים ועל כל פנים הדעת והחוש מכרעת שבבעילה שניה בבוגרת שראתה או לא ראתה לאחר לילה ראשונה יש חיישׁ יותר לומר דם נדות הוא מביאה ראשונה וכיון דגזרו רבותינו לטמאות הדם בביאה ראשונה ק"ו בן בנו של ק"ו בביאה שניה נהי דלא אסרינן אשה על בעלה משום תקנת בנות ישראל אבל לטהרה לגמרי לבעלה בלא ז' נקיים לא עלה על שום פוסק בעולם ולא דמי למכה דאשה נאמנת לומר מכה יש לי באותו מקום דודאי דם מכה הוא אבל הכא אפילו לדינא דש"ס לא הוי בבירור דם בתולים ובביאה ראשונה הוי בבירור דם בתולים ואיך יעלה על דעת לומר בביאה ראשונה גזרו לטמא דם בתולים ובביאה שניה ושלישית לא גזרו להתיר ספק כרת וזה מוקצה מן הדעת והיה נראה לי לומר הא דכתב הר"ן הא דאמרינן עברה לילה אחת בלא תשמיש וראתה טמאה דמסתמא כיון שעברה לילה אחת בלא תשמיש אותה ראיה שראתה אח"כ בדם נדה מחזקינן מיהו כששימשה אח"כ וראתה מחמת תשמיש תולין בבתולים כל ראיה

שתראה באותו יום והיינו דאמרינן בפ' התינוקות מעשה ונתן לה רבי ארבעה לילות מתוך י"ב חודש עכ"ל ומפרש גם דברי הרמב"ם כן ונראה לי ברור דדוקא בימי נערות קאמר דהא רבי נתן לה ארבעה לילות מתוך י"ב חודש מסיק הש"ס דיהיב לה אחת בימי קטנות ושלשה בימי נערות וליכא הכא בגרות כלל וכיון דכלו בתוליה יש לומר בזה מודה רב דלא תלינן אח"כ בדם בתולים. וראיתי בתשובות הב"ח שאלה פ"ג דף ס"א ע"ב ע"ד וז"ל ואפילו כמה שנים היתה רואה תמיד מחמת תשמיש תלינן ליה בדם בתולים אע"ג דעיקר מילתא דרב גידל אינו אלא בקטנה שלא הגיעה זמנה לראות היינו דוקא לענין שתהיה מותרת לבעלה אע"פ שהדם שותת עד שחייתה המכה התם הוא דקאמר דוקא בקטנה שלא הגיע זמנה לראות מותרת לבעלה כו' אבל בנערה אינו מותרת אפילו לא חייתה המכה אלא כפי שיעור שנתנו לה חכמים אבל מ"מ למידן מדברי רב גידל דכל היכא שרואה מחמת תשמיש תדיר בידוע שלא חייתה המכה וא"כ אפילו היא בוגרת תלינן בדם מכת בתולים לענין זה שלא תתגרש ושאינה צריכה בדיקת שפופרת כו' עכ"ל הרי להדי' דדוקא שלא תתגרש תלינן בדם בתולים אבל להתירה לבעלה לא עלה על שום פוסק ראשון ואחרון להתירה לבעלה והב"ח כתב שלדעת הרמב"ן והראב"ד אף היכא שתולה במכה אינה מותרת לבעלה ולא מהני לתלות במכה אלא שלא תתגרש אבל לא לטהרה לבעלה ומיהו למעשה כבר הסכימו אחרונים דאף בזמן הזה תולה במכתה ומותר לבעול על דם המכה ומה שכ' הרמב"ם בפרק י"א וכל זמן שתראה דם מחמת מכה הרי היא טמאה לא קאי אלא אמכת בתולים שהזכיר לפני זה אבל במכה אחרת טהורה לבעלה עכ"ל הב"ח בתשובה משמע מזה שכל זמן שתראה מחמת מכת בתולים אפילו בזמנים מחולפים הרי היא טמאה משום גזירת חכמים שטימאו דם בתולים וכבר כתבנו שבבוגרת יותר יש להסתפק בדם נדה בביאה שניה מביאה ראשונה וגדולה מזו נראה לי דאפילו בדקה עצמה בשפופרת ולא נמצא דם בראש המכחול דאז ברור דלאו מן המקור אלא מן הצדדים ואמרינן שם בדף ס"ה ע"ב דם נדה בא מן המקור ודם בתולים בא מן הצדדים אפ"ה טמאה לבעלה דהא גזרו על דם בתולים שתהי' אסורה לבעלה ומ"מ יש לצדד להקל באיסור דרבנן כיון דיש לספק שמא מן הצדדים בא משאר מכה ולא מדם בתולים והוי ספיקא דרבנן ולקולא:

ונפלאתי מאוד על תשובת הב"ח שכ' בסוף עמוד ד' וז"ל ועוד דמאחר דאיכא למיתלי בדם בתולים אע"פ שאינו ודאי א"כ יש להתיר אותה שלא תתגרש מטעם ספק ספיקא חדא שמא לא בא הדם אלא מדם מכת בתולים ואפילו שלא מחמת מכת בתולים שמא לא בא אלא מן הצדדים ולא מן המקור עכ"ל ותמה אני דזה חד ספק הוא מה לי אם

בא מן הצדדים מחמת מכה אחרת או מחמת מכת דם בתולים דנימא מן הצדדים קא אתי וכך הוי ליה למימר חדא שמא בא מן הצדדים ואת"ל מן המקור שמא מכה יש לה במקור כללא דמילתא דאפילו להתיר אשה שלא תתגרש שלא תהיה דינה כאשה הרואה מחמת תשמיש יש לנו כמה פיקפוקים על היתר זה וכמו שכתב הט"ז והרב הב"י בעצמו והבה דלא להוסיף עלה דוקא שלא תתגרש אבל לטהרה לבעלה לא עלה על שום פוסק ראשון ואחרון ומי יכניס ראשו לחלק בגזירת חכמים ותמה אני על מכ"ת שרצה לחלק שלא גזרו אלא במילתא דשכיחי וכו' אבל אחר אותן ימים שאינן שכיח ברוב הבתולות שימצא בהם עוד דם בתולים לא גזרו ואם נמצא איזה בתולה שאחר אותו זמן יש לה עוד דם בתולים אוקמי אדין דברייתא דתולין במכה עד כאן לשון מכ"ת אתמהא טובא אטו מי ידעינן שאחר אותו זמן יש לה עוד דם בתולים אדרבה יותר יש לנו לומר שכבר כלו בתוליה אלא דמתלי תלינן שלא תתגרש ואיך יעלה על דעתו להתיר לבעלה בלי שבעה נקיים דהא ליכא מילתא דלא שכיח מבעל ולא מצא דם היה לנו לומר דלא גזרו חכמים בענין זה ואפ"ה אנו מטמאים אותה מטעם דשמא ראתה דם בתולים וחפוהו ש"ז ק"ו כאן שראתה בודאי יש לחוש להסתפק בדם נדה נהי דאנו מקלינן לגבה שלא תתגרש ותלינן שראתה בודאי דם בתולים איך נטהר אותה לבעלה בלא ז' נקיים ופשוט וברור דזה הוי בכלל גזירת רבותינו שטימאו לדם בתולים וממילא אין אנו צריכין להאריך בפילפולין ולסתור דבריו כי דחוים הם מעיקרא דדינא וסתירת זקנים בנין הוא שלא לזוז מפסק הלכה שהיא טמאה לבעלה עד שתמנה ז' נקיים ודי לנו להקל שלא תתגרש הנראה לפי עניות דעתי כתבתי היום יום א' ח' טבת תצ"ה לפ"ק:
נאום מאיר בהר"ר יצחק ז"ל חותם פה ק"ק א"ש.

## שאלה כב

מהרב מק"ק קראקא וזה לשונו. בדבר האשה פלונית שיצא קול ענות פה ק"ק חמעלניק בהיות בעלה במדינה אחרת שהיא הרה לזנונים וכריסה בין שיני' ומחמת בושה ברחה האשה הנ"ל ולא שאלו את פיה איך היה המעשה וכהיום בא לפני בעלה וגביות ב"ד בידו ממדינות שלעזיא כי שם מצא אבידתו ושאלו הב"ד בחרם ובשבועה כאשר מבואר באריכות בב"ד האיום ושאלו הב"ד בחרם ותוכן הדברים היה שנעשה לה באונס בעת השינה בדרך ומחמת עיפות הדרך חטפתה שינה ולא הרגישה בעת שבא עליה אדם והפציר בי בעלה לעיין בשריותא להתיר לו לדור עם אשתו הנ"ל כי הוא מאמין לדבריה שנעשה באונס ומעיד עליה שלא ראה שום דבר מכוער מיום חתנותה רק תמיד היתה

מהנשים הכשירות וגם עתה לא יצאה מחזקתה והמעשה נעשה באונס כן הוא תוכן דבריו של הבעל ותוכן הב"ד והשיב הרב הנ"ל וז"ל הנה בודאי מן הראוי הרה לעיין הטיב ולצדד בזכות האשה הנ"ל למצוא צדדים וצדי צדדים היתר כמבואר בש"ע סי' קט"ו האשה שאמרה לבעלה טמאה אני וחזרה ואמרה אמתלא לדבריה למה אמרה כן נאמנת מכש"כ הכא שלא אמרה לבעלה טמאה אני ולא לשום אדם אף שיש לחלק דשאני הכא שכריסה בין שיניה ואינה צריכה לומר טמאה אני אך כהיום שהוא אומרת שנעשה באונס מן הראוי להאמין לה ואף אם היה סוף ביאה ברצון כי לא סגי בלאו הכי שלא תרגיש בהוצא' זרע היורה כחץ שהרי נתעברה מביאה זו א"כ מוכרחי' אנו לומר שהיה יורה כחץ ואיך לא תרגיש אך אמינא אף אם תרגיש לבסוף יצרה אלבשה כמבואר בגמ' והעיקר הוא שהבעל מאמין לדבריה ומחפה עליה ומבואר בש"ע סי' קע"ח בהגה' שהכל תלוי בנאמנת הבעל ואף שיש לי הרבה דברים לפלפל בענין דינים בהגה' סי' הנ"ל וכעת אין פנאי ואין הזמן גורם לעיין בזה אך סוף דבר שתלוי הכל בבעל ובגוף הדבר אני מסופק אם זה מקרי אונס כי לפי דברי מהר"ם מינץ לא מיקרי אונס רק בשדה וכל שלא יצא שם אונס בעיר אינו מקרי אונס דרך כלל דין זה צריך עיון גדול בש"ס ובפוסקים קמאי ובתראי ומאפס הפנאי והטירדות ורשות אחרים עלי אי אפשר לעיין בהם על שעה חדא ולטייל בהם ארוכות וקצרות לצדד לאיסור ולהיתר כמראה אופן לכל צד ועצתי אמונה שישים הבעל למדבר פניו לילך אל ההורים ומורים על כסא הוראה סמוך למדינה הנ"ל והם יעיינו בשריותא דאתתא הנ"ל אם יהיה לה היתר ואין לסמוך על דעתי כלל כי לא ירדתי לעומקא דדינא לא לאיסור ולא להיתר ואל יאשימו עלי אשמה חלילה שאני חושך עצמי מן הדין זה שנראה בעיני הדין מרומה ומרמה בפי האשה במה שאמרה שנאנסה בשינה חלילה לי לעשות כן מאתי היה ראוי לפתוח בדבר הלכה ולהציע דברי לפני גדולי הדור אם יסכימו עמי כדרכי תמיד אך הכרח לא ישובח ולא יגונה הטירדא הגדולה המוטל עלי ועי' בתשובת הר"ם מלובלין סי' פ"א ומהרש"ל ל"ג ותשובות הגרשוני נ"ג והב"ח סי' פ"ח ושם מבואר כל מה שנוגע לענין זה ישמעו חכמים ויוסיפו לקח כאשר יורו המורים המאורות הגדולים המפורסמי' בהוראה על פיהם יצאו הזוג הנ"ל ועל פיהם יבואו ולא לנטות ימין ושמאל ודי בזה כ"ד הטרוד על התורה ועל עבודה. היום יום ו' לסדר הואיל משה באר את התורה בשבעים לשון ה' אב תנ"ג לפ"ק פה ק"ק חמעלניק:

נאום הקטן שמואל שמעלקי חונה בק"ק קראקא והגליל יע"א:

תשובה יען שהבעל הנ"ל למ"ד פה בישיבתי ובעוברי ממדינת פולין בשנת תצ"ג קודם ר"ה דרך מדינות שלעזי' בהיותי במלון הפיג אותו תלמידי הנ"ל בכה והתחנן לפני לעיין בדבר זה אם יש תרופה למכתו כי קשה עליו לפרוש מאשת נעורים ולעשות פירוד בין הדבקים ומסר לידי תשובה הנ"ל ואמרתי דבר זה צריך תלמוד ואם אזכה אי"ה לבוא לשלום לביתי מנוחתי מקום חשוב ד' אמות של הלכה אראה לעיין בדברי הרב הנ"ל ובבואי לביתי קראתי ושניתי בדברי הרב הנ"ל ומה מאוד תמוהים לי דבריו שמתחילה רצה לצדד להתיר מהא דאיתא בש"ע סימן קט"ו באשה שאמרה לבעלה טמאה אני וחזרה ואמרה טהורה אני ונתנה אמתלא לדבריה למה אמרה תחילה טמאה אני דנאמנת ופשיטא הכא דמעולם לא אמרה טמאה אני דנאמנת וחזר וטען דשאני הכא שהרי כריסה בין. שיניה ותמה אני דקרי ליה מאי קרי ליה ויותר תמוהים דבריו לאחר שתבר גזיזיה בעצמו וכתב דשאני הכא שכריסה בין שיני' כ' אך כהיום אומרת שנעשה באונס מן הראוי להאמין לה עכ"ל לא ידעתי מאין הרגלים מאיזה טעם מצא להאמין לה כיון שכתב שכריסה בין שיניה והבעל הי' במרחקי' הכל יודעים שזינתה א"כ מהיכי תיתי להאמין לה בלא מגו וגם מה שסיים וכתב והעיקר שהבעל מאמין לה לדבריה ומחפה עליה ומבואר בש"ע בסי' קע"ח בהגה שהכל תלוי בנאמנת הבעל עכ"ל נפלאתי מאוד מה ענין זה לזה לסימן קע"ח בהגה דהתם מיירי שעד אחד אומר שזינתה או היא אומרת שזינתה בזה מחלק רמ"א אף לדעת דס"ל דנאמן לומר שמאמין לדברי העד או לדבריה מ"מ בזמן הזה שיש חרם ר"ג שלא לגרש בעל כרחה אינו יוכל לומר שמאמין לדברי' אבל בנ"ד שהכל יודעים שזינתה א"כ אין הדבר תלוי בנאמנת הבעל כלל להאמין לה לקולא להתיר איסור דאורייתא וביותר לא הבנתי לשונו שכתב והעיקר שהבעל מאמין לדברי' ומחפה עליה הני תרי לישני סתרי אהדדי דאי מאמין לה אינו מחפה עליה ואי מחפה עליה משמע שלא כדת א"כ אינו מאמין לה וגם מה שמראה מקום מתשוב' עבודת הגרשוני והב"ח אין ענינם לכאן דהם לא דיברו אלא אם הבעל מאמין לדברי העד או לדברי' לחומרא שנטמאה אבל לקולא להאמין לה במקום שאין לה מגו לא שמענו מהם דבר וגם מתשובת מהר"ם לובלין סי' ס' לא ידעתי שום רמז ורמיזה מזה ואם באנו לומר שנתכוון למה שכתב שם דרוב בנין ורוב מנין של הפוסקים סבירי להו דאין האשה נאסרת בלא עידי טומאה ממש ולא בעידי כיעור לא ידעתי בזה שום צד היתר דהא בכתובות דף ט' אמרינן, דאף דאין האשה נאסרת על בעלה בעד אחד אלא בשני עדים דפתח פתוח כשני עדים דמי ופרש"י שהרי דבר ברור לו שנבעלה ובנידון דידן נמי ברור שהרי היה

במקום רחוק ודבר ברור לו שלא באה בצינעה ובודאי זינתה ואיך נאמין לה שנאנסה כיון דכריסה בין שיני' בלא מגו:

וגם מה שכתב הרב וז"ל ובגוף הדבר אני מפקפק אם זה מקרי אונס כי לפי דברי הרב מהר"ם מינץ בתשובה לא מיקרי אונס רק בשדה כו' לא ידעתי מה היה צריך לדברי מהר"ם מינץ ולא הביא מה שכתב הטור א"ה סי' קע"ז בשם הרמב"ם וז"ל כל הנבעלת בשדה היא בחזקת אנוסה כו' וכל הנבעלת בעיר הרי היא בחזקת מפותה מפני שלא צעקה עד שיעידו שהיתה אנוסה והשיג עליו הראב"ד וכתב וחזקה זו אינו יודע מה תועלת יש בה אם יש עדים יבואו ויעידו ואם אין עדים כו' כלל גדול בדין המוציא מחבירו עליו הראיה ובעל מגדול עוז רוצה ליישב קושיות הראב"ד יעויין שם אך בנידון שלפנינו אין נפקותא כלל בזה כיון דאין אנו יודעים באיזה מקום נעשה המעשה בעיר או בשדה כי אם על פי האשה א"כ נאמנת במגו שהיתה אומרת בשדה נאנסה וכל זה אם לא היה מבורר לן שנטמאה כי אם על פיה היתה נאמנת לומר שהיתה בעיר ונאנסה אבל בנידון שלפנינו שכריסה בין שיני' וילדה והמליטה ולד א"כ ידעו הכל שנבעלה א"כ איך יש להאמינה שנאנסה בלא מגו ומשמע מתוך דברי רמ"א בסי' קע"ח סי' ג' באשה שנתיחדה בדרך ובאה ואמרה נתיחדתי ונאנסתי די"א דנאמנת במגו משמע בלא מגו אינו נאמנת כללא דמילתא לא מצאתי בדברי הרב הנ"ל שום סעד וסמך להתיר ומתוך כתבו ניכר שהיה טרוד כאשר כתב בעצמו גלל כן לא פגע ולא נגע בשום ענין מה שצריך לנידון שלפנינו. ועתה אדון בקראקא לפני חכמי קראקא ואברר כשמש ת"ל הנידון שלפנינו ותחילה צריכין אנו לברר שני דברים אם אונס שינה הוי אונס ואם אשה נאמנת לומר אנוסה אני במקום שאין לה מגו ופתח דברינו יאיר דאם נבעלה בשינה לא נאסרה על בעלה דהא בפרק שני דכריתות תנן כל עריות אחד ער ואחד ישן ישן פטור והביאו הטור א"ה בסי' כ' וכתב הרב הב"י בסוף סימן הנ"ל וז"ל אע"פ שרובו אינו נוהג בזמן הזה כתבו רבינו כדי להודיע חומר הדברים ומשפטם עכ"ל אבל רמ"א כתב וז"ל אשה גדולה שבא עליה קטן פחות מבן ט' שנים אינה חייבת מיתה על ידו ונראה לי דה"ה נאסרת על בעלה ולכן כתב הרב בעל טורים הרבה דינים אימתי חייבת מיתה או לא נ"מ בזמן הזה באיזה ביאה אשה נאסרת על בעלה עכ"ל ולפי זה כיון שזכינו לדין שאם היא ישינה שאינה חייבת מיתה בביאה זו א"כ אינה נאסרת ג"כ על בעלה אם אמנם שגוף הדין צריך תלמוד דילמא לענין מיתה שאני דפטור שוגג אבל לענין לאסור על בעלה דילמא דוקא אונס גמור בעינן וכמ"ש הרמב"ם כגון שיש בידו חרב ורוצה להורגה אבל שינה בכלל שוגג יחשב ולא אונס ומנ"ל דאינה נאסרת על בעלה ואף שפטורה ממיתה דע"כ

לאו כללא כייל הטור דהא משמש באבר מת חשיב הטור דפטור ממיתה ואשה נאסרת בזה ועי' בב"ש ודרכי משה מביא ראי' ממה שכתב נימוקי יוסף בפרק שני דיבמות בדין רוכל יוצא וז"ל אמר המחבר מצאתי כתוב במנאפים שוכבים זה על זה ואפילו שלא כדרכה ואפילו הערה בה חייב מיתה ונאסרת על בעלה ע"כ אלמא דלא נאסרה על בעלה אלא במקום דאיכא חיוב מיתה ואם אינו חייב מיתה לא נאסרה על בעלה עכ"ל והנה ראי' זו אינו מוכרחת די"ל דהיא גופי' קמ"ל דנאסרה על בעלה בהערה ואף להפוסקים דאינו נאסרת בעידי כיעור קמ"ל בהערה אסורה משום ביאה אבל מעולם לא נתכוונו לומר דאם אינו חייב מיתה שאינה נאסרת ועוד מנ"ל להנימוקי יוסף דבר זה מתלמוד והנה מצאתי שהביאו התוס' בשם הירושלמי והביאם הב"ש בא"ה סי' י"א ס"ק ד' הוא מזיד והיא שוגגת מותרת לבעלה נשמע מזה דאפילו בשוגגת נמי מותרת לבעלה וכן הוא תלמוד ערוך בסוטה דף כ"ה ע"א דקתני ומה סוטה שלא עשה בה שוגג כמזיד ואונס כרצון ופי' רש"י דכתיב והיא לא נתפשה כו' הא נתפשה מותרת וה"ה לשוגג כו' עי' ביבמות דף נ"א ע"ב בתוס' ד"ה אי ביאת ראשון ובדף כ"ו ע"ב ברש"י ד"ה ביאת שני דשוגג אינה נאסרת הרי להדיא דבשוגג נמי מותרת ופשיטא בשינה די"ל דחשיב אונס דהא בריש פרק הבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד בין באונס ובין ברצון כו' ופריך אונס דמתניתן היכי דמי אלימא שאנסוהו נכרים ובא עליה והאמר רבא אין אונס לערוה לפי שאין קשוי אלא לדעת אלא בישן והאמר ר' יהודא לא קנה ביבמתו ש"מ דישן הוי בכלל אונס מיהו יש לומר דהכי פירוש שנתקשה כשהוא ישן ונכרים הדביקוהו וכן משמע מפי' רש"י שפי' אלא בישן שנתקשה כשהוא ישן עכ"ל משמע אבל גוף הביאה לא עשה מעצמו אלא הדביקו נכרים מ"מ כל האחרונים לא פליגי ארמ"א והסכימו עמו כל שאינה חייבת מיתה לא נאסרה על בעלה וגם הירושלמי מסייע לן דעכ"פ דלא גרע שינה משוגג וא"כ יצא הוראה זו להתיר דאם באה עליה בשינה מותרת לבעלה ואף שיש לומר שסוף הי' ברצון דקי"ל כרבא כל שתחילתו באונס וסופו ברצון אפילו אומרה הניחו לו שאלו מלא לא נזקק לי היא שכרתו מותרת לבעלה מ"ט יצרה אלבשה עיין בפרק נערה דף נ"א ע"ב: אך כל זה אם האשה אומרת שבאה עליה אדם בשינה הוי אונס ומותרת לבעלה והיא נאמנת במגו דלא נבעלת אבל בנ"ד שהכל יודעים שכריסה בין שיניה וילדה ולד ובעלה לא היה עמה והי' במרחקים והוי כעדים שנבעלה ואין לה מגו להאמין לה שנבעלה בשינה ודברי רמ"א בסי' קע"ח הם דברי המרדכי בפ' ב' דכתובות שכתב וז"ל מעשה באשה אחת שהלכה בדרך עם שני יהודים וכשבאו ביער ישבו לנוח ובא אחד ותוקפה והשני טימא אותה וצעקה ואין מושיע לה ואין עדים ובאתה לפני

רבותינו וספרה המאורע ואמרה נאנסתי והתירוה לבעל משום מגו דאיבעי אמרה לא נבעלתי ורבינו שמחה אסרה כיון דעברה על דת ונתיחדה הפסידה המגו שלה עכ"ל הרי שאסרו משום דס"ל דאין נאמנת בלא מגו ובנ"ד אין לה מגו ואין לומר דבנ"ד נמי איכא מגו דהיתה יכולה לומר מבעלה נתעברה שבא בעלה בצנעה ובאה עליה וכיוצא בזה כתב הרא"ש בריש פ' עשרה יוחסין והביאו הטור א"ה בסימן ד' והב"י בסוף הספר וז"ל כתב בעל הלכות בסוף הלכות גיטין אהא דקאמר בפרק המגרש אין חוששין לממזרת היכי דמי כגון אשה שהלך בעלה למדינת הים וילדה דלא חיישינן לממזרת דאמרינן דילמא אתי בעלה בצנעה ושימש כי האי עובדא דאבוה דשמואל דאתא בשם ושימש כדאיתא בירושלמי ומקשה עלה מהך דשמעתן דקאמר דאיכא מעוטא שהלכו בעליהן למדינת הים משמע דאי ליכא למיתלי אלא באותן שהלכו בעליהן למדינת הים הוי ממזר ודאי ולא ספק כו' ועוד מקשין עלה מההוא דפ' הערל דף פ' ע"ב דקאמר דרבה תוספאה אכשר להההוא ולד בתר י"ב חודש דאמרינן אשתהי אישתהי ולמה לי טעמא דאישתהי לימא דילמא אתי בעלה בצנעה ושימש ויש לומר דהתם מיירי שהבעל והאשה מודים שלא בא עכ"ל וכתב הב"י בשם מהרי"ק שורש ק"ג שכן דעת הפוסקים שהולד כשר והאשה מותרת לבעלה ולדעת ה"ג אפילו שהה הרבה יותר מי"ב חודש נמי כשר דאמרינן שמא בא בעלה בצנעה ושימש וההיא דפ' הערל דמשמע דבשהה יותר מי"ב חודש הוי ממזר מיירי שהבעל והאשה מודים שלא בא עכ"ל א"כ בנ"ד נמי אין לה מגו דסברה אם תאמר שבא בעלה בצנעה יכחיש אותה הבעל ודומה לזה כתבו התוס' בקדושין דף מ"ב ע"ב ד"ה והשתא דמאי טעמא אין אומרים מגו בשנים:

אך בעיקר הדין שכתב המרדכי ולא הימנוהו לאשה אלא מכח מגו קשיא לי הא כתב הרא"ש בפ"ק דכתובות והביאו הטור א"ה בסי' ס"ח וז"ל הא דאמרינן דנאמן לאוסרה עליו בטענת פתח פתוח היינו במכחישתו ואומרת שבתולה היתה או בשותקת אבל אם אמרה אמת שפתחה פתוח היה ונאנסה תחתיו באשת ישראל מותרת מפני שהיא טוענת טענת ברי והוא טוען טענת שמא שאינו יודע אם באונס אם ברצון וברי ושמא ברי עדיף מצאתי כתוב זה בשם הר' יונה וז"ל וטעו תלמידין לכותבו בשמו כי לא אמרה מעולם כיון דליכא אלא חד ספיקא אזלינן לחומרא ובדיבורה לא מהימנא והא דקיימא לן כר' גמליאל דאמר ברי ושמא ברי עדיף היינו דוקא היכא דאיכא מגו והכא ליכא מגו אי נמי היכי דאיכא חזקה אבל הכא ליכא חזקה דתחתיו נבעלה שהרי קיבל אביה קדושין פחות מבת ג' כו' ולבסוף כתב מיהו נראה לי לקיים דבריהם מההיא דהיתה מעוברת דאלים ליה לרשב"ג ברי ומכשיר העובר ואע"ג דלית ליה חזקת כשרות ואפילו

ברוב פסולין וכן בההיא דמשארסתני נאנסתי ואע"ג דחזקת ממון מסייע לרוב דרצון אפ"ה אלים ליה וברי ומהימנא וע"פ דעה זו כתב רמ"א בא"ה סי' ס"ח סי' ז' וז"ל וי"א הא דנאסרת באשת ישראל דוקא בשאינה מתרצת עצמה אבל אמרה נאנסתי נאמנת ולכאורה יש להביא ראיה לזה מהא דאיתא בכתובות דף י"ג ההיא ארוס וארוסה דאתו לקמיה דרב יוסף היא אמרה מיניה והוא אמר אין מינאי אמר רב יוסף למאי ניחוש חדא דקא מודה ועוד הא אמר רב יהודא אמר שמואל הלכה כר"ג אמר ליה אביי ובהא כי לא מודה מכשר ר"ג והא אמר ליה שמואל לר' יהודה שיננא הלכה כר"ג ואת לא תעבד עובדא עד דאיכא רוב כשרים והני רוב פסולים אצלה ולטעמך תיקשי לך היא גופא הלכה ואת לא תעבד עובדא אלא מאי אית לך למימר הא לכתחילה הא דעבד והא נמי כדעבד דמי ופי' רש"י והא נמי כדעבד דמי שנתעברה ואתה בא לפסול העובר ולאוסרה על הארוס דאם אי אתה מהמנה הרי אתה מוציאה מבעלה הרי לפנינו דאפילו אינו מודה אנו מאמינים לדבריה אף שאין לה מגו שהרי כריסה בין שיניה ורוב פסולין אצלה אפ"ה מאמינים לה כדי שלא להוציאה מבעלה ואף שיש לדחות דבהיא ארוס וארוסה מיירי שאינו מכחישה אלא אינו מודה דקאמר הש"ס ר"ל ששותק או מת כדפי' הרא"ש בהדיא כן אבל בנידון דידן הוא מכחישה שלא בא עליה ואינה נאמנת בלא מגו מ"מ נראה דהא הרא"ש דחה תחילה דברי תלמידי רבינו יונה משום דכאן דפתח פתוח מצאתי דשויה נפשיה חתיכה דאיסורא לא מהימנא בחד ספיקא בלא מגו ש"מ דסבירי ליה להרא"ש דזה לא חשיב מגו לומר מוכת עץ אני דס"ל כפי' ר"ח דמוכת עץ אין פתחה פתוח ואח"כ שכתב הרא"ש לקיים דבריהם מההיא דהיתה מעוברת דאלים ליה לרשב"ג ברי ומכשיר העובר אע"ג דלית לה חזקת כשרות ואפילו ברוב פסולים וכן בההיא דמשארסתני נאנסתי אע"גב דחזקת ממון מסייע לרוב דרצון אפ"ה אלים ליה ברי דידה ומהימנא א"כ גבי פתח פתוח נמי מהימנ' ואע"ג דאנן קיימא לן דפתח פתוח כעדים דמי כיון שהוא דבר ברור לי ונאסרה עליו דלפי דברי הבעל בודאי נבעלה תחתיו והוי חד ספיקא ספק באונס ספק ברצון אלים ברי דידה להתיר עצמה לבעלה א"כ הכי נמי בנידון דידן דאף דאנן ידעינן בבירור שנבעלה והוי חד ספק אם באונס אם ברצון אלים ברי דידה לומר באונס נבעלה להתיר עצמה לבעלה אף בלא מגו ואע"ג דראיה שהביא הרא"ש להסכים עם תלמידי רבינו יונה דמשארסתני נאנסתי התם יש לה מגו כדאיתא בש"ס דף י"ב ע"ב דקאמר דעד כאן לא קאמר רשב"ג אלא דאיכא מגו ופי' רש"י כגון משארסתני נאנסתי הוי טענה מוכת עץ אני דלא פסלה נפשה מכהונ' וקאמרי נאנסתי וקא מיפסלה נפשה דאשת ישראל שנאנסה אסורה לכהן ש"מ קושטא קאמרי כו' עכ"ל

וצריכין אנו לומר דהרא"ש מביא שפיר ראיה מהתם לנידון רבינו יונה משום באמת טענת מוכת עץ אני אינה מגו גמור אלא טענה טובה כמו שכתבו התוס' בדף י"ג בד"ה רב אסי דמגו דמוכת עץ אינה מגו אלא טענה מעולה ביותר וקי"ל כרשב"ג דאלים ברי דידה בצירוף מגו כל דהו ולכך נאמנת וע"כ התם צריכין אנו למגו כל דהו משום דחזקת ממון מסייע לרוב דרצון ואיצטרך לאלומי ברי דידה משום מגו כל דהו לדחות חזקה דממון ורוב דרצון אבל להכשיר העובר אע"פ שאין לה מגו דטענה טובה כלל וכן גבי פתח פתוח דכשני עדים דמי דברי לו שזינתה תחתיו ובחד ספיקא היתה אסורה לו נאמנת היא לומר שנאנסה להתיר ולהוציא מידי ספק אפילו בלא מגו כל דהו לדברי הרא"ש גבי פתח פתוח אין לה מגו טענה טובה מוכת עץ דמוכת עץ פתחה סתום כמו שכתבנו לעיל לדעת הרא"ש וע"כ צריכין אנו לומר אף בלא מגו נאמנת דאלים טענות ברי שלו א"כ בנידון דידן נמי אף שברור לבעל שזינתה תחתיו אך אינו יודע אם באונס אם ברצון נאמנת בטענות ברי שלה שבאונס שינה נעשה לה וצריכין אנו לומר דהנך גאונים שהביא המרדכי דלא התירו את האשה שאמרה נבעלתי ונאנסתי אלא מכח מגו יש לומר דסבירי להו כמו שעלה מתחילה על דעת הרא"ש לדחות דברי רבינו יונה אבל לבסוף שכתב לקיים דברי תלמידי רבינו יונה והתירה גבי פתח פתוח אפילו בחד ספיקא אפילו בלא מגו הכי נמי בנד"ד אפילו בלא מגו מהימנא בטענת ברי שלה ויש לתמוה על הרב רמ"א שבסימן קע"ח הביא בהגה הך דינא דהמרדכי דמשמע דלכ"ע אין להתיר לאשה לומר שנאנסה בלא מגו ובסימן ס"ח כתב הך דינא דרבינו יונה משמע דס"ל גבי פתח פתוח אף דהוי דבר ברור לגבי בעל שזינתה ושויה אנפשיה חתיכה דאיסורא כיון שהוא אינו יודע אם באונס אם ברצון אלים טענות ברי דילה להתיר עצמה לבעלה לומר שנאנסה אף בלא מגו ובנידון דידן נמי דלכל העולם אינו ברור שזינתה די"ל שהבעל באה עליה בצנעה כמו שכתבנו אלא להבעל הוא ברור שלא בא עליה אך אינו יודע אם באונס אם ברצון א"כ אלים טענת ברי שלה ונאמנת לומר שבאונס שינה בא אחר עליה וכבר כתבנו ששינה הוי בכלל אונס ועדיף אפילו משוגג וכן משמע בח"מ סימן תכ"א סי' ד' ולפי דברי הבעל שמאמין לדבריה וגם מעולם לא נשמע עליה שום שמץ פסול ולא ראה ממנה שום דברי כיעור א"כ לא מבעיא שאין ב"ד חייבין להוציאה מבעלה אלא אפילו על הבעל אין חייב להוציא כיון שהיא אומרת ברי שבשינה בא עליה אדם אחר והבעל מאמין לדבריה מנוקה הבעל מעון זה ורשאי לקיימה וכל זה כתבנו לפי הנראה לפי עניות דעתי אבל חלילה לסמוך על דעתי עד שיסכימו עמי גדולי הדור הרבנים או

ב"ד מומחה דייני גולה דק"ק קראקא היום יום ד' כ' כסליו תצ"ד לפ"ק. נאום מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

והרב המאור הגדול מהור"ר יונתן דרשן מפראג האריך מאוד בדין זה ולבסוף כתב שלא להתיר בפירוש להבעל לדור עמו וגם לא יכופו הב"ד אותו להוציאם ומפני אריכות הדברים והוצאת הדפוס לא הבאתי דבריו ואחר זה שמעתי שהב"ד דק"ק קראקא הסכימו עמי והתירו להבעל שידור עם אשתו:

## שאלה כג

א"ח סימן קנ"ט מחולקים המ"ד עם מג"א במרקחת של דבש אם צריך ליטול ידיו והביא מג"א ראיות שאין צריך ליטול ומג"ד כותב שצריך ליטול ידיו ולענין דבש שנקרש אין מביא שום סתירה דלא להוי אוכל והראיה שהביאו מג"א מדבש הזב מכוורת מטמא טומאת משקין חישב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין רצה המג"ד לדחות בדברים שאינם ברורים כלל ובדברי שפתים וכבר השיג עליו בספר הלכה ברורה ס"ק ה' ולי נראה להביא ראי' מוכרחת שאין להשיב עליה דאמרינן בשבת דף קמ"ד ע"ב דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי ופריך מזב שחולב את העז החלב טמא ואי אמרת משקה הבא לאוכלי' אוכל הוא במאי איתכשר ומשני כדאמר ר' יוחנן בטיפה המלוכלכת בפי הדד ש"מ דאי לאו טיפה מלוכלכת לא היה חשיב משקה החלב הזה כיון שבא לתוך האוכל אוכל גמור הוא דפי' רש"י שם על הא דפריך וכ"ת לא איתכשר פי' רש"י דאי האי חלב לא טמא הוא דחלב אין בו תורת משקה דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי עכ"ל ואין לחלק דהתם לא ירד לתורת משקה שהי' בלוע אבל בדבש שירד לתורת משקה שוב אינו נעשה אוכל זה אינו מידי דהוי אדבש שנקרש או שחשב עליו לאוכלין נהפך המשקה שהיה מתחילה לאוכל הכי נמי דכוותיה כיון שנותנו לתוך האוכל חשיב כאוכל ואינו מכשיר ולא חשיב טיבולו במשקה כן נראה לי ברור לקיים פסק המג"א וכן פי' רש"י ביומא דף פ' ע"ב ד"ה אכשורא אוכלא משקה הבא למסק האוכל אוכלא הוא:

## שאלה כד

תמורה דף ט"ו ע"ב תוס' ד"ה כיוצא פי' רש"י לא איתפרש היכא קאי הכי תניא בת"כ על ההיא דדריש האי קרא כו' וראיתי בש"ס חדשים דפוס פ"פ דמיין הגהה גבי עולה ויורד ויקרא ה' השני יעשה עולה וטעו המגיהים טעות גדול דלאו גבי עולה ויורד מיתניא אלא גבי פר לוים בפרשת בהעלותך וכן הוא ש"ס ערוך בהוריות וכבר תמה מהרש"א שם על

פירש"י בתמורה ועי' ברש"י בחומש שם וצריך להגיה ואת השני יעשה חטאת כו' וזה הוא האמת:

## שאלה כה

בח"מ סי' ל"ו בש"ע כיצד בודקים הדבר אומרים להם ב"ד כשראיתם דבר זה באתם כדי להעיד או כדי לראות בלבד כל מי שאומר להעיד באתי מפרישים אותו כו' ואם הי' כל העדים כשרים אחד שנתכוון להעיד ואחד שלא נתכוון להעיד וראה הדבר וכיון עדותו חותכין הדין ע"פ עדותו וכתב הש"ך ס"ק ד' כל מי שאומר להעיד באתי כו' בדרכי משה וסמ"ע בשם תשובת הרשב"א סי' א' קפ"ט דאם הראו בעצמם בשעת ראיה שכוונו להעיד כגון שהתרו בו כל העדות נפסל בשבילן עכ"ל ולחנם כתבו כן בשם תשובת הרשב"א שהוא משנה ערוכה ואימתי בזמן שהתרו בהן כו' וכן הוא בפי' רש"י ושאר מפרשים גם לא הוי להו להביא דין זה דהתראה לא שייכי רק בדיני נפשות ודיני נפשות לא שייכי האידנא עכ"ל וראיתי בספר חדש הנקרא בשם עטרת צבי שכתב על דברי הש"ך וז"ל ולי נראה דיפה כתבו הרשב"א וד"מ וסמ"ע דין זה ונעלם מעיני הש"ך מה שכתב הר"ן וז"ל תתקיים עדות בשאר ואפילו התרו בהן ואמרו לאסהודי אתינן אינם נפסלים הכשרים בשביל הפסולים ורבי פליג ואמר לא שנו אלא בזמן שהתרו בהם וגלו דעתן העדים אם באו לראות או להעיד כדמפרש בגמ' ואמרו לאסהודי אתינן ובכי האי אפילו בדיני ממונות פסול ויש מפרשים בזמן שהתרו בהם כשהתרו כל העדים כו' עכ"ל נמצא לפי' ראשון שפירש שהתרו בעדים מהני לגבי דיני ממונות וזה פי' של הרשב"א כפי' ראשון והאי תיבת בו ט"ס וצ"ל בהן וזה ברור עכ"ל העטרת צבי והנה בקראי הדברים האלה עמדתי מרעיד שנטל עטרה לעצמו להשיג על הש"ך ודמי ההוא מרבנן כמאן דלא גמיר אינש שמעתתא ומהגהתו שהגי' בדברי הרשב"א ניכר שלמד פי' זר בדברי הר"ן והוכרח להעלות פילי בקופ' דמחטא ולדעתי חוץ לכבודו שלא הבין דברי הר"ן על בוריו ודברי הר"ן הם לקוחי' מדברי התוס' דבמתניתין תנן רבי אומר אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות אימתי בזמן שהתרו בהן אבל בזמן שלא התרו בהן מה יעשו שני אחים שראו באחד שהרג את הנפש ובגמ' היכי אמרינן להו למיחזי אתיתו או לאסהדי אתיתו כו' עי' ריש פ"ק דמכות דף ו' ע"א וכאן כל בר ביה רב שואל מאי פריך המקשה היכי אמרינן להו הלוא זה מבואר במשנה אימתי בזמן שהתרו בהן א"כ שואלין אותם אם התרו או לא התרו והתוס' הרגישו בזה וכתבו בד"ה היכי אמרינן להו קאי אדיני ממונות בשלמא אדיני נפשות לא קשה היכי אמרינן כו' דניחזו אנן אם התרו בו קרוב או פסול אם לאו

אלא פריך אדיני ממונות דליכא התראה עכ"ל הרי שפירשו התוס' פי' זה אפילו למאן דמפרש בדברי רבא הכי אמרינן להו לעדי קרובי' ופסולים שאילנן ובד"ה לאסהודי כתבו התוספות בשם רבינו חיים כהן דאמרינן לעדים כשרים לאסהודי אתיתו עם הפסולים וצריכין אנו לומר שגם הפסולים התרו בהם וזה פירוש הר"ן במה שכתב תתקיים העדות בשאר ואפילו התרו בהם ואמרו לאסהודי ר"ל שני מיני עדות התרו בהם בדיני נפשות ואמרו לאסהודי בדיני ממונות וזה שמסיים ורבי פליג ואמר לא שנו אלא בזמן שהתרו בהן וגלו דעתן העדים אם באו לראות או להעיד כדמפורש בגמ' ולישני דמתניתן וש"ס נקטי דהיינו בדיני נפשות התראה ובדיני ממונות להעיד או לראות ומסיים כדמפרש בגמרא ואמרו לאסהודי קא אתינן ובכי האי גוונא אפי' בדיני ממונות פסול ר"ל דאפילו בדיני ממונות דלא שייך התראה מ"מ אם אמרו הקרובים לאסהודי קא אתינ' אבל התראה בדיני ממונות לא עלה על דעת אדם מעולם שבדיני ממונות צריך התראה וגם נפלאתי מה שכתב העטרת צבי ולי נראה שיפה כתבו הרשב"א וד"מ והסמ"ע תמה אני במה שכתב שיפה כתב הרשב"א אטו הש"ך התפלא על הרשב"א הלא הרשב"א השיב על שאלה שנשאל בא' שקידש והי' במסיבה קרובי' והשיב הרשב"א שלעולם אין הכשרים נפסלים מחמת קרובים אלא באחד משני ענינים או שיהי' מזומנים מתחילה או שנתכוונו הם להעיד שגלו דעתם בכך כגון בדיני נפשות שהתרו הפסולי' גם הם בעוברי עבירה ובדיני ממונות ג"כ כשבודקין אותם עכשיו ואמרינן להו השתא למיחזי אתיתון או לאסהודי אתיתן כו' הרי להדיא שהרשב"א לא כתב שהתרו אלא בדיני נפשות ובדיני ממונות אמרינן אי למחזי אתיתון או לאסהודי והש"ך לא התפלא אלא על ד"מ והסמ"ע למה הביאו דינו דהרשב"א במה שמפורש במתניתן וגם לא שייך בדיני ממונות התראה והרשב"א הוכרח להשיב על שאלתו לענין קדושין דהוי כמו דיני נפשות כמו שכתבו התוס' ויותר אני תמה על הגהתו בדברי הרשב"א במה שכתב כגון שהתרו בו צ"ל בהן וע"י הגהתו ניכר מחשבתו מתוך מעשה שלמד פי' זר ורחוק בדברי הר"ן ואין אנו צריכין להגהתו דבמתניתן דתני אימתי בזמן שהתרו בהן קאי על נפשות דעלמא ולכך נקט לשון רבים ומי שהעתיק לשון הרשב"א לא דיקדק בזה והיותר נראה לומר שבד"מ היה כתוב כו' וטעו המדפיסים והדפיסו בו ותדע דהא בתשובות הרשב"א לא כתוב תיבת בו או בהן אלא השיב בדיני נפשות שהתרו פסולין גם הם בעוברי עבירה וע"כ כדאמרן שכתבו בספריהם וכו' וטעו המדפיסים והדפיסו בו במקום וכו' ונראה שהעתיקו בספריהם דינו דהרשב"א חדא לאשמועינן שהרשב"א פסק כדברי דלא בעינן שיתרו הכשרים במעמד פסולים דלא כהרב ר' חיים כהן ולכך הביאו רישא דפסק' דהרשב"א וגם רמזו בתיבת

וכו' שאף בדיני ממונות הדין כן דלא בעינן שיהי' הכשרים במעמד יחד אלא שואלין הפסולין אם לראות באו או להעיד ודבר זה נוח ומתקבל להסיר תמיהת הש"ך מדרכי משה ומהסמ"ע וק"ל וראיתי בש"ך שכתב וז"ל והילכך כיון שאין חותכין הדין ע"פ קרוב ופסול כשלא נתכוון להעיד אין חותכין הדין גם על פי עדות הכשרים אבל אם כולם כשרים חותכים הדין גם על פי אותן שלא נתכוונו להעיד וכן מבואר יותר בלשון הרמב"ם עצמו פ"ה מה' עדות דין ה' וז"ל אומרים להם להעיד באתם או לראות כל מי שאומר לראות מפרישים אותו וכל מי שאומר להעיד מפרישים אותו אם נמצאו באלו שנתכוונו להעיד קרוב או פסול עדות כולם בטילה בד"א כשהיה בהן קרוב או פסול אבל אם כולם כשרים אחד שנתכוון להעיד או שלא נתכוון להעיד חותכין הדין על פיו וכן הביא דברי הרמב"ם בש"ע ותימה לי איך אפשר להכשיר באותן שלא נתכוונו להעיד דהא ש"ס ערוך הוא בכריתות דף י"ב ע"ב אמר אביי מודה ר' מאיר לחכמים שאם אמרו לו שנים יודע אתה בעדות פלוני והוא אמר לא ידעתי פטור דאי בעי אמר לא נתכוונתי לעדות הרי בהדי' דאם אמר לא נתכוונתי לעדות דאין עדותו ממש וכן כתבו התוס' ישינים ד"ה לא נתכוונתי להעיד מכאן א"ר וכן דן הלכה למעשה דעדים ששמעו הדבר מפי בעלי המעשה אך לא נתכוונו להעיד ולא הובאו לשם לשם עדות אין בעדותן כלום אם באים אחר זמן להעיד בב"ד הרי להדי' אם לא יחדו אותם לעדים וגם לא נתכוונו להעיד דאין בעדותן ממש ואיך פסק הרמב"ם דסומכין על אותן עדים שלא נתכוונו להעיד כיון דלאו בר הגדה הוא וכתבו התוס' שם דילפינן מדכתיב והוא עד משמע שמתכוון דוקא ובאמת הרא"ש וגם הרי"ף לא הביאו דין זה ותמה אני על כל האחרונים שלא הביאו דבר זה כי הוא ש"ס ערוך בלי פלוגתא וצ"ע:

## שאלה כו

יבמות דף ע"ד ע"ב תוס' ד"ה אית ספרים דגרסי משוחררת ובפ"ק דכריתות נמי תנן וכן שפחה דמביא קרבן ונאכל ומיהו תימה היכא מתרבי שפחה מקרא דאשה כיון דאיצטרך לגיורת ומשוחררת ונראה דשאינה משוחררת אתי' לה לה מאשה כדמשמע בכריתות ותמה אני דהתם משמע איפכא דקתני התם במתניתן דף ז' ע"ב וכן שפחה שהפילה מביאה קרבן ופריך שפחה מנ"ל דת"ר בני ישראל אין לי אלא בני ישראל גיורת ושפחה מנין ת"ל אשה מאי וכן שפחה ס"ד אמינא כי אמרינן כל המצות שהאשה חייבת בה עבד חייב בה הני מילי בדבר ששוה בין האיש ובין האשה אבל יולדות דבנשים איתא באנשים ליתא אימא לא תתחייב שפחה אהכי תני שפחה ש"מ דאי לא ריבויי דהאשה

הוי אמינא דלא יליף לה מאשה וא"כ הדרא קושיות התוס' לדוכתא ואין לומר דהכי פירושה דתנא דמתניתן קמ"ל דלא כדסלקא אדעתן אלא האמת אף דאינו שוה באנשים כמו בנשים אפ"ה ילפינן לה לה מאשה א"כ קשה מאי פריך שפחה מנ"ל דילמא משום דילפינן לה לה מאשה אלא ע"כ צריכין אנו לומר כיון דיש לומר כיון דלא הושוה באיש כמו באשה לא ילפינן הך ג"ש לה לה מאשה ולכך פריך שפיר מנ"ל א"כ הדרא קושיות התוס' לדוכתא ואגב דאיירינן בדף ז' נזכיר מה שההיא שם הש"ס אבל גבי שמן המשחה כתיב כי נזר אלהיו עליו שמן משחה קריה רחמנא דאע"ג דאיתא עליו לא איתחיל ונרשם בש"ס חדשים במדבר ו' וטעות גמור הוא כי שם גבי נזיר כתיב ולא נזכר שמן אלא כנ"ל כי נזר שמן משחת אלהיו עליו ויקרא כ"ב והוא הנכון ואמת

## שאלה כז

נשאלתי מהרב המופלא מהור"ר לוי אבד"ק ביליגראד שוחט אחד שבדק בהמה והלך מבית המטבחים ושאלו אותו על הבהמה ששחט ובדק אם היה כשירה ואמר לפני עדים שכשירה היא ואח"כ מצאו אחריו סירכה גדולה ונטרפה על ידי סירכה זו ושאל השואל מה דינו של השוחט הזה ועל הכלים אחר זה הביא השוחט עדים כשבא לבית בעל הבית שאלה המשרתת להשוחט אם יהיה להם בשר כשר לבשל לפני בעל הבית ובני ביתו והשיב בזה"ל אפשר וועדט כשר וועריז ומענה בפה השוחט שהיה רוצה לבדוק ולמעך הסירכה כנהוג ורוצה לתרץ דבריו ונפל מחלוקת בין הלומדים יש היו רוצים להעביר השוחט הזה ולהטריף הכלים מה שבישלו אחר מעשה זה ומורה אחד הכשיר להשוחט ועלה אש המחלוקת עד לב השמים והשבתי להם דבר כאשר עם לבבי:

וזאת תשובה אחרונה שהשבתי וזה לשונו אחרי שכל דרכיה דרכי נועם וכל נתבותיה שלום אמרתי להעתיק מה שכתב בים של שלמה פרק גיד הנשה סי' ט"ז על הר"י הלוי ששגג בטריפה שנמצא אחריו סירכא והיפך בזכותו יעוין שם בסי' י"ז פסק בא לידו מארץ רוסיא בש"ץ שהיה שוחט ובודק שמכר צד אחד שלפנים בחזקת כשירה ומצאו בו במיצר החזה סירכא חזקה שהיא טריפה לפי מנהגינו אבל עדיין לא אכלוהו ונשבע שמכשול זה בא לידו לפי שמכר ג"כ חלק אחר של טריפה ונתחלפו לו הכשירה בטריפה והיה אנשים שבאו לפסול אותו מחזקתו שלא יהיה עוד טבח והשיב להם שנאמן לומר שוגג הייתי דמוקמינן גברא אחזקתי' והביא ראי' על זה וכתב לבסוף אפילו תימא דלא מהימן לקולא להחזיק אותו בכשרות מ"מ הכא איכא הוכחה דלא במרד ובמעל עשה שהסירכא היתה גדולה כרוחב יד ואם היה רוצה לגנוב דעת המקום ודעת הבריות

ולמכור טריפה הוי ליה לנתק ולהפריד כל הסירכות מן הצלעות שלא יהיה ניכר ונרגש וכבר ידוע מן התלמוד דסמכינן אאומדנא דמוכח אפילו במילתא דאיסור' והאריך שם ומסיים דאין מקום לפוסלו מאחר דאיכא שגגה אבל מ"מ אם רוצים הקהל או אף יחידים להחמיר על עצמן שלא לאכול מבדיקתו מאן מחי בידייהו רק שיהיה דעתן לשם שמים ולא לעשות אגודות על צד מחלוקות והאריך שם מאוד יעוין שם:

ועתה התבוננו וראו מאן גבר ומאן גבר רבן של כל בני הגולה ומהר"ם מריזבורג שהי' קדמון וגדול הדור שלימדו זכות שלא להעבירו ועיקר שאין כח בנו להעמיד משפטי הדת על תלו ואנן יתמי דיתמי מה נענין בתרייהו שבעו"ה גברו בעלי זרוע וידיהם רמה וכיוצא בזה כתב מהרש"ל שם שיש לחוש שלא ימצא צירוף אליו ממשפחתו או מריעיו להחזיקו שלא יכנע לבו לשמוע ובנידון דידן נמי יש לחוש לזה ובפרטות שאף לדברי העדים שאמרו ששאלו אותו על הבהמה ואמר שהיא כשירה ואח"כ מצאו אחריו סירכא גדולה אי בעי הוי אמר שוגג היתי ומחמת מהירות כאשר מצוי הוא מכשול כזה ויש לו הוכחה ואומדנ' דאם היה רוצה להכשיל במזיד היה לו לחתוך ולנתק הסירכה בענין שלא היה מרגישים כלל א"כ לדעת הרמב"ם מרוטבורג לא מעברינן ליה בפעם ראשונה ופשיטא הכא דאיכא אומדנא כמו שכתב מהרש"ל וגם הוא מביא עדים בשעה ששאלה אותו המשרתת כשבא מן המבטחיים ואמר לה שאפשר שיהיה לה בשר כשר ואפשר שנתחרט על מה שהשיב להעדים הראשונים ורצה לבדוק כדת ודין תורתינו ובפרטות שהיה יכול לומר שוגג היתי ומצינו כיוצא בזה דתנן בפרק ט' דכריתות שנים אמר אכל והוא אומר לא אכלתי וסברי חכמים שאין העדים נאמנים לחייבו בקרבן דאי בעי מצי למימר מזיד היתי ה"נ דכוותי' דאי בעי היה אומר אומר שוגג הייתי א"כ אין נעשה חשוד על פיהם אמנם באשר שהרב העיר העבירו מאומנתו למגדר מילתא ומצינו שגדולי ראשונים העבירו השוחט על שלשים יום ועשה השוחט שלא כהוגן אם לא קיבל עליו גזירת הרב וב"ד והי' ראוי לאסור הכלים מה שבישלו אחר העברתו ואכלו משחיטתו אך מקרוב קבלתי כתב ונאמר שם שהשוחט מתנצל ונשבע שלא שחט במשך העברתו וקיבל עונשו בכן הנני אומר כי תורתינו הקדושה דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותה שלום אם אמת הדבר שנשבע בפועל שלא עבר על דעת ב"ד וקיבל גזירתם ראוי לסמוך על זה להתיר הכלים ודומה לזה הביא הש"ך בסי' קי"ט ס"ק כ"ב בשם מהרש"ל מי שהי' חשוד על סתם יינם כמו בדורות הללו מותר להאמין על יין נסך כשנשבע עליו רק שיפרוט לו השבועה ופשיטא הכא די"ל שאינו נחשד כלל וא"כ אם האמת אתו שנשבע בפועל שקיים גזירת ב"ד חוזר לכשרתו כיון שקיבל עליו הדין אחינו הוא וגם הכלים מותרים

ומכאן ואילך השומע ישמע והחדל יחדל בלבד שיכוון לשם שמים ולא למחלוקות כאשר כ' מהרש"ל והנראה לפע"ד כתבתי ושלום על דייני ישראל. נאום מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

## שאלה כח

כתב הרמב"ם בפ"ג מהלכות איסורי מזבח דין ה' וז"ל הנדמה אע"פ שאינו כלאים הרי הוא פסול למזבח כיצד רחל שילדה כמין עז ועז שילדה כמין כבש אע"פ שיש בו מקצת סימנים הואיל והוא דומה למין אחר פסול כבעל מום ובפ' שני מהלכות בכורות כתב ג"כ דין זה וז"ל רחל שילדה כמין עז או עז שילדה כמין רחל פטור מן הבכורה וביד סי' שט"ו פסק כן בש"ע ותמה אני למה השמיט דין רחל בת רחל בת עז דס"ל לחכמים דזיל בתר אמו דאמו והאי נדמה הוא ופסק הרא"ש כחכמים דפליגי אדר' מאיר וכמו כן ברחל בת עז בת רחל דר"מ ס"ל חזר שיוות למקומו וחכמים סבירי להו לא חזרו שייות למקומן ופסק הרא"ש כחכמים ובשאר קדשים אפילו ר"מ מודה דבעינן שעיר ששת ימי בראשית והוא ש"ס ערוך בבכורות דף י"ז ע"א ולא ידעתי למה לא הביא הרמב"ם דין זה לא בהלכות איסורי מזבח ולא בהלכות בכורות והטור הביא דין זה והרב הב"י רצה ליתן טעם למה השמיטו הרמב"ם וטעמו דחוק דהא מדקאמר ר' יוחנן ומודה ר' מאיר בשעיר המשתלח דבעינן בו שעיר ששת ימי בראשית ש"מ דהכי אוקמתי' הילכתא נינהו ולא פליג רב אשי דמוקי באוקמתי אחרינא על גוף הדין וביותר תמה אני למה לא הביא המחבר בש"ע דעת הרא"ש בשם י"א וגם על רמ"א יש לתמוה שדרכו תמיד להביא דעת הרא"ש שאנו נגררי' אחריו וכאן סתם דבריו וכל אחרונים לא הרגישו בזה וצ"ע:

## שאלה כט

כריתות דף כ"ו ע"ב בפיסקא חטאת עוף הבא על הספק אם משנמלקה נודע תקבר אמר רב וכיפר אי הכי אמאי תקבר אלא מתניתין בנודע לה שלא ילדה ובדין הוא דמותר בהנאה ומאי תקבר מדרבנן ופי' רש"י ובדין הוא דמותרת בהנאה דחולין גמורין ומשום חולין בעזרה נמי ליכא למימר דלא אסרה התורה אלא שחיטה אבל מליקה לא אבל רבנן גזרו דאסור בהנאה שמא יאמרו נהנין מחטאת עוף ספק עכ"ל וכדומה לזה פירש"י בפ"ק דף ז' ע"ב וז"ל אבל חטאת לא מצי לאתנויי דאין חטאת נדבה ומחייב בספק ואינו נאכל דשמא לאו בת קרבן היא ומליקתה כנבילה בעלמא ומשום חולין על המזבח לא איכפת

לן דכיון דאין למזבח אלא דמה לא חשיב אכילה עכ"ל והברטנורא בפ"ק דכריתות משנה ד' ומשום חולין בעזרה לא איכפת לן כיון דאין למזבח אלא דמה לא חשיבי אכילה:
ויש לי תימה רבה על פי' זה דהא בנזיר דף כ"ט ע"א דמשני הש"ס קא סבר ר' יוסי בר יהודא אין שחיטה לעוף מן התורה וחולין בעזרה לאו דאורייתא ופריך וסבר ר' יוסי הכי והתניא ר' יוסי בר יהודא אומר מנין לחטאת עוף שהיא באה על הספק שאינה נאכלת תלמוד לומר והזב את זובו לזכר ולנקיבה מקיש נקיבה לזכר מה זכר מביא על הספק אף נקיבה מביאה על הספק כו' אי מה זכר מביא קרבן ונאכל ופי' רש"י מה זכר מביא קרבן על הספק ונאכל שהרי אשם תלוי נאכל אף נקיבה שמביאה קרבן מן העוף על הספק דהא נאכל וקאמר הש"ס אמר לא אם אמרת בזכר שכן איסור אחד פי' שמביא אשם תלוי בהמה וע"י שחיטה נתרת רק יש איסור חולין בעזרה תאמר בנקיבה ששני איסורין להו איסור נבילה וחולין בעזרה וקאמר הש"ס מתקיף לה רב אחא ברי' דרב איקא דילמא מחייב עלה משום דמתחזי כתרין איסורין מדרבנן ע"כ הרי לפנינו בהדי' דאפילו במליקה אם היינו מתירין לאכול היינו מתירין לאיסור חולין בעזרה ש"מ דיש איסור חולין בעזרה אף במליקה ודוחק לומר דהאי אם אמרת ר' יוסי בר יהודה קאמר ורבנן פליגי עלה וס"ל דילפינן מהקישא דמותר אפי' לאכול וע"כ משום דסבירי להו דאין בו אלא איסור אחד לאו דנבילה ואין כאן איסור חולין בעזרה במליקה והא דאמרינן בכל מקום חטאת עוף הבא על הספק אינה נאכל היינו מדרבנן דא"כ איך אמר ר' יוחנן שם בכריתות שהביאה חטאת עוף על הספק לידה ומשנמלקה נודע שילדה וסבירי ליה לר' יוחנן דאסור באכילה גזירה שמא יאמרו חטאת עוף הבא על הספק נאכלת תיפוק ליה דהוי גזירה לגזירה ועי' בתוס' דנזיר ובספר שחידש הרב הגדול מהור"ר יוחנן בעל אורח מישור ובפסחים דף כ"ח ע"א ברש"י משמע דעל ספק דמייתינן חטאת עוף ואין בו משום חולין בעזרה ואסורה באכילה ואין הכרעה אם אסורה מדאורייתא או מדרבנן ויותר נראה לומר דהכי קאמר לא אם אמרת בזכר שכן איסור אחד התירה התורה ר"ל חולין בעזרה אבל בחטאת עוף שיבוא על הספק ולהתיר באכילה צריכין אנו לומר שהתירה התורה שני איסורי' חולין בעזרה וגם נבילה אבל אם אסור באכילה רק שיביא חטאת עוף על הספק אף שעושה איסור בהנאה חולין לעזרה מ"מ גזירת הכתוב הוא כמו גבי אשם תלוי אלא דהתם נאכל ובחטאת עוף הבא על הספק אינה נאכל והשתא ניחא פי' רש"י הא דקאמרה אם משנמלקה נודע שלא ילדה תקבר דבשעת מליקה התירה התורה ואין כאן חולין בעזרה ומותרת בהנאה דאינו בכלל חולין שנשחטו בעזרה במליקה אלא באכילה אסורה וכן משמע מפירש"י בפסחים דחולין בעזרה רחמנא שרי' בחטאת עוף

הבא על הספק ותמהני על הרמב"ם שכתב בפ' א' מהל' מחוסרי כפרה שחטאת עוף הבא על הספק אינה נאכלת ונשרפת שמא אינו חייבת חטאת ונמצאת חטאת זו חולין שנשחטו בעזרה שהן אסורין בהנאה כמו שבארנו בהלכות שחיטה וטובא קשיא לי דהא חטאת עוף הבא על הספק ילפינן מהיקש' וע"כ גזירת הכתוב הוא שאין כאן איסור חולין בעזרה ועוד דחולין בעזרה היא בקבורה כמו דתנן בסוף מסכת תמורה דחשיב חולין שנשחטו בעזרה בכלל הנקברי' וכן פסק הרמב"ם בפרק מהל' שחיטה שחולין בעזרה צריך קבורה וחטאת עוף הבא על הספק תשרף כתב הברטנורא הטעם דאין חולין נאכלים במליקה ותשרף דהוי כשאר קדשים פסולים וע"ש בתוס' י"ט ויותר תמי' לי איך כתב הרמב"ם שמא אינה חייבת ונמצאת חטאת זו חולין שנשחטו בעזרה שהן אסורין בהנאה הלא כתב בפ' בהל' שחיטה דהנוחר ומעקר בעזרה הרי זה מותר בהנאה א"כ אם חולין הוא הוי מליקה כמו נחירה ומותר בהנאה אלא נראה ברור דחטאת עוף הבא על הספק כיון דאינו נאכל הוי כקדשים פסולים וטעון שריפה וצ"ע לישב דברי הרמב"ם דמאי אורי' משום דהוי חולין שנשחטה בעזרה תיפוק ליה כיון דאינה נאכלת דילמא קודש הם וקודש שאינו נאכל אסור בהנאה וכן פי' בהדי' הברטנורא פ' ו' דכריתות משנה ה' ומ"ש רש"י לעיל דחטאת הבא על ספק אינה נאכל ומשום חולין בעזרה לא איכפת לן כיון דאין למזבח אלא דמה לא חשיבי אכילה הנה ר' יוחנן ס"ל בפ' אותו ואת בנו דף פ"א ע"ב דאכילת מזבח חשיב אכילה ויליף מדכתיב ואם האכול יאכל מבשר זבח שלמיו בשתי אכילות הכתוב מדבר אחת אכילת אדם ואחת אכילת מזבח ובאמת לא ידעתי מי דחקו לרש"י לפי' זה דהא ילפינן בהקישא מאשם תלוי דמביא על הספק והתירה התורה להכניס לעזרה אף שהוא ספק ה"ה בעולת עוף הבא על הספק גזירת הכתוב הוא שאין בו משום חולין בעזרה אלא דאסור באכילה דשמא חולין הוא והוי נבילה:

## שאלה ל

מגילה דף טז תוס' ד"ה ודחי עשרת אלפים ככר כספא שמעתי שעשרת אלפים ככר עולין חצי שקל לכל אחד מהישראל שהיו ת"ר אלף כשיצאו ממצרים ואמר שיתן לאחשורוש כל פדיונם דוק ותשכח עכ"ל בדיבור זה לא מצאו כל אנשי חיל ידיהם וראיתי בספר חדש הנקרא ברית שלום פרשת כי תשא שמפרש דברי התוס' אבל דילג תיבות שעשרת אלפים ככר עולין חצי שקל לכל אחד מישראל ומהגאון מהר"ר שמואל קאיידנביר בספרו על התורה פ' תרומה מפרש ג"כ פי' התוס' וגם שמעתי שגם בתשובת שערי אפרים נדחק בפ' ד"ת הנ"ל ואני אומר שזכני ה' לעמוד על אמיתיות כוונת התוס' דאיתא

בבכורות דף נ' ע"א אמר רבי חנינא כל כסף האמור בתורה סתם סלע דנביאים ליטרין דכתובין קנטרין חוץ מכספו של עפרון ופי' רש"י ליטרין מנין דהוא כ"ה סלעים קונטרין מאה סלעים בכל שקל עכ"ל רש"י ז"ל נמצא כסף דאסתר שהיה בכלל כתובים כדאיתא בפרק השותפין נמצא היה בכל שקל מאה סלעים ופ"ק דבכורות דף ה' פי' רש"י דשקל דאורייתא הוי סלע וכן פי' רש"י בחומש פ' פקודי הככר ששים מנה ומנה של קודש כפול היה הרי הככר ק"כ מנה והמנה כ"ה סלעים הרי ככר של קודש שלשת אלפים שקלים עכ"ל נמצא לת"ר אלף שלשה מאות אלפים שקל ועלו למאה ככר ובימי אסתר היה השקל מאה סלעים א"כ הוכרחו ליתן מאה פעמים מאה ככר שהם עשרת אלפים ככר שהם מאה ככר של יוצאי מצרים ומגיע חצי שקל לכל אחד מישראל וכתבו התוס' שפיר שעשרה אלפי ככר עולין חצי שקל לכל אחד מישראל שהיו ת"ר אלף ואמר שיתן לאחשורוש כל פדיונם דוק ותשכח דהיינו לפי דברינו דכתובים היו קנטרין והוצרכו למאה פעמים מאה ככר שהם עשרת אלפים ככר וזה ברור ואמת לאמתו של תורה ומקום הניחו לי אבותי להתגדר ואגב אבוא מה שפי' התרגום על עשרת אלפים ככר כסף אשקול ע"י עושי המלאכה ופי' התרגום ויהי מתייהב על ידוי דעבדי מטבעי ויש לדקדק למה הוכרח ליתן דוקא ע"י עושי המטבע מאי נפקא מיני' אם עובדי מטבע או שיתן כסך כסף במשקל הזה אלא נראה דתנן שם בבכורה וכולם נפדין בכסף ובשוה כסף חוץ משקלים ופי' רש"י שקלים הבאים כל שנה באדר אין מביאין שם אלא מטבע של חצי שקל עכ"ל. ולפ"ז ניחא דהא המן היה רוצה ליתן כל דמי פדיונם שנתנו ישראל ת"ר אלף חצי שקל שהיה עולה בזמנו עשרת אלפים ככר כסף וכל כלי הכסף ונסך כסף אין מביאין לשקלים ולכך אמר ע"י עושי המלאכה שיעשה מטבעות כפי השקלים שנתנו הם מטבעות וזה אפשר שלפי שבאדר משמיען על השקלים ולכך נתכוון ליתן תמורתם ג"כ באדר וק"ל:

## שאלה לא

על דבר שביקש מכ"ת להודיע דעתי אם יש להפסיק בשיר אקדמות מילין שנהגו במדינות אלו לקרות פסוק מן החודש השלישי ואח"כ מתחילין לשורר אקדמות הנני מודיע למכ"ת בודאי לא נשבת מזכרו מה שכתב הט"ז בא"ח סי' תצ"ד וזה לשונו ויש לתמוה הרבה איך רשאים להפסיק בקריאה דהא אפילו לספר בד"ת אסור כמ"ש בסי' קמ"ו כש"כ בשבח הזה שאינו מענין הקריאה כלל עכ"ל. ודע לך כי נהירנ' בימי חורפי שרצה רב אחד לנהוג כדעת הט"ז ולא הניחו הקהל לשנות מנהגם ואני ג"כ כל ימי לא

הנהגתי כמותו וכל המשנה ידו על התחתונה ומה שתמה הט"ז דהא אפילו לספר בד"ת אסור כו' יש סתירה גדולה לדבריו דהתם הטעם שלא ישמע קריאת התורה מהש"ץ אבל הכא שגם הש"ץ מפסיק ומתחיל לשורר ואח"כ קורא בתורה והכל שומעים הקריאה מהש"ץ אין ענין כלל להתם והמפורסמי' אין צריכין ראי' שמנהג זה נתיסד משנים קדמוניות לפני איתני וגאוני ארץ והלבוש מביא מנהג זה ואדתמה ההפסק בהקדמות יותר הי' לו לתמוה על שאנו מפסיקים בקרובץ שכתב הטור א"ח בסי' ס"ח שתמהו על המנהג הזה שבפירוש אמרו במקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך ועוד שנינו כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו אפ"ה אין אנו מבטלין מנהגינו ק"ו בקריאת הקדמות שאין בהפסקה נגד הש"ס כיון שקורא פסוק ראשון אחר הברכה ואינו מפסיק בין הברכה ובין הקריאה אין כאן חשש ברכה לבטלה דדומה כמו שמברך על המזון המוציא והתחיל לאכול דמותר להפסיק ולדבר באמצע אכילה הכי נמי הכא כיון שהקדמות הוא שיר ושבח גדול שקיימו וקיבלו עליהם דורות ראשונים שהיה חביב בעיניהם מרוב קדושתו ונהגו להפסיק באמצע הקריאה והש"ץ משורר ואח"כ מתחיל לתחילת הקריאה והכל שומעים הקריאה מהש"ץ אין כח בידינו לבטל ולהתחכם על הראשונים לומר שלא עשו כדין ומנהגן של ישראל תורה היא וכבר אמרו כיוצא בזה ביבמות דף ק"ב ובמנחות דף ל"ב והא רב אית ליה מנהגא והאידנא נהג עלמא כסתומות דאמר רבה אמר רב כהנא אם יבוא אליהו ויאמר אין חולצין בסנדל אין שומעין לו שכבר נהגו העם בסנדל הרי אפילו לאליהו אין שומעין לבטל המנהג ומנהג עוקר הלכה ק"ו בהקדמות לשורר שיר הקדוש הזה שאין כאן עקירת הלכה כאשר כתבנו על כן אין לבטל המנהג ולדעתי המבטל פוגע בכבוד ראשונים וכן כתבו המנהיגים ביציב פתגם ובאשריך הר עברים בהפטורת שמחת תורה ושב ואל תעשה עדיף שלא לבטל מנהג הראשונים

## שאלה לב

על דבר הקלף שאחר עיבוד הסיד מושחין אותו בצבע לבן ועל ידי זה מתקנים הקלף שיהיה חלק ומזהיר ובהיר בלבנותו מאוד והכתב מיושר מאוד כי נוח לכתוב עליו וקצת סופרים הוציאו לעז על זה ואמרו שאסור לכתוב על קלף זה מפני שאינו כותב על הקלף רק על אותו צבע הלבן ומפסיק בין הקלף לכתב ואני אומר שקנאת סופרים הוא זה והבל יפצה פיהם חדא דהא לפי דינא דגמר' היה מעבדים הקלף ע"י עפצים וכתבו התוס' בפרק המוציא יין דף ע"ט ע"ב בד"ה קלף ואם נאמר קלפים שלנו דלא עפצים היכי מתכשרי

ואומר ר"ת דתיקון שלנו חשיב כעפיציון וכו' וס"ת כשר בלא עפצין והיינו בתיקון טוב כשלנו ואף דמשמע בפ"ק דגיטין דאי לא עפצין יכול להזדייף ופסול ואנן סהדי דקלפים שלנו אין יכולין להזדייף אלמא חשיב כעיפוץ עכ"ל הרי להדיא שלא היו נוהגים לעבוד בסיד אלא בעפצים ע"י אומנים הבקיאים במלאכת עיבוד היטב ותיקנו עיבוד בסיד וע"י זה הקלף לבן ויפה יותר מעיבוד עפצים וא"כ בזמנינו שהמציאו האומנים לתקן אחר הסיד בצבע לבן שע"י זה הקלף חלק ולבן ובהיר ביותר זה הוא תקונו של קלף ולדעתי מצוה מן המובחר לכתוב על קלף זה לקיים זה אלי ואנוהו ומה שאומרים הסופרים שהצבע הזה הוי הפסק בין הכתב לקלף גם בזה לא דיברו נכונה דאמרינן בפ"ב דגיטין דף כ' ע"א אמר רב חסדא גט שכתבו שלא לשמה והעביר עליו קולמוס לשמה באנו למחלוקת ר' יהודה ורבנן דתניא הרי שהיה צריך לכתוב את השם ונתכוון לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בה דלת מעביר עליו קולמוס ומקדשו דברי ר' יהודה וחכמים אומרים אין השם מן המובחר הרי אף לר' יהודה דכתב התחתון נכתב עכ"פ שלא לשמה והוי כאלו נפל במקום זה צבע שחור אפילו הכא שמדובק לקלף ואח"כ מעביר עליו קולמוס חשיב כתב עליון כתב ולא הוי הפסק בין הקלף שנכתב תחילה שלא לשמה ובין כתב של עכשיו הנכתב לשמה אלמא כיון דדיו ראשון מדובק לקלף לא חשיב הפסק הוא הדין בצבע לבן שמיפים הקלף ע"י זה דלא חשיב הפסק:

ועוד דאמרינן בסוכה בפ' לולב הגזול דף ל"ז ע"א אמר להו רבא להני דמגדלי הושענה דבי ריש גלותא כי גדליתי הושענה בי ריש גלותא שיירי ביה בית יד כי היכי דלא ניהוי ביה חציצה רבא אמר כל לנאותו אינו חוצץ וא"כ הכא נמי כיון דהאי צבע לבן הוי לנאותו את הקלף אינו חציצה כלל ולדעתי הטילו מום בקדשי שמים ומצוה להדר אחר קלף כזה לקיים זה אלי ואנוהו ועיין בראש"ש ריש גיטין דין י"א שכ' שגם בימי חכמי התלמוד היה להם תיקון אחר בלא עפצים הרי כל מה שאנו עושים לתיקון הקלף זה הוא תיקונו וכל מה שאנו יכולים להדר הקלף שיהיה חלוק ולבן ביותר למצוה יחשב לקיים זה אלי ואנוהו כן נראה להלכה ולמעשה. נאום מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

## שאלה לג

יום ד' ט"ו טבת תצ"ז פה ווינא. אל ארז בלבנון קנקן מלא חדש וישן יסגי שלומו עד ביאת ינון ה"ה הרב המאור הגאון המופלא ומופלג נ"י פ"ה ע"ה כבוד מהור"ר מאיר נר"ו. יאיר אתנו סלה. כמה פעמים חשקה נפשי לכתוב אליו ולשאול תורה מפיו בשאלת תלמיד לרב אך אמרתי אקבצם וטרם הליכתי לביתי אי"ה אראה לראות פניו ופה אל פה אדבר

בו אך זה יצא מהמעשה שבא לידינו שנקבר ביום א' העבר אחד מהולכי תמים והיה בתוך פיו שן תותבת מאיזה עצם נבילה ונשאל הדבר אם ליקח מפיו ובקל הי' יכול ליקח או להניח כמות שהוא לקבור עמו ובעמדי במעמד קברו אמרתי לפום רהיטא נראה לי לפע"ד ליקח מתוך פיו ולשרוף כמו נוי המת כסברת הב"ח בסי' שמ"ט בשערות אע"פ שאינם קלועים וקשורים דהא במתי' הנקברים בארץ טהורה דחייש להפסד טהרות דאם המצא תמצא בשדה שנחרש בה קבר עצם כשעורה מעצם הנ"ל ולא ניכר שבא משן דאינו מטמא כדאיתא בפ"ג מס' אהלות והנוגע בו עושה טהרות שרפינן עליה הטהרות וא"כ בארץ ישראל אין נקברים עמו מהאי טעמא שאמרנו ואף אנחנו יושבים בארץ נכרי' אעפ"כ ראוי לנהוג כן כמו שאנו נוטלים לידים בשביל סרך תרומה ועוד למה לנו להניח עצם נבילה בתוך פיו דהא אין קוברין רשע אצל צדיק אך רבים אומרים שיניחו לו כמו שהיה בחייו שמא לא ניחא ליה בהאי לקיחה ולמה לא לקח בעצמו בעת חליו גלל כן הניחו הדבר בשב ואל תעשה ובקשתי ממ"ו שיורני דעתו הרמה נחיה ולא נמות והתורה מפינו לא ימוש ודיני טהרת מורה צדק יחדש בימיו יתקדש ושלום מנאי אהובו נאמן ביתו משה במהור"א גינצבורג זצ"ל:

תשובה משה משה לא פסיק טעמו וריחו לא נמר יפרח צדיק כתמר ה"ה ידידי הרבני המופלא המושלם ביראה ובחכמה כבוד מהור"ר משה גינצבורג נר"ו. הנה כתבו קבלתי ובקראי שנים ושלש דלתות ראיתי שאלה קטנה ששאל מכ"ת במת שמצאו בו שן תותבת מאיזה עצם נבילה וקודם קבורה נסתפקו אם ליקח השן מפיו ולשורפו כמו נוי המת ולא לקברו עם המת דחיישינן להפסד טהרות ואם המצא תמצא בשדה שנחרש בו קבר עצם כשעורה מהעצם הנ"ל ולא יהיה ניכר שבא מן השן דאינו מטמא כדאיתא בפ"ק דמס' אהלות והנוגע בו ועשה טהרות שרפינן עליו טהרות ובארץ ישראל אינו נקברים עמו מהאי טעמא שאמרנו עכ"ל. ונפלאתי על מכ"ת לחוש חששה רחוקה כזו שיחריש קבר זה דהא כתבו התוס' בפ"ק דמועד קטן דף ה' ע"ב ד"ה מנפח אדם בבית הפרס דלא הי' רגילין לקבור המתים בעומק כי השתא בזמן הזה וא"כ בזמן הזה דאפילו אם יחריש השדה עומק המחרישה ג' טפחים לא יעלה המת מקברו ודבר שאינו שכיח הוא וכיוצא כתבו התוס' שם בד"ה שאינו מטמא באוהל דלא הצריכו לציין בשביל היסט דהיסט מילתא דלא שכיחי הוא ויותר תמי' לי אם באנו לחוש שילך אדם לשדה זו שנחרש בה קבר דהוא מקום בית הפרס שהוא מענה מאה אמה א"כ אף שלא יגע בעצם כשעורה נמי שרפינן עליו תרומה כדאיתא בפ"ק דשבת דף ט"ו ע"ב על ששה ספיקות שורפין עליו התרומה וכתבו התוס' בד"ה על ספק בית הפרס דמיירי בשדה שנחרש בה קבר

דטהור מדאורייתא ולא חיישינן לעצם כשעורה ולא הוי אלא מדרבנן וא"כ כשגזרו רבנן לשרוף התרומה אין הגרם בא עכשיו מחמת השן שנקבר עמו ואם נימא שימצא אדם עצם כשעורה בתוך בית הפרס ויוציא עצם זה לחוץ ויגע בו אדם אחר וישרפו התרומה לזה גם כן אינו חשש כיון שעצם זה נעשה כתמונת שן א"כ ממ"נ אם יכירו שהוא כדמות שן לא ישרפו עליו תרומה דשן של מת אינו מטמא כדאיתא באהלות ובנדה ובנזיר ואם לא יכירו שהוא תמונת שן א"כ לא גרע שן זה כשאר שיניים שנקברים עמו ואם המצא ימצא אח"כ עצם כשעורה שורפין עליו תרומה ולא חיישינן שמא משיניו הוא ואינו ניכר צורת השן מחמת שנרקב קצת ועוד אפילו שהוא עצם משאר עצמות כיון שנתערבו ברוב תולין הכל ברוב ושורפין עליו התרומה כמו דאיתא בביצה דף ל"ח ע"ב גבי שחוטה שנתערבה בנבילה ולדידן שחוטה בנבילה בטל והוי טומאה ודאית לשרוף הטהרות וא"כ אין חשש זה כשיקברו השן תותבת עמו יותר משלא יקברו עמו מחמת דהא שיניו נמי נתערבו ואפ"ה שורפין עליו אם נגע בעצם כשעורה ואינו ניכר שהוא שן ואם ניכר שהוא מן שן לא ישרפו ובשן תותבת נמי לא יבוא מכשול אם יכירו שהוא שן לא ישרפו ואם לא יכירו א"כ ראוי לשרוף ע"פ הדין ולא יבוא מזה מכשול עון וא"ת שלא יתן עכ"פ לכתחילה כדי שיתערב ואף גבי חמץ אסור להתערב קודם זמן איסורו לדעת ר"י כנזכר בטור א"ח סי' תמ"ז מ"מ התם יבוא ודאי האיסור בפסח אבל הכא מי יימר שיבא לידי מכשול עון וחששא רחוקה כזו כ"ע מודים דמותר לערב לכתחילה ואח"כ אין בו איסור שריפת תרומה טהורה ומה שכתב מכ"ת למה לנו להניח עצם נבילה לתוך פיו לדעתי אין שם נבילה על עצמות שאנו משתמשים בכלים של עצמות ואין בו חשש איסור או מיאוס דאין בעצמות בנותן טעם וכמו שאמרו בסוף מס' ידים משנה ו' עצמות החמור טהורים ונראה לי דיותר טוב לקבור עמו משלא יקברו עמו ויכול לבוא לידי תקלה להנות ממנו הנראה לפענ"ד כתבתי ואף שהוא דבר שאינו שכיח לרוב אהבתו השבתי לו. כ"ד היום יום ה' כ"ג טבת תצ"ז:

נאום מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

## שאלה לד

באיסור חדש נתחבטו הראשונים וגם אחרונים איך מצינו ידינו ורגלינו להקל והגאון הט"ז צידד להתיר דאנו סומכין בשעת הדחק על ת"ק דפליג אדרבי אלעזר וסבירי ליה דחדש אינו נוהג בחוץ לארץ ואע"פ שסתם התנא במסכת ערלה כר"א מ"מ שעת הדחק שאני וראיתי בתוס' י"ט בפרק שביעי דתמורה משנה ה' חמץ בפסח ישרוף פי' הרב

מתניתין ר' יהודה היא ואינו הלכה דק"ל דבתרי מסכתות אין סדר כ"כ הרא"ש בפ"ב דפסחים ששם נשנה הא דר' יהודה ושחכמים חולקים עליו ומיהת קשיא לי דהרא"ש אדהרא"ש שבפ"ק דקדושין בתרי סדרי פסק כסתם יחידאי ואף שהסתם נשנה בסדר המוקדם וצריך לי עיון עכ"ל. ואני אומר דאין כאן קושיא דבודאי הכלל מה שאמרו בפרק החולץ דף מ"ב ע"ב מחלוקות ואח"כ סתם הלכה כסתם סתם ואח"כ מחלוקות אין הלכה כסתם ואמרינן בפ"ק דע"ז דף ז' ע"א דס"ל לרב הונא דבתרי מסכתות אין סדר ואף שמחלוקות נשנה ברישא ואח"כ סתם י"ל דסתם נשנה ברישא אין זה בודאי שהסתם נשנה ברישא אלא דיכול להיות כך ולאו בדווקא סתם רבי מחלוקות ברישא ואח"כ סתם די"ל דסתם נשנה ברישא ובכל מקום אזלינן לחומרא ולפ"ז בחדש פסק הרא"ש והרי"ף לחומרא דילמא הך דקדושין נשנה ברישא ואף ששנה דברי ת"ק בסתם לא אזלינן בתרי' דיש לומר דהך סתמא דמסכ' ערלה כר"א נשנה אחר זה והלכה כסתם דערלה וא"כ בחמץ בפסח דפלי'גי ר' יהודה וחכמים בפסחים וסתם בסדר קדשים בתמורה דאלו הנשרפי' חמץ בפסח ומספקינן דילמא נשנה כסדר והלכה כסתם או דילמא נשנית שלא כסדר והך דתמורה נשנית תחילה ואח"כ נשנה פלוגתא דר"י וחכמים בפסחים ואינו הלכה כסתם ופסק הרא"ש לחומרא כחכמים משום דכל הנשרפין אפרן מותר ולפי דברי חכמים חמץ מן הנקברים ואפרן אסור כדאיתא באו"ח סי' תמ"ה ופסק לחומרא ובזה נתיישב לי קושיות הכ"מ על הרמב"ם בפרק תשיעי מהלכות רוצח שכתב הרמב"ם הרוג שנמצא כו' יוצאין חמשה זקנים מב"ד הגדול שבירושלים וכתב הכסף משנה שבמשנה בפרק ט' דסוטה שלשה מב"ד הגדול שבירושלים היו יוצאין ר' יהודה אומר חמשה ויש לתמוה למה פסק כר' יהודה אע"ג דבגמ' אמרינן דת"ק ר' שמעון מ"מ כיון דסתים לן תנא כוותיה הכי הוי ליה למפסק ואפשר כיון דבפרק קמא דסנהדרין שנויה במחלוקות הוי ליה סתם ואח"כ מחלוקת דבתרי סדרי יש סדר למשנה ואין הלכה כסתם והדרינן לכללן דר"ש ור' יהודה הלכה כר' יהודה עכ"ל והביא דבריו התוס' יו"ט ריש פרק תשיעי דסוטה והמג"א בא"ח סי' תפ"ט ואני אומר דאינו מוכרח מדברי הרמב"ם לומר דסבירי ליה דבתרי סדרי יש סדר דיש לומר דרמב"ם נמי ס"ל כהנך פוסקים דאף בתרי סדרי אין סדר אלא דאין ברור לנו איזה משנה נשנה תחילה ולכך פסק כר' יהודא דבעינן חמשה ואנן סבירי לן דבתרי מסכתות אף בתרי סדרי אין סדר ואין אנו יכולים לסמוך על הכלל מחלוקת ואח"כ סתם לפסוק כסתם דיש לומר שלא נשנה כסדר וכיון דמספקא לן אזלינן בכל מקום עכ"פ לחומרא ועי' במג"א בא"ח סי' תמ"ה שתמה על דברי הרמב"ם שפסק שאפרו אסור ואפ"ה פסק שמותר לשורפו ובסוף הלכות פסולי מוקדשין פסק דכל הנקברים

לא ישרפו שאף שהוא מחמיר בשריפתן הרי מיקל באפרן שאפר הנקברים אסור וכתב המג"א דאפשר דהכי קאמר לא ישרפו לנהוג בו דין נשרפין להיות נהנה מאפרן אבל אם רוצה לשורפו שלא להנות באפרן שרי ולא גזרינן שמא יהנה באפרו וכן כתב מהרי"ל שורפו וקובר הפחמין עכ"ל. ואני אומר שתירוץ זה מוכרחים אנו לומר בדברי הרא"ש שכתב ריש פ' כל שעה וז"ל אבל בחמץ בפסח קי"ל כרבנן דאמרי מפרר וזורה לרוח והוי בכלל כל הנקברים שאפרן אסור וכל שכן גחלים ואח"ז כתב רש"י פסק כר' יהודא משום דסתם לן תנא כוותיה בפרק בתרא דתמורה וחשיב חמץ בכלל הנשרפין וכן פסק בספר המצות וכן פסק הרב ברצלוני והגאונים פסקו כחכמים וכן כתב בעל העיטור ז"ל וכן כתב הרב רבינו יונה ז"ל ואי משום סתמא דתמורה יש לומר בתרי מסכתות אין סדר וא"כ הלכה כרבים ואם רצה להחמיר ולשורפם ושריפה חמורה כדאיתא בשילהי תמורה ואם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברים רשאי עכ"ל ובסוף תמורה איתא במשנה ר"י אומר אם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברים רשאי אמרו לו אינו מותר לשנות ועל כרחך צריכין אנו לומר הא דכתב הרא"ש אם רצה להחמיר על עצמו לשרוף את הנקברים רשאי היינו כמו שפי' המג"א בדברי הרמב"ם שאם רצה לשורפו שלא להנות מאפרן שרי ולא גזרינן שמא יהנה עכ"פ לדעת הגאונים מחמירין שצריך לשורפו שלא להנות מאפרן והילכתא כרבנן דחמץ הוי מהנקברים שאפרן אסור וס"ל דאפילו בתרי סדרי ועכ"פ רש"י וספר המצות והרב אלברצלוני סבירי להו דבתרי סדרי יש סדר למשנה וא"כ בחדש נמי הוי סתם ואח"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם והדרינן לכללן דהילכת' כת"ק דפליג אדר"א:

ויש לי עוד תימא רבה על הרמב"ם שפסק כסתמא כהך סתמא דערלה כר"א בפרק עשירי מהלכות מאכלות אסורות דחדש נוהג בח"ל ובמנחות ריש פ' כל הקרבנות ציבור תנן חוץ מן העומר ושתי לחם שאינן באים אלא מן החדש ומן הארץ וקאמר בגמ' מתניתין דלא כי האי תנא דתניא עומר הבא מן הישן כשר שתי לחם הבא מן הישן כשר וקאמר הש"ס עד כאן לא פליגי אלא בחדש אבל בארץ לא פליגי דעומר ושתי לחם מארץ אין מחוץ לארץ לא כמאן דלא כי האי תנא דתניא ר' יוסי בר' יהודא עומר בא מחוץ לארץ ומה אני מקיים כי תבוא אל הארץ שלא נתחיבו בעומר קודם שנכנסו לארץ וקסבר חדש בח"ל דאורייתא היא דכתיב ממושבותיכם כל מקום שאתם יושבים משמע וכי תבואו זמן ביאה הוא וכיון דאורייתא היא אקרובי נמי מקרבינן ופרש"י כיון דאורייתא אסור דנוהג איסור חדש בחוץ לארץ הכי נמי אקרובי מקרבינן עומר מחוץ לארץ עכ"ל הרי להדיא לפי שיטת הש"ס משמעות סתם משנה וסתם ברייתא דס"ל דאין עומר ושתי לחם

באין אלא מארץ ס"ל דגם איסור חדש אינו נוהג אלא בארץ דהא בהא תליא והרמב"ם פסק בפ"ז מהלכות תמידין ובפ' ח' מה' תמידין כסתם מתניתין ובברייתא דעומר ושתי לחם אין באין אלא מארץ ולפי האי פיסקא ג"כ חדש אינו נוהג אלא בארץ ודוחק לומר שפסק הכא לחומרא בחדש ובהילכ' למשיחא נמי פסק לחומרא ועכ"פ יש לנו עוד סתמא דמתניתן וסתמא דברייתא דחדש אינו נוהג בחוץ לארץ ולא הרגישו בזה ראשונים ואחרונים ואני אומר הא דקאמר הש"ס ביבמות דף מ"ב ע"ב מחלוקת במתניתן וסתמא בברייתא מאי אמר ליה וכי רבי לא שנה רבי חייא מכוון לו ופי' רש"י רבי לא שנה רבי שסידר את המשנה לא שנאה שתהא משנה שלא רצה לסותמה רבי חייא תלמידו מנין לו שהלכה כמותו שסתמה בברייתא עכ"ל ונראה לי לומר הני מילי שלא סתמה רבי כלל בשום דוכתא אבל היכא דסתם סתמיה ושנה דברי ת"ק בקדושין סתם וכן סתם במנחות כת"ק דאין חדש נוהג בח"ל ואף שבערלה סתם כר' אלעזר ולא ידעינן הי' מנייהו סתם ברישא מ"מ כיון דסתם בברייתא דבעומר ושתי לחם מודו דאינו באי' אלא מארץ ולא בח"ל וע"כ מוכרחים אנו לומר דס"ל דאין חדש נוהג אלא בארץ מסתמא ידע רבי חייא שחזר מסתם דערלה ופסק דאין חדש נוהג בח"ל כסתם בקדושין ובמנחות ואף שבקדושין דף נ"ד קאמר הש"ס ואי סתמא דוקא מה לי חד סתמא ומה לי תרי סתמא ועי' ביבמות דף ק"א ע"ב מ"מ היכי דסתם דברייתא מסייעין ליה הלכה כהני תרי סתמא דקדושין ודמנחות וכסתם ברייתא ועל זה אנו סומכין סמיכה בכל כחינו שלא לנהוג איסור חדש בח"ל והנה עלה בדעתי לומר שאף ר' יוסי בר יהודא אומר כיון דאורייתא הוא איסור חדש בח"ל הכי נמי אקרובי מקרבי אבל תנא דמתניתין י"ל דס"ל אף חדש בח"ל דאורייתא מ"מ אית ליה דאוקרובי לא מקרבינן אלא מן הארץ ואחר זה עיינתי בספר לחם משנה וכתב להדיא כן וזה לשונו בפ"ז מהל' תמידין ואע"ג דרבינו פסק בהלכות מאכלות אסורות דחדש בח"ל הוי דאורייתא מ"מ אית לי' דאיקרובי לא מקרבינן אלא מן הארץ משום דכתיב קרא כי תבוא אל הארץ בארץ הכתוב מדבר עכ"ל חבל מ"מ פשטא דשמעת' לא משמע כן ודעת המתירים חדש בחוץ לארץ יכולים לסמוך על תנא דמתניתן ובברייתא הנראה לפי עניות דעתי כתבתי. מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

## שאלה לה

יו"ד סימן פ"ד כתב הב"י בשם הגהות שערי דור' וז"ל שמעתי שעשה מעשה בחיטים שהתליעו להשליכו לנהר דונאי ולא למכור לנכרי' פן יאפה פת וימכרנו לישראל עכ"ל. ויש לדקדק למה תפסיד ממון של ישראל ולא להתיר למכור קבא קבא לנכרי כדאמרינן

לענין חטים בפסח אלא ע"כ דלא דמי כלל להההיא דהתם דבר היתר הוא ותדע דהא התם בפסחים דף מ' ע"ב בההיא ארבא דחיטי דטבעה בחישתא שרי רבא לזביני לנכרי' ואותבה לרבא מבגד שאבד בו כלאים דלא ימכור לנכרי משום דהדרי ומזבן לישראל הדר אמר רבא לזיבנהו קבא קבא לישראל כי היכי דכליא קמי פסחא ומעשה כזה איתא בע"ז דף ס"ה ע"ב בחטים שנפל עליהם י"נ התיר רבא למטחינהו ולאפינהו ולזבונני לנכרי' ואם איתא דיש היתר למכור לנכרי' דבר איסור קבא קבא למה לא פסק רבא בהך עובדא דחיטי דנפלי עלייהו יין נסך למכור קבא קבא לנכרי' כדפסק בעובד' דחיטי דטבעי בחישתא ולמה לי' לטרוח בטחינה ובאפי' אלא ע"כ דהתם התירא הוי ושרי לישראל למכור קבא קבא אבל דבר איסור לא שרי למכור לנכרים משום שמא ימכור לישראל א"כ מה לי הרבה או מעט דהרי שמא ימכור לישראל שייך אפילו בדבר מועט ושפיר פסק בחטים שהתליעו לשלוך לנהר דינאי ולא לטחון ולמכור לנכרי' פן יאפה פת וימכרנו לישראל וצ"ל במקומו היה נוהגין היתר לאכול פת נכרי' ולכך תני שמא ימכרנו לישראל ומעתה תמה אני על הני תרי אשלי רברבי הט"ז ודודי הש"ך שכתבו שמותר למכור דבר האסור מחמת תולעים לנכרי' קבא כדרך שאמרו לענין חטים שנפלו עליהם מים בפסח ולפי מה שכתבנו צריכין אנו לחלק בין דבר שהי' מותר בעת המכירה ובין דבר האסור דאפילו קבא אסור למכור ועי' בטור ובב"י ס"ס קל"ד בשם הרשב"א במקום שנוהגים היתר בפת נכרי אין לחטים שנפל עליהם י"נ שום היתר אלא שורפן או מוליכן לים המלח ומדכתב שאין להחיטים שום היתר אלא שורפן ש"מ דאין להם היתר למכור קבא קבא ובי"ד סי' קל"ד ס"ה התיר רמ"א למכור מים אסורים קבא קבא וכבר כתבנו ראי' ברורה שאין הלכה כן אחר כתבי זאת מצאתי להדיא כדברי במג"א באו"ח סי' תצ"ז בדבר איסור לא מהני קבא קבא למכור לנכרי ושמחתי כעל כל הון שכוונתי לדעת הגדול וכן מצאתי בפרי חדש כדברי:

ועוד קשיא לי על הט"ז שהורה בקמח שהתליע שלא לעשות יין שרף אף שאינו מתכוון לבטל האיסור רק להוציא הזרע מן הקמח מ"מ אסור מטעם אחר דהא אפילו לנכרים אסור למכור רק קבא קבא מטעם שמא ימכרנו לישראל הכי נמי אם יהיה לישראל שום היתר יבוא לאוכלו כשהוא בעין עכ"ל וקשה לי דהא תלמוד ערוך הוא בידינו שהתיר רבא לטחון החטים ולאפות פת ולמכור לנכרי' הרי דלא חייש דילמא יבוא הישראל לאכול הכי נמי דכוותיה ועוד דאנן קיימא לן להלכה כהך פיסקא דאורחת חיים דמותר למכור פת איסור לנכרי ע"י שיחתוך לשנים והביאו הרמ"א ביו"ד סי' קי"ב ובסי' קל"ד א"כ הי' לו להורות למכור פת ולמכור לנכרים בחתיכות וגם רש"ל התיר בהנך חטים

להאכיל לעבדו ולשפחתו רק שלא ישהה זמן מרובה שלא יבוא לידי תקלה כמו בביע' דספק טריפה בסי' פ"ו דמותר לשהות כ"א יום ואף דהט"ז חולק עליו וכתב דלא דמי כלל להך דהתם בעלים בדילי מיניה ולא חיישינן למכשול משא"כ כאן שיעשה ממנו פת ושמא יתערב פתו עם שאר פת כיון שהוא נאכל בביתו אי אפשר ליזהר שלא יתערב עם פת אחר עכ"ל ומ"מ נראה היכי שרוצה לאפות פת ולחתוך לשנים אין כאן בית מיחוש כלל דבזמן מועט לא חיישינן לתקלה וגם מותר לעשות מחטים אלו חלב חיטה שהם נימוחים ונסרחי' ונקפים כגבינה לכבס בהם בגדים ודומה למאי דאמרינן בש"ס בשליקתא ומאיסת' דלא חיישינן לתקלה ואציעה לפניך דברי רש"י ותוס' דאמרינן בפסחים דף ל"ג. ע"ב אמר ליה אביי ומי חיישינן לתקלה והא תניא מדליקין בפת ובשמן של תרומה א"ל פת דזריק ליה בין העצים שמן דרמי ליה בכלי מאוס אמר רב הונא לא שנו אלא פת אבל חטים לא שמא יבוא לידי תקלה ור"י אומר אפילו חיטי ואמאי ניחוש דילמא אתי לידי תקלה כדאמר רב אשי בשליקתא ומאיסתא הכא נמי בשליקת' ומאיסתא ופי' רש"י מדליקין בפת ושמן והא בודאי בחדא שעתה לא מדליק שמן כולה אלא לזמן מרובה ולא חיישינן דילמא אוכל מיניה בשליקתי ומאיסת' לאחר שנטמאו שלקן ואח"כ זורקן לבין העצים והן נמאסות ורב הונא חייש דילמא אכיל להוא מקימא דשלקנהו או בשעה ששלקן א"כ לפי' רש"י מותר למאס הקמח או דבר אחר ולהשהות אצלו ליתן לבהמתו והתוס' כתבו וז"ל וקשה לי קצת נראה דוקא כשהן כבר מאוסות מותר להשהותם אבל למאס אסור עכ"ל אף שכתבו התוס' דלמאס אסור מ"מ נראה לי מדכתבו קצת נראה לא כתבו כן לפסק דין גמור דהאמת יורה דרכו שסוגית הש"ס מוכחת כפי' רש"י דאי כפי' התוס' אמאי פליג רב הונא על ר' יוחנן דהא בפת מודה ליה רב הונא דזריק ליה בין העצים ק"ו כאן דכבר נמאס אלא ע"כ כפי' רש"י וטעמא דרב הונא דחייש דילמא אכיל מקמי' דשלקינהו או בשעה ששלקן ועוד ראיה מהך סוגיא דע"ז דהתיר רבא לטחון חטים ולאפינהו ולמכור לנכרים ש"מ דבזמן מועט לא חיישינן לתקלה וא"כ לפי' רש"י מותר למאס ולהשהותו אפילו לזמן מרובה:

נתברר אצלינו שני הוראו' דבדבר איסור כמו פירות דוחן ואוחז שנהוהו בהן המילבי"ן אין לנו היתר למכור לנכרי קבא קבא הוראה שניה דמותר לאפות פת מהני חטים שנתלעו או מקמח שהתליע ולמכור לנכרים ע"י שיחתוך כלו לחתיכות וגם לעשות יין שרף נראה לי דמותר לעשות מקמח זה מאחר שבעת שהקמח מחמץ אינו ראוי לאכלו וראיתי קצת טועים בדברי הט"ז ורוצים ללמוד ממנו שלא התיר הי"ש אלא מטעם שהוא זיעה אבל חלילה לומר כן דמה בכך שהוא זיעה הלוא טעם כעיקר הוא דאורייתא ודומה

לזה כתבו התוס' בפסחים דף כ"ד ע"ב בד"ה אלא הכא משום זיעה בעלמא הוא וזה לשונם תימה אמאי אמר דזיעה בעלמא הוא והא טעם כעיקר דאורייתא וא"כ הכא נמי קשה קושיא זו אלא ע"כ הא דנקט הט"ז להוציא ממנו זיעה נתכוון בזה דלכאורה היה לנו לאיסור שמא יתערבו גוף המילבי"ן והוא ברי' ואינו בטילה לזה אמר דאינו עולה אלא זיעה ואי בשביל הטעם טעם לפגם הוא כנ"ל ברור ונכון וכיון דאין כאן בשביל מבטל איסור לכתחילה כמו שהורה באורחת חיים בנמלים בכלי של דבש שיחמם הדבש עד שיהיה ניתך ויסננו וישארו הנמלים למעלה ואין כאן משום מבטל האיסור דאין כוונתינו אלא לתקן הדבש וכן כתב בת"ה דרוצה להתיר חטים מתולעים כששופכין החטים לתוך האפרכסת כל התולעים שיש נקב לפניהם שיכולים לצאת רוחשים ובורחי' לחוץ שאין זה דבר ברור שאף אם יטחנו התולעים בטלים בששים ואין זה מבטל איסור דאין מכוון לבטל האיסור וכיון שכן הוא היה נראה לי להתיר בחטים שהתליעו או קמח שהתליע לעשות מהם שכר כי אותו שכר עושים בענין זה שנותנים הקמח לתוך עציץ ושופכים מים רותחים על הקמח וכשעומד כך שעה או שתים נוטלים הברזא מן העצים וזב המשקה דרך שם וקמח הוא פסולות הנשאר בעציץ ונותנים לבהמות לאכול ואין בשכר אלא הטעם וטבע המול"בין שאינם פורשים מהדבר שנדבקו ואת"ל שקצת פורשים עם מעט פסולת מ"מ יורדים לשולי החביות לשמרים והשכר נשאר צלול ובטל הטעם וכן מותר לעשות מראזייני שהתליעו במי"לבין יין ואח"כ לסננו דרך בגד עב וכל זה אמרתי להתיר כדי שלא להפסיד ממון של ישראל כיון דע"פ הדין אסור למכור אפילו קבא קבא בדבר איסור וגם הפרי חדש התיר לעשות מקמח שהתליע מים שרופין לאפוקי מט"ז שאסור ויש לנו לסמוך על הוראה הנ"ל אפילו שלא בשעת הדחק הנראה לפי עניות דעתי כתבתי:

## שאלה לו

ערכין דף ז' ע"א דתניתין האשה שיצאה ליהרג אין ממתינן לה עד שתלד ופריך פשיטא גופא היא ומשני ס"ד אמינא הואיל וכתב כאשר ישית עליו בעל האשה ממונא דבעל הוא ולא ליפסדי' מיניה קא משמע לן ופריך ואימא הכי נמי אמר רבי אבוהו אמר ר' יוחנן אמר קרא ומתו גם שניהם לרבות את הולד ופריך והא מבעי' ליה עד שיהיו שניהם שוים דברי ר' יאשיה כי קאמרינן מגם ופי' רש"י דאם היתה היא קטנה והוא גדול או הוא קטן דלאו בר עונשין והיא גדולה ובת עונשין אין הגדול נהרג עכ"ל. ויש לדקדק דהא סתם מתניתן בנדה דף מ"ד ע"ב דלא כר' יאשיה דתנן בת ג' שנים ויום אחד בא עליה אחד

מכל העריות האמורות בתורה מומתין עליה והיא פטורה וכן בן תשעה שנים ויום אחד אם בא על אחת מכל העריות האמורות בתורה מומתין על ידו והוא פטור ובאמת פליגי יאשיה ור' יונתן בפ' ד' מיתות דף ס"ו ע"ב דאמרינן כתנאי ומתו גם שניהם עד שיהיו שניהם שוים דברי ר' יאשיה ר' יונתן אומר ומת האיש אשר שכב עמה לבדו ואידך ההוא ומתו גם שניהם מאי עביד ליה אמר רבא למעוטי מעשה חדודים ואידך מעשה חידודים לאו כלום הוא וקימ"ל מחלוקת בברייתא וסתם במתניתין הלכה כסתם כדאיתא ביבמות דף מ"ב ע"ב א"כ דילמא סתמא דמתניתן דעירכין אזלו כסתמא דמתניתן דנדה דלא כר' יאשיה וס"ל לתנא דידן דמעשה חידודים לא כלום הוא ואייתר ליה גם שניהם לרבות את הולד וצ"ע ויש לומר כיון דגם הוא מיותר ניחא ליה לאוקמי' כר' יונתן דעכ"פ איצטריך שניהם למעוטי מעשה חדודים ולרבות את הולד יליף מגם:

## שאלה לז

או"ח סי' תקנ"א כתב רמ"א מילה שהיא מר"ח עד תשעה באב נוהגים שהמוהל ובעל ברית ואבי הבן לובשים בגדי שבת ונשאלתי אם מותרים לגלח זקינם והנה בסי' תצ"ג כתב רמ"א מי שהוא בעל ברית או מל בנו מותר להסתפר בספירה לכבוד המילה וא"כ לא מבעי' בשבוע שלא חל תשעה באב בתוכו דלא אסרי מהדין הש"ס אלא מכח מנהגא וא"כ כי היכי דבימי הספירה דאסור בתספורת מצד מנהגא מותרים בעל הברית והמוהל להסתפר א"כ הכא נמי כיון דיו"ט שלו הוא ואין איסור תספורת אלא מצד מנהגא דהא בסוף תענית פסק הש"ס הלכה כרשב"ג לקולא דאין אסור לספר ולכבס אלא אותו שבת שחל תשעה באב בלבד בלבד ולא מר"ח ואינו אסור מר"ח אלא מצד המנהג וכי היכי דהתם בספירה מותר לגלח ה"ה הכא אלא נראה דאפילו בשבוע שחל תשעה באב בתוכו נראה נמי דמותר דהא לבישת לבנים נמי מצד הדין הוא אסור אפ"ה במוהל וסנדק מותרים ללבוש לבנים הכא נמי מותרים בתספרות ומיהו מצינו שיש חילוק בין תספורת ובין ללבוש לבנים דהא תנן שבת שחל תשעה באב להיות בתוכו אסורים מלספר ומלכבס ובחמישי מותרים מפני כבוד שבת וכתב הגהות אשרי ולספר אסור אפילו בחמישי הרי אף דלכבס מותר אבל לספר אסור הכא נמי אף דמותר ללבוש לבנים מ"מ אסור לספר בשבוע שחל ט' באב בתוכו וראיתי בספר באר הטיב בא"ח וזה לשונו מדלא כתב שמותרים לגלח משמע דאסור וכתב אלי' זוט' שהורה לו זקינו דאבל תוך שלשים לא יתקן ציפרניו אם יש מוהל אחר בעיר וכן לא יגלח תוך שלשים במילה ע"כ ורמ"א כתב ביו"ד סי' שצ"ג הוא הדין דמותר לגלח וצ"ע עכ"ל ונראה לי שבעל באר הטיב הבין

מה שכתב רמ"א ביו"ד סי' שצ"ג ה"ה דמותר לגלח שקאי על שער ראשו וזקינו ולכך הניחו בצ"ע אבל אינו הדבר כן דמה שכתב רמ"א דיש מקילין אפילו בתוך שלשה אם אין מוהל אחר בעיר ומותר לתקן לו לתקן ציפרניו ולגלח לצורך המילה לגלח קאי על ציפרניו רצה לומר שמותר ליטלם אפילו במספרים דהא כתבו הפוסקים דבגנוסטרא אסור פי' במספרים קמ"ל דבשביל צורך מצוה אפילו בגונסטרא ר"ל במספרים מותר לגלח הציפרנים והלשון מוכרח כן דאיך קאמר לגלח לצורך המילה מה צורך המילה שייך בגילוח הראש והזקן אלא ע"כ כדאמרן דאצפרנים קאי וכן בדרכי משה לא הזכיר כלל לגלח וכן בלבוש וזה ברור אלא נראה שאף שלא התיר לגלח תוך שלשים במילה מ"מ לגבי ט' באב י"ל דקיל כמו שכתב הרא"ש בפ' בשלשה פרקים דבמילי דיחיד אקילו טפי באבילות ישינה ועוד קולא אחריתא איכא בתשעה באב במקום שנהגו שאסור לספר ולכבס כגון שבת שחל תשעה באב בתוכו דקתני בחמשי מותר מפני כבוד שבת ובאבילות במקום שאסור לספר ולכבס לא התירו מפני כבוד שבת לפי זה אף שכתב בהגהות אשרי דלספר אסור אפילו בחמשי מוכרחים אנו לומר כמו שכתב המג"א בסימן תקצ"א ס"ק י"ד הא דכתב הגהו' אשרי דתספורת אסור אפילו לכבוד שבת הטעם דבלאו הכי אין רגילים לספר בכל שבוע עכ"ל וא"כ בסנדק שרגילים לספר זקינם ביום זה נראה כמו שהתירו לו ללבוש בגדי שבת אף שמדינ' אסורים וע"כ התירו מפני שי"ט שלו הוא הכי נמי יש להתיר לגלח זקינם ודיוק של באר הטיב ליתא דא"כ דוק לאידך גיסא הוי ליה לאשמועינן אבל לגלח אסור ומסתמ' סמיך רמ"א דממילא נשמע דהוא הדין לגלח מותר דמאי שנא זה מזה וראיתי להזכיר מה שכתב הט"ז מה שכתב רמ"א ביו"ד סי' שצ"א דאבל יוכל להכניס החתן כדרך ארצינו ששני אנשים מכניסי' החתן תחת החופה וכתב הט"ז וז"ל ונראה לי דלא התירו אלא להכניסו אבל לא להכניסו ולאכול שם שלא כקצת שנהגו להקל בזה עכ"ל. ולי נראה שאותן שנהגו להקל יש להם על מה שיסמכו דהא הביא הרא"ש בפרק החולץ בשם ר"י הלוי דלא אסרינן אלא בבית השמחה של רשות דאמרינן במס' שמחות על כל המתים אסור לכנוס לבית השמחה עד שלשים יום על אביו ועל אמו עד י"ב חודש אלא א"כ היה סעודה של מצוה עכ"ל ונהי דאנן מחמירין שלא לילך לשמחת נישואין מ"מ השושבינים שאנו נהגו בארצינו חשיבו להו מצוה רבה ואוכלין שם וחושבים שהם עיקר המתעסקים בצרכי חתן וכלה ולכך נהגו להקל. ועוד נשאלתי אשה אם מותרת לגלח מר"ח עד התענית ונראה לי ג"כ כיון דבאבל גופא פסק הרי"ף והרמב"ם דאשה מותרת לגלח אחר ז' נראה להקל באבילו' ישינה במילי דיחיד

ולסמוך במילי דרבנן על הרי"ף והרמב"ם דמותר ג"כ לאשה לגלח מר"ח עד התענית הנלע"ד כתבתי:

## שאלה לח

או"ח סי' רי"א כתב המג"א בס"ק י"ג היה לפניו יין ותבשיל ושעורים וזית צריך עיון מה יעשה דהא יין קודם לזית ושעורים קודמים ליין וזית קודם לשעורים כמו שכתבתי בסי' ד' עכ"ל. ונראה לי דדבר זה איכא למיפשט מהך אבעי' דמבעי' לן בפ' כל התדיר דף צ' ע"ב דקאמר הש"ס אבעי' להו חטאת עוף ועולת בהמה ומעשר איזה מהם קודם תקדים חטאת עוף איכא מעשר דקדים ליה משום דקתני במתניתן מעשר בהמה קודם לחטאת עוף משום דהוי מין זבח ליקדם מעשר איכא עולת בהמה דקדמה לה דעולת בהמה הוי קדשי קדשים תקדם עולת בהמה איכא חטאת עוף דקדמה לה הכי תרגומהו מן זבח עדיף במערבא אמרי עיילי בה עולת בהמה בחטאת עוף ואגבהת' ממעשר ופירש"י עייל ביה חשיבות דעולת בהמה שבאה עמה והיא חשובה ממעשר שהיא קדשי קדשים וכליל ומגזירת הכתוב חטאת קודמת ואע"פ שהוא מין זבח ואגבהתה ממעשר לבטל חשיבות שם מין זבח דהא בעולה נמי איתיא לאותו חשיבות ובטיל ליה מגזירת הכתוב הילכך יקדים חטאת עוף לעולה ועולה למעשר עכ"ל ופסק הרמב"ם בפ' ט' מהל' תמידין כי הך דבמערבא הרי כיון דגזירת הכתוב שחטאת עוף קודם לעולה נכנס חשיבת דעולת בהמה בחטאת עוף וקדים נמי למעשר אף אם היה בא עם מעשר בהמה לבד היה מעשר בהמה חשיב מצד המעלה שהוא מין זבח אפ"ה אם שלשתן באין לפנינו דוחה המעלה שהוא מדרבנן וחשיב דחטאת עוף דחשיב מן עולת בהמה הוא דאורייתא דוחה המעלה שעשה רבנן א"כ הכא נמי דהא זית קודם לשעורה הוא דאורייתא דאחשביה רחמנא שהוא ראשון לארץ בתרא ושעורה שני לארץ קמא וא"כ נכנס מעלת השעורה אף שמברכין בורא מיני מזונות במעלת הזית ואגבהת' נמי מן ברכת היין אף אם היה זית ויין היה יין קודם מצד חשיבת ברכות שהוא מדרבנן דאחשבי' להאי ברכת היין מ"מ היכי דשלשתן לפנינו נכנס חשיבת' דשעורה לתוך זית מצד גזירת הכתוב דזית קודם ואגבתי' נמי לברכת היין אך יש לחלק בשלמא התם אחשבי' רחמנא לחטאת עוף מעולת בהמה ונדחה מעלת דמין זבח וכי היכי דגזירת הכתוב לדחות מעלות דמין זבח גבי עולת בהמה הכי נמי דחי מעלת דמעשר בהמה שיש בה שהוא מין זבח אבל הכא דאף דזית דוחה למעלת שעורים שהוא בורא מיני מזונות מ"מ לא מצינו דאחשבי' ממעלת בורא פרי הגפן א"כ דוק לאידך גיסא ע"כ לא פליגי בני מערבא ובני בבל אלא מטעמי' דלעיל

אבל אי לאו הך טעמא הוי מודו לבני בבל דסברא דמין זבח עדיף וכיון דמין זבח עדיף מקריב תחילה מעשר ואח"כ חטאת עוף ואח"כ עולת בהמה א"כ הכי נמי ברכת יין שהיא חשובה מן זית היא קודמת ואח"כ מברך על הזית ואח"כ על תבשיל שעורים כן נראה לי מדברי ש"ס הנ"ל:

## שאלה לט

חו"מ סי' ז' כתב הסמ"ע ס"ק ז' דנראה כשמדליק נרות בלילה ויכול לראות ולהכיר בני אדם מותר לדון בלילה אפילו בתחילת דין וכבר השיג עליו הש"ך ולי נראה דתלמוד ערוך הוא דע"כ כיון דילפינן דין מדכתיב והיה ביום הנחילו ע"כ ממעטינן לילה אפילו לאור הנר דהא בפ"ק דמועד קטן דף ח' פליגי אביי ורבא דרבא יליף דאין רואין נגעים בלילה מדכתיב כנגע נראה לי לי ולא לאורי ואייתר ליה ביום הראותו ללמד שיש יום שאתה רואה בו ויש יום שאין אתה רואה בו כו' ואביי סבר אי מהתם מנגעי בתים הוי אמינא טומאה דלאו דגופא אבל טומאה דגופא אפילו לאורו נמי קמ"ל וביום הראותו בו עכ"ל הש"ס ואם איתא בלילה לאור הנר לא נתמעט מביום א"כ למה אין רואין נגע אדם בלילה לאור הנר אלא ע"כ מביום נתמעט לילה לגמרי אפילו לאור הנר וזה פשוט וברור וע"כ דבר זה לא נאמר לא להלכה ולא למעשה שלא כדברי הסמ"ע שכתב שנראה להלכה ולא למעשה וגם ראיתי להזכיר מה שכתב הסמ"ע בח"מ סי' ז' סק"ו סומא באחד מעיניו בפרישה כתבתי הטעם בשם הרא"ש כיון דכל עולם גומרים בלילה וסומא באחת מעיניו חזי טפי ביום משום הכי דן אפילו בתחילת הדין ובשתי עיניו פסול כיון דלכ"ע אסור לדון ולזה ביממא לילה הוא ובע"ש יליף דסומא בשתי עיניו פסול מדאיתקיש דינים לנגעים לא דק דהא בפ' אחד דיני ממונות דף ל"ד ע"ב קאמר דהאי משנה יחידאי היא ולית הילכתא כוותי' ומאן דמסיק מההיא היקשא ס"ל דאפילו סומא באחד מעיניו פסול ע"ש ועוד נדחק בעיר שושן בהכשירה בסומא באחד מעיניו ותלי תניא בדלא תניא וכתבתי' בהשגו' עכ"ל ונוראות נפלאתי על הסמ"ע מה שכתב בשם הרא"ש כיון דכל העולם גומרין בלילה ומעולם לא כתב הרא"ש טעם זה ולישני דב"י אטעי' שכתב הב"י וז"ל הרא"ש והרי"ף ז"ל בפ' אחד דיני ממונות דסומא באחד מעיניו כשר לדון דיני ממונות כו' עד דהא כולהו אינשי לא מצי למחזי בלילה כדחזי סומא באחד מעיניו ביום וקתני דגומרין בלילה דין הוא דסומא באחד מעיניו שדן ביום לכתחילה עכ"ל וכן פסק הרמב"ם בפ' ב' מהל' סנהדרין והכי נקטינן עכ"ל הב"י והמעיין יראה עין בעין אף שהרא"ש הביא גוף הדין דסומא באחד מעיניו כשר כדברי הרי"ף

מ"מ בסוף שינה את טעמו ולא כתב טעמו של הרי"ף אלא סיים ר' יוחנן סתמא אחרינא אשכח דתנן דיני ממונות דנין ביום וגומרים בלילה אלמא לא מקשינן ריבים לנגעים הילכך סומא באחד מעיניו כשר עכ"ל הרא"ש וכשנדקדק בטעמו של הרי"ף והרא"ש יש חילוק גדול בניהם דהא איכא למידק מי הכריח להרי"ף ליתן טעם דסומא באחד מעיניו חזי טפי ביום מכ"ע בלילה ולא קאמר כפשטי' דתלמוד' דסתמא אחרינא אשכח וע"כ כיון דגומרין בלילה אלמא לא מקשינן ריבים לנגעים וכמו שכתב הרא"ש באמת אלא נראה ברור דהרי"ף רצה לישב תמיהת התוס' שם בד"ה סתמא אחרינא אשכח וכו' וכתבו התוס' תימא דילמא טעמא דמתניתן דהכא משום דכתיב ושפטו את העם בכל עת אבל לענין סומא מקשינן ריבים לנגעים עכ"ל והניחו קושיא זו בתימא ולפי דברי הרי"ף קושיא מעיקרא ליתא כיון דכבר ילפינן מושפטו את העם בכל עת לילה לגמר דין א"כ סומא באחד מעיניו לא יגרע כחו מגמר דין בלילה ולזה כתב הרי"ף דהא כולה אינשי לא מטי למחזי בלילה כדחזי סומא באחד מעיניו ביום וקתני דגומרין בלילה וכיון דגומרין בלילה דין הוא לסומא באחד מעיניו שידון ביום לכתחילה עכ"ל ואחר למדי דבר זה מצאתי בהדיא כסברא זו בדברי מהרש"א והשוה דעת רש"י לדעת הרי"ף וכתב ומיהו קצת קשה לפי' רש"י כיון דלילה וסומא שוין אכתי אמאי הכשיר ר' יוחנן אפילו לרבנן בסומא דמשמע אפילו בתחילת דין כיון דבלילה אין דנים תחילת דין ועי' בריי"ף קצת ישוב זה ולדברי התוס' ניחא שפיר טפי כיון דלית להו לרבנן היקשא א"כ בסומא אפילו בתחילת דין כשר עכ"ל מהרש"א ואין ספק שגם הרא"ש לא רצה לפרש כפי' הרי"ף שהיה נראה בעיניו שהוא קצת דוחק למה מכשירין בסומא תחילת דין ע"כ מפרש כפי' התוס' דלית להו לרבנן הך היקשא כלל והנה יש נפקותא גדולה בין טעמו של הרי"ף ובין טעמו של הרא"ש דלטעם הרי"ף א"כ יש לומר דרבנן נמי אית להו הך היקשא א"כ סומא בשתי עיניו פסול מדאורייתא בודאי מכח היקשא אך סומא באחד מעיניו כשר מלימוד מושפטו את העם בכל עת ולטעם הרא"ש דלית ליה היקשא א"כ י"ל דסומא בשתי עיניו פסיל מצד דלדידיה יום כלילה יחשב ויש לומר לאידך גיסא כיון דיום הוא לכ"ע אף סומא בשתי עיניו נמי כשר ביום כמו שכתבו התוס' באמת בנדה למ"ד דלית ליה היקשא דאף סומא בשתי עיניו כשר ביום והלבוש למד בב"י כטעם הרי"ף ולפ"ז אף רבנן ס"ל הך היקשא דסומא בשתי עיניו פסול ביום מטעם דאיתקיש ריבים לנגעים. אלא דקשיא ליה על סומא באחד מעיניו למה יכשיר לכתחילה ומסתבר טעמא דרי"ף כיון דחשיב סומא באחד מעיניו כמו גמר דין דלכ"ע בלילה וע"כ אי לאו דכשר לתחילת דין כיצד יבוא לגמר דין בלא תחילת דין הרי לפנינו שדברי עיר שושן ברורין בטעמן ע"פ שיטת הרי"ף

ותלי תניא בדתניא ובחנם השיג עליו הסמ"ע וראיתי בספר תורת חיים שהקשה על פי' הרי"ף וזה לשונו וקשה לפירושו דא"כ וביום הראותו בו דדרשינן מיניה דאין רואין נגעים בלילה למה לי תיפוק ליה מדכתיב לכל מראה עיני הכהן לידרוש מיניה פרט לסומא אפילו בסומא באחד מעיניו קאמר לכך יליף לה מדכתיב לכל מראה עיני הכהן לשון רבים ולא יליף לה מראה הכהן את הנגע וכיון דאפילו סומא באחד מעיניו אינו רואה את הנגעים כלשון דאין רואין הנגעים בלילה כיון דכולהן אינשי לא חזי, בלילה כדחזי סומא באחד מעיניו ביום וא"כ ביום הראותו למה לי לכך נראה דלילה מילתא אחריתא וסומא מילתא אחריתא עכ"ל. והנה מכח קושיא הנ"ל רצה לדחות טעמא של הרי"ף ונעלם ממנו ש"ס ערוך בפ"ק דמועד קטן דבין לאביי ובין לרבא אי לאו דמעטינן לילה הוי מוקמינן קרא דלכל מראה עיני הכהן במסתבר למעט לילה ולהכשיר סומא באחד מעיניו ולכך איצטרך ביום למעט לילה ומכל מראה עיני הכהן ממעטינן סומא באחד מעיניו ומויו דוביום ילפינן יש יום שאתה רואה בו דנותנין לחתן שבעת ימי המשתה ולרבא ילפינן מלי ולא לאורי למעט לילה דאי לאו האי מיעוט הוי נמי מוקמינן לכל מראה עיני הכהן במסתבר למעט לילה וביום לרבא מיותר לרבות יש יום שאי אתה רואה והיינו מכשירין סומא באחד מעיניו וזה ברור שכבוד הרב בעל תורת חיים במקומו מונח וכאן לא דק ודברי הרי"ף ברורים בס"ד:

## שאלה מ

מהרב המופלא כבוד מהור"ר לוי ירושלמי אבד"ק ביליגראד. כ"ו כסליו תצ"ז לפ"ק:

המאיר לארץ ארץ קמא ובתראי עדיפא עניף וסופרים שסופר כל אותיות שבתורה ודורשן איידי דאתי מדרשא חביבי וידידי ידיד ה' נאה דורש ונאה מקיים למד ולימד לאחרינא שלשלת היחס ריש כלה וריש גלותא נר ישראל ע"ה פ"ה אב"ד הגאון המפורסם כמהור"ר מאיר נר"ו:

יאיר נצח סלה ועד:

אחרי דרישות החיים והשלום נזכרתי שאשתקד כתב אלי אמ"ו בענין עגונה אחת שנשלח אליו גביות עדות מיד ר' יוסף מלמד לאמר שלא ידעתי מענין הנ"ל והשתא אירע מעשה שהלך מכאן יהודי אחד לכפר טימק לרחוץ בחמין וחזר לכאן והעיד לפני בצירוף שני דיינים ככל הכתוב פה בגביות עדות באשר עיני דמר לנוכח יביטו כל דברי העד ובא לפני אבי האשה העגונה והתחנן לפני לשלוח העדות ליד אדמ"ו לכן גם אני באתי לבקש אמ"ו שיקח מועד לעיין בדברי העד אם אפשר למצוא היתר לעגונה הלז אם לאו

כי יש בעדות הלז להקל ולהחמיר ונתתי אל לבי לסלסל ולפלפל בה לדעת המקילי' ודעת המחמירי' כדנין לפני חכמים וחזרתי בי ואמרתי הלוא אדמ"ו נהירין ליה שבילי דעגונ' ושבילי דרקיע כשבילי דנהרדעא ובהשקפה ראשונה ישקיף אם יש לה היתר אם לאו ואני ממתין לתשובתו הרמה שתצמח מהרה ולדברו הוחלתי כ"ד אהי' נאמן כפוף ופשוט לוי ירושלמי:

והשבתי לו באשר שנהירנא בגביות עדות בשנה דאישתקר יש בו שינוים ממה שנאמר בגביות זה שלא הזכיר הנכרי לא שמו ולא שם עירו ובגביות עדות זה נאמר שם עירו וכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד והשיב לי זה לשונו אמרותיו הטהרות מיום ב' כ' טבת העבר האירו אל עבר פני וששתי כעל כל הון בראותי מעשה ידיו הנקיות ושפתיו בררו מללו בענין האיש שנאבד בי"כ והמעשה שהיה כך היה בי"כ רק מה שאמר הנכרי לישני דיום שבת קודש רצה לומר ביום ששובתים בו היהודים כי כן אמר בפירוש ביום השביתי ששובתים היהודים וגם חקרתי ודרשתי ומצאתי שזה העד יוסף נאום אינו מן העדים ראשונים ואינו בכלל כיון שהגיד וכו' וגם לא נחסר באותו זמן שום יהודי מהעיר הזאת כי אם יוסף בר שמעון הנאבד ולוי אחוה קידה קמי' דרבי להכניס ראשו ורובו בנידון דידן כי מצוה רבה היא והמעשה שהיה בשנת תצ"א ביום צום כיפורים. כ"ד נאמן כפוף ופשוט לוי ירושלמי:

וזה הוא גביות עדות במותב תלתא כחדא הוינא נחנו ב"ד חתומים מטה כד אתי לקדמנא הר"ר יוסף הספרדי ואמר לנו בתורת עדות בעונש אם לא יגיד כו' ואמר בלשון ספרדי והעתקנו מלשון ספרדית ללשון אשכנז בלי חסרון ויתרון וזה לשונו. איך בין גיוועזין במרחץ בכפר טימק ובחזירתי משם ביום עש"ק י' אלול תצ"ו בשדה האט דער פורמאן גיוועלט אויס שפאנן אונד האט וועלין פוטרין איך האב אבער ניט וועלין ליידן ווייל סמוך לשבת קודש איז גיוועזין. אבער דער פורמאן האט דאך אויס גישפאנד וביני ביני זענין גיקומן שני נכרים ושאלו לי בשלומי אונד בייא מיר גיזעצט אונד מיך גיפרעגט פין וואנין איך בין והשבתי מביליגראד וגם אני שאלתי אותם פין וואנין זייא זענין והשיבו שהם מכפר יאסטרינון ושאלו אותי וואס האט עטץ פיער מיט דעם פורמאן ואמרתי איך האב עס ניט וועלין ליידן דאס ער זאל אויס שפאנן אונד ער האט דאך אויס גישפאנט ואמרו לי טיסט רעכט דאס דיא ניט ווילסט היא אויף האלטין דען דער וועג איז מסוכן כי זה חמשה או ששה שנים באו יהודי אחד מביליגראד בכפר שלנו אונד דארטין גיבליבן איבר שבת למחרתו יצא משם לילך לטימק והרגו אותו וויא איך האב דאס גיהערט האב איך זייא גיבעטין דאס זייא מיר זאלין דער ציילין המעשה איך היה והשיבו מה

איכפת לך מה שעבר עבר שכבר עברו ה' או ו' שנים והחזרתי להפציר בהם שיאמרו לי הדבר על מכונו מפני שאני הולך תמיד באלו הדרכים ואדע לשמור את נפשי אמרו לי מה נאמר לך תחילת המעשה כך היה שיהודי אחד היה בלעזרטי של שומיק אונד החט גישיקט משם איין שליח נכרי ושמו שינהוט יור' שילך לביליגראד ויביא עמו יהודי אחד מביליגראד מי ששלחו חבריו וכן היה שהלך השליח הנ"ל לביליגראד אצל חבריו של זה שהיה בלזרעטרי ומסרו לידו יהודי אחד שילכו ללזרעטי אונ וויא זענן גיקומן אין אינזר דארף איז גיוועזין עש"ק בין השמשות דא האט דער יהודי ניט גוואלט ווייטר גיין ווייל שבת איזט אונד גיזאגט להשליח הנ"ל זוך מיר איין ארט וואו איך זאל שבת בלייבען אונד דוא גייא ללזרעטי אונ זאג שם לאותו יהודי דאס איך וועל ביום א' צוא אים קומן וכן עשה השליח הנ"ל והכניס ליהודי לבית זקן אחד נכרי שהוא ראש הכפר והשליח הלך ללזרעטי וביום א' כשיצא היהודי מן הכפר שהיה שם ביום שבת קודש נאבד ולא בא ללזרעטי ביום א' וביום ג' כשראה השליח שלא בא היהודי חזר לכפר לבית השופט ואמר לשופט היכן הוא היהודי דער שבת איז כאן גבליבן והשיב ער איז אתמול פון היא ארויס אמר השליח הנ"ל א"כ ווארום איז ער ניט ללזרעטי והשיב איך ווייס ניט ווארום ער איז כאן גוועזין ביום השבת אונ האט דעם גאנצין טאג גבעטין אין זייני ביכר אונ' ניט גיגעסין אונ ניט גיטרינקען אפילו טובאק ניט גיטרונקין ואתמול ביום א' קם באשמורת הבוקר ורכב על סוסו והלך לדרכו השם ווייס מה נעשה ממנו ואנחנו לא ידענו אח"כ חזר השליח והודיע הדברים האלה להיהודי אשר הוא בלזרעטי ומיד כתב היהודי הלז לביליגראד לחבריו דאס זיא זאלין קומן אונ זאלין זוכין דעם יהודי וועלכין זיא גשיקט האבין ואח"כ באו שני יהודים מביליגראד אונ האבין דעם שליח תפוס גינימן ער זאל זיא דעם אמת זאגין וויא דער יהודי איז וואס זיא האבין מיט אים גשיקט ואמר השליח מעשה שהיה באורך כנזכר לעיל ובשמעם כן הלכו היהודים הנ"ל לשררה ולקח מהשררה שני בעלי מלחמות והלכו בעלי מלחמות עם השליח הנ"ל לכפר יאסטרימן הנ"ל לבית השופט הנ"ל ותפסו את השופט ואת בנו הגדול ונתנם בבית הסוהר במקום אשר השררה שם והיו אסורים זמן רב בבית הסוהר ומת השופט בבית הסוהר ובנו הגדול ברח מהתפיסה ובא אצלינו לכפר אסטרימן הנ"ל אונ וויא מיר האבין איהם גזעהן שאלנו לו וויא ביסטו ניצל גווארין ואמר בפירוש ער איז אוועק גלאפין מבית התפיסה וגם שאלנו לו אוב אמת איז אז ער האט דעם יהודי ממית גוועזין הודה ולא בוש אונ גזאגט דאס איז אמת איך האב דעם יהודי גיהארגיט אבער איך האב גימיינט דאס ער פיהל געלט בייא זיך האט אבר האב ניט מעהר אצלו גיפונדן כי אם ששה עשר דוקאטין

ועוד שאלנו לו וואו האסטי אים גהרגיט והשיב איך האב אים גיהרגט אצל הנהר אונ האב איהם אין וואסער גווארפען ואמרתי אני המעיד לנכרי' הללו שסיפרו לי המעשה הנ"ל קימט עטץ מיט מיר לחוזק ארשווי אונ דער ציילט המעשה לפני היהודים אשר שם ווערט עטץ אין מתנה הגונה באקימען והשיבו דאס טיהן מיר ניט פן יתפסו אותנו באלה הדברים ויהרגו אותנו ותכף ומיד קמו אלו הנכרי' והלכו מאתי ולא דחיתם עוד כל הנ"ל העיד בפנינו אנחנו ב"ד ח"מ הר"ר יוסף דינים הנ"ל בתורת עדות וכתבנו כל דבריו ובאנו על החתום ט"ו כסליו תצ"ז לפ"ק פה ק"ק ביליגראד:

לוי בן הר"ר יצחק ז"ל ה"ה מירושלים קודש תוב"ב. ונאום משה בן הר"ר אברהם ז"ל מטריביטש. ונאום הקטן יוסף בהר"ר מרדכי ז"ל מנ"ש:

תשובה שהשבתי על השאלה הנ"ל. לוי מחוה קידה יושב על כסא הוראה בתוך ישרים ועדה כייל בכייל רבה וממלא המדה מדת חכמים כן הוא אהובי ידידי הרב המופלא כבוד מהור"ר לוי ירושלמי נר"ו:

אמרתי להשיב מפני כבוד כבוד חכמים ינחלו טוב משלחן גבוה ויגעתי ומצאתי דאתי לידי בעסק עגונה היושבת שכולה וגלמודה זה כמה שנים ואם אמנם שסבבוני טרדות עיונים גדר מזה וגדר מזה בשעורין דרבנן ללמוד וללמד מ"מ לרוב אהבתינו אמרתי להפסיק באמצע הפרק ולעיין בשריות' דההיא אשה קשת רוח ומרת ומרת נפש ואקצר ועולה מלשון אשכנז ללשון הקודש מגוף העדות שהעיד הר"ר יוסף נאים הספרדי שביום ו' עש"ק י' אלול תצ"ו שחזר לביתו ורצה העגלן ליתן מספוא בשדה והעגלון לא רצה וצעקתי עליו שלא יעשה כן כי הוא סמוך לשבת והעגלן לא שמע לקולי ונתן מספוא לסוסים ובתוך כך באו שני נכרי' ושאלו אותי מה יש לך עם העגלון והשיב שאני מוחה בו שלא יתעכב בכאן ואמרו לי יפה אתה עושה שאין אתה רוצה להתעכב כי הדרך הזה הוא מסוכן כי זה חמשה או ששה שנים בא יהודי אחד מביליגראד לכפר שלנו ונשאר שם בשבת ולמחרת יצא משם לכפר טימוק והרגו אותו ושאלתי אותו אמרו לי איך היה המעשה והשיבו לי מאי איכפת לך מה שעבר עבר ה' או ששה שנים והפצרתי בהם שיאמרו לי כדי שאדע לשמור באלו הדרכים ואמרו מה נאמר לך שהמעשה שהיה כך היה שיהודי אחד בא מטורקייא והיה בלזרעטי של כפר טימק והוא שהבאי' מארץ טורקייא לישב שם ג' או ד' שבועות מחמת שינוי אויר שלח שליח מיוחד לחבריו לביליגראד שישלחו לו יהודי אחד משם וכן היה שהלך השליח נכרי לביליגראד ושלחו יהודי אחד שיוליכו ללזרעטי וכשבא לכפר שלנו היה בין השמשות של שבת ואמר יהודי לשליח תראה לי איזה מקום מיוחד שאוכל בשבת ואתה תילך לזרעטי ותגיד ליהודי שם

כי אני בא אליו למחרתו והכניס אותו לבית השופט והיה שם לא אכל ולא ישתה והיה מתפלל כל היום ולמחרתו כשהלך מכאן היהודי ללזרעטי נאבד וכאשר שמעו היהודים שנאבד היהודי שהי' שבת שם בבית השופט נשתדלו ע"י השררה ותפסו להשופט עם בנו ומת השופט בבית הסוהר ובנו הגדול ברח מן התפיסה ובא לכפר שלנו ושאלנו אותו אם אמת הוא הדבר שהמית את היהודי והודה ולא בוש ואמר אני הרגתי את היהודי שהלך עמי וסברתי שיש לו ממון הרבה ולא מצאתי אצלו רק ט"ו טוקטין ושאלנו אותו באיזה מקום הרגת אותו והשיב שהרגתי אותו סמוך לנהר והשלכתי את גופו לנהר ובקשתי מהם שילכו עמי לחזוק אהשווי ויפרסמו דברים אלו לפני היהודים ותתנו לכם מתנה והשיבו דבר זה אין אנו עושים פן יתפסו אותנו באלה הדברים ויהרגו אותנו ופנו לדרכם עכ"ל העד הנ"ל והנה בעדות זה ובעדו' מה שקבלתי בשנה דאישתקר היו נראי' הדברים שהמעשה ששבת היהודי' ביום צום כיפור כמו שכתב מכ"ת ויש כמה ספיקות בעדות זה חדא שלא הזכירו שמו רק שם מקומו רק אמרו בא יהודי אחד מביליגראד לכפר שלנו וגם גילה הנכרי שהנכרי הראשון לא הגיד להם לפי תומו רק על ידי ששאלו אותו אם אמת הוא שהרג את היהודי והודה להם ע"י שאלתם וגם הנכרי הראשון לא הגיד גוף המעשה רק ע"י חקירה והפצרה מישראל ודורשין תחילות לברר אם יש ממש בעדות זה שלא הזכירו את שמו רק שם עירו והנה מבואר בש"ע א"ה סי' י"ז וז"ל אבל אם אמר אחד יצא עמנו מעיר פלונית מחפשין באותו עיר אם לא יצא משם אלא הוא תנשא אשתו וה"ה בנכרי המסיח לפי תומו וכתב הבית שמואל ס"ק יצאו עמנו משמע אפילו אינו מזכיר שמו כלל כו' אבל אם אפשר לצאת בלי ידיע' אסורה אלא אם כן מעידים שיצא אחד מתושבי העיר הזאת או מחפשין אם אינו חסר שום אדם אלא זה מותרת וכן כתב הב"י בשם תשובת מהר"ם בתשובת מיימנות דשייכי לסדר נשים אחר שהנכרי לא העיד בפירוש פלוני נהרג אלא אמר היהודי מעיר פלוני בסתם יבדקו שלא יצא מאותו עיר שום יהודי הדר שם שלא חזר כי אם זה דאפילו לרבא דלא חייש לתרי יצחק הכא חייש כאן שלא הזכיר שמו ובשום סימן אחר מובהק שנוכל לידע מתוך כך בבירור שהוא עכ"ל ואיכא למידק איך לסמוך על הגדות מסיח לפי תומו שאחד היה אומר שיהודי אחד ממקום פלוני דילמא יהודי אחר שעבר דרך מקרה לשם והיה מכנה שמו על שם העיר הזאת וא"כ מאי מהני חיפוש שאינו חסר שום אדם אלא זה דילמא היה ממקום אחר וכינה עצמו על שם העיר הזאת בשלמא אם אומר לפי תומו שיהודי אחד שיצא עמי מעיר פלוני מת שפיר כשמחפשין שאינו חסר אלא איש יהודי זה שיצא עם הנכרי משיאין את אשתו אבל אם אומר הנכרי יהודי מעיר פלוני נהרג מהיכן ידעינן

שבעל האשה הזאת היה דילמא הוא אזיל לעלמא ואחר בסוף עולם עבר דרך העיר הזו ואמר שהוא מעיר הזו ודומה לזה מצינו בגמ' ריש פי' האשה שלום גבי יצחק ריש גלות' בר אחתי' דרב ביבי הוי קאזיל מקורטב' לאספמי ושכיב שלחו מתם יצחק ריש גלותא בר אחתי' דרב ביבי הוי קאזיל מקורטב' לאספמיא ושכיב מי חיישינן לתרי יצחק או לא אבייי אמר חיישינן רבא אמר לא חיישינן אמר אבייי מנא אמינא לה דההוא גיטא דאשתכח בנהרדעא וכתב בצד קלוניא מתא אנא אנדרולאי נהרדעא פטרית ית פלונית אנתתי ושלחה אבוה דשמואל לקמי' דרב יהודה נשיאה ושלח ליה תבדוק נהרדע' כולה ורבא אמר יבדוק כל העולם מבעי ליה יפי' רש"י אם איתא דחיישינן יבדוק כל העולם שמא אנדרולאי אחר היה בנהרדעא והלך לו ש"מ לרבא אף דבדקו בנהרדע' לא הי' נמצא אנדרולאי אחר מ"מ חוששין שמא אחר שהיה בנהרדעא והלך לו ובא שם לסורא וקרא שמו אנדרולאי נהרדעא וגם אבייי ס"ל סברא כזו גבי האי גיטא דאשתכח בסורא וכתב ביה הכי בסורא מתא אנא ענן בר חייא נהרדעא פטרית פלונית אנתתי ובדקו רבנן מסורא ועד נהרדעי ולא הוי ענן בר חייא אחרינא לבר מענן בר חייא מתגרא דהוי בנהרדעא ואתא סהדי ואמור דההוא יומא כי אכתוב ההיא גיטא ענן בר חייא גבן הוי אמר אבייי אף לדידי דאמינ' חיישינן הכא לא חיישינן דהא קאמרי סהדי דבנהרדע' הוי מאי בעי בסור' ש"מ דאי לאו סהדי דאמרי דענן בר חייא מתגרא גבן הוי חיישינן אע"ג דהאי ענן בר חייא מתגרא גבן הוי הוי חיישינן אע"ג דהאי ענן בר חייא מתגרא הוי ובגיטא הוי כתיב ענן בר חייא נהרדעא ש"מ דמנהרדע' הוי אלא ע"כ חיישינן דילמא ענן בר חייא מחגרא עבר דרך נהרדעא וקרא עצמו על שם נהרדעי א"כ בנידון דידן נמי ניחוש שמא אינש אחרינ' עבר דרך ביליגראד וקרא עצמו על שם עיר ביליגראד, א"כ לא מהני חיפוש מיהו זה אפשר לדחות דהא ע"כ איכא למידק דקשיא אבייי אדאבייי דהא בעובד' דיצחק ריש גלותא לית ליה האי סברא דאקשי עלה רבא ליבדוק כ"ע וסני ליה בבדיקת נהרדעא שלא היה שם אנדרולאי אחר בעיר ולא חיישינן שמא אנדרולאי אחר בסוף עולם הי' בעיר וקרא עצמו על שם עיר וא"כ למה תלה טעמא גבי ענן בר חייא מחגרא משום דאמרי עדים גבן הוי ולכך לא חיישינן תיפוק ליה דלא חיישינן משום דבדקינן בנהרדע' ולא הוי אלא ענן בר חייא שהיה דר בנהרדע' תו לא חיישינן דילמא ענן בר חייא מתגרא היה בנהרדעא וקרא עצמו על שם נהרדעא וע"כ צריכין אנו לומר הא דקאמר הש"ס ולא הוי ענן בר חייא אחרינא לבר מענן בר חייא מחגרא דהוי בנהרדע' ר"ל דהוי דר שם בקביעות והא דשלחו ובדקו מנהרדע' ועד סור' לידע שמא אחד שהיה שמו כך והיה דר בנהרדע' ולכך אי לאו דהוי מסהדי דבאותו זמן הנכתב בגט היה ענן בר

חייא מחגר' גבן הוי חיישינן אליבא דאביי דילמא כיון דהוחזקו שני בני בשמות שוים דילמא אחד אזיל לעלמא ואחד ששמו כשמו כתב האי גיטא על שמו אבל אי לא הי' דר שם בקביעות לא חיישינן דילמא אחד מעלמא ששמו בשמו היה שם בדרך אקראי וקרא עצמו על שם המקום ההוא וכן כתב הר"ן בהדי' גבי ענן בר חייא מחגרא דרבא סבר שיש לנו לחוש לה כיון דתרווייהו מנהרדעא ועקר חד מינייהו ואתא לסור' וכתב שם גיטא חיישינן דילמא האי דהוי מחוגר' עכ"ל משמע שהיה דר ענן בר חייא מתוגר' בקביעות שם ומה מאוד נפלאתי על הר"ן שכתב גבי עובד' דיצחק מקורטב' וזה לשונו מי חיישינן שמא יצחק ריש גלית' אחר בא ממקום אחר לטורטב' ויצא והלך לאספמי' ומת שם ואביי סבר דחוששין משום דשיירות מצויות היה ולפיכך יבדוק כל עולם שמא יצחק ריש גלות' אחר יש בסוף עולם ורבא סבר כיון שהעדים שראו שמת באספמי' ראו שאותו יצחק של קורטב' יצא עמהם ובא לאספמי' לא חיישינן שעא אחר שבא לקורטב' והוי הוא שבא עמהם לאספמי' ואותו של קורטב' אזיל לעלמא וכו' ותמה אני איך כתב לאביי יבדוק כל עולם שמא יצחק אחר יש בסוף עולם הא ראייתו של אביי מהאי גיטא דאישתכח בנהרדעא דשלח ליה תבדוק נהרדע' כולה ורבא הקשה לו אם איתא יבדוק כ"ע ש"מ דאביי לא חייש לבדיקת כל עולם אלא סגי בבדיקות העיר שלא היו דרים שם בקבע שני בני אדם ששימותיהם שוים ובבדיקות העיר סגי דלא חייש דילמא אחד בסוף העולם ששמו כן הי' עובר דרך העיר הזו וקרא עצמו על שם העיר לא חיישינן אף דשכיחי שיירי כיון דלא הוחזק שני שמות שוים הדרים בעיד הזו לא חיישינן דאתי אחד מעלמא וקרא עצמו על שם העיר כי היכי דסגי לאביי בהאי גיטא דאנדרולאי בבדיקת העיר נהרדעא דידיעינן בבירור שלא היה שם אנדרולאי אחר ולא חייש לאנדרולאי אחר שהיה בסוף עולם וקרא עצמו על שם נתרדעא אלא דצריך בדיקה בעיר כדי לידע בבירור שלא היה שם אנדרולאי אחר אבל מן הסתם בלא בדיקה חיישינן וכן גבו יצחק ריש גלותא דפליגי אביי ורבא אלא להתיר מן הסתם בלא בדיקדה בעיר קורטבא אבל אם בדקו בעיר קורטבא ולא מצאו אלא אחד שהיה שמו יצחק ריש גלותא גם לאביי לא חיישינן שיהיה אחד בסוף עולם ששמו יצחק ריש גלותא מקורט בא:

ובזה יש לי תימא רבה על תשובת משאת בנימן סימן מ"ד וז"ל הא הא דבתוספתא איתא אבל אמרו אחד יצא מעיר פלוני מפשפשין באותו עיר אם לא יצא אלא הוא תנשא אשתו כתב בתשובה הנ"ל דתוספתא זו לא מיתוקמי אלא באמרו שאחד הדר בעיר פלוני יצא מהעיר אבל אמרו סתם אחד יצא מהעיר פלונית אינו מועל חיפוש כלל דאם לא כן האי עובדא דיצחק ריש גלותא שאמרו דאזיל מקורטבא לאספמיא ופליגי ביה אביי ורבא אי

חיישינן לתרי יצחק ריש גלותא או לא ומה לא בדקו בקורטב' אי עבר דרך קורטב' איש אחר ששמו יצחק ריש גלות' ובמאי פליגי אבייי ורבא וכי לא היו יודעין הך תוספתא אלא לא מיתוקמי האי תוספתא אלא באמרו איש אחד הדר בעיר פלונית יצא דכהאי גוונא ליכא לספוקי כלל רק באיש אחד הדר באותו עיר ולפיכך מחפשין באותו העיר שהרי ידוע לאנשי העיר כל הדרים באותו עיר אבל אם אמרו יצא איש אחד מעיר פלונית סתם שיכול להיות שאיש אחר עבר דרך שם ואיכא לספוקי בכל העולם כולה ולא שייך חיפוש כלל ונוראת נפלאתי עליו אדקשיא ליה וכי לא ידע אבייי ורבא האי תוספת' ליקשי לי' מראייתו של אבייי גופא בהאי גיטא דאנדרולאי דסגי בבדיק' נהרדע' ולמה לא מהני בדיקת עיר קורטב' וע"כ צריכין אנו לומר כיון שהכותב הגט אמר שהוא מנהרדעא אמרינן שמסתמ' היה דר בנהרדע' ולא חיישינן דילמא אחד בסוף עולם עבר דרך נהרדעא וקרא עצמו על שם נהרדעא משא"כ בעיר קורטבא דהעדים העידו שיצחק ריש גלותא הוי קאזיל עמהם מקורטב' ולא העידו שאמר להם שהיה מקורטב' רק שיצא עמהם מעיר קורטב' ולכך לא מהני בדיקת העיר קורטב' שיכול להיות שאיש אחר עבר דרך שם ויצא עמהם וא"כ היה לו לחלק בין אם אמר שהוא מעיר פלונית ובין לא אמר ולא היה לו לכתוב דהאי תוספת' מיירי אלא באומרו איש אחר הדר בעיר פלונית משמע שהעדים אמרו שמכירי' שהוא דר שם הלוא כבר הוכחנו דסמכינן אדיבור' שאמרו שהוא מעיר פלונית מסתמא אמרינן שהוא דר שם והודה בארצו ולכך מהכי חיפוש וא"כ בנידון דידן שאמר הנכרי יהודי אחד מביליגראד משמע שידע הנכרי שהוא הי' מביליגראד א"כ מסתמ' או שהיהודי אמר שהוא מביליגראד או הנכרי ידע שהיה מביליגראד א"כ אמרינן הוא היה דר בביליגראד ומהני חיפוש בעיר שלא יצא באותו זמן אלא זה האיש הנאבד אף שלא הזכיר שמו מהני אף דלא אמר יצא עמי כי היכי דמהני לתשובת מהר"ם באמרו אחד יצא עמנו מעיר פלוני ומת דמשיאין אשתו אף שלא הזכיר שמו וע"כ מוכרחים אנו לומר אף דעדים אינם מזכירי' שידעו שהוא דר שם רק על פיו שהיה אומר להם שהוא מעיר פלוני וא"כ אינו מעלה ואינו מוריד שאמר העד שיצא עמי אלא כיון שאמר שאיש יהודי זה אמר לו שהוא מעיר פלונית מחפשין באותו עיר אם לא נאבד אלא זה באותו עת וזמן מתירין אשתו להנשא והכי נמי בנידון דידן דמהני חיפוש אם לא יצא באותו זמן אלא זה הנאבד שאמר הנכרי שנהרג סמכינן עליו במסל"ת:

גם תמה אני על תשובת משאת בנימן שכתב על ההיא תוספת' הנ"ל דאם אמרו יצא איש אחד מעיר פלוני עתם שיוכל להיות שאיש אחד עבר דרך שם וכן כתב הרא"ש בתשובה במכלוף בן מלול וז"ל תמהתי וכי הושיבו שומרים על הדרכים או סגרו שערי קורטב'

שלא יצא אדם משם עכ"ל. ונפלאתי עליו אדרבה משם איפכא מסתברא שהרי הב"י הביא ההיא תשובת הרא"ש על עד שהעיד שמכלוף בן מלול נהרג קרוב לפאס ניכר מתוך עדותו של העד שהכיר אותו איש הנקרא מכלוף בן מלול בטביעת עין אך לא ידע אם הוא בעלה של האשה זו וגם לא העיד על שם מקומו יש לחפש לה היתר כיון שידוע שהיה שם בעלה של האשה מכלוף בן מלול ואין מכלוף בן מלול אחר בעיר איתתי שריא שריא להנשא וראיה מעובד' דיצחק דיש גלותא והוא דומה לנידון זה שהרי המעידי' לא העידו כי אם על שמו אבל לא העידו את מקומו ואת אשתו אלא כך היה שם האיש שנפטר בכאן שאלו העידו עדות גמורה שידעו שהיה בעלה של אותו אשה בהא לאו אמר אביי חיישינן לתרי יצחק אלא ודאי ההוא עובד' הוי דלא הוחזק שני יצחק ובשכיחי שיירתי והילכת' כרבא הילכך בנידון זה אפי' אי שכיחי שיירי אם לא הוחזק מכלוף בן מלול אחר איתתא שריא להינשא ועל זה כתב שיש מי שחולק על הרא"ש דלא דמי להההיא דיצחק ר"ג דשאני התם דקאמרי דאזיל מקורטב' לאספמי' ובאותו פ' לא הי' מי שהלך מקורטבא לאספמי' והשיב הרא"ש למי שרצה לסתור דבריו מפני שיש לחלק דשאני התם מפני שבאותו פרק לא היה מי שהלך מקורטבא לאספמי' וזלתו תמהני וכי הושיבו שומרים על הדרכים או סגרו שערי קורטבא שלא יצא אדם משם עכ"ל הרי שהחולק על הרא"ש הי' רוצה לחלק דשאני גבי יצחק ריש גלות' שהעידו שאזל מקורטב' לאספמי' ולכך אם לא הוחזקו שני יצחק ר"ג לא חיישינן אף שהשיירות מצויות משא"כ בנדון הרא"ש במכלוף בן מלול שלא העידו שם עירו ויש לחוש אף שאנו יודעים שבעלה היה שם יש לחוש לתרי מכלוף בן מלול אף בלא הוחזק דילמא אחד מסוף העולם ששמו ושם אביו כשמו ובא לשם על זה השיג הרא"ש דאין הקפידה שמעידין שיצא מן העיר עמהם דאם באנו לחוש היכי שאינם מעידים על שם עורו אלא על שמו ושם אביו ואף שאנו יודעים שבעל האשה ששמו כן היה שם חיישינן שמא אחר בסוף עולם בא לשם א"כ בההיא דיצחק ריש גלותא נמי ניחוש דילמא אחר היה ששמו כשם זה ויצא מן קורטב' דליכא למימר דשאני הכא מפני שבאותו פרק לא היה מי שהלך מקורטבא לאספמי' וכי סגרו שערי קורטב' או השיבו שומרים על הדרכים שלא יצא אדם משם אלא ע"כ משום כיון דלא הוחזקו שני יצחק ריש גלותא לא חיישינן לאחר כרבא וא"כ דינו דהרא"ש אמת במכלוף בן מלול אף שלא ידעו שהיא בעלה של האשה וגם לא העידו על שם מקומו כיון שידוע שבעלה של האשה היה שם מכלוף בן מלול ואין מכלוף בן מלול אחר בעיר איתתא שרי להנשא וכמו כן אם אינו מזכיר שמו אלא שם עירו שאמר פלוני יצא מעיר פלונית עמי ולא מבעי אם אמר בפירוש שאמר לו שהוא מעיר פלונית אפילו בסתם שיצא

עמי מעיר פלוני מהני חיפוש עכ"פ אם באותו זמן לא יצא אדם אלא זה הנאבד איתתא שרי' וכך הוצעה של ברייתא זו דשלחו מאספמי' איש אחד ששמו יצחק ריש גלותא שבא מקורטב' דהיינו עדים העידו שיצא עמהם מקורטב' לאספמי' אבל לא הכירו שהוא בעל האשה הזאת וגם אנשי קורטב' לא ידעו שזה יצחק ר"ג יצא עם העדים אלו לאספמי' ובזה פליגי אביי ורבא דלאביי חיישינן לתרי יצחק ולרבא לא חייש כיון שלא הוחזקו שם תרי יצחק ר"ג וכל זה מן הסתם אבל אי בדקינן ולא נמצא שם בקורטבא כי אם זה יצחק ריש גלותא אף אביי מודה דמהני יחיפוש כי היכי דאמר ר' יהודה נשיאה תבדיק נהרדע' ובלא בדיקה חיישינן דילמא נהרדע' אחר היה אבל חיפוש ובדיקה מהני אפילו לאביי ורבא אפילו חיפוש אינו צריך כיון שלא הוחזק שנים ששמותיהם שוים ולדידן לא קשי' לן כלל מאי דקשי' לבעל תשובת משאת בנימן דאמאי פליגי אביי ורבא ולמה לא בדקו לקורטבא אי עבר דרך קורטב' איש אחר ששמו יצחק ר"ג ואני אומר דפליגי בסתם ורבותא קמ"ל בכח דהתירא אליבא דרבא דאפילו בדיקה אינו צריך כיון שלא הוחזקו שניהם ששמותיהם שוים וא"כ היכי שאמרו העדים שמו שיצא עמהם מעיר פלונית ומת שם בזה פליגי אביי ורבא דרב לא חייש לאחד בסוף העולם כיון שלא הוחזקו שניהם ששמותיהם שוים ואינו צריך חיפוש והיכי שאין מזכיר שם עירו אלא שמו בלבד כי האי דמכלוף בן מלול צריך אנו לידע שזה הוא בעלה ולא נמצא שם איש אחד ששמו מכלוף בן מלול מהני בדיקה זו להתיר לאשה וכמו כן היכי שלא אמרו שמו אלא שם עירו לא מבעיא שאמרו שזה האיש אמר להם שהוא מן העיר הזו שיצא עמהם אפילו בסתם שהעידו שאיש יהודי אחד יצא עמנו מהעיר פלונית ונהרג מהני חיפוש העיר אם לא יצא איש יהודי מן העיר באותו זמן אלא זה. הנאבד אשתו שרי והשתא אתי' ההיא תוספתא וההיא תשובת מהר"ם בתשובת מיימנית כפשטן דכתב בתוספתא אין מעידין עד שמזכירין שמו ושם עירו אבל אמרו אחד יצא מעיר פלונית מפשפשין באותו עיר אם לא יצא אלא הוא תנשא אשתו ויש חילוק בין האומר שמו ושם עירו אפילו חיפוש אינו צריך אבל אם לא אמר שמו רק שם עירו אפילו לרבא דלא חייש הכא חייש ומהני חיפוש וכן ההיא תשובת מיימנות נמי מיירי אף שלא העידו בפי' אחר הדר בעיר פלוני אלא אמר היהודי מעיר פלוני בסתם יבדק שלא יצא מאותו העיר שום יהודי הדר שם שלא חזר כי אם זה דאפילו לרבא דלא חייש לתרי יצחק הכא חייש כיון שלא הזכיר שמו ולכך צריך תיפוש נמצא פסקן של דברים אם העיד אחד על שמו ועל שם עירו ולא מבעי' אם אמר שאמר איש יהודי שהוא מעיר פלונית ומת שם דאין צריך חיפוש לרבא כיון דלא הוחזקו שניהם ששמותי' שוים אף ששכיחי שיירות לא חיישינן לתרי יצחק ואפילו אם אומרים

איש אחד ששמו כך יצא עמי מעיר פלוני' ומת לרבא אין צריך חיפוש ומשיאין את אשתו כיון שלא הוחזקו שני יצחק שם אמרינן מסתמא בעלה של זו האשה הוא והיכי שאינו מזכיר שמו אלא שם עירו שאמר יהודי אחד יצא מן העיר בסתם ומת צריך חיפוש לרבא והיינו הך דתוספת' והדברים אתיין כפשוטן דלא כתשובת משאת בנימן שהוציא דברי התוס' מפשטן ולפרש הא דקאמר בתוספת' אבל אמרו אחד יצא מעיר פלונית מפשפשין באותו עיר דהיינו שאומר שהוא דר בו אבל אם אמר מעיר פלוני בסתם שיוכל להיות שאיש אחר עבר דרך שם וסתם לשון התוספת' אינו משמע כן וכבר כתבנו שכל דבריו דחוים מעיקרא ומה שמביא ראיה מדברי הרא"ש שכתבו וכי סגרו שערי קורטב' ראיה זו לסתור הוא דבריו כאשר כתבנו למעלה ועיקר הדבר היכי שלא הוחזקו שני יצחק ואמר שמו ושם עירו אפילו חיפוש אינו צריך ואם אינו מזכיר שמו אלא שם עירו אז צריך חיפוש וחיפוש מהני ולא מבעי' אם אומר שזה היהודי שיצא עמו אמר לו שהוא מעיר פלוני אלא אם אמר סתם שאיש יהודי יצא עמי מעיר פלוני ומת מהני עכ"פ חיפוש אם לא יצא איש יהודי באותו זמן אלא זה הנאבד משיאון את אשתו וע"כ אני אומר בטח בנידון דידן שאמר הנכרי שזה הדרך הוא מסוכן שכמו חמשה או ששה שנים שבא יהודי אחד מביליגראד והרגו אותו ובגביות ב"ד ראשון משמעו שהיה ביום צום כפור וא"כ בין אם נפרש שיהודי אמר לו שהוא מביליגראד או שהנכרי ידע שהיה מביליגראד בודקין אותו עיר אם בזמן ההוא לא יצא שום אדם מביליגראד ללזרעטי כי אם זה וכיון שאם היהודי היה מעיר זה היו משיאין את אשתו הכי נמי נכרי מסל"ת דכל מקום דישראל נאמן נכרי מסל"ת נמי נאמן ואין צריך לומר קברתיו אפילו לדעת הרמב"ם דמצריך לומר קברתיו כמו שכתב הב"י על האי תשובה באחד בכפרים של עכו דלא הוצרך הרמב"ם שיאמר קברתיו אלא כשהנכרי נמצא בעת מיתתו או הריגתו אבל היכי שלא נמצא שם נכרי בעת הריגה מודה הרמב"ם שאין צריך שיאמר קברתיו. ועתה צריכין אנו לדון אם זה הוא מסל"ת דמה שאמר המאורע אח"כ בא ע"י חקירת ישראל שהפציר בו שיפרש לו הענין כבר כתב הרי"ף והרא"ש והטור כמעשה דבני לוז שהלכו לצוער עיר התמרים שמעינן מהא דהיכי דמתחיל הנכרי מסל"ת ואע"ג דהדרינן ומגלינן למילת' מיני' שפיר לא נפיק מתורת מסל"ת אלא נאמן ומשיאין על פיו וכן פסק בש"ע בא"ה סי' י"ז סי' ט"ו ואמאי שמספר הנכרי ששאלו לבן השופט שרכב עם איש יהודי אם האמת שהרג ליהודי הזה שהי' אצלו בשבה דהיינו בי"כ והודה ולא בוש ואמר שהשליך אותו לנהר אע"פ שאומר הנכרי שהנכרי השני לא הגיד לפי תומו אלא ע"י שאלה מ"מ הא כתב רמ"א יש אומרים הא דאמרינן דאם שאלו את הנכרי תחילה לא מיקרי מסל"ת היינו דווקא

אם שאלו ישראל אבל אם שאלו הנכרי' אותו ומגיד מקרי מסל"ת ובלבד ששאלו אותו שלא בפני ישראל וכתב הב"ש ס"ק מ"ח אף דלהרב הב"י הר"ן חולק על זה צריך לומר לרמ"א דהר"ן אינו חולק על תרומת הדשן והא דלא התיר בתשובה שהביא הב"י מפני שהנכרים היה מגידים לפני השופט מחמת שאלת השופט לאו משום דס"ל אם הנכרים שואל לנכרי' לא הוי מסל"ת אלא שאלת השופט שאני דשואל אותו שיגיד לשם עדות עכ"ל ובאמת מסתברא טעמא דתרומת הדשן בסי' רל"ט הביאו הב"י משום דכששאלין את הנכרי והנכרי משיב לא חשיב מסל"ת היינו כששאלו אותו ישראל משום דמרגיש שיש להם נפקות' בדבר ומשקר הבל אם שואלו אותו נכרי שלא בפני ישראל והוא משיב חשיב שפיר מסל"ת עכ"ל ולפי זה נאמן הנכרי השני האומר הרגתיו:

כמו שכתב בהגהות מרדכי דקדושין הביאו הב"י נכרי המסל"ת ואמר הרגתי פלוני נאמן ושרי איתתא לאינסובי וכן כתב בתשובת מיימני דשייכי לסדר נשים וסיים בה וליכא למיפסלא משום דילמא למירמא אימתי ליהודי הוא קאמר הכי כיון דלא מוכח מילתא מתוך דבריו ולא מקמי הכי ולא לבתר הכי דלמירמי אימתי אמר הכי עכ"ל והיא באותה תשובה שהבאתי לעיל אם אינו אומר שמו אלא יהודי מעיר פלוני והאריך, שם במיימנ' החדשים דף קט"ו דין ט' ופשיטא הכי דלא אמר לישראל הרגתיו אלא לנכרי דפשיט' דלא אמרינן למימרמא אימתי אמר ונאמן במאי שאמר הרגתיו ואין צריך לומר קברתי דהא אפילו לדעת הרמב"ם לאו דוקא קברתיו אלא כל שנתעסק בטילטול ממקום למקום כדרך המתים ולא היה נודד כנף ופוצה פה ומצפצף בהא סגי ודבר זה הביא הב"י בשם הריב"ש והסכימו עמו כל האחרונים והנכרי הזה אמר שהשליכו לנהר ומסתמא טילטלו ולא הרגיש שום חיות בו וכיון שלא אמר בפני ישראל חשיב הכל מסל"ת ואם ידוע שבאותו זמן בי"כ לא נסע שום איש מביליגראד ללזרעטי אלא זה אברהם בר יוסף ונאבד סמכינן על הנכרי' מסל"ת שנהרג ומשיאין את אשתו כל זה נראה לי ברור ונכון בס"ד מ"מ לא אסמוך עלי עד שיסכימו עמי רבני עיר דק"ק ביליגראד להתיר לאשת כמר אברהם יוסף הנ"ל גם דעתי מסכמת עמהם שתנשא לכל איש דתצביין. כ"ד הטרוד בלימודי. היום יום ג' כ' שבט תצ"ז לפ"ק. נאום מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

## שאלה מא

למאיר ובא קרא יום ידרשון אליו עיני כל מאיר ומנהיר ככובבי' דשביט שבטי ישורין הולכין לנוגה זרחו אור ישר ואור מקיף חילו לאורייתא תקיף בחורפי' רמי דיקולא וזקיף

מעמיד תלמידים הרבה ובעיני פקיחין עליהם ישקיף ה"ה אהו' המאור הגדול נר ישראל עמוד הימיני פ"ה אב"ד ור"מ הגאון הגדול כמהור"ר מאיר נר"י ויזרח כצל צח לנצח:

ראשית דבר יראת אלקים ענותנותו גרמה לי לגשת אל היכל קדשו באשר היותו כאן נטלתי רשות והרמנא לדבר אליו לזמן הצורך לשאול קדמוהי ונענה לי ראשו כתם פז ועל כן אדבר נגדו ולא אבוש לשאול הוד רום כבוד מעלתו כשואל בדבר אלקים בדיני מקוואות נשאלה שאלה זו קדמנא מי שרוצה לעשות מקוה באשבורן ע"י המשכה מי גשמים הנקוים לעוקה אחה ואחרי שאין העוקה מחזקת המים ומאבד מימיו בארץ וגלל כן רוצה לעשות מרחשת גדולה המחזקת ארבעים סאה ולקבוע בארץ במקום העוקה ולנקוב המרחשת בכדי טהרתה ולעשות במקום הנקב כעין בנין בסיד ועפר וצרורות כדי להחזיק המי גשמים הנמשכים לתוכה ולהיות רשאים לטבול ע"ג דבר המקבל טומאה כמו שמפורש ביו"ד סי' קצ"ח סי' ל"א רוצין לעשות בנין של אבנים ע"ג קרקיעתו של מרחשת לעמוד עליו בשעת טבילה ובזה יהיה מקוה כשר לטבול בו נדה ויולדת אם יש לה היתר בענין זה או לאו והנה אדון לפניו כתלמיד לפני רבו אחרי דתנן התם במס' פ' ו' משנה י' האבק שבמרחץ בזמן שהוא באמצע פוסל מן הצד אינו פוסל מפני שהוא כמקוה סמוך למקוה ופי' הרב מברטנורא שם האבק שבמרחץ כלי של מתכות משוקע באמבטי ויש בו נקב דכשנאמסו מי אמבטי מחמת הטבילות פותחין הנקב שבאמבטי ויוצאין המים שבאמבטי ומושכין לתוכה מים אחרים נקיים וסותמין הנקב והמים הנמשכים לאמבטי הם כשרים לטבילה בזמן שהוא באמצע פוסל לפי שכל המים גרורים על גביו ומים הגרורים על גבי כלים פסולים ובתוס' יו"ט שם וזה לשונו לפי שהאבק כלי קודם היותו קבוע בארץ ואע"פ שנתחבר לא יצא מתורת כלי להיותו קבוע לארץ וזה הוא אמרם עליו בתוספתא שלא נעשה אלא לשמש עם הקרקע הרמב"ם בנוסח' א"י וצ"ע דמשנה ט' פרק ח' דכלים עוד שם פרק כ' משנה ד' פי' הרב והרמב"ם דמשמש עם הקרקע טהור עכ"ל והנה נראה לתרץ קושיתו דאיתא התם פרק ח' משנה ט' פורכה אם יש לה לבזבז טמאה ופי' הרב התם פורכה תנור גדול של חרס פתחו בצדו כעין שלנו וטהור משום דמשמש עם הקרקע כדקתני בתוספתא עכ"ל והנה נראה דמשם אין כאן קושיא לכאן דעד כאן לא קאמרינן התם דמשמש עם הקרקע טהור פירוש הואיל ועיקר תשמישו עם דבר שאין מקבל טומאה היינו בכלי חרס והטעם נראה הואיל ואמרינן בגמ' דשבת דף פ"ג מנין לספינה שהיא טהורה שנאמר דרך אניה בלב ים פשיטא אניה בלב ים היא הא קמ"ל מה ים טהור אף ספינה טהורה וכו' עוד שם איכא בנייהו ספינה של חרס וא"כ למדנו מזה שהטעם דספינה טהורה הואיל ועיקר תשמישו עם דבר טהור דהיינו

ים והוא הדין אם תשמישו עם הקרקע משא"כ האבק שאמרנו הוא כלי מתכות לא מצינו שיש לו טהרה הואיל ותשמישו עם דבר טהור ואינו בטל והוא הדין והוא הטעם זה דאמרינן התם במס' כלים פרק כ' משנה ד' גבי אגוס אע"פ שקבעו בכותל טמאה דפי' הרב דהואיל ולא נעשה לשמש את הקרקע ומשמע דאם משמש את הקרקע טהור התם אייריי בשל עץ והתירו בכלל ספינה דלעיל אבל לא באבק של מתכות דאין דרך לעשות ממנו ספינה וכן אין להקשות מצינור דמס' כלים פרק י"ד משנה ב' הובא בש"ע ביו"ד סי' ר"א סי' מ"ח דאמרינן צינור שנעשה לקרקע טהור ופי' שם רמ"א וזה לשונו והצינור הוא הנקרא בלע"ז קנאלי ושיש זה אצלו אמרם כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע וזה כאשר יגיע עשיותו להיות דבק בארץ הנה היא לא תקבל טומאה והת"י שם העתיק בזה הלשון הואיל ועיקר עשיתו להיות דבק בארץ דהתם אינו כלי ראוי לשמש כלום אלא להיות דבוק בארץ ואין שם כלי עליו בתלוש הילכך בטל הוא לגבי קרקע ואין ענין לאבק שאמרינן לפי שהוא כלי וראוי לתשמיש קודם היותו קבוע וא"כ זכינו לדין בההוא עובדא דנשאל קדמנא דמרחשת הואיל דאיכא שם כלי עליו בתלוש אע"פ שניקבו ונתחבר בארץ לא יצא מתורת כלי ואף שנקבוהו בכדי טהרתו אין לו תקנה בזה דחיישינן שמא לא נקבוהו בכדי טהרתו כדאמרינן בשבת דף ט"ז ע"ב אמר אביי חיישינן שמא לא ינקבוהו בכדי טהרתו ואין ראיה ממה שכתב ביו"ד סי' ר"א ס"ז הלוקח כלי גדול כגון חביות גדולה או עריבה גדולה ונקבה נקב המטהרה וקבעו בארץ ועשה מקוה הרי זה כשר דהתם מיירי בשל עץ אבל בשל מתכות לא והטעם דבשל מתכות חיישינן ובשל עץ לא חיישינן כתב התוס' יו"ט במס' כלים משנה י"א בפרק י"א דכלי מתכות איידי דדמיהם יקרים חס עלייהו טפי ושייך למגזור בהם שמא לא יקבנה בכדי טהרתו ואדרבה משם נראה ראיה להיפך דאי ס"ד דבכלי מתכות נמי דינא הכי אמאי נקט הלוקח כלי גדול כגון חביות גדולה דמסתמא של עץ הן הוי ליה למימר רבותא טפי אפילו בכלים של מתכות אלא נראה כדאמרינן וגם האי תקנה דלעיל לעשות בנין בקרקיעתו של מרחשת כדי לבטל גזירות מרחצות לא ברירא לי ולא אומר בו לא איסור ולא היתר עד שיבאו דבריו הטהורים מכל סיג אלי באשר שברירן ליה שבילי דנהר דעה ובינה ואת כל היקר ראתה עינו ואף שיש עדיין לאלקי מילין לעיין במס' זבחים בפרק ב' בהאי סוגיא דהווייתו על ידי דבר טהרה בעינן מ"מ אשים יד לפי שלא לטרוח אותו צדיק רק דמה שבהכרח ולא יגונה ובזה אשתחוה ואקוד. נאום פרץ שליסלבורג:

תשובה גבור יהיה בארץ נבחר מזהב חרוץ ביתו כבית פרץ ה"ה אהו' ידידי החריף והשנון זית רענן כבוד מהור"ר פרץ כתבו הנכתב ד' כסליו תצ"ה קבלתי וקריתי ושניתי

וראיתי שנשאל מכ"ת מי שרוצה לעשות מקוה באשברון ע"י המשכה מי גשמים הנקוים לעוקה אחת ואחרי שאין העוקה מחזקת המים ומאבד מימיו בארץ וע"כ רוצה לעשות מרחשת גדולה המחזקת ארבעים סאה או יותר ולקבוע בארץ במקום העוקה ולנקוב בכדי טהרתו ולעשות במקום הנקב כעין בנין בסיד ועפר וצרורות כדי להחזיק מי גשמים הנמשכין לתוכה ולהיות שאין רשאין לטבול על גבי דבר המקבל טומאה כמו שמפורש ביו"ד סי' קצ"ה סי' ל"א רוצין לעשות בנין של אבנים ע"ג קרקיעתו של המרחשת לעמוד עליו בשעת הטבילה אם יש לה היתר בענין זה או לא עכ"ל והראה פנים לכל צד ובסוף דבריו כתב וז"ל ואין ראיה ממה שכתב ביו"ד סי' ר"א סי' ז' הלוקח כלי גדול כגון חביות גדולה או עריבה גדולה ונקבו נקב המטהרו וקבעו בארץ ועשאו מקוה הרי זה כשר דהתם מיירי בשל עץ אבל של מתכות לא והטעם בשל מתכות חיישינן ובשל עץ לא חיישינן כתב התוס' יו"ט במס' כלים פרק י"א משנה א' דכלי מתכות דדמיהן יקרין חיישינן עלייהו טפי ושייך למגזור בהם שמא לא יקבנו בכדי טהרתו עכ"ל:

הנה היה לפני מכ"ת דרך כבושה וסלולה והלך בצידי דרכים להמציא חומרא מה שלא נזכר בראשונים ואחרונים ראשון לפי דעת מכ"ת כלי מתכות אף שניקב בכדי טהרתו טמא מדרבנן והוי בכלל גזירת י"א דבר ודבר זה אינו מתקבל ועולה על דעת אנושי בשלמא התם גזרו רבנן לחזור לטומאה ישינה ואף לאביי דס"ל דשמא לא יקבנו בכדי טהרתו משום דהתם דרוצה לעשות כלים חדשים ולהשתמש בו ביום ולא ידקדק אגב מהירות ולא יקבנו בכדי טהרתו ודוקא בכלי מתכות גזרו לפי הטעם איידי דדמיהם יקרים חייס עלייהו טפי אבל היכי דאינו עושה כלי חדש אלא נשאר נקוב בכדי טהרתו לא גזרו רבנן כלל וראי' לזה דהא איתא בשבת דף ט"ז ע"ב טעמא דגזרו רבנן שיחזרו לטומאה ישינה משום מעשה בשל ציון המלכה שעשתה משתה לבנה ונטמאו כל הכלים ושברתן ונתנה לצורף וריתכן ועשה מהן כלים חדשים ואמרו חכמים יחזרו לטומאתן ישינה מ"ט כו' אמר אביי גזירה שמא לא יקבנו בכדי טהרתו רבא אמר שמא יאמרו טבילה בת יומא עולה בלא ערב שמש מאי בינייהו איכא בינייהו דרצפינהו מירצף ואם איתא לטעמא דאביי דטמאי רבנן אף אם לא עשה כלים חדשים הוי ליה למימר איכא בנייהו היכא שניקב הכלי ולא עשה ממנו כלי חדש לטעמא דאביי טמא אבל לטעמא דרבא דגזר משום טבילת בת יומא וע"כ טעמא כדפי' רש"י שהרואה שנטמא ומשתמש בו ביום ואינו יודע שנשברו וסובר שהטבילם ועולה מיד טומאה בלי ערב שמש וזה שייך דווקא היכא שעשאם כלי חדש והרואה אינו יודע שנשבר אבל אם עומד בשברו הכל רואים שמשתמשים בו בשביל שהוא נקוב בכדי טהרתו טהור גמור

הוא ולא שייך למיגזר בשביל טבילה בת יומא אבל לאביי דגזר משום שמא לא יקבנו בכדי טהרתו א"כ אף שלא עשה כלים חדשים חזרו כלי מתכות לטומאה ישינה אלא ע"כ נשתקע הדבר ולא נאמר אלא כמו שאמרו חכמים אם עשה ממנו כלי חדש ועוד סתמא תנן בפ' י"ז דכלים כלי בעלי בתים שיעורן כרמונים ולא לישתמיט שום תנא בכל הש"ס לומר דכלל זה אינו אלא מן התורה אבל מ"מ מטמא מדרבנן ובר מכל דין דהא הרמב"ם פסק כרבא דסבירי ליה דטעמא משום טבילה בת יומא דקי"ל דכל מקום דפליגי אביי ורבא הלכה כרבא א"כ ליתא לטעמי' דאביי ואליבא דרבא כתב בפי' הרמב"ם בפרק י"ב מהל' כלים דין א' וז"ל וכן כלי מתכות שנשברו אחר שנטמאו טהרו התיכן וחזר ועשה מהן כלים חזרו לטומאה ישינה עכ"ל והאי שבורים ר"ל נקובים דהא לישני דש"ס נקט דקתני בציון המלכה ששברתן פי' שניקבן דוק ותשכח כדברי וא"כ מסתמא לא פליגי אביי ורבא אלא אם עשאן כלים חדשים אבל אם נשארו מנוקבים לא עלה על שם תנא ואמור' לגזור עליהם טומאה משום גזירה שמא לא יקבנו בכדי טהרתו וזה פשוט וברור והותר ספק אחד:

ועתה חל עלינו לבאר באר היטב אם צריך לנקוב הכלי בכדי שפופרת הנוד או סגי במשהו או צריך כמוציא רימון והרב הב"י ביו"ד סי' ר"א הביא בשם הרא"ש שכתב בסוף הלכות נדה משנה דתנן בפ"ד דמקוואות השוקת שבסלע אינו פוסלת את המקוה כו' ניקבה מלמטה או מן הצד ואינו יכולה לקבל מים כל שהוא כשירה וכמה יהיה בנקב כשפופרת הנוד וכתב הרא"ש פשטא דמתניתין קאי אמה דסליק מיניה כמה יהיה בנקב לבטלו מתורת כלי שלא יפסול את המקוה מחמת שאיבה ומייתי עובדא דשוקת והוא שהיתה נקובה כשופפרת הנוד כדי שלא יפסלו המים המקלחים בתוכה אבל בפ"ק דיבמות מייתי הך דשוקת והוא על ענין עירוב מקוואות כשופפרת הנוד ומשמע שלא היה ארבעים סאה בשוקת והוא היה מחובר למקוה שלימה כשפופרת הנוד ומילתא באפי נפשי' היא ולא קאי אירישא אבל ניקבה דרישא לא בעי כשפופרת הנוד כיון דניקבה למטה בשוקת ואינו יכולה לקבל מים בנקב כל שהוא נתבטלה מתורת כלי ובתוספתא פליגי תנאי בה וכו' עד סוגי' דיבמות ס"ל כתנא דסבר מלמטה מהני נקב כל שהוא וכתב הר"ם נראה דהלכה כר"א בר רבי יוסי דמעשה רב וחביריו נמי הודו דלענין כלי המקוה לא בעינן כשפופרת הנוד אלא סגי כמלא מחט וכר"א בר' יוסי כן פסק רבינו שמחה וכן הביא רבינו שמשון ראי' מן התוספתא הנ"ל דלמטה בשוליה סגי בנקב כל שהוא ולמדנו מזה שמותר לעשות גיגית גדולה של עץ או שוקת אבן ויעשה למטה בשוליה נקב כל שהוא ויושיבנו על הארץ וימשוך לתוכו מים ויטבול בה עכ"ל וכן כתב רבינו ירוחם

בשם הגאונים דגיגית של אבן או עץ שנתמלא מן גשמים אין טובלין בה אבל אם ניקבה למטה כל שהוא או מן הצד כשפופרת הנוד אינו פוסלת עכ"ל הב"י בהעתקת דברים אלו ואח"כ האריך בדברי הרמב"ם ואח"כ כתב והשתא איכא למידק על דברי רבינו הטור דמחזי דאתי דלא כמאן דלא כהרא"ש דהכשיר בנקב כל שהוא למטה ואלו רבינו מצריך כשפופרת הנוד ומסיים ויותר כנון לומר כיון דכתב לקמן על הא דכלי שניקב בשוליו כל שהוא ויש כתב הרא"ש מ"מ אין להקל לעשות מקוה לכתחילה בכלי מנוקב כזה א"כ מכל שכן שאין לטבול בתוכו אלא שקשה לי על אותו תשובה כיון שהיא ז"ל כתב בפסקיו להתיר וכתב שכן פסק ר"מ ורבינו שמחה ורבינו שמשון שהוכיחו והכריחו כן מסוגיות התלמוד ומה תוספתא מאיזה טעם כתב בתשובה שאין להקל בכך:

ולי נראה דאין מקום לקושייתו ומזה יהיה סתירה מה שרצה ללמוד ק"ו שאין לטבול בתוכו דבודאי יש חילוק גדול בין כלי המחובר לקרקע וק"ו אם כולה טמון ונקבר בקרקע לכלי שהוא מטלטל בידים וראיה לזה שכתבו התוס' בשבת דף י"א ע"ב ד"ה אלא לאו כרמלית אע"ג דאין כרמלית בכלים האי גת כיון דמחובר לקרקע לא שמי' כלי ובזה איירי הך דתוספתא כיון דכבר נקבע בקרקע ונתבטל מתורת כלי סגי לה בנקב כל שהוא וסבירי ליה להרא"ש דיש חילוק בין כלי מנוקב כל שהוא שהוא מחובר לקרקע דסגי לכתחילה בנקב כל שהוא שמוציא מים ומהני בין לטבול בתוכו בין שאין המים פוסלים את המקוה משום שאיבה וכמו שהביא הרא"ש בשם כל הגאונים הנזכרים לעיל והיכי שאינו מנוקב כלל אף שאינו חשיב כלי לקבל טומאה מ"מ לענין שאיבה חשיב כלי כדמוכח בפ"ק דשבת גבי מונחים כלים תחת הצינור ואמרו רבנן דסגי בנקב כל שהוא ואם כן דברי הרא"ש הם כפשטן דמחלק בכלי שמחובר לארץ אם ניקב תחילה למטה נקב משהו דשוב אינו פוסל לא לטבול בתוכו ולא ליפסול את המים היוצאים ממנו ואם ניקב מן הצד צריך כשפופרת הנוד דבטיל ליה מתורת כלי בזה ואין כאן זכר למים שאובין כלל והילכך אפילו בתוכו טובלין כמו שכתב הב"י בעצמו בדברי הרא"ש אבל בכלי שאינו מחובר בקרקע וגם סתם דלי אין בו ארבעים סאה בלח כלי גמור הוא ואף שבדעבד אינו פוסל מפני שניקב כמוצא מים ומ"מ לכתחילה אין לעשות מקוה כזה דמ"מ חשיב כלי שראוי לשאר תשמישים ובפרק ערבי פסחים דף ק"ט ע"ב בתוס' בד"ה וים שעשה שלמה ובירושלמי פריך הלוא שאובים הם ואע"ג דכלי שמחזיק א' סאה בלח שהם כוריים ביבש אינו מקבל טומאה כו' ועוד ים של שלמה של נחושת מקבל טומאה אע"ג דאינו מטלטל מלא וריקן דדווקא כלי עץ איתקש ומשני תפתר שהיה רגלי שורים שהיה עומד עליו מנוקבים כמוצא רימון והיו מחוברין למעיין שתחתיהם והא דנקט

כמוצא רימון היינו לבטל השוורים מתורת כלי שלא יקבל טומאה אבל להכשיר המים שבים סגי בשפופרת הנוד עכ"ל הרי לפניך שלפי דברי הירושלמי צריך לבטל הכלי כדי להביא המים למקוה אבל המקוה גופיה אם היה מחובר למעיין סגי בשופפרת הנוד:
והרמב"ם בפ' ו' מהלכו' מקוואות דין ג' כתב שוקת שבסלע אינו פוסל את המקוה לפי שאינו כלי אבל כלי שחיברה בסלע פוסל את המקוה אע"פ שחיברה בסיד ניקבה מלמטה או מן הצד כשפופרת הנוד כשירה ואינו פוסל את המקוה הלוקח כלי גדול כגון חביות גדולה או עריבה גדולה ונקבה נקב המטהרה וקבעו בארץ ועשאהו מקוה הרי זה כשר וכן אם פקק את הנקב בסיד ובבנין אינו פוסל והמים הנקוים בתוכו מקוה כשר סתמו בסיד או בגפסיס עדיין הוא פוסל את המקוה עד שיקבענו בארץ או יבנה ואם הניחה על גב ארץ ועל גב הסיד ומירח בטיט מן הצדדים הרי זה כשר וכתב הראב"ד ז"ל ועשאוה מקוה הרי זה כשר אמר אברהם דבר זה אינו מחוור להטביל בתוכו אלא שאין המים היוצאים ממנו פוסל את המקוה אבל להטביל בתוכו עד שיהי' המים שבתוכה מעורבים עם המקוה בנקב כשפופרת הנוד ורבי יהודה אומר בכלי גדול ד' טפחים ובקטן ברוב והרי ר"י שהוא מחמיר בהטבלה בתוך כלי ורבנן מיהו כשפופרת הנוד בעי ואע"פ שהשידה והתיבה בכלי שניקב בכדי טהרתו הוא ועוד איך אפשר שלא יהיה בקרקיעתו ודפנו חרס הראוי לקבל טומאה על ידי יחודו להשתמש בו ונמצא הטבילה זו בכלים עכ"ל והרב הב"י נכנס בדחוקים גדולים לבאר דברי הרמב"ם בדברי דחוקים וגימגומים כאשר יראה לעין כל הקורא באריכות בדברי הב"י ולי נראה דדברי הרמב"ם מתפרשים בלי שום דוחק דהא דתנן בפ"ד דמקוואות השוקת שבסלע הייני אבן חלולה שעל שפת המים והמים נכנסים לה דרך חור כמו שפי' הרב מברטנורא ועל זה קאי היתה כלי וחיברה בסיד ועל זה קתני נקבה מלמטה או מן הצד ואינו יכולה לקבל מים כל שהוא כשירה וכמה יהיה בנקב כשפופרת הנוד קאי פשטיה דמתניתין על רישא אם ניקב למטה ומיירי שהסלע שניקבה כשפופרת הנוד מחובר למים והוי חיבור אף לטבול בתוכה ומן השידה והתיבה שבים אין מטבילין בהם אלא א"כ נקבו כשפופרת הנוד משמע אם ניקבו כשפופרת הנוד טובלין אף בתוכו משום שהוא מחובר למי הים ואפילו אם אין בכלי ארבעים סאה טובלין כיון שמחובר בנקב כשפופרת הנוד הוי כאלו טבל בים ובמעין וטובלין אף בתוכה אבל כשלוקח כלי וקובע בקרקע וממשיך מי גשמים לתוך הכלי ואינו מחובר לשום מעין וממשיך מ' סאה לתוכו בעינן שינקוב כדי טהרתו דהיינו בכלי עץ ומתכות כמוציא רימון וכי היכי דבעי בירושלמי ברגלי שוורים בים של שלמה היו מנוקבים בשפופרת הנוד שלא יהיה נמשך על ידו כלים שמקבלים

טומאה לים הכי נמי ס"ל להרמב"ם היכי שלוקח כלי ואינו מחברה למים אלא קובע בארץ דצריך לבטלו מתורת כלי וכל אחד כשיעורו בכלי חרס כמוצא זית ובכלי עץ ובכלי מתכות כמוציא רימון שהוא שיעור יותר גדול משפופרת הנוד וההיא דתוספתא בקסטלין המקלח מים בכרכים מפרש הרמב"ם נמי דמיירי דמחובר למעין והרמב"ם פוסק כסתם מתניתין דידן בשוקת שבאבן דבעינן כשפופרת הנוד וההיא דפ"ק דיבמות נמי מיירי בענין זה והב"י כתב לפי' הרמב"ם דתרי שוקות והוא הוי ולא ידעתי מי דוחקו לזה כי לפי דברינו אין אנו צריכין לומר דתרי שוקת והוא הוי:

ובזה מיושב גם קושיות הראב"ד בכלי עץ וכלי מתכות כבר כתב הב"י ותמה עליו דהא שיעורין גדול יותר משפופרת הנוד ובכלי חרס אף שמוציא זית הוא קטן מ"מ סביר הרמב"ם הא דשיעורו כשפופרת הנוד היינו להכשיר לטבול בתוך השוקת וכן השידה והתיבה שבים מיירי שאין בהם ארבעים סאה אפ"ה מותר לטבול בתוכם משום דמחוברין למי המקוה הכשרים ולמי הים אבל בלוקח כלי וקבעו בארץ וממשיך לתוכה מ' סאה סגי רק שיתבטל הכלי מלקבל טומאה כיון שכט בתוך הכלי ארבעים סאה ואינו צריך לצירוף מקוה אחרת סגי כשנתבטל הכלי מלקבל טומאה וגם יתישב לדברינו גם הקושיא שהקשה הראב"ד וזה לשונו ועוד היכי אפשר בקרקיעתו ודופני החרס הראוי לקבל טומאה על ידי יחודו להשתמש בו ונמצא טבילה זו בכלים עכ"ל ולדברינו אין כאן קושיא כיון שנתבטל מתורת כלי שוב לא חיישינן לזה כאשר נכתב בסמוך:

והשתא נתברר שאלתן דלכל הדיעות אם ניקב כמוצא רימון שוב אין חשש אליבא דכ"ע לכשנקבע בארץ וממשיך לתוך מ' סאה מקוה כשירה היא לטבול בו לכתחילה בלי שום פיקפוק ונידנוד בעולם:

ומה שכתב מכ"ת ולעשות בנין בקרקיעתו של מרחשת כדי לבטל גזירות מרחצאות לא נהירא לי ואיני אומר לא איסור ולא היתר עכ"ל תמה אני הלא דבר זה מפורש בדברי הרמב"ם והביאו הב"י וכ"מ והוא בפ' ו' מהלכות מקוואות דין ד' והעתקנו לעיל דבריו וכתב הב"י שפי' הר"ש והרא"ש בסיד ובבנין שהביא סיד וצרורות ופקק בו הנקב לא חשיבי סתימה אבל בסיד ובגפסיס יחד חשיב סתימה מעליא וחשיב כלי והשיבו על גבי ארץ כלומר לא סתם הנקב אלא השיבו על הארץ כדי שלא יצאו המים או על גבי סיד וגפסיס או שמירת הנקב מן הצדדים אכתי לא הוי כלי ואינו פוסל את המקוה ובשער המים שבסוף תורת הבית כתב סתמו בסיד לבדו או בגפסיס לבדו אין זה סתימה יפה ואינו פוסל את המקוה עכ"ל ובכ"מ כתב בתוס' ביאור וזה לשונו לא מבע' אם השיבו על הארץ אלא השיבו על גבי סיד וגפסיס ומרח מן הטיט מן הצדדים והדביקו

לסיד ולכפסים כשר שמאחר שהסיד בכפסים על הארץ עומדים כארעא סמיכתא נינהו ומבואר שם להדיא דמותר לטבול אף בתוכו עכ"ל וא"כ ק"ו בנו של ק"ו שהקובע כל הכלי בקרקע ובקרקע במקום הנקב עושה בנין בסיד ועפר וצרורות ואבנים שלא יכזבו מימיו דמותר באין פיקפוק כלל:

וגם מה שכתב מכ"ת וז"ל ולהיות שאין רשאין לטבול על גבי דבר המקבל טומאה כמו שמפורש ביו"ד סי' קצ"ח סי' ל"א רוצים לעשות בנין של אבנים על גבי קרקיעתו של מרחשת לעמוד עליו בשעת טבילה ובזה יהיה המקוה כשר לטבול בו נדה ויולדת עכ"ל נראה מלשונו שעלה בדעתו אף שניקב הכלי בכדי טהרתו אין רשאים לטבול בו כיון שהדבר מקבל טומאה ר"ל שראוי למדרס וכסברת הראב"ד ז"ל וזה אינו נכון כלל דהתם לחומרת הפוסקים משום דמתחילה לא היה כלי והיה ראוי למדרס ולא היה שם כלי עליו אבל כלי שלא היה ראוי למדרס כגון עריבה גדולה וחביות שאומרים עמוד ונעשה מלאכתינו כשנוקבו כמוציא רימון טהורים לגמרי ומותר לעמוד על גבי כלים אלו ולטבול בתוכו דהא איתא בפרק כ' ממסכת כלים משנה ד' עריבה שנפסקה מלקבל רימונים ותיקנו לישיבה רבי עקיבא מטמא וחכמים מטהרים עד שיקציע ופסק הרמב"ם פרק כ"ו מהלכות כלים דין ה' וזה לשונו עריבה גדולה שהוא יותר על תשעה קבים שנפחתה מלקבל רימונים והכינו לישיבה הרי זו טהורה אף מטומאת מדרס עד שיקציע שאין המחשבה מועלת בעריבה גדולה שנפחתה עד שיעשה בה מעשה עכ"ל א"כ ק"ו כאן שקבעו בארץ וניקבה מתחילה כמוצא רימון שאפילו לר' עקיבא טהורה שלא יחדה לכך:

ובזה מתורץ קושיות הראב"ד על הרמב"ם שכתב איך אפשר שלא יהיה בקרקיעתו מדופנו חרס הראוי לקבל טומאה על ידי יחודו כו' הרי סתם משנה דלא מהני יחוד עד שיעשה בה מעשה וק"ו היכי דאפילו יחוד לא היה דבטלו מתורת כלי לגמרי ואינו מטמא כלל לאחר שניקבה בכדי טהרתו:

וגם מה שכתב מכ"ת הא דאמרינן בגמ' מנין לספינה שהיא טהורה שנאמר דרך אני' בלב ים כו' עד איכא בנייהו ספינ' של חרס וא"כ למדנו מזה שהטעם דספינה דטהורה הואיל ועיקר תשמיש עם דבר טהור דהיינו ים והוא הדין תשמישו עם הקרקע עכ"ל וכל דבריו אינו אלא דברי תימה דהא לדברי התוספתא שלא נעשה אלא לשמש הקרקע מטהר אפילו בכלי חרס א"כ למה מטמא ספינה של חרס אלא ע"כ דמאן דיליף הקישא מים מגזירת הכתוב טיהרה התורה ולא מטעם דעיקר שימושה עם הקרקע ולמאן דיליף משק מטמא ספינה של חרס לא איתקש לשק ואין ענינו כלל לדבר המשמש עם הקרקע

וכן כתב הרמב"ם בפ' י"ח מהלכות כלים דין ט' וזה לשונו ספינה של חרס אע"פ שהיא מקבלת אינה מקבלת שאין הספינה בכלל הכלים האמורים בתורה בין היא של חרס ובין היא של עץ בין גדולה בין קטנה עכ"ל הרי לדעת הרמב"ם דילפינן מהקישא דים א"כ אין הספינה בכלל הכלים האמורים בתורה וזה ברור הרי נפשטו ת"ל כל הספיקות שלו ובהא נחתא ובהא סלקא אם ניקב למטה כמוצא רימון מותר לקבוע בקרקע ולמשוך מי הגשמים ואם עושה במקום הנקב בקרקע רצפת אבנים בסיד אין כאן שום נידנוד איסור ומותר לעמוד על קרקיעתו הכלים בלי שום תיקון ולטבול בתוכו כ"נ לי ברור ותמה אני על מכ"ת דנקט בלישניה מרחשת ולא ידעתי שם כלי זה בכל מס' כלים ונתחלף לו סדר קדשים בסדר טהרות דמרחשת נזכר בסדר קדשים שהיא כלי שרת שמעשי' רוחשין אבל עיקר כוונתו שעשה כלי גדולה כמו תיבה בארבע דפנות ושוליו כדי לקבוע בקרקע וכבר כתבתי היתר בזה ונכנס ויצא הכלי הזה בטהרה. כ"ד ד"ש מאיר חותם פה דק"ק אייזנשטאט:

תשובה שהשיבו לי על כתב הנ"ל למאיר ובא קרא יום יום ידרשון אליו תשמעון תורתו אמת וחסד על לשונו מותיב ופרק ומסיק שמעתת' אליבא דהלכתא הלכה רווחת בישראל פומיה ממלל רברבן די חכמתא וגבורתא דיליה הוא הילכתא גובריתא איכא למשמע מיניה יורה לידון ובמשפט לא ימעול פיו רב גובראַ ורב כחו אשרי הדור שהוא שרוי בתוכו ינון שמו לעולם ויזריח שמש לדור ודור הוא ניהו אדוני מ"ו הגאון הגדול המפורסם אב"ד ור"מ נ"י פה עמוד הימיני כמהור"ר מאיר נר"ו יאיר ויזרח כצל צח לנצח: קבלתי תשובתו הרמתה כי שם ביתו בנוי בתלפיות על אדני השכל והמדע חומותיו ברזל בריחיו נחושת ויהי תוצאתיו מים חיים מקור נוזלים מחובר למעיין אשר לא יכזבו מימיו תמיד מלא על כל גדותיו בראייות ברורות וחזקות מהראשונים מאורות עינינו ושמחתי מאוד בדבריו דברי אלקים חיים יותר מעל כל הון יקרים המה מפנינים וכל חפצים לא ישוה בהם הרוויתי צמאי בפתוח לי את נוד החלב ודבש אשר תחת לשונו וכבר בטלתי דעתי הקצרה והפחותה מכמלא מחט סידקית לפני דעתו הרחבה ועמוקה מני ים אך להראות לפני הוד רום מעלתו וכבודו שעריבין וחביבין דבריו עלי וחזרתי עליהם פעמיים ושלש בחיפוש מכירות אכתוב בזה מה שיש לפקפק בהם לפי עניות דעתי אך לא כחולק רק כמותיב ראשון תחילה נאמר בכתבי קודש וזה לשונו מכ"ת היה לפניו דרך סלולה והלך בצידי דרכים להמציא חומרא מה שלא נזכר בראשונים ואחרונים ראשון לפי דעת מכ"ת כלי מתכות אף שניקב בכדי טהרתו טמא מדרבנן והוי בכלל גזירות י"ח דבר ודבר זה אינו מתקבל על דעת אנושי בשלמא התם גזרו רבנן לחזור

לטומאה ראשונה ואף לאביי דסבירי ליה דשמא לא יקבנו בכדי טהרתו משום דהתם דרוצה לעשות כלים חדשים ולהשתמש בו ביום ולא ידקדק אגב מהירות ולא יקבנו בכדי טהרתו ודווקא בכלי מתכות גזרו לפי הטעם איידי דדמיו יקרים חייס עלייהו טפי אבל היכי דאינו עושה כלי חדש אלא נשאר ניקב בכדי טהרתו לא גזרו רבנן כלל עכ"ל אמת ויציב ונכון וקיים שלא עלה זה על דעת אנושי ואף לא על דעתי הקלושה רק זאת עלה על דעתי דדווקא אם ניקב מעצמו בלא מתכוון פרחה הטומאה מיניה אבל אם נקבוהו במתכוון כדי לטהרה היה נראה שאינו מועיל מדרבנן דסברת אביי דחיישינן שמא לא יקבנו בכדי טהרתו אחרי שלא ידעתי הטעם לחלק בין אם עשה כלים חדשים או לא ואף שאדמ"ו נתן טעם במה שכתב וזה לשונו משום דהתם דרוצה כלים חדשים ולהשתמש בו ביום ולא ידקדק אגב מהירות ולא יקבנו בכדי טהרתו עכ"ל לפי טעם הזה הדרה קושיא לדוכתא מפני מה לא גזרו בשאר כלים טומאה ישינה שהרי בשאר כלים נמי איכא למגזר שלא יקבנו בכדי טהרתו ולא ידקדק אגב מהירות ואמ"ו רצה לתרץ זה בתוך כדי דיבור במה שכתב ודוקא בכלי מתכות גזרו לפי הטעם איידי דדמיהן יקרים וכו' אבל קשה עלי מאוד להרבות ולערבב הדברים ולדבק שני טעמים אלו להדדי דלפי הטעם איידי דדמיהן יקרים משמע דמשום הכי לא יקבנו בכדי טהרתו איידי דדמיהם יקרים חס עלייהו ויקבנו שיעור מצומצם מאוד משום דחס עלייהו גופי ולא יהי' בכדי טהרתו לפעמים וא"כ ידקדק בנקובת' ולא יעשנו במהירות וקצת ראי' להא דלעיל דלאביי אין חילוק בין אם עשה כלים חדשים או לא ממה שפי' רש"י ז"ל בע"ז דף נ"ב ע"א גבי הא דמבעי' לן ריתח כלי לע"ז מאי ומסיק רב המנונא משום טומאה ישינה קמבעי' לי' ואחר שכתב שם רש"י וזה לשונו הטעם שמא יאמרו טבילה בת יומא פירוש וז"ל וקמבעי' כלים שנשתמשו לע"ז וכו' שברו כדי לטהרן וחזר וריתכן לע"ז ועדיין לא נשתמשו בו מי הדר לטומאה קמייתא או לא עכ"ל משמע קצת דדוקא לפי הטעם דטבילה בת יומא עולה אז אם שיברו כדי לטהרו מהני אבל לפי הטעם דחיישינן שמא לא יקבנו כדי טהרתו אם שיברו כדי לטהרו לא מהני להוציאנו מטומאתו מדרבנן ומה שכתב אמ"ו דאם איתא לטעמא דאביי דטימא רבנן אף אם לא עשה כלים חדשים הוי ליה למימר איכא בנייהו וכו' ראי' גדולה והוכחה חזקה היא שאין עליה תשובה ואקבל האמת ולא אבוש ומה שכתב אמ"ו וזה לשונו ועוד סתמא תנן בפ' י"ז דכלים כל כלי בעלי בתים שיעורן כרימונים ולא לישתמיט שום תנא בכל הש"ס דכלל זה אינו אלא מן התורה זזה אינו ראיה דהאי מתניתין בכלי עץ מיירי כמו שכתב רש"י ז"ל בשבת דף צ"ז ע"א ובדף קי"ב ע"ב כל כלי בעלי בתים לגבי כלי עץ תנן לה במס' כלים ומה שכתב אמ"ו וזה לשונו

ובר מכל דין וכו' דקי"ל דבכל מקום דפליגי אביי ורבא הילכתא כרבא יש לחלק דהני מילי היכי דפליגי בדינא פלוגתא בפני עצמו אבל היכי דפליגי בפירוש ברייתא ובמאי קמפלגי תנאי או בטעמא דמילתא אף דאיכא נפקות' בפלוגתייהו אליבא דדינא לא נקטינן האי כללא דהילכתא כרבא וכמו שכתב בשו"ת חות יאיר שאלה כ"ד לתרץ בזה קושיות התוס' בשבת דף קנ"ה ע"א בד"ה והילכת' צדדים אסורים צדי צדדים מותרים ומה שכתב אמ"ו לתרץ קושיות הרב הב"י שהקשה שדברי הרא"ש בפסקיו סותרים לדבריו בתשובה ורצה לומר שהרא"ש בתשובה מיירי שהכלי שלם והמעיין בדברי הרא"ש בתשובה כלל ל"א דין א' יראה דמיירי בכלי שניקב כל שהוא ומה שתפס עלי בלשוני המגומגם בלישני דמרחשת נזכר בסדר קדשים שמעשי' רוחשים במס' מנחות דף ס"ג במסקנ' לאו הכי איתא דקי"ל כבית הילל דאמר כלי היה במקדש ומרחשת שמה ואומר כל נעשה במרחשת ועל מחבת אלמא על שם הכלים נקראו ולא על שם מעשיהם.

כ"ד תלמידו:

תשובה מה שהשבתי על דבריו אחרונים. כתבו הנכתב יו"ד טבת תצ"ה. קבלתי לנכון וקריתי ושניתי ושלשתי ומצאתי נחת שירד לעמק השאלה ואשיב דבר דבר על אופנו בדבר שפיקפק מכ"ת בטעמו דאף לאביי לא גזרו אלא בכלים חדשים של מתכות א"כ אם נתכוון כדי לטהרו נוכל לומר לטעם אביי דלא מהני דחיישינן שמא לא יקבנו בכדי טהרתו ורצה להביא ראי' ממה שפירש"י בע"ז דף נ"ב גבי הא דמבעי' לן ריתח כלי לע"ז מהו משום טומאה ישינה קמבעי' לן ופירש"י הטעם שמא יאמרו טבילה בת יומא עולה וכו' משמע קצת דלפי הטעם שטבילה בת יומא עולה אז אם שברו כדי לטהרה מהני אבל לפי הטעם דחיישינן שמא לא יקבנו בכדי טהרתו אם שברו כדי לטהרו לא מהני להוציאן ידי טומאתן עכ"ל ואני אומר דאפילו קצת ראיה אינו דרש"י נקט מילתא דרבא דהילכתא כוותיה והוא הדין לאביי:

ועוד לפי דברי מכ"ת ממקומו הוא מוכרע דליתא לדאביי מדלא קמבעי' ליה אלא אליבא דרבא ש"מ דהילכתא כוותי' וזה סוגיות הפוסקים להכריע כל היכי דאזלי סוגיות הש"ס ממקום אחר אליבא דחד מ"ד ש"מ דהילכתא כוותיה ובר מכל דין דלסברת מכ"ת למה גזרו חכמים ע"י מעשה בציון המלכה ולמה לא גזרו מקודם מטעם שלא יקבנו בכדי טהרתו אף שלא עשה כלים חדשים אלא נתכוון לטהרה וכבר הוכחנו בראיה ברורה שלדברי אביי אם לא עשה כלים חדשים לא גזרו וקשה לפי' פי' מכ"ת א"כ בטעם כל דהו אנו מחלקים שלא רצו חכמים לגזור אלא אם רוצים לעשות כלים חדשים ואין מדמים בגזירת חכמים כמו שאמרו בשבת ובחגיגה דף ס' ע"א ובדף כ"ו דלר' חנינא בן

עקביא דאמר לא אסרו אלא בירדן ובספינה וכמעשה שהיה ומה שכתב מכ"ת ונתפלא עלי שכתבתי ועוד סתמא תנן בפ' י"ז דכלים כל כלי בעלי בתים שיעורן כרימונים ולא לישתמיט שום תנא בכל הש"ס דכלל זה אינו אלא מן התורה וכתב מכ"ת מזה אינו ראיה דמתניתן בכלי עץ מיירי כמ"ש רש"י ז"ל בשבת הנה גם אנכי ידעתי וכל הפרושים בכל המקומות שהביא הש"ס משנה זו פי' בכלי עץ מיירי אבל בכל מקום אף בכלי מתכות מהני שיעור זה לטהרו כמו שהבאתי בשם הירושלמי גבי ים של שלמה ומה שכתבו דמתניתן מיירי בכלי עץ לאפוקי כלי חרס דטהור בכדי שיוציא זית כמו שכתבו התוס' בריש עירובין וכמו כן גבי כלי מתכות נתנו חכמים שיעור לטהרתן כפי תשמישן כמו שנזכר בריש פ' י"ד והרמב"ם בפ' י"א אבל כולם מודים כמוציא רימון טהור אף בכלי מתכות כמו שהבאתי בשם הירושלמי וא"כ הדרא קושיא לדוכתא דלא לישתמיט שום תנא ולומר דאם מתכוון לטהר דאינו טהור ומה שכתב מכ"ת שכתבתי בר מכל דין וכו' דקי"ל דבכל מקום דפליגי אביי ורבא הלכה כרבא וכתב מכ"ת שיש לחלק דהני מילי היכי דפליגי אביי ורבא דהילכתא כרבא הני מילי דפליגי בפלוגתא בפני עצמו וכו' הנה לא אכנוס ראשי בדבר זה מפני טירדות לימודי אבל מכ"ת דילג דברי שכתבתי בר מכל דין דהא הרמב"ם פסק כרבא וסיימתי משום דבכל מקום דפליגי אביי ורבא הלכה כרבא א"כ לא עלי תלונתו אלא על הרמב"ם ומי הוא בדורינו שיחלוק על פסק הרמב"ם בלי ראיה מוכרחת אכן מה שכתב מכ"ת מה שרציתי לתרץ דברי הרא"ש שאין דבריו בתשובה סותרים לפסקיו דבסיפא מיירי שהכלי שלם כמו שכתב הרב הב"י בעצמו והתפלא מכ"ת עלי אם אמנם שיש להשיב על פילפוליו אבל האמת אתו ואגב רהיטי רהיט לי גמר' דידי ולא עיינתי בתשובת הרא"ש ואמת אתו דמה שסיים הרא"ש בסוף התשובה אבל בתוכו אין טובלין קאי אפילו אם ניקבה. להכי הב"י מביא ג"כ סוף דבריו בתשובה והאמת עם מכ"ת ומחזקינ' טיבות' למכ"ת שהעמידני על האמת ודברי הרא"ש בפסקיו סותרים מה שכתב בתשובה וע"כ דברי הב"י ברורין שמסיים שתפס רבינו דבריו בתשובה עיקר ר"ל דלטבול בתוכו בעינן כשפופרת הנוד ואני כתבתי שלדעת הירושלמי בעינן לבטל הכלי כמוציא רימון לצאת לכל הדעות:

ומה שרצה מכ"ת להשיב עלי במה שכתבתי דמרחשת נזכר בסדר קדשים שמעשיה רוחשין במסקנ' לאו הכי איתא דקיימא לן כבית הילל דאמר כלי היה במקדש כו' אלמא על שם הכלים נקראו ולא על שום מעשיהם עכ"ל הנה רחושי מרחשן שפתי ולא ידעתי מאי קאמר הא דמספקא לן אליבא דב"ש או על שם כלי נקראים או על שום מעשיהם ר"ל אי הכלי נקרא מרחשת מפני שהוא עמוק והוא לשון רמש דמתרגמינן רחשן והכלי

שמה מרחשת על שם שמתגנין בתוכו רוחש אבל המנחה גופא לא איקרי מרחשת או על שום מעשיהם ר"ל המנחה נקרא מרחשת וא"כ איכא לספוקי אי אומר הרי עלי מרחשת אם מנחה נדר או כלי נדר ופשט בית הילל דעל שם הכלי נקרא ולא על שם המנחה ופי' רש"י דזה צפה וזה עמוקה וכן פי' רש"י בחומש מרחשת כלי הוא שהי' במקדש עמוק ומתוך שהיא עמוקה כו' מעשה המנחה העשויין לתוכה רוחשין וכתב הר"מ שרש"י פי' אליבא דב"ה וכן סתם משנה שם ר' חנינא בן גמליאל אומר מרחשת עמוקה ומעשיה רוחשין וכב"ה אלא דב"ש מספקא ליה דילמא נקרא כך על שם המעשה הנעשה בתוכה ומנחה גופא נקרא מרחשת אף שאין נפקותא לדינא הודעתי ששפתי בררו מללו. כ"ד ד"ש הטרוד מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

## שאלה מב

למאיר ובא קרא יום יום יביע ולילה יחוה דעת ובינה בתפלה ורינה בדא קאתינא לאה' אמ"ו המופלא עושה פלא הגאון הגדול מעוז ומגדול ני' פ"ה ע"ה כ"ש כמהור"ר מאיר נר"י כאור הבהיר וכשבעתי' יזהיר. זחלתי לבוא במהירה אך תורה היא וללמוד אני צריך ע"כ תני וכריך שלא באורך במה שדברתי עם אדמ"ו כהיום בנדון השאלה מקוה הנמשך במי גשמים והמקוה נתחסר בכל פעם מחמת שהמים יוצאים דרך איזה סדק או איזה נקב שיש בקרקיעות המקוה או בכתליו אם מותר לחבר טסים של נחושת בקרקיעתו של המקוה ובכתליו עד שנתמלא כל החלל של מקוה מקורה בנחושת או לא מאחר שהוא לאחר גמר מלאכה נראה כיורה וכקומקום והוי ליה כלי ואין טובלין בכלי כידוע הספק השני דקי"ל דהמקוה צריך להיות הווייתו על ידי טהרה ולא ע"י דבר המקבל טומאה וכלי מתכות מקבל טומאה ואין אני צריך להאריך בספיקות שניות מדרבנן הנופלים במקוה הנ"ל וגזירת מרחצאות ואחוה לאמ"ו עניות דעתי הקלושה צעירה ותשה בדבר הנחושה שמותר לחבר החתיכות נחושות וכו' הספק ראשון יפול דאין כלל שם כלי עליו הואיל שהוא רק חתיכות נחושת וטסים מחוברים בקרקע ובעת שהם תלושין אינם נראים כלל בכלי רק אחר חיברם בקרקע ומידי דהוי כמים שאובין דפסקינן בש"ע ביו"ד סימן ר"א סי' ל"ד וזה לשונו אין הכלי חשוב לפסול המים שבו משום שאיבה אלא א"כ הוא ראוי לקבל קודם שיקבנו והוא הדין בנ"ד מאחר דנחושת הנ"ל אינם נראים ככלי אלא אחר קבעם אינם חשובים לפסול המים שבמקוה משום כלי וגם אין לדמותו לצינור שחקקו ולבסוף קבעו כדעת חכם אחד דאדרבה הוא היפוך הנ"ל דהוא רק כקבעו ולבסוף חקקו ואינו חשוב כלל ככלי ומוכח ג"כ לפ"ז דאפילו נקב כשופפרת הנוד אינו צריך

והספק השני דכלי מתכות מקבלים טומאה דהמקוה צריך הווייתו ע"י טהרה זה אינו כלי מתכות שמו רק גולמי מתכות מאחר דבשעת חיבורין אינם רק חתיכות חתיכות כגולם ואינו לומר דשמו כלי מאחר שהוא ראוי למדרס זה אינו לפי דעת הרמב"ם שפסק כל כלי שמחוסר אוזן או אוגן טהור דהוא רק גולמי תיפוק ליה דהא ראוי למדרס אלא ודאי מוכח דגבי כלי מתכות אינו שייך מדרס ובפרט גבי טבלות של נחושת שהמה דקים מאוד ואינם ראוים למדרס ובחידושי שו"ת פנים מאירות מבואר בהדיא דגבי מדרס צריך להיות עוביו טפח ועוד מידי דהוי אסילין של אבר שהביא ביו"ד בסי' הנ"ל סי' מ"ח דכשר אם הוא מחובר לקרקע לפי שבטל לגבי קרקע ואין חילוק בין אם טמון תחת הקרקע או לו וה"ה הכא דמאחר שהוא מחובר לקרקע בטל לגבי קרקע כמו שמצינו במס' כלים פרק י"א משנה ב' ובת"י הביא טעמו לשבח הואיל ועיקר עשיתי להיות דבק בארץ הנה הוא לא יקבל טומאה ע"ש וגם שפסק הרמב"ם כמתניתין הנ"ל לפ"ז אפילו אם הוא היה ראוי למדרס אינו מקבל טומאה דבטל לגבי קרקע ודו"ק:

ועוד שמצינו בהלכות מקוואות סי' הנ"ל סי' נ"ו מקוה של מי גשמים שנפרץ אחד מכתליו וכו' אם בא לשתום את הסדק מותר לסתום בכל דבר המקבל טומאה וא"כ אפילו היה מקבל טומאה היה מותר כנ"ל דהוא הדין בנידון דידן דמותר לסתום בדבר המקבל טומאה וביותר לפי דברינו הניתן לכתוב דהוא אינו כלי רק גולמי ואינם מקבלים טומאה כלל ובודאי כשר ומוציא מידי ספק הנ"ל ועוד דהטור פסק בסי' קצ"ח בשם הרא"ש ז"ל סילון המחובר לקרקעית המקוה שהמים עוברים בה דלכתחילה עומדת עליו וטובלת שם ואין לומר שספק השלישי יכריע לאיסור משום גזירות מרחצאות זה אינו דהיכן גזרינן גזירה הנ"ל בכלי שהוא רק טמון בקרקע ואינו מחובר בה אבל כאן דהוא מחובר בקרקע במסמורות ליכא גזירות מרחצאות וביותר לפי דברינו הנ"ל שהוא רק גולמי מתכות ואין להקשות מב"י סי' קצ"ח וזה לשונו מקוה שיש בה שליבות של עץ אפילו מחובר לכותלי המקוה לא עלתה לה טבילה אם טבלה על גבי שליבות דהא כל האחרונים ועטרת זהב והש"ך כולם כאחד עונים דלא כוותי' וגם שכתב הש"ך וז"ל בשם מהר"ם לובלין דודאי אין לשנות המנהג שלא להוציא לעז על ראשונים ואף שבסוף דבריו כתב מתחילה אין לבנות כן ע"ש י"ל דבנידון דידן נמי כדעבד דהא כמה פעמים סותמים אותו בסיד ובכמה תיקונים ולא הועילו בתקנתם ואי אפשר בענין אחר והוי כדעבד ודוק וגם עלי להביא ראי' מן נקודת הכסף סי' ש"א במה שהוא משיב על הט"ז בענין שבכה שקורין בל"א גיגאטיר מברזל שאינם מקבלים טומאה וז"ל ויש לי עוד ראיה אחרת אך כי קצר המצע מהשתרע ע"כ באתי בנא שיודיעני רבינו מאירות דעתו וחזקה

שאינו יוצא מתחת ידו דבר במקוה הלז שאינו מתוקן ועל ענותנותו קא סמכינא להטריח אותו בכתב הנ"ל בכתבי השפל ובדעתי הנמוכה לאבא אריכא כי רצונו של אדם הוא כבודו באשר שכהייתי אתו עמו פה אל פה דברתי בנדון הלז ושם נאמר לכתוב לו דעתי הנעלבה ויודיעני דעתו הרחבה על כן מוטל עלי חובה לעשות כאשר ציווני כדי לבוא אל עומקא דדינא ובכתבי הוי אמינא ופה אל פה ישקני מנשיקות פיהו אברר דעתי בשאר ראיות ברורות מה שלא העלתי על הכתב מפני הכנסת כלה ואשתקל מילולי להרחיב מילי. כ"ד תלמידו הקטן יוסף בהרב המנוח מהור"ר אברהם אש ז"ל מפוזנן ולע"ע בבית הקצין המפורסם כהר"ר ליב זינצהיים בווינא:

תשובה שהשבתי לשואלי דבר. ויוסף הוא המשביר גמיר וסביר גיזוזא דברדא תביר ה"ה אה' ידידי הרב המופלא החריף והשנון זית רענן כבוד מהור"ר יוסף פוזנר נר"ו:

אמרתי להשיב מפני הכבוד בדבר אשר שאל ממני לחות דעתי במקוה שמימיו נבלעים בקרקע ורוצים לרצוף המקוה בטסי נחושת הכתלים וגם הקרקעיות המקוה לחבר הטסים ע"י מסמורות בקרקע כדי שלא יכזבו מימיו. הנה כבר נשאלתי כיוצא בדין זה מק"ק פ"ב והשבתי לשואלי דבר דבר על אופנו וברתי כל הספיקות כאשר הראיתי למכ"ת מגילה כתובה פנים ואחור ותלמיד שאמר קודם מעשה שומעין לו ושם נאמר שעשו תחילה כלי בית קיבול ואח"כ ניקבו בכדי טהרתו וחיברו לקרקע ופשיטא היכי דלא עשו כלי רק טסי נחושת לחבר ע"י מסמרים בקרקע פשוט בעיני כבעיתא בכותחא דהיתר גמור הוא חדא למאי ניחוש לה אי משום דחזי למדרס הא כתב הרמב"ם בפ' כ"ו מהלכות כלים דין ב' ספסל שניטל אחד מראשיו עדיין חזי למדרס ניטל השני טהור ואם יש בו גובהו טפח מטמא במדרס וכתב הכסף משנה טעמו דאם יש בו גבהו טפח טמא משום דאז ראוי לישב עליו ובפחות מטפח הוי כיושב על גבי קרקע וכבר הבאתי דבר זה בספרי בחלק שני סי' קל"א ושם הבאתי ראי' מדמסככין בנסריס ובסוכה דף ט"ז אמרינן אמר ר' חייא בר אבא ר' יוחנן רישא בנסרים משופעין עסקינן ומשום גזירת כלים נגע בה ופי' רש"י אע"ג דפשוטי כלי עץ נינהו ולא מקבלי טומאה גזר בהו אטו כלים המקבלים טומאה ש"מ בנסרים לא שייך טומאת מדרס ועוד מידי דהוי אמחצלת של טבריא דאמרינן סוף פ"ק דסוכה שהן טהורים ופי' רש"י של טבריא קשים הם ואין לך אדם שוכב עליהם ולכך טהורות ובדף כ' ע"א פי' רש"י בד"ה והתנן כל המטמא מדרס פי' רש"י דאין לך מטמא מדרס אלא המיוחד לשכוב בה וכיון דשויה לתשמיש כלי הוא וכל שהוא כלי למדרס מיטמא בכל טומאה אפילו הוא פשוטי כלי עץ כו' דלגבי מדרס מיוחד לכך בעינן כדאמרינן יצא שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתינו וכן

פי' רש"י דמתניתין מחצלת קנים קשה ואינה נוחה לשכוב ואינה מקבלת טומאה עד שעשאן לשכיבה ולפ"ז הני טסי נחושת קשים יותר ממחצלת ואינם מיוחדים לשכיבה ופשיטא שאין להם טומאת מדרס וגם אין לומר דהוי כפשוטי כלי מתכות דמטמאי דזה גולמי כלי מתכות נינהו וטהורים כדאיתא בחולין דף כ"ה וכן איתא בהדיא במתניתן פ' י"א דכלים העושה כלים מן העשת ומן החדרה ומן הטסין ומן הצפוים טהורים דלא חיישינן בכל הני שמא מכלי טומאה באו שיחזרו לטומאה ישינה דכל הני לא יראו לקבל טומאה מעולם משום דגלמי כלי מתכות אין מקבלים טומאה וכן פסק הרמב"ם בפ' ח' מהלכות כלים הרי להדיא דהני טסים כגולמי כלי מתכות דיינינן להו וטהורים לגמרי ולא טומאת מדרס שייכי בהו כמו שכתבנו ובר מכולהון הא כתב הב"ח וזה לשונו וכך נהגו בני אשכנז וכל הגדולים שמעולם במלכות זה לתקן המקוה בנסרים רחבים והנסרי' קבועים במסמורת מכותל לכותל לעמוד עליהם ולטבול כשהמקוה עמוקה ושארי לי' מארי' להר"ם יפה שהטעם על זה בדברים דחוקים ולא ירד לחלק כשהיו הנסרים כלים או מיוחדים לכלים קודם שקבעם כאן במקוה ובין שלא היו כלים מעולם והדבר פשוט כבעיתא בכותחא דליכא חששא דאיסורא אלא בטובל על גבי כלי ולא על מה שלא היה כלי מעולם וראיה ברורה מפ"ד דמקוואות אלמא להדיא דדוקא כשהיה עליו שם כלי' מקמי' שקבעו בארץ אבל אם לקחו נסרים ובנו ארבעה מחיצות בארץ מסביב וגם מלמטה עשו שוליים וצורתו כמו כלי אין שום ספק דפשוט דשרי לטבול בתוכו כיון שלא הי' להם שם כלי קודם שקבעם אלא נסרים בעלמא ואין בזה מחלוקת וכל שכן כשהוא קובע הנסרים במסמורות מכותל לכותל או עושים שליבות כדי לעמוד עליהם בשעת טבילה שהמה עמוקים דפשיטא דשרי עכ"ל הב"ח וא"כ פשיטא בהני טסי נחושת שנתחברו ע"י מסמורים שלא היה שם כלי עליהם אין בהם חששות כמו בנסרים דאין בו חשש כלל לטבול בתוכו בלי שום פיקפוק בעולם וכבר כתבתי בחלק שני סי' קל"א והשגתי על הט"ז שרוצה ללמוד בדברי הראב"ד שאפילו אין הנסרים ראוים למדרס גזרינן אנו אטו שאר נסרים שראוים למדרס וכבודו הגדול במקומו מונח וכאן לא דק דמעולם לא עלה זה על דעת הראב"ד דהוי גזירה לגזירה וכבר כתבנו שדברי הראב"ד כפשטן דכתב נסרי' הראוי' לטמא מדרס משום דאיכא נסרים דאינם ראוים לטמא מדרס וע"י פירוש המוטעה רצה להשיג על תשובת בר"ם פדוי ואין דבריו ברורין ולא שרירין ולא קיימין ודברי הכ' ברורין בטעמן ובהא נחתא ובהא סלק' דבטומאת מדרס בעינן או ראוי לשכיבה או ראוי לישיבה אבל אם אינה ראוי' לשכיבה ולא לישיבה אין בכל טומאת

מדרס ורשאין לעשות מקוה מהני טסי נחושת בלי שום פיקפוק בעולם הנראה לפי עניות דעתי כתבתי היום יום ב' ו' כסליו תצ"ו לפ"ק. נאום מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

## שאלה מג

ווינא יום ד' כ"ח אייר תצ"ז לפ"ק למאיר ובא קרא ה' שמו ינון לפני שמש וירח דור דורים ה"ה אהו' מחותני הרב הגאון הגדול המפורסם נ"י ע"ה פ"ה כבוד שמו מהור"ר מאיר נר"ו יאיר ויזרח לעד אב"ד ור"מ דק"ק א"ש:

ראשון תחילה נאמר לקרות ולכתוב כתב זאת בזכרון ספר מה שכתוב כאן הבן שואל את האב בתורה ואב בחכמה איש אחד היה משדך את בתו אשר כבר יצאה לכלל בוגרת והפריז נדן להחתן ואח"כ ירד מנכסיו כאיש פלוני שיצא נקי מנכסיו ולרש אין כל כי אם כתבה אחת חמשה חמשה תורה שנכתבו כדת וכהלכה ומגודל הלחץ זו הדחק מוכרח למכור הס"ת כדי להספיק צורכי בגדי הכלה שלא תתבייש ולא תכלם אמנם בעתים קשים הללו אין עלי' קונים בנמצא אף לקנות בדמים מעוטים זולת לזה נדבו רוח נדיבים קציני ווינא יצו שיתן כל אחד לפי נדבת לבו ולהטיל פייס בניהם שקורין בל"א אויז פלעטין ומי שיעלה הגורל בידו יטול את השם אך נדיבי לב מקפידי' ולמיחוש בעי משום בזיון כתבי קודש בכן ילמדינו רבינו מה לעשות כדת של תורה וימהר ויחיש תשובתו הרמה ע"י מוקדם כי היום קצר ובעל הבית דוחק ועל רום הוד פאר מעלתו הניחו ראשם ורובם כפי אשר יורם יתמוך לבם ובזה יתענג על רוב שלום עד בלי ירח ויזכה לביאת דאין ומורח כ"ד אהובו נאמן דוד הקטן בא"א מהור"ר יהודה זינדיל מסקאל ז"ל יושב אוהל בבית הקציץ המפורסם הר"ר וואלף ווירטהיים נר"ו:

תשובה שהשבתי לדוד משכיל בכל דרכיו דרכי רבנן זיו הודו כזית רענן ברק השנון ה"ה אהובי ידידי הרב הא חריף נפלא כבוד מהור"ר דוד נר"ו:

הנה עברה על פני שאלה קטנה ממכ"ת והשואל אמר לי שהיא יתומה שהניח לה אביה ס"ת אם מותר למכור על ידי פייס והגרלה שקורין אויש פלעטין וע"י זה ימכור ביוקר ויהיה ליתומה סייעה להשיא את עצמה לאיש ואם יש לחוש לבזיון כתבי קודש הנה אם אמנם שסבבוני והקפוני טרדות עיונים בלימוד תחילת הזמן אך לרוב הפצרתו ואהבתו אמרתי לא אמנע פרי עטי עט סופר מאיר במלאכתי מלאכת שמים להודיע לו כי לפי עניות דעתי אין כאן חשש איסור ובית מיחוש משום בזיון כתבי קודש אף דתנן בפ"ק דב"ב ובכתבי קודש אף ששניהם רוצים לא יחלוקו משום בזיון התם קמפגע ונגע בכבוד דספר גופא אבל בנ"ד שס"ת מונח בקרן זויות בכבוד מאי בזיון שייך הכא אדרבה זה

כבוד התורה שכל אחד רוצה לזכות בה ולבו נדבה ליתן סך המיוחד ועץ החיים היא למחזיקים בה אין זה בזיון כלל ואפילו בכתבי קודש גופי' אם היה של איש אחד מותר לחלק אף שמתכוון להשתכר בחלוקה כדי שיוכל למכור כל אחד בפני עצמו אפ"ה אמרינן כיון דלא מינכר הבזיון שרי כמו שמבואר בח"מ סי' קע"ג א"כ גם כאן אין אני רואה שום בזיון לס"ת ואדרבה ע"י זה מיקרים השער ומוכרים ביוקר לטובת היתומה ותנן ריש פ' כל פסולי מקודשין דף ל"א כל פסולי מוקדשין הנאתן להקדש נמכרין באיטלז אף שיש קצת בזיון לנהוג בהם למכרו באיטלז אפ"ה כיון שיש הנאה להקדש שמוכרין אותו ביוקר מותר למכור ה"נ הנאתן להקדש דאם לא ימכרו ביוקר מוכרחים לסייע' לה מן הצדקה והוי הנאתן להקדש:

ועוד דהיא גופי' מצוה רבה היא הכנסת כלה וכי היכי דהתם מותר בשביל הנאתן להקדש שיעשו מצוה בקניות קרבנות ה"נ יעשו מצוה להשיא יתומה ואין לך מצוה גדולה מזו ואם לחשך אדם לומר דנדמה לבכור ומעשר שהנאתן לבעלים ואסור למכור באיטלז בשביל בזיון אני אומר לו תשובה נוצחת מידי דהוי אמעשר בהמה שאינן נמכרין ובמעשר בהמה של יתומים לא גזרו כדאיתא שם משום משיב אבידה לבעלים שתוכל למכור ביוקר ואם לא יהי' לה היתר זה מפסיד ותמכור בזול ומצינו שהעמידו חכמים לגבי יתומים לטובתם על דין תורה כדאיתא בח"מ סי' קצ"ט סי' ד' דאין משיכה קונה אלא מעות ואם נתיקרו יכולים לחזור והוא ש"ס בפ' הניזקין וכיוצא בו מעות של יתומים מותר ללותן בריבית דרבנן כמבואר בי"ד סי' ק"ס סי' י"ח וכדאיתא בפ' הריבית ה"נ בנידון דידן ובר מכל דין כבר כתבנו שאין כאן בזיון כלל כיון שהתורה עומדת בכבוד בהיכל והגרלה אינו מעכב וכן ראינו מעשים בכל יום שסופרים כותבי' מגילת אסתר ומוכרים ע"י הגרלה ופייס כזה ומוכרים ביוקר כדי להרויח והגורל צוח למי שזכה במצוה זו הוא נשכר ואין פוצה פה ומצפצף לאוסרה וגם בנידון זה דעתי נוטה שאין כאן בית מיחוש למכור ע"י הגרלה כדי שיהיה לה קופצים הרבה וכל המרבה לספר הרי זה משובח כ"ד אהובו ד"ש מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

## שאלה מד

נשאלתי באחד שכתב לו סוחר אחד על הפאסט שמת אחיו אם מחויב לנהוג אבילות והשבתי באמת איתא בי"ד סי' שצ"ז מתאבלין ע"פ עד א' ועד מפי עד ונכרי מסיח לפי תומו והט"ז כתב שיש מחלוקת הפוסקים בזה דהרבה פוסקים ס"ל דאין נכרי נאמן מסל"ת אלא בעדות אשה אבל לעדות דעלמא אין הנכרי' נאמן בין להקל ובין להחמיר

והפרי חדש בי"ד סי' ס"ט ס"ק מ' האריך לברר דין מסל"ת והש"ך בי"ד סי' שצ"ז כתב בשם הרמב"ן זה הכלל כל עדות שמשיאין אשה על פיהם הקרובים מתאבלי' ובא"ה סי' י"ז סי' י"א מצא כתוב בשטר מת איש פלוני תנשא אשתו אפילו אינו מקוים ולהרמב"ם צריך שידעו שהוא כתב ישראל וכתב הב"ש ס"ק ל' וז"ל ולהרמב"ם צריך שידעו כו' היינו אפי' שכתב דרך מסל"ת ואם היה מגיד בעל פה היה צהני ע"ע בכתב לא מהני משום הכי צריך שידעו שהוא כתב ישראל כ"כ המגיד והיינו חידוש להרמב"ם דלא מהני מסל"ת בכתב עכ"ל וא"כ כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא אי מתאבלין בנכרי מסל"ת מ"מ בכתב נכרי נשמע מדברי הרמב"ם דלא מהני מסל"ת לעדות אשה א"כ פשיטא דאין הקרובים מתאבלין עליו וכן הוראתי הלכה למעשה:

## שאלה מה

ר"ח סיון תצ"ז ביליגראד. מאיר עיני חכמים ותלמידיהם בהלכה טובינ' דחכימה חריפה דפומבדית' גדול מרבן שמו זקן ויושב בישיבה שיש בה סמיכה חכמים נוחה הימנה נאה דורש ונאה מקיים שבת תחכימוני כעדני העצני ידו רב לו לאסוקי שמעתא אליבא דהילכתא הלוא הוא אדוני מ"ו הגאון המפורסם נ"י עמוד הימיני פ"ה אב"ד ור"מ ור"ג כש"ת כמהור"ר מאיר נר"ו יאיר בחסד עליון בל ימוט לעולם:

תנו רבנן המתחיל במצוה אומרים לו גמור ואין המצוה נקראת אלא כו' ומר התחיל בשריותא דהאי איתתא שנהרג בעלה במוצאי י"כ תצ"א ועדיין קשורה וזקוקה ליבם כי לא הניח זרע של קיימא אך ספוקי מספקא ליה אם היא צריכה חליצה או מותרת לשוק בלא חליצה ומעשה שהיה כך היה האשה הנעצבת הנ"ל טבלה קודם ר"ה תצ"א וביום צום גדלי' פירש מאשתו והלך לדרכו והגיע ערב י"כ לכפר אשר נהרג שם מוצאי י"כ והאשה הנ"ל ילדה ביום שבת קודש י"ג אייר תצ"א וחי הילד י"ב ימים ומת ובשנת תצ"א היו שני אדרים נמצא שילדה לשמונה חדשים וי"א יום ועל יציאתו מכאן ביום צום גדלי' נמצאו אנשים עדים כשרים ועל יום הלידה שהיה י"ג אייר מעידים שתי נשים ועתה אני השואל ופני השואל כלפי נשאל להשביני ולהורינו את הדרך אשר אלך בה ואת המעשה כו' ומילתא דאבעי' ללוי פשיטא ליה לרב ומנו רבינו ומילתא זוטרתא היא לגבי דמר והנני מפרש ספיקתי אשר אני כמסתפק ושואל דאיתא בטור א"ה סי' קל"ו כגון שמת והניח אשתו מעוברת פוטר ודוקא לאחר שילדה ויהיה בר קיימא כגון שידוע שנולד לתשעה חדשים ולא משכחת לה אלא כשפירש ממנה אחר טבילתה או אפילו אינו ידוע וחי שלשים יום אחר שנולד שגמרו שערו וציפרניו אבל אם ילדה ולא חי

שלשים יום כו' חולצת ולא מתיבמת כו' ואם אינו ידוע שכלו חדשי העיבור אלא על פיה אינה נאמנת להיות מותרת לזר עכ"ל הטור נמצא למידן אם באנו לפטור היבמה שילדה מלחלוץ צריכה אחת משני תנאים או שידוע בודאי שילדה לתשעה חדשים שלימים או שיחיה הולד שלשים יום וגם נגמרו שערו וצפרניו א"כ לדברי הרמב"ם בש"ע בא"ה סי' קנ"ו שכתב עד שידוע בודאי שילדה לתשעה חדשים שלימים האי איתתא צריכה חליצה ולדברי רמ"א ז"ל שכתב ויש אומרים בזמן הזה אפילו נכנס בחודש התשיעי רק יום אחד כו' האי איתתא פטורה מחליצה כיון שילדה לח' חדשים וי"א יום דל חמשה ימים למלאות חדשי העיבור ופש לן ששה ימים בחודש התשיעי וכיון שהבעל היה ספרדי והחולץ ספרדי והאשה אשכנזי' לא ידעתי בתר מאן ניזיל לדינ' כהרמב"ם או כהרב רמ"א ז"ל ומצאתי בשו"ת הרדב"ז בכתיבת יד יבמה אשכנזית שנפלה לפני יבם ספרדי יחלוץ ולא ייבם אבל בנידון דידן מספקא לי ועוד קשה עלי להתירה בלי חליצה דאיתא בהרא"ש כלל נ"ב סי' ב' דאין נשים נאמנות להעיד בדבר זה שכלו חדשי העיבור שלא תצטרך חליצה והובא בש"ת מהר"א ששון סי' כ"ז ולא הכשיר אפילו נשים כשירות ומיוחסות והכא עדות נשים איכא ועוד קשה לי להבין מילתא אחריתא דהטור כתב ואם אינו ידוע שכלו חדשיו אלא על פיה כו' וכתב הרב הב"י שכן כתב הרא"ש בתשובה כלל נ"ב וזה לשונו הא דמספקא לך כו' עכ"ל וקשה לי מלישני דטור שכתב אלא על פיה משמע שהיבמה אינה נאמנת להעיד אבל נשים אחרות נאמנות ומדברי אביו הרא"ש משמע שגם נשים אחרות אינו נאמנות ומה דמות יערוך הרב הב"י והרב ר' משה רבקש בבאר הגולה להשוו' דברי הטור עם דברי הרא"ש ועוד בזה שכתב אלי חד צורב' מרבנן כפי מה שכתב הרב בית שמואל בסי' קנ"ז סק"ד דחיישינן שמא בא הבעל ע"י שם וא"כ הכא בנידון דידן אם ניחוש לכך צריכין אנחנו למנות מיום מחרתה של י"כ שנהרג והיא ילדה י"ג אייר נמצא שילדה לח' חדשים פחות שלשה ימים דהיינו אחר ניכוי הימים למלאות חדשי העיבור לכך אמר לי לבי דההיא איתתא צריכה חליצה בפרט שאין שום אונס ודחק בדבר שאין היבם במדינת הים והוא יבם גדול ונידון דידן לא דמי למעשה שכתב הריב"ש סי' תמ"ו והובא בב"י בסי' הנ"ל ואם כל זה מסיים במתיקת לשונו הטהור והמחמיר לחלוץ תבוא עליו ברכה והנה לוי אחוה קידה קמי' דרבי להודיעני דעתו הזכה והצלולה אע"ג דאנא נפשאי כתבית שצריכה חליצה אבטל דעתי הקצרה והקלושה נגד דעתו הרמה והנשאה וכאשר יכתוב כן יהי' וכן יקום והנני מצפה על תשובתו הרמתה דהא קיימא עניה זו ועיניה מטייפין מתי תבוא תשובתו ומצוה רבה היא ומצוה בעידנא דמסיק ביה אגוני מגני ואצולי מצלי וידי פרושות בצלו לאריכת ימיו ושניו לטובה עוד

ינובין בשיבה ודשנים וע"מ כנפשו וכנפש אוהבו תמיד נאמן כפוף לוי ירושלמי. תשובה שהשבתי על זה בן לוי על השיר ידידות משכנותיו משכנות הרועים רועה ישראל צאן קדשים חכם חרשים ה"ה אהו' ידידי הרב המופלא כבוד מהור"ר לוי ירושלמי נר"ו:

הנה כתבו הנכתב ר"ח סיון תצ"ז הגיע לידי וקריתי ושניתי ולא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה ואם אמנם שאני טרוד עם בני ישיבתי בטרדות עיונים ובקביעות שיעורים תמידין כסדרן מ"מ לרוב אהבתי אמרתי להפסיק באמצע הפרק ולהשיבו דבר דבר על אופנו לברר כל ספיקיו ואחר אחרון אני בא במה שכתב וז"ל ועוד קשה לי להבין מילתא אחריתא דהטור כתב ואם אינו ידוע שכלו לו חדשיו אלא על פיה כו' משמע שהיבמה אינה נאמנת להעיד אבל נשים אחרות נאמנות ומדברי אביו הרא"ש משמע שגם נשים אחרות אינו נאמנות ומה דמות יערוך הרב הב"י והרב ר' משה רבק"ש בבאר הגולה להשוות דברי הטור עם דברי הרא"ש עכ"ל וכדי להבין דברי הטור ודברי הרא"ש צריכין אנו לבאר דברי הרמב"ם בפ"ג מהלכות יבום דין י"א וז"ל אע"פ שהאשה נאמנת לומר מת בעלה ותנשא או תתיבם אין היבמה נאמנת לומר מת יבמי שתנשא לזר הואיל ואיסור לאו הוא שמא יהיה קל בעיניה עכ"ל ולכאורה איכא למידק למה איצטרך לומר הואיל ואיסור לאו הוא שמא יהיה קל בעיניה ולא אמר הטעם הנאמר בש"ס בפ' האשה רבה דף צ"ד מ"א רבא אמר עד אחד נאמן ביבמה מק"ו באיסור כרת התרתי באיסור לאו לא כ"ש אמר ליה האי מרבנן לרבא היא עצמה תוכיח דלאיסור כרת התרת ולאיסור לאו לא התרת ואלו היא מ"ט לא מהימנא כיון דזימנין דסניא ליה לא דייקא ומינסבא עד אחד נמי כיון דזימנין דסניא ליה לא דייקא ומינסבא הרי לפנינו דטעמא דמתניתן בפ' האשה שלום שאין האשה נאמנת לומר מת יבמי שתנשא משום דזימנין דסניא ליה ולא דייקא ומינסבא וא"כ למה לא כתב הרמב"ם טעמו של הש"ס אלא נראה ברור דהרמב"ם פסק כהרי"ף שכתב שם אע"ג דדחינן להא דרב ששת ולהא דרבא הנך דחיאתה לאו דסמכא נינהו אלא דקי"ל דעד אחד נאמן ביבמה כדפשט רב ששת וכדפשט רבא וכן הלכתא עכ"ל וכן פסק הרמב"ם בפ"ג מהלכות יבום וז"ל נאמן עד אחד להעיד ליבמה שמת בעלה או שמת יבמה או שניתן לבעלה בן להתירה לזר אפילו עבד או אשה או נכרי מסל"ת מעיד במיתת היבם כמו שמעיד בא"א להתירה הרי לפנינו דס"ל להרמב"ם כהרי"ף רבו דנפשטה האבעי' דעד אחד נאמן ביבמה להתירה לעלמא ולא אמרינן טעמא דעד אחד משום דאיהו דייקא ומנסבא והא לא דייק דזימנין דמיסנא דסניא לה אלא טעמא דעד אחד משום דמילתא דעבידא לאגלויי לא משקרי ה"נ לא משקרי וא"כ קשיא למה תנן דאשה לא מהימנא לומר מת יבמי שתנשא הלוא במילתא דעבידא לאגלויי

לא משקרי אינשי והוכרח הרמב"ם לומר טעם אחר כיון שהוא איסור לאו קל בעיניה ולפ"ז עד אחד ואשה אחרת המעידים על יבמה שמת יבמה נאמנים דמסתמא אין אדם חוטא ולו לא ולכך סמכינן עליהם להתירה לשוק כמו שסמכינן להתיר ע"פ עד אחד ואשה להתיר אשת איש לשוק ומהאי טעמא כתב הרמב"ם אף אם מעיד שניתן לבעלה בן להתיר לזר נמי נאמן והראב"ד השיג עליו במה שמתיר להעיד שניתן לו בן משום דלאו מילתא דעבידא לאגלויי הוא וכתב המגיד משנה שהרב בעל המאור וגם הרשב"א הסכימו לדברי הרמב"ם והרא"ש כתב על דברי הרי"ף וז"ל ודברי תימה איך פסק להקל דע"כ דחייה דרב' טובה וחזקה הוא דחיישינן שמא תעיד שקר במזיד משום דסניא ליה כל שכן שתסמוך על העד ולא דייקא ולפי זה נוכל לומר לפי' הרא"ש טעמא דמתניתן דאשה אינה נאמנת לומר מת יבמי שתנשא לשוק משום דזימנין דסניא ליה ותעיד שקר ואיכא למידק למה טרח הרא"ש להשיב להשואל אם האשה בעצמה נאמנת לומר שכלו חדשי העיבור והשיב לא ידענא במה נסתפקת למה תהי' נאמנת אפילו לאחר איתתא לא מהימנא כש"כ לעצמה להתיר יבמה לשוק ולא מצינו נאמנות לאשה אלא ההיא דעשרה יוחסין כו' ואמאי לא השיב לו דמתניתן היא דאפילו מתיבמה דמילתא דעבידא לאגלויי לא מהימנ' משום דזימנא דסניא לה ק"ו להתיר עצמה לשוק כשאומרת שכלו חדשי העיבור דמילתא דלא עבידא לאגלויי הוא פשיטא דלא מהימנ' מטעמא דסניא לה וע"כ צריכין אנו לומר דהשואל ששאל להרא"ש עיקר שאלתו הי' במקום שאין מיבמים ולא שייך האי טעמא דמסניא סניא לה אלא היא אומרת דשלמו חדשי העיבור אם נאמנת שלא תצטרך חליצה וכל זה השיב הרא"ש דאפילו לאחר איתת' לא מהימנא וע"כ הטעם אף שהאשה נאמנת להעיד שמת בעלה משום דהתם עביד לאגלויי אבל בחדשי העיבור לא עביד לאגלויי ומזה התשובה למד הב"י וכתב על מה שכתב הטור בשם הרמב"ם דעד אחד נאמן להעיד שניתן בן לבעלה ושהראב"ד השיג על הרמב"ם בדין זה מטעם דלא עביד לאגלויי וכתב הב"י וזה לשונו והדשרי הרא"ש שכתבתי גבי שאין האשה נאמנת לומר שכלו חדשי העיבור נוטים לדברי הראב"ד משום שהשיב הרא"ש דאפילו לאחר איתת' לא מהימנ' וקשה הא זה פשוט דעד אחד ואשה נאמנת לומר מת בעלה להתירה לשוק אלא ע"כ שיש לחלק בין מילתא דעבידא לאגלויי ובין מילתא דלא עבידא לאגלויי וא"כ גם עד אחד אינו נאמן במילתא דלא עבידא לאגלויי לומר שניתן בן לבעלה ולכך כתב שדבריו נוטים לדברי הראב"ד והרא"ש לא רצה להשיב להשואל לפי פירושו טעמא דמתניתן דאין האשה נאמנת לומר שמת יבמה להתירה לעלמא משום דמיסנא סניא לה דאיירי במקום שאין מיבמים וכיוצא בזה מצאתי שהביא הבית שמואל בסי' קצ"ח

ס"ק ב' בשם תשובת מהר"י מינץ סי' י"ד שכתב אפשר בזמן הזה שאין מיבמים אלא חולצת היא בעצמה נמי נאמנת שמת היבם ומכש"כ עד אחד אף לדעת הרא"ש מיהו אינו מוכרח עכ"ל ולפ"ז הוכרח הרא"ש להשיב להשואל מסברא דאפילו לאחר איתתא לא מהימנא בטעמא דהראב"ד:

ובזה מיושב מה שתמה הב"ח בסי' קנ"ו במה שכתב הטור ואם אינו ידוע שכל חדשיו אלא על פיה אינו נאמנת כתב הב"ח וז"ל וכן כתב הרא"ש בתשובה מביאו הב"י וע"ש דפסק כך מסברא ולפע"ד כיון דאין אשה נאמנת לומר מת יבמה שתנשא לשוק הואיל דאינו אלא איסור לאו שמא יהיה קל בעיניה כדלקמן סי' קנ"א א"כ בכלל זה כל מה שאומרת כדי שתנשא לשוק אינה נאמנת ועוד דכל שכן הוא דאפילו במת יבמה דמילתא דעבידא לאגלויי הוא אינה נאמנת כל שכן הא דלאו עבידא לאגלויי היא אי כלו חדשיו אי לאו עכ"ל ולכאורה הוא תמוה איך שבק הרא"ש לאתויי ראיה ממתניתן ואזיל בתר סברא ודוחק לומר שנעלם ממנו המתניתין הלוא גלוים הי' לפני הרא"ש כל דברי התלמוד ונהירין ליה שבילי דנהר דעה ובאורו נראה אור וכן מצאתי קושיא זו בבית שמואל בסי' קנ"ו ס"ק י"ד במה שפסק בש"ע סי' ח' נאמן עד אחד להעיד שניתן לבעלה בן להתירה לזר וכתב רמ"א ויש חולקין בב"י בשם הרח ב"ד והרא"ש וכתב הב"ש הב"י כתב הרא"ש הוא החולק מהא דכתב בתשובה אשה אינה נאמנת להעיד לחברתה שכלו חדשי הולד א"כ הוא הדין עד אחד אין נאמן כי בכל מקום דעד אחד נאמן ה"ה אשה נאמנת להעיד לחברתה וכן כתב בדרכי משה והרמב"ם סביר' ליה דעד אחד נאמן שניתן לבעלה בן א"כ ס"ל אשה נאמנת להעיד לחברתה שכלו חדשיו ולכאורה קשה על הב"י ור"מ למה ליה לדייק כן מתשובת הרא"ש תיפוק ליה הלוא הרא"ש סביר' ליה להדיא דאין עד אחד נאמן להתיר ליבמה לשוק כמו שכתב בפרק האשה וכמ"ש הטור בסי' קנ"ח מכל שכן שניתן בן דאינו נאמן דגרע טפי דאין עביד לאגלויי כמ"ש כן בהשגות הראב"ד עכ"ל הנה גם הב"ש הרגיש בקושיות הב"ח:

ולפי דברינו נראה ברור דדוקא להרמב"ם דפסק כפשיטות דרבא דעד אחד נאמן להתיר יבמה לשוק וא"כ מוכרחים אנו לומר דטעמא דעד אחד נאמן משום דמילתא דעביד' לאגלויי לא משקרי ולכך נאמן לומר שמת יבמה להתיר לשוק א"כ מוכרחים אנו לומר דהא דתנן דאין אשה נאמנת לומר מת יבמי להנשא לשוק משום דאיסור לאו קל בעיניה ומשקרי אבל הרא"ש דס"ל דעד אחד אינו נאמן להתיר יבמה לשוק והטעם משום דזימנא דסניא לה ולא דייקא וא"כ מפרש טעמא דמתניתין דתנן דאין האשה נאמנת לומר מת יבמי להתירה לשוק משום דמיסנא סניא ליה ומשקרה אבל במקום דליכא למימר האי

טעמא כגון במקום שאין מיבמים והיא אומרת שכלו חדשיו להתיר עצמה לשוק הוצרך הרא"ש ללמוד מסברא דאפילו לאחרים אינה נאמנת משום דלא עביד לאגלויי ולכך כתב הב"י שדברי הרא"ש נוטים לדברי הראב"ד ואף שהרא"ש מחולק עם הראב"ד דלהראב"ד בעד אחד שאמר מת יבמה מהימן ולהרא"ש אינו נאמן מ"מ בהאי דינא באומר שניתן לה בן נוטים דברי הרא"ש לדברי הראב"ד אפילו במקום דליכא האי טעמא דמיסנא סניא ליה כגון במקום שאין מיבימת מ"ה אינו נאמן כמו שהאשה אינו נאמנת על אחרים משום דבמילתא דלא עביד' לאגלויי לא מהימנא וה"ה והוא הטעם בעד אחד ועוד נוכל לומר דהרא"ש שהשיב שהאשה אינה נאמנת לאחרים לומר שכלו חדשיו בא לארויי לן דמצד דינא דש"ס אינה נאמנת משא"כ בעד אחד שמעיד שמת יבמה אף דסבר הרא"ש דאינו נאמן הוא מצד החומרא אבל בהא דמילתא דלא עביד' לאגלויי אינה נאמנת מדינ' דש"ס כמו שסבר הראב"ד דאינו נאמן להעיד שניתן לו בן כאשר נפרש בעזרת ה' ובזה מסולקת קושיות הב"ח וקושיות הבית שמואל:

והשתא נברר הדין אליבא דהרמב"ם וסייעתו עד אחד נאמן להתיר יבמה לשוק וה"ה שאשה נאמנת דכל מקום שעד אחד נאמן אשה נמי נאמנת כמו שכתב הרמב"ם בהדי' והב"ש בסי' קנ"ו ולהראב"ד עד אחד נאמן במילתא דעבידא לאגלוי וה"ה אשה אבל במילתא דלא עבידא לאגלויי אין עד אחד נאמן וה"ה אשה אינה נאמנת להעיד לאחרים ולהרא"ש וסייעתו כי היכי דס"ל דעד אחד אינו נאמן כלל להתיר ליבמה מטעמא דמסניא סניא ליה ולא דייקא ה"ה אשה אינה נאמנת להעיד לאחרים ופשיט' שלגבי עצמו לומר שמת יבמי או שכלו חדשי העיבור דאינה נאמנת וה"ה והטעם שניתן בן לבעלה אינה נאמנת וי"ל בדבר דלא עביד לאגלוי הצד דין התלמוד אינה נאמנת כמו שלהראב"ד עד אחד אינו נאמן לומר שניתן בן לבעלה משום דלא עביד לאגלויי דבזה נוטים דבר' הרא"ש לדברי הראב"ד כמו שכתב הב"י אף של הרא"ש עד אחד אינו נאמן להתיר ליבמה לשוק אפילו שמילתא דעבידא לאגלויי י"ל דאינו אלא מצד החומר כמו שכתב הב"י בסי' קנ"ח וז"ל שגם הרא"ש לא גזר אומר בהדיא ולא כתב אלא שקשה הדבר להקל עכ"ל נשמע מזה שמצד חומרא ס"ל להרא"ש דאין עד אחד, נאמן ביבמה להתיר אותה לשוק אבל במילתא דלא עבידא לאגלויי י"ל דהרא"ש ס"ל כדעת הראב"ד כמו שכתב הב"י שדבריו נוטים לדעת הראב"ד. ובזה מתורץ ג"כ קושיות הב"ח ובית שמואל דהרא"ש הוצרך לדין מסברא דמילתא דלא עבידא לאגלויי אפילו לאחרים אין האשה נאמנת כמו שאין עד אחד נאמן לדעת הראב"ד מדינא דש"ס משום דלא עביד לאגלויי:

ולפ"ז דברי הטו"ר בסי' קנ"ו בנוים ומיוסדי' על אדני פז במה שכתב ואם אינו ידוע שכלו לו חדשיו אלא על פיה אינה נאמנת להיות מותרת לזר וזה מוסכם מכל הפוסקים ודיוקא דאיכא למידק מיניה הא לאחרינ' מהימנא זה תלוי במחלוקת הפוסקים שהביא בסי' קנ"ח אם עד אחד מהימן להתירה לשוק הוא הדין אשה נאמנת לאחרים ואם עד אחד אינו נאמן גם אשה אינה נאמנת והטו"ר בסי' קנ"ו לא כתב אלא מילתא דליכא פלוגתא ובדין אם נשים נאמנות סמוך עצמו על מה שמביא מחלוקת הרמב"ם והרא"ש בסי' קנ"ח אם עד אחד מהימן ה"ה נשים ולא הביא דעת הראב"ד החולק על הרמב"ם בעד אחד המעיד שניתן לו בן דאינו נאמן משום דמילת' דלא עביד לאגלויי הוא משום הרמב"ן והרשב"א הסכימו לדברי הרמב"ם ומביא דברי הרא"ש דחולק על הרמב"ם דאפילו במילתא דעביד' לאגלויי אין עד אחד מהימן משום די"ל במיסנ' סניא ליה ולא דייקא ומינסב' אבל לגבה עצמה אפילו הרמב"ם מודה דאינה נאמנת משום דאיסור לאו קל בעיניה ומשקרה ולמד הב"י מתשובח הרא"ש שהשיב שאין האשה נאמנת לומר ששלמו חדשי העיבור אפילו לאחרים לא מהימנה שדברי הרא"ש נוטים לדברי הראב"ד משום דמילתא דלא עבידא לאגלויי אפילו עד אחד לא מהימן ה"ה אשה אינה נאמנת וזה אפילו מצד הדין דש"ס אינה נאמנת:

ובזה מסולק תלונת מכ"ת שכתב וז"ל מה דמות יערוך הרב הב"י והרב ר' משה רבקש להשוות דברי הטו"ר ודברי הרא"ש ולדברינו ניחא דבדבר זה שהיא אינה נאמנת לומר שכלו חדשי העיבור שוים הם דברי הטו"ר עם דברי הרא"ש וכ"ע מודים בזה אבל אם אשה נאמנת לאחרים סמוך הטור על מחלוקת הרמב"ם והרא"ש בעד אחד אם נאמן ביבמה להתירה שהביא בסי' קנ"ח וממילא נלמד ג"כ פלוגתן באשה אם נאמנת לאחרים דלדעת הרמב"ם אשה נאמנת ולדעת הרא"ש אינה נאמנת דלא עדיפא מעד אחד וק"ל:

ולפי דברינו יש פליאה ותמי' קיימת על תשובת מהר"ר אהרן ששון הנקרא תורת אמת דבסימן כ"ו בסוף דבריו כתב בשם גדול הדור אחד שהלכה רווחת בישראל דעד אחד נאמן ביבמה להתירה לשוק ותמה הוא עליו שהרא"ש ורבינו ירוחם חולק על זה מהיכי לומד שהלכה רווחת בישראל כו' וכתב לישב דברי הגדול וז"ל שהרי ידוע מה שכתב מהרי"ק ז"ל על דברי הרא"ש וגם מהריב"ל שרוב הפוסקים הסכימו לסברת הרי"ף ועברינן כוותייהו במקום שאין מנהג להחמיר ושמעתי מפי הגדולים בסאלנקי נהגו להתיר אף כי רוב הדברים של איסור והיתר נהגו ע"פ הרא"ש כי הוא אחריו הפוסקים שבספרד מ"מ בנידון הלז נהגו כדברי האלפסי ז"ל ודברי רוב הפוסקים שנמשכו אחריו גם בקוסטניטא אף שהיה להם להחמיר כסברת הרא"ש כי הוא ז"ל הי' רבי שבספרד

מ"מ נהגו שלא להחמיר והיכי דלא נהגו להחמיר ודאי עבדינן כסברת הרי"ף ונמשכים אחריו כי הם רוב בנין ורוב מנין וגם הרב הגדול מהר"ש די מודינא התיר בעד אחד ביבמה אפילו בניתן לו בן נגד סברת הראב"ד ז"ל כו' וראוי הי' להחמיר כדברי הרא"ש ז"ל אבל מה נעשה שהרי"ף וגם הרמב"ם ז"ל והרא"ה בחידושיו וסמ"ג והרשב"א כולם פוסקים דעד אחד נאמן ביבמה כו' ומסיים וכן נהגו אבותינו הקדושים אשר בארץ המה וכל בתי דינים שבעיר הזאת להתיר יבמה לעלמא ע"פ עד אחד הרי עדים נאמנים על זה וא"כ יפה כתב גדול הדור דהלכה רווחת בישראל עכ"ל מהר"א ששון א"כ לפי זה גם אשה נאמנת לאחרים להתיר יבמה דזה כלל גדול דכל מקום שעד אחד נאמן בעדות אשה נשים ג"כ נאמנות כמו שכתב הרמב"ם והמגיד בהלכות יבום פרק ג' ובית שמואל בסי' קנ"ו וס"ק י"ד ויש לתמוה איך כתב בשאלה כ"ז ומביא ראיה מדברי הרא"ש בהחלט דאפילו לאחד אשה אינה נאמנת ומסיים וכבר נודע דאין הפרש בין עדות אשה אחת ובין עדות שתי נשים וכיון שכן אין ספק שאין האשה זו מותרת לשוק עכ"ל ותמיה דבריו דדבריו סותרים זה את ממש תוך כדי דיבור דלמעלה בתשוב' כ"ז סיים דהלכה רווחת בישראל דעד אחד נאמן ביבמה להתירה לשוק וא"כ גם נשים נאמנות דחד דינא הוא ואיך כתב ופסק למעשה דאין אשה נאמנת וצריך עיון רב ונגר ובר נגר דיפרקנה וגם בתשובת מהר"ם מלובלין סי' ק"ל דף צ"ד ע"ב הביא דברי תשובת הר"ן ותשובת בן לב שרוב הפוסקים הסכימו לסברת הרי"ף ובסאלנקו ובקוסטנטינ' נוהגים להקל ודלא כסברת הרא"ש אע"פ שבכל דיני איסור והיתר נהגו כהרא"ש מפני שהפוסקים כרב אלפס הם רוב בנין ורוב מנין וגם הב"י בסי' קנ"ח תמה על רבינו ירוחם וכתב אדרבא רוב בנין ורוב מנין הסכימו דעד אחד נאמן ביבמה להתירה לשוק וגם הרא"ש לא גזר אומר לאיסור בהדיא ולא כתב אלא שקשה הדבר להקל הילכך כהנך רבוותא דשרו נקטינן עכ"ל וכן פסק בש"ע בסי' קנ"ח וא"כ גם אשה נאמנת:

ועתה נשובה ונדעה ונרדפה לדעת הנדון אשר לפנינו שבעל האשה הזאת יצא מהעיר בצום גדלי' שנת תצ"א ולא שב לביתו ובשנת תצ"א הי' שני אדרים והאשה ילדה ביום שבת קודש י"ג אייר וחי י"ב ימים ומת ועל יציאתו מכאן מעידי' שני עדים כשרים ועל יום הלידה שהיה י"ג אייר מעידים שני נשים וא"כ לדעת הרא"ש דיא מודינה שכתב שמורי הגדול מהרי"ט עשה מעשה והתיר עד אחד ביבמה אפילו בניתן לו בן נגד סברת הראב"ד וכתב שכן נהגו אבותינו ואף שהספרדים בהנהג' איסור והיתר נהגו כהרא"ש ובנידון זה פסקו כהרי"ף והרמב"ם שהם רוב בנין ורוב מנין וא"כ גם נשים כשרים בעדות זה אף שהוא מילתא דלא עביד' לאנלויי וא"כ אשה זו ילדה לח' חדשים וי"א יום דל

חמשה ימים למלאות חדשי העיבור פש לן ששה ימים בחודש התשיעי וכבר כתב רא בדורינו נשתנה הטבע ויולדת לתשעה יולדת למקוטעים:

אך מכ"ת כתב שכתב לו חד מצורבא רבנן שכתב הב"ש בסי' קנ"ו סק"ד דאם אין בעלה כאן דחיישינן שמא בא בצנעה ואפשר דחיישינן שמא בא ע"י שם כמ"ש סי' ד' עכ"ל ואני אומר דהבית שמואל כתב דרך אפשר אבל כבודו הגדול במקומו מונח וכאן לא דק ונשתקע הדבר ולא נאמר ותדע דבסי' ד' כתב הטור בשם הרמב"ם היה בעלה במדינת הים וילדה הרי זה בחזקת ממזר שאין הולד משתהא במעי אמו יותר מי"ב חודש ובה"ג כתב שאינו בחזקת ממזר שאנו תולים לומר שמא בצנעה בא וכתב הרא"ש בפרק עשרה יוחסין על דברי בה"ג דשמא בצנעה בא כי האי עובדא דשמואל דאתא ושימש כדאיתא בירושלמי והקשה על זה הרא"ש מפרק הערל דף פ' ע"ב דקאמר התם דרבה תוספאה אכשר להההוא ולד בתר י"ב חודש כדאמרינן אשתהויי אשתהי ולמה ליה טעמא דאישתהי לימא דאתי בעלה בצנעה ודחק הרא"ש לישב קושיא זו והביא הב"י דברי הרא"ש בסוף ספר טור א"ה ובסי' קנ"ו לאחר שכתב הטור ויהי' בר קיימא כגון שידוע שנולד לתשעה חדשים לא משכחת לה אלא כשפירש ממנה אחר טבילתה ואם היינו חוששים שמא בא בצנעה ע"י שם איך כתב ולא משכחת לה אלא כשפירש ממנה אחר טבילתה הא עדיין הספק נפל במקומו הוא עומד דילמא בא ע"י שם ועוד איך הוי שתיק הטור מלהביא שלדעת ה"ג עדיין בספק הוא עומד אלא ברור הדבר דעד כאן לא קאמר ה"ג דחוששין שמא בא בצנעה משום דלא שווי' ממזר והעמדינו אמה על חזקת כשרות דלא עבדה איסורה אבל בנ"ד אדרבא הרוב מסייע לומר שלא בא דרוב נשים יולדת ולד מעליא למה נחזיק הולד לנפל בשביל חששה רחוקה שבא בצנעה ואפילו גבי דלא שוויה ממזר כתב הב"י בסי' ד' כתב שנראה מדברי הרא"ש שאין דברי בה"ג נראים לו ופשיטא בנידון דידן לית מאן דחש ליה ודברים בדוי' מלב ונשתקע הדבר ולא נאמר: והדרן לכללן כיון שיש עדים כשרים שיצא בצום גדלי' ולא חזר לביתו ונהרג אחר י"כ והיא ילדה י"ג אייר ע"פ עדות נשים וכבר זכינו לדין שהלכה רווחת בישראל שעד אחד נאמן להתיר יבמה לשוק ה"ה עדות נשים דהדרינן לכללן דכל מקום דעד אחד נאמן נשים נמי נאמנות ועוד נראה דהא לענין מיאון בודקים ע"י נשים אפילו אשה אחת בודקת ושומעין לה כמה שפסק בסי' קנ"ה סי' ט"ו וכתב הבית שמואל שהרמב"ם פוסק כת"ק דנשים נאמנות אפילו להקל ולדעת הרי"ף לאחר הפרק נשים בודקת דאיכא חזקה דרבא ק"ו כאן דרוב מסייע ליה שהרוב הנולדים הם של קיימא כמו שכתב הב"ש בסי' קנ"ו סס"ק י"ד וקי"ל דרוב עדיף מחזקה א"כ גם כאן נשים נאמנות ולפ"ז לדעת הרשב"ץ

שהביא הב"י ורמ"א בהגה שנשתנה הטבע ועכשיו החוש מכחיש שילדה לתשעה יולדת למקוטעים ובנידון דידן שלפי דברי נשים ילדה בי"ג באיר ולאחר מילוי חדשי העיבור פש לן ששה ימים בחודש התשיעי א"כ אשה זו אינה צריכה חליצה:

ומה שנסתפק מכ"ת שהבעל והחולץ הם ספרדי' והאשה אשכנזיות ולא ידע לבתר מאן ניזול לדינא או כהרמב"ם דבעי תשעה חדשים של ימים או כהרב רמ"א ומצא בשו"ת הרדב"ז כתיבת יד יבמה אשכנזית שנפלה לפני יבם ספרדי יחלוץ ולא ייבם ולכך בנידון דידן מספקא ליה לא ידעתי אמאי מספקא ליה דלא דמי כלל לנידון דהרדב"ז דהתם שאין אשכנזים קיימו וקיבלו עליהם גזירת הגאונים שלא ליבם א"כ עבדת היא אסורה שעברה על חומרת וגזירת הגאונים אבל הכא אנן גרירין בהאיסור והיתר אחר דברי רמ"א בפרט היכי דמסתבר טעמא לא עבדית היא אסורה כלל ועוד מאן לימא לן דלא עבדי הספרדים כדברי רמ"א שכתב מילתא בטעמא דהחוש מכחיש כלל זה:

ועוד איכא צד היתר בנ"ד להרמב"ן דאמר שיפורא גרם ואם נתעברה סוף חודש וילדה בתחילת ט' הוי ולד בם קיימא אע"ג דאינו אלא ששה חדשים ושני ימים כמ"ש הבית שמואל משמו בסי' קנ"ו סעי' ק"ה ובנידון דידן שעדים כשרים מעידים שיצא בצום גדלי' וגם מעידים שנהרג מיד אחר י"כ א"כ אף י"ל שאין להאמין לנשים מ"מ הכל יודעים וזוכרים שבחודש אייר עדיין כריסה בין שיניה וא"כ לדעת הרמב"ן אינה צריכה חליצה ואמרו חז"ל בהחולץ דף מ"ד ע"א כאן שנה רבי לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכין לו וכן הוא בפ"ק דיבמות דף י"א ע"ב וא"כ למה נפסיד אותו להשיאה לכהן איך שראיתי שכתב הב"י בשם הריב"ש על דברי הרמב"ן שראוי לסמוך עליו וכש"כ אם הוא שעת הדחק שהיבם קטן או שהוא במדינת הים וסיים והמחמיר להצריכה חליצה תבוא עליו ברכה ומכ"ת כתב שאין כאן שעת הדחק שהיבם גדול ואינו במדינת הים ראוי לחוש לדברי הראב"ד והרא"ש דס"ל דאין עד אחד נאמן לומר שניתן בן לבעלה להתיר יבמה לשוק משום דלא עביד לאגלויי הוא הדין שאין נשים נאמנות מדין התלמוד פשיטא שראוי להיות בכלל ברכה להחמיר לכתחילה שצריכה חליצה ועכ"פ במקום שיש קצת עיגון ושעת הדחק ראוי לסמוך על הנך עמודי גאוני ארץ שאינה צריכה חליצה ובהא נחתא ובהא סלקא היכי שילדה לאחר ט' חדשים שלימים לאחר שפירש הבעל ממנה בזה לא חיישינן דילמא בא בצנעה אינה צריכה חליצה כלל אפילו שלא במקום הדחק והוא בכלל מה שאמרו כאן שנה רבי לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכין לו הנראה לפע"ד כתבתי היום יום ו' כ"ב סיון תצ"ז לפ"ק:

נאום מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

הנה מקרוב הגיעו אלי כתב מחד צורבא מרבנן שכתב אלי שכתב למכ"ת וזה לשונו קשה עלי ליתן חליצה כיון שיש עוד אח קטן וחליצה הוא חליצה פסולה ואולי צריכין לחוש להרב מהרשד"ם ומהר"א ששון ז"ל שכתבו שצריכה חליצה מכל האחים והוי כחשש עיגון ועוד שהאשה אומרת שילדה בחצי אייר ואפשר שימצא פתאום שיזכרו שכדבריה כן הוא אפשר שיש לדמות למה שכתב בש"ע סי' קנ"ו סעי' י"ב הלכה היא ובעלה כי' במה דברים אמורים שהיתה פסולה לכהונה או במערה היינו כשמת ולא הי' שם אדם שיעיד אבל אם אין הדבר כן לא תחלוץ ולא רתי"ם כו' והוא מדין הש"ס שצריכה כרוז לכהונה עכ"ל:

ונפלאתי עליו מאוד מאי חליצה פסולה שייך כאן דחליצה פסולה לא שייך אלא במקום שיש זיקה וחליצה גרוע כגון אחר גט או אחר מאמר כמו שפירש"י בפ"ד אחין דף כ"ו ע"ב דהאי חליצה פסולה כלומר גרוע שאם רצה ליבם אינו יכול ליבם ואחות חלוצתו היא הילכך לאו מעליותא היא וצריכה לחזור על כל האחין כו' משום דאלימא זיקה ורמי אתרווייהו עכ"ל. וכן כתב הב"י בס"ס ק"ע וזה לשונו ובלא כלום נמי לא נפקי דאחות חלוצה אינו אלא מדברי סופרים הילכך חלץ האי חליצה כל דהו ולאו מעליותא היא שאם חפץ לא יבום ומיהו חליצתו וזיקתו שוות שתיהן לגרוע ופקעה וזיקתו בחליצתו כו' אבל בנידון דידן אם הולד היה בר קיימא אינה זקוקה כלל מן התורה ואם אינו בר קיימא הוי חליצה כשירה ובפירוש תנן במתניתן ביבמות דף ל' ע"ב וכולן שהיה בהן ספק קדושין וכו' הרי אלו הצרות חולצות ולא מתיבמות דהיא ספק צרות ערוה ואם היה הקדושין ספק קרוב לה לא רמיה קמי' יבם כלל ואינה זקוקה לו מן התורה ואם היה קרוב לו לא הוי צרת ערוה וזקוקה לו החליצה כשירה ובפירוש כתב הר"ן בפ' החולץ על המתניתן היבמה לא תחלוץ עד שיהיה לה ג' חדשים וכתב הר"ן בד"ה כל העולה ליבום כו' אע"ג דכמה נשים חולצת ולא מתיבמות היינו היכי דלא אפשר כיון דלאו חליצה פסולה היא אבל היכי דאפשר לאמתוני עד שתראה ליבום משהינן ליה עכ"ל וזה פשוט אפילו לבר בי רב דחד יומא דבספק אם זקוקה מן התורה או אינה זקוקה כלל דחליצה כשירה היא ותשובת הרב מהרשד"ם אין בידי ואם באתי להכניס ראשי בין ההרים גדולים דפליגי בחליצה פסולה אם צריכה לחזור על כל האחי' שהביא הטור בס"ס ק"ע לא יספיקו כמה ניירות ועי' ביבמות דף כ"ו ע"ב ודף נ"א ע"ב אלא שדנתי אותו לכף זכות שראה בשאלות ר' אהרן ששון סוף תשובה סי' כ"ט וזה לשונו אך לענין חליצה כשתבא לחלוץ צריך לדעת אם ליבם אחד או ליבמים הרבה כי הרב הגדול מהר"ש דימודינ' ז"ל בסי' קצ"ח כתב בנדון כזה שדעתו שצריכה לחלוץ מכל האחי' מטעם שהוא דחליצה

פסולה צריכה לחזור על כל האחים ושאין להקל אלא ע"י הדחק וכבר כתבתי שאין בידי תשובת מהר"ש די מודינ' אבל תמה אני מאוד אם יצא דבר זה מפי אותו צדיק דמהי תיתי לומר שהיא חליצה פסולה ואם בשביל שאינה עולה ליבום הלוא ש"ס ערוך הוא דהתם אם יבוא אליהו ויאמר שזקוקה ליבום בת חליצה ויבום עי' בפ' החולץ דף מ"א ע"ב ומוכח שם להדיא דבכל הספיקות בת חליצה ויבום היא ומעולם לא שמענו שזה הוי חליצה פסולה דממ"נ אם יבוא אלי' שהיה ולד בר קיימא אינה זקוקה כלל ואם לא היה בר קיימא בת יבום וחליצה היא ולא מיקרי חליצה פסולה אלא היכי דהוי זיקא קלישא כמו חליצה אחר גט ואפילו בחליצה אחר גט למ"ד אין זיקה לא הוי חליצה פסולה כמו דאיתא בפרק ר"ג דף נ"א דפריך מדר"ג סבר אין זיקה רבנן סברי יש זיקה קתני סיפא וכן אומר בשני יבמין ויבמה אחת לימא תיהוי תיבותא דרבה בר רב הונא אמר רב דחליצה פסולה צריכה לחזור על כל האחים ופירש"י אפילו רבנן דאמרי יש זיקה סגי ליה בהך חליצה רעועה דחד מינייהו לימא תיהוי תיובת' כו' דהא נמי חליצה פסולה אחר הגט באה ודחי הש"ס דאף רבנן סברי אין זיקה ש"מ כיון דאין זיקה לא הוי חליצה פסולה ק"ו בן בנו של ק"ו היכי שאינו מזקיקה כלל כמו בכל הספיקות ואם זקוקה מדאורייתא הוי חליצה כשירה ממ"נ ולפע"ד אי אפשר להוציא דבר זה מן שפה ולחוץ דלגבי ספיקות דתנן בכל מסכת יבמות יהי' חליצה פסולה ואם לאו שראיתי בתשובת מהר"א ששון לא האמנתי שיעלה על שום לב אדם להסתפק בזה ולפענ"ד נשתקע הדבר ולא נאמר:

ומה שכתב לחוש שמא יבואו עדים וצריכה להכריז לכהונה עלתה במחשבה לפני שאין הנידון דומה לראי' דהתם גבי אשה שהלכה היא ובעלה למדינת הים או באשה שהלך בעלה וצרתה למדינת הים לא נולד הספק אצל הב"ד ואין העדים במקום ב"ד חיישינן שיבאו עדים לאחר זמן ויעידו כדבריה אבל בנידון דידן שכל העדים אצל הב"ד שנולד הספק אם איתא שיש עדים בדבר הוי אתי לב"ד בעת חליצה דקלא קלא אית למילתא ובזה לא חיישינן שיבאו עדים אחר כך וכן משמע מדברי רש"י בדף מ"א ע"ב הספיקות חולצת וכו' ולא לישתמוט חד מן הפוסקים ולכתוב גבי ספיקות דכולה מתניתן דיבמות דאין חולצת אלא א"כ אמרו שלא היה אדם שם ובספק קדושין וגירושין בעי לאוקמי בעדים המכחישים ולא חיישינן שמא יבוא עדים ויצריכו כרוז לכהונה דסתמא תנן דחולצת ולא מתיבמת אלא פשוט וברור כיון שנולד הספק אצל ב"ד ועדות שם אי הוי ידעי הוי אתי לב"ד בשעת חליצה או קודם חליצה ודבר פשוט בעיני דאין כאן בית מיחוש כלל וכבר כתבתי שצריכה חליצה מספק והחליצה כשירה ממ"נ או שצריכה

חליצה או שאינה זקוקה כלל בי' בב"ש סי' קנ"ו סס"ק ג' הנלפענ"ד כתבתי וחתמתי היום יום ו' כ"ו תמוז תצ"ז נאום מאיר חותם פה ק"ק א"ש:

## שאלה מו

מהרב המובהק החריף והשנון מהור"ר משה מבריסק דליטא יום ה' י"ד סיון תצ"ז:
מקור החכמה הוא הודו זיווה והדרה חכמתו בחוץ תרונה בראש הומיות תקרא מורה צדק לעדתו חוקים ומשפטים צדיקים שבעתים מזוקקים בהלכה ברורה מאיר עיני חכמים בפלפולא חריפא לאמתו של תורה כל רז לא אנס לי' צנא מלא ספר' ה"ה כבוד אדמ"ו הגאון הגדול החסיד ועניו המפורסם נ"י ע"ה פ"ה המרבי"ץ תורה בישראל כש"ת מהור"ר מאיר נר"ו יאיר ויזרח ה' ישמרהו ויחייהו עד אשר יזכה לראות בנין היכל ואולם ושבו בנים לגבולם אכי"ר:
הנה אחרי דרישת החיים והשלום אמרתי אדרוש ואשאול לאדוני קצת דברים שהקשו לפענ"ד ולא מצאתי להם ישוב ואבקש מאד מאת רום כבודו לעיין על דברי אם האמת אתי ואם שגיתי אתי תלין וימחול על כבודו הגדול להשיבני ואשתה בצמא דבריו והנה בעתים הללו עיינתי במס' עירובין וקשי' לי על מה שכתב הש"ע בסי' שע"א וז"ל וי"א שגם נכרי שהלך לשבות בחצר אחרת אינו אוסר עכ"ל וזה תימה דהא כל הפוסקים שהזכיר הב"י והם התוס' והרא"ש והמרדכי וסמ"ג וה"ה ותשובת רשב"א שבב"י כולם כתבו דמקלינן בנכרי' משום דהלכה כר' יהודה אבל ר"ש לא איירי אלא בישראל ומבואר בגמ' דף מ"ז ע"א דר"י לא מיקל אלא בעיר אחרת וכ"כ בקיצור פסקי הרא"ש להדיא וז"ל ישראל וכו' אפי' באותו עיר אינו אוסר ונכרי' כל זמן שהוא בעיר אוסר כו' וגם בטור נלענ"ד אלא שאין להאריך ואף שראיתי בש"ג שכתב שאין חילוק דגם נכרי' אינו אוסר אפילו באותו עיר ואפשר שהוא מפרש דר"ש אייריי גם בנכרי אבל מ"מ הב"י לא הביאו ועוד דלא יתכן לפסוק כמותו במקום הפוסקים הנ"ל וגם לשון הש"ע אינו מדוקדק קצת שהאריך ביותר ומסתפינא אם לא נפל טעות בש"ע אף שהלבוש העתיק לשונו:
גם בש"ע סי' שפ"א כתב בש"ע מי שנתן רשות להוציא וכו' ואם החזיקו שהוציאו וכו' או שהכניס וכו' הנה נמשך לשיטתו שכתב בב"י לחלק בין חוזר ומחזיק שאינו נקרא חזרה אלא כשמכניס לרשות שביטל ולא כשמוציא ממנו משא"כ לענין חזקה והוציאן מן ד"ת דס"ח ע"ב בד"ה והוציאו וכו' והוא תימא גדול דהא באותו דיבור עצמו כתבו התוס' והא דקתני בסמוך מי שנתן רשות והוציאו לאו דוקא אלא ה"ה והכניסו וכו' ואין לי לישב כ"א לומר שלא היה כן בנוסח התוספות שלפני ומ"מ אינו ישוב הגון דלפע"ד גם

ברש"י דף ס"ז ע"א מוכח בהדיא כדברי התוס' ועובד' דהמן בר ריסתק שם איירי התוס' כשמוציא מרשות שביטל לרשות חבירו כדמוכח בהדיא בלשונם ועוד יש לי להאריך בענינים אלו אלא שאין רצוני נגד רום כבוד מ"ו להאריך בחדושים כ"א מה שנשאר לי בצ"ע ולא ראיתי שום מפורש שבידי מרגיש בזה ולא להשיב על דברי ואקוה באהבתו שיתן מקום לדברי ובזה אצא ואקוד אפים ואפרוש כפים מלך אלקים חיים יתן לו אורך ימים ושנות חיים כ"ד אהובו דש"ת הקטן משה מבריסק דליטא:

תשובה לרוב אהבתו אמרתי להפסיק באמצע הפרק ולהשיבו דבר מה מתמי' ליה על הש"ע בסי' שע"א וי"א שגם נכרי שהלך לשבות בחצר אחרת אינו אוסר והתפלא מכ"ת דר"י לא איירי אלא בעיר אחרת ור"ש לא איירי אלא בישראל וכל הפוסקים שהוזכר הב"י כתבו הטעם דמקלינן בנכרי' משום דהלכה כר"י ורצה להביא ראי' מקיצור פיסקי הרא"ש שכתב להדיא ונכרי' כל זמן שהוא בעיר אוסר והיה מפקפק אם נפל טעות בש"ע ונפלאתי על חכם גדול כמותו שלא הרגיש שנפל טעות בקיצור פסקי הרא"ש שכתב בסי' ו' ישראל שהיה לו בית בחצר והלך מבעוד יום לשבות אצל ביתו אפילו באותו אינו אוסר אפילו חזר בשבת הלך אצל בנו אוסר לנכרי כל זמן שהוא בעיר אוסר יצא משם אינו אוסר חזר בשבת אינו אוסר עכ"ל וכל מעין שישים עין עיונו בדברי הרא"ש ירא' שטעות נפל בספרי מ"ש אצל נכרי חזר בשבת אינו אוסר הוא טעות גמור דמדברי הרא"ש מוכח בהדיא בנכרי החוזר אוסר דהא כתב הרא"ש חזר ישראל לביתו בשבת יש אומרים שאוסר ומביאין ראי' מנכרי דכי ליתא לא אסור וכי איתא אסור ועוד ממבטלין רשות שאם חזר והוציא אוסר ולי נראה כיון דר"ש לא שרי אלא משום דמסייעו מלבו בודאי לא יחזיר ה"ל שבת שהותרה ושוב לא תאסור ולא דמי לנכרי שהיה עתיד לבוא בשבת ומבטל רשות כיון שחזר והחזיק הוא במבוי קודם שהחזיקו בני מבוי בוודאי לא הסיעו מלבו וכן מצאתי בשם הראב"ד ז"ל עכ"ל הרא"ש ז"ל הרי שהרא"ש השיב כיון דר"ש לא שרי אלא משום דמסייעו מלבו ובודאי לא יחזיר ה"ל שבת כיון שהותרה הותרה אבל נכרי עתיד לבוא בשבת וכי איתא אסור אבל אם ליתא לא אסור כי דירה בלא בעלים לא שמי' דירה וכמו שכתב הרב רבינו יהונתן בפירושו בישראל כיון שחשב וסילק עצמו משם שוב לא ימלך מזה ולא יחזיר בו בשארית ישראל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב אבל נכרי אסור שיחזור בו דכתיב אשר פיהם דיבר שוא ואותן הפוסקים שרוצה לפסוק שאם חזר לישראל לביתו אסור רצו להביא ראי' מנכרי דכי ליתא לא אסר משום דהלכה כר' יהודה ואם איתא אסור עלי' השיב הרא"ש דלא דמי לנכרי דישראל כיון שהסיעו מלבו בודאי לא יחזור מטעם שכתב הרב רבי יונתן וא"כ הותרה שבת במקצת וכיון שהותרה

הותרה אבל נכרי שעתיד לבוא בשבת לא הותרה אפילו מקצת שבת אלא מטעם דלאו דירה ולכך כשבא בשבת אסור וכן כתב הלבוש בסי' שפ"ג בהדיא וז"ל גבי נכרי הבא בשבת דאין שייך לומר הואיל והותרה הותרה דרשות הנכרי לא הותרה מעולם אלא שלא היה אוסר כשאינו בביתו וכשבא הרי אוסר וצריך תיקון ע"י שכירות וכך הוא כוונת הרא"ש וא"כ איך כתב בקיצור פסקי הרא"ש יצא משם אינו אוסר חזר בשבת אינו אוסר וזה הוא היפוך דעת הרא"ש דדוקא בישראל אם חזר אינו אוסר מטעם שבת שהותרה אבל בנכרי לא אמרינן כן אלא אם ליתא אינו אוסר אבל אם חזר אוסר וע"כ צ"ל דנפל טעות בספרים וכצ"ל חזר בשבת אוסר ומעתה אני אומר בודאי להרמב"ם שפוסק כר' יוסי דנכרי אוסר אפילו בעיר אחרת מפני שיכול לבוא בשבת ופשיטא במקומו אם הלך חוץ לביתו שהנכרי אוסר וע"כ ר"ש דקאמר אפילו הניח ביתו והלך לשבות אצל בתו באותו עיר בישראל מיירי אבל הנכרי אוסר אבל להנך פוסקים דפוסקים כר"י דס"ל דאחד נכרי ואחד ישראל אוסר כשהלכו לעיר אחרת דשניהם כחם שוה א"כ לפי מאי דפסקו כר' שמעון ממילא גם נכרי אינו אוסר כל זמן שלא בא לביתו שלא נחשב דירתו דירה כשאינו בבית אבל אם בא לביתו אוסר וישראל אינו אוסר אף כשבא לביתו מטעם שכתב הרא"ש ולא מיבעי' לפי' ש"ג שכתב אחד מבני המבוי שהניח את ביתו והלך לו לשבות אצל בתו אע"פ שהיא באותו עיר אינו אוסר על בני החצר בין שהוא נכרי בין ישראל שכבר הסיח דעתו מאותה דירה בד"א כשהלך אצל בתו אבל אם הלך לשבות אצל בנו לא הסיח דעתו כו' הרי שמפרש והלך לשבות אצל בתו דנקט ר"ש אפילו בנכרי אף די"ל דנכרי מחבב את בתו וחתנו נמי מקפיד עליו מ"מ סביר' ליה דאין חילוק בין נכרי לישראל בזה והרב הב"י ס"ל דלאו דוקא בתו נקט אלא שלא דיבר אלא בהווה וה"ה אם הלך לשבות אצל נכרי שאינו קרובו כלל והסיח דעתו אינו אוסר פשיטא שנוכל לומר כיון דפסק הלכה כר"י וכר"ש ה"ה לנכרי אם הולך מביתו אפילו באותו עיר אינו אוסר אלא דחילק אם בא בשבת דישראל אינו אוסר דאמרינן הואיל והותרה למקצת שבת הותרה לכול' שבת אבל גבי נכרי אם לא בא בשבת אינו אוסר ואם בא בשבת אוסר כמ"ש הרא"ש ושפיר כתב בש"ע וי"א שגם הנכרי אם הלך לשבות בחצר אחרת אינו אוסר והיינו אותן הפוסקים דפסקו כר"י ממילא לר"ש אין חילוק בין ישראל ובין נכרי אפילו בעיר אחת ואין טעם לחלק בניהם ולכך כתב רמ"א וכן נראה עיקר ואם בא נכרי' בשבת עי' סי' שפ"ג להורות לנו אף אם הם בעיר ושבת חוץ לביתו דאינו אוסר ואין חילוק בין נכרי לישראל אלא כשחזרו לביתם דנכרי אוסר וישראל אינו אוסר כדעת הרא"ש ומעתה נוכל לומר הא דנקט קיצור פסקי הרא"ש ונכרי כל זמן שהוא בעיר אוסר

יצא משם אינו אוסר פרושו כל זמן שהוא בעיר באותו חצר שישראלים דרים שמה אוסר ולא נקט אלא משום סיפא לאשמעינן יצא משם אינו אוסר כר"י ובאותו העיר אם יצא משם נוכל לומר דס"ל ג"כ כיון דאין חילוק בין נכרי לישראל כשיצא חוץ לעיר ה"ה לר"ש דהלכה כמותו נמי אם יצא לחוץ לדירתו אינו אוסר ובזה ינוח דעתו ותמיהתו ואין קיצור פסקי הרא"ש מסייעתו כיון דבלאו הכי מוכרחי' אנו לומר שטעות נפל בספרים: ומה שתמה מכ"ת על דברי הב"י שפסק בש"ע סי' שפ"א המבטל רשותו והוציא מביתו במזיד לחצר אוסר שהרי חוזר מביטולו וגבי חזקה ספק שהוציאו מבתיהם לחצר או שהכניסו וגבי חזרה לא כתב שהכניס וזה נמשך לשיטתו שמחלק בין מחזיר לחוזר וכתב מכ"ת והוא תימא גדול דהא באותו דיבור עצמו כתבו התוס' והא דנקט בסמוך מי שנתן רשותו והוציא לאו דוקא אלא ה"ה הכניס כו' ועובדא דהמן בר ריסתק מיירי כשמוציא מרשות שביטל לרשות חבירו עכ"ל. ואני אומר שאף לפום ריהטא הוא תמי' גדולה אבל לאחר עיון נוכל לומר שהב"י רוצה ליישב דברי הטור שכתב בסי' הנ"ל שאין נקרא מחזיק אלא כשמכניס לרשות שביטל אבל מה שמוציא ממנו אינו חזרה והם דברי התוס' גבי המן בר ריסתק וכתב הב"י דלא קשה דלא אמרו כן אלא דוקא לענין חוזר ומחזיק דכשמוציא מרשות שביטל לא מיקרי חזרה וכתב הלבוש והרא"ש דמה שמוציא ממנו לרשות אחרת אינו חזרה ולכך מותר להוציא מביתו לבית חבירו אבל אינו יכול להוציא מבית חבירו לביתו שאז היה חוזר ומחזיק ברשות שביטל כמו המבטל רשות חבירו דאסור להוציא מביתו לחצר מפני שיש לו חלק בחצר א"כ נוכל לומר להכניס מביתו מותר אף שיש לו חלק בחצר לא נראה כחזרה בנטילת חפץ משם ומחזירו לרשותו כמו המבטל רשות ביתו מותר להוציא לבית חבירו דאין כאן חוזר מביטולו אבל אם ביטל גם רשות ביתו אינו יכול להוציא מן החצר לביתו כיון שהוא מניח שם היה חוזר ומחזיק ברשות שבטל וסבר הב"י מה שכתבו התוס' והא דקתני בסמוך מה שנתן והוציאו לאו דוקא הוציא אלא אפילו הכניס מיירי שביטל גם רשות ביתו ולכך נראה שחוזר מביטולו אבל כשלא ביטל רשות ביתו אלא רשות חצירו וכשמוציא מחצר לביתו אין זה חזרה אלא סילוק אבל גבי חזקה כל שעושה דבר שהיה נאסר בלא ביטול הוי חזקה וסברא ישרה וטובה לחלק בכך בין מניח שם חפץ דהוי חזרה ובין נוטל משם דלא הוי חזרה ודברי הב"י ברירין ושרירן וקיימין וכן הבין המג"א שכתב בסי' שפ"א והוציא אבל להכניס מותר אלא א"כ ביטל גם רשות ביתו דאז אסור להכניס וכך היה מפרש הב"י דברי התוס' וכל זה נראה לי ברור ובזה ינוח דעתו:

## שאלה מז

יום ד' ט"ו שבט תצ"ח לפ"ק פרעשבורג אל אסנפיר רבא ויקירא סכינא חריפא דפסקא לקרא טבא בוצינא דנהורא אדיר כביר מצאו ידו תהילתו וזיו והודו האיר הארץ מכבודו הרב המאור הגדול לממשלת מאיר עיני המחכים לתועלת יועץ ונשוא פנים חכם חרשים היכל דביר קודש קדשים הגאון הגדול דורש ג' מאות הלכות במגדול נ"י ע"ה פ"ה כבוד שמו מפארים מהור"ר מאיר נר"ו יהיה שלום בחילו ובתלמידים גבולו:

הנה שפתי יוצאת וחולת בקצירת אומר כמסיח לפי תומו תם וחסר ואתאי לחלות אפי רברבי להאיר עיני מכבודו ויראני נפלאות תורתו לפסק הלכה כאשר אתו שמורה וערוכה את אשר נסתבכתי בסבך גדול וצריך נגר להולמו אשר ראיתי ומצאתי דאתי לידי איגרת פטורין וגט שבוקין הנשלח ממרחקים מעיר ראס מדינת וואלחיי מהבעל הבוגד באשתו זה שנים רבות לערך תשעה שנים על בלי הגיד לה כי בורח הוא לארץ נכריה עבודתו עבודת זר מעשה ומעשה תעתועים לזנות אחר בנות ארץ ולא שזפתה עין איה איפה ואנא מקום מוצאו והן עתה עשה שליח להלכה וכאשר נזדקקנו לגט שבידו עמדנו מרעיד ומשתומם כשעה חד' על קרית ספר ספרא בצירא אשר שגג שלש פעמים שלשה המה נפלאו בעיני ראשון בתיבת צביתי ראוי לכתוב בשני יודין כתוב ג' יודין אחר צדיק ולא נמצא מפורש בספרים שלפנינו ובפוסקים בתראי מזה וקשה הדבר עלי כתורמס לישקול במאזני פלס לומר שמחמת זה הענין משתנה ליתן עליו חומר התורף באשר שיש לצדד להקל לדמות לתיבת מנין שאם כתוב ויו אחר מ' וכיוצא בזה בתיבת מנאי יוד אחר מם שאין לפוסלו בשעת הדחק ובפרט במקום עיגון כמבואר לפנינו בא"ה סי' קכ"ו שנית שגה וקיצר במקום שאמרו להאריך הויו דתרוכין שבוקין ופטורין דהיינו שלא האריך יותר משארי ווין אבל המה ניכרים וידועים לכל כתואר ווין דעלמא והנה ראיתי ההרים והנה רועשים בפי' התוספות אשר ממנו נחצב דין זה והרא"ש בפסקיו שאין צריך להאריך יותר משארי ווין רק שלא יקצרנו שיהיה ניכר אות כיוד וכעת באה לידי ספר מכתב אליהו להרב אלסנדרי על מעשה הכתב סי' ה' דאינו מעלה ארוכה בווין האלו אלא כל שנכתבו כשאר הווין שאין בהם ספק שיהיו נקראים יודין שפיר דמי וכן תפס הריב"ש הלכה למעשה יעוין שם שלישת איחר שם האשה אשר מן הראוי לכתוב בשש שורות הראשונות כמבואר בסדר הגיטין ס"ק ע"ד והוא כתוב בשורה השביעית והנה טרחתי וחפשתי בחיפוש אחר חיפוש בפסקים קדמאי ובתראי ולא דיברו מזה כלום ועם כל אלה נקלות בעיני להטריחו ביודעי התמדת לימודו עם רוב טירדתו במילי דשמיא ודעתא אכן מטיבותא ועונותו ענות צדק וענותו תרביני להאיר

עיני שפעת הוד תורתו תורת אמת אור זורח ומאיר כברק השנון וחרבו שלופ' וגלגליו כסופ' ובידו מטה המשפט מטה עוז ומאיר נתיב לילך בגדולות ונפלאות בקשת דרוכה וחרב לטושה ובעיונו הרמה הטיב נכון יתפרשו באר הטיב יטיב נא עמדי וינחני במעגלי צדק בגילוי דעתו הרחבה והנפלאה בדעת תורה ודעת נוטה לאן דעתו הרמה נוטה כי הכל גלוי וכל רז לא אניס ליה ובעומק עיוני ישפוט ויבחון הטיב הדק כי חששו חכמים לתקנות העגונות ולמיחוש מיהו בעי שמא בתוך כך הבוגד הלז הלך לדרכו שעירה כאשר עד הנה הלך עקלקלות שובב בדרך לבו במדינות שנות אצל אהלי קדר והעגונה הזאת לשוא שמרה ועיניה זלגו מאין הפוגות וצווחה ככרוכי' בתוחלת ממשוכה לכן במטוי מיניה דמר כ"ת ישמיעני הוד קולו בקולות וברקים אשר עלה במצודות ובחכמתו עוקר הרים ושודד עמקים יטפו בר לקחי אמרתי אמרי שפר יודיעני על ידי המוקדם ע"י ציר הזה מובל כתבי דנא הן ואת תפלתי לאל ממעל יושב ארקים יאריך ימיו ושנותיו לגדל כסא בקרב כל ישראל שם להקים ושלומו יפרה ויגדל עם שלום ישיבתו הרמתה ולכל בו דביקים ובזה ידושן עצמותיו וישכנו בטח שאנן בארמנותיו כנפשו החשובה וכנפשו אהובו הנאמן בבריתו ומקיים אמרותיו וחמד למעשה אצבעותיו אחרי העיון דקדקתי עוד הפעם בגט והנה הויו דתרוכין כתובה כדינו שבוקין פטורין הויו שלהם אינו ארוכה יותר ובקשתי שטוחה שנית להודיעני ע"י ציר זה ע"י מוקדם קושט יושר אמרי אמת באשר שהשליח גט נחוץ לדרכו והאשה העזובה בוכה ומבכה וחוששת לבל ילך בשאט נפש השליח לדרכו והשיירות אינם מצויות מהמדינה הנ"ל לכאן כי רחוק הרבה יותר משני מאות פרסאות ומשובשת מאוד בגייסות והיו כי יבואו נא דברי קדשו אלי אענדם עטרה לראשי כ"ד הטרוד אהובו דש"ת המצפה על תשובתו הרמה הקטן משה חונה בק"ק פרעשבורג תשובה שהשבתי להרב מהור"ר משה אב"ד דק"ק פ"ב הנ"ל. אמרתי להשיב מפני הכבוד כי ע"י ציר הלז שבא אלי סמוך לשבת לא יכולתי להאריך וכתבתי בדרך קצרה שפשוט בעיני כביעת' בכותחא למסור ליד האשה הגט וכעת אברר דברי כשמלה חדשה שאין כאן בית מיחוש ופשיט' במקום עיגון וראשון לציון בדבר ששינה שכתב צביתי ביוד אחר צדיק אין אני רואה שום חשש דאין הענין משתנה וכבר קבעו לפסק הלכה בש"ע בסוף סימן קכ"ו שכתב רמ"א ואם היה אותיות יתירות שכל שאין הענין משתנה לא נפסל בכך אפילו אם נשתנה הענין כגון שכתוב לבריאת עלמה בהי"א דעלמה בהי"א הוא לשון נערה אפ"ה יש מכשירין בשעת הדחק ק"ו בן בנו של ק"ו שכאן אין ענין נשתנה דכתוב יוד במקום חיריק דאם כתוב יוד באינתתי אף שכתב בב"י ובש"ע שיש לכתוב בלא יוד בין א' לנון לא נשמע ולא נראה בשום פוסק לפסול הגט

ע"י זה אדרבה כתוב בס"פ מכתב אליהו במעשה כתב בסימן ד' דף ט"ז ע"ב וז"ל מצינו כמה מילות בתלמוד שהם לשון תרגום שיבא יוד להורות על נקודות אות שלפניה שהוא חירק או צירי פוק חזי בתוספת שני בהמגרש גבי ולא ליכתוב אגרת ביוד דלא לישתמע איגרא אע"ג דבאיגרא מן הדין אין יוד מ"מ איגרא שהוא לשון גג רגילת לכותבו ביוד לפי שאין כתוב בעברי עכ"ל הרי להדי' שבלשון תרגום רגילין לכתוב יוד במקום חירק והוא הדין באינתתי או בציביתי שהיוד באה במקום חירק ואין לו פירוש אחר רק שאני רוצה בכך והנה גבי פטורין דיש כותבין מלא ואנו נוהגים לכתוב חסר וגבי תרוכין שהסכימו ליכתוב חסר יוד לא עלה על דעה שום פוסק לפסול הגט אם כתב יוד בין ת"ו לריש ובשבוקין בין ב' לשון וכן גבי מנאי שכתב יוד בין מם לנון שכתב בש"ע בסימן קכ"ו סי' מ"ד מנאי נהגו לכתוב בלא יוד אחר המם וכתב רמ"א ואם כתבו יוד אחר המם לא נפסל בדעבד ואף שיש השתנות בלשון שכתבו הפוסקים דיש לפרש שהוא לשון מינות לא פסול בדעבד ק"ו בן בנו של ק"ו דהכא אין הלשון משתנה כלל דאף בלא עיגון יש להכשיר ומה שקיצר במקום שהיה ראוי להאריך וויו דתרוכין ופטורין ושבוקין יותר משאר וויו דתרוכין ויודעים להכל כתואר ווין דעלמא ולא נראי' כיודין כלל יפה כתב מכ"ת שמדברי הרא"ש נראה דאין כאן חשש כלל וכן נראה מדברי הטור שכתב מתחילה ולרוכיה לויו דתרוכין ולו"ו דשבוקין ולאו דוקא לארוכיה כפי משאר ווין אלא שצריך לדקדק בהם שלא יקצר עד שיהיה נראה כמין יוד ולא הזכיר כלל מן המנהג ובסוף הסימן בשם תשובת הרא"ש בשליח הולכה שהביא גט ולא היו הווין ארוכים אם רשאין ב"ד להאריכן השיב הרא"ש וז"ל תשובה אין יכולים להאריכן ואם נתן לה הגט ואין הווין ארוכין והבעל רחוק מכאן לא היתי פוסלו בשביל זה וכן אם יש בו תקנת עיגון כגון שהובא ממקום רחוק והאריכו הווין כי מסתמא ציוה הבעל לכתוב כתיקון חכמים ועל זה יש לסמוך בשעת הדחק והקשה הב"י וזה לשונו שאם הווין האלו לא היו ארוכין יותר מהראוי כשר גמור היה כיון שהתינוק קורא אותן ווין כמו שכתב רבינו גבי ולרוכי לווין דתרוכין והסכימו בו הרא"ש ושאר מפרשים ותירץ שני תירוצים תירוץ אחד אע"ג דמדינא אינו צריך להאריך ווין הנזכרים בתלמוד יותר מדאי כיון שנהגו קפדינן בהו לכתחילה אי נמי ווין היו נקראים ע"י הדחק ומשום הכי הצריך להאריכן עכ"ל הב"י והנה התירוץ ראשון לא נייח לי כלל דא"כ איך כתב הטור מתחילה סתם ולאו דוקא ולרוכי' טפי משאר ווין ולא הזכיר כלל מן המנהג שנהגו להאריך דקפדינן בהו לכתחילה ולא היה לרבינו הטור לסתום אלא לפרש וכן הרא"ש בפסקיו לא הזכיר מן המנהג אלא נראה דהרא"ש בנה יסודו על דברי התוס' בפרק המגרש דף פ"ה ע"ב ד"ה ולרוכי' הוויו

ושמא אינו צריך להאריך אלא כלומר שלא יעשה קצרה שתהיה נראית יוד וכן רגל הי"א דלמהך ונהגו להאריך ולהרחיק ומיהו בודאי אין הגט פסול אם לא האריכן ומעשה בגט שלא ניכר הטיב בין וויו ליוד שבא לפני רבינו אליהו והביא תינוק דלא חכים ולא טיפש לקרות אותו תיבה וכו' והרא"ש בפסקיו כתב וז"ל ואין צריך להאריכו יותר משאר ווין אלא יזהר שלא יקצרנה שלא תהיה נקראת כמין יוד עכ"ל ולא הזכיר מן המנהג כלל ש"מ דס"ל בהחלט כיון שנכתב כשאר ווין וניכר לעין כל שהוא ויו שהוא כשר אף לכתחילה וזה היה כוונת רבינו הטור שכתב תחילה מן הסתם שלא כתב כלל מן המנהג אלא כיון שכתב ווין וניכרי' לכל שיצאו מכלל יודין שכשר אף לכתחילה ורבינו אליהו לא דן אלא בווין שלא היה נכרים הטיב בין ווין ליוד והצריך להכשיר ע"י תינוק דלא חכים ולא טיפש אבל אם היה ניכרים הטיב שהם ווין ולא יודין אפילו לכתחילה נותנים הגט והרא"ש בתשובה נמי מיירי בענין זה שלא היו הווין ניכרים הטוב בין ווין ליודין ובזה לא היה רוצה לסמוך על תינוק דלא חכים ועלה בדעתו אם רשאים הב"ד להאריכן ובדעבד לא היה פוסל ואם יש תקנות עיגון והאריכו הווין קודם נתינה וזה בכלל תירוץ שני שתירץ הב"י וז"ל אי נמי ווין נקראים ע"י הדחק ר"ל שלא היה ניכר הטיב והיתר לתקן קודם נתינה אף שהיה תינוק דלא חכים קרא אותן ווין מ"מ מה שבידינו לתקן לכתחילה אנו עושים משום דניחא ליה לבעל שיתקנהו וא"כ דברי הטור בריש דבריו ברור הדבר מה שכתב ולאו דוקא ולרוכיה טפי משאר ווין אלא שצריך לדקדק שלא יקצר בהם עד שיהיה נראית כעין יוד ולא הזכיר שום מנהג מפני שעלה בדעתו שאם לא קיצר ולא נראה כמין יוד אלא ניכר לכל בטביעת עין שהם ווין אף לכתחילה נותנים בלי שום פיקפוק וראיתי שהב"ח התפלא על הרב הב"י שכתב שלא היה להב"י לכתוב קושיא זו בספר דפשיטא דמדינ' כשר דהיו להם תורת ווין אלא דלפי דשינוי מן המנהג דעושין אותו ארוכים קצת יותר משאר ווין והסופר עשאן קצרות כשאר ווין מחמרינן להצריכו גט אחר אי ליתא לסופר עכ"ל ותמה אני עליו איך כתב הטור בריש דבריו לפסק הלכה מתחילה סתם דלאו דוקא דולרוכיה משאר ווין אלא שצריך לדקדק שלא יקצר וקיצר במקום שהיה לו להאריך ולהודיע לנו שמ"מ מצד המנהג צריך להאריכן אלא ע"כ ברור הדבר שהטור פוסק שאף לכתחילה נותנים אם נראים ווין לעין כל וע"כ עין בעין נראה שתירוץ השני של הב"י הוא עיקר ומ"מ זכינו לדין שגם הב"ח אינו חולק על הרא"ש במקום עיגון ואחר שעיינתי בראשונים מצאתי כן באחרוני' בב"ש ס"ק ל"ב אבל תמה אני עליו שכתב וז"ל אלא הב"י והב"ח מפרשים דברי תשובת הרא"ש שהביא הטור דס"ל להרא"ש אם לא האריך הווין יותר משאר ווין לא ינתן לה אלא מחמת עיגון

או יתקנו ב"ד ותמה אני עליו דנהי שבדברי הב"ח משמע כן אבל הרב הב"י לא החליט תירוץ ראשון אלא תירוץ שני וסבירי ליה דהרא"ש לא דן אלא שהווין לא היה ניכרים הטיב אבל אם ניכרים הטיב לעין כל דברי הטור ודברי הרא"ש לאחדי' בפסקיו שראוי ליתן לכתחילה ולכך לא הזכיר הרא"ש והטור המנהג כמו שכתבו התוס' והעולם נהגו לארויי לן דאף לכתחילה נותנים גט כזה שהווין ניכרים הטיב שהם כווין דעלמא ואי הוי כתבו מנהגא ה"א באם שינה מן המנהג אסור לכתחילה ליתן קמ"ל דאף לכתחילה מותר למסור הגט והעולם לא נהגו אלא על צד היותר טוב וכן משמע מדברי חידושי רשב"א שכתב הא דאמרינן ולרוכי לווין לאו לאורכי' משאר ווין קאמר אלא כשאר ווין כדי שלא יראו יודין דהא אינו טעם אלא כדי שלא יערער הבעל וכן כתבו התוס' והעולם רגילין להאריך ממש ונכון הדבר לעשות כן כדי שלא יזכירו ויבואו לידי קיצור עכ"ל הרי שלא כתוב ונהגו אלא רגילין להאריך דהיינו על צד היותר טוב אלא אם נכתב כשאר ווין וניכרים לעין כל שאינן יודין אפילו לכתחילה כשר דהא אי אפשר לבעל לערער וזה ברור כשמש וכן הרב המגיד בפ"ד מהלכות גירושין כתב וזה לשונו אבל מדברי רבינו נראה שכל שמשמען ווין לכל מי שיקרא כשר וע"כ צריכין אנו לומר שלמד הרב המגיד הא דכתב הרמב"ם הרי שכתב נוסח זה ולא האריך הווין הרי זה גט פסול מיירי נמי שלא האריך הווין הטיב ולא ניכר בין ויו ליוד אבל אם ניכר הטיב כשר ובדברינו מוכרחים אנו לומר שהרב הב"י תפס תירוץ שני לעיקר מה שתירץ על תשובת הרא"ש דהמחבר הב"י בש"ע סימן קכ"ו סי' כ"ב וז"ל אם לא האריך הווין שאמרנו הרי גט פסול חוץ משני יודין הנוספת בדיתיהיין שאינו אלא מנהג עכ"ל ואם איתא שתפס תירוץ ראשון הא דדן הרא"ש על הווין שלא האריך יותר משאר ווין משום ששינה מן המנהג א"כ יהיה סתירה בדבריו דמאי שנא בדיתצויין שלא כתוב שני יודין הנוספת כשר משום שאינו אלא מנהג למה יפסול בווין שג"כ האריכו מצד המנהג אלא ע"כ דלאו מצד המנהג דן הרא"ש בתשובה אלא כתירוץ השני דמיירי שהווין היו דומין קצת ליודין לכך דן הרא"ש אם אפשר לתרץ יתקן אבל אם ניכר לכל שהם ווין ולא יודין הרא"ש והטור מודים דשרי לכתחילה ליתן גט זה בלי שום תיקון לכך כתב הרא"ש בפסקיו ובנו הטור אחריו בסתם דלא צריך לארוכי אלא שלא נראו כיודין וזכינו לדין אפילו אם אין ניכרים הטיב סמכינן אתיקון כפי' הרא"ש או אתינוק דלא חכים כפי' הרב ר' אליהו במקום עיגון:

ומעתה נפשט גם הספק השלישי במה שכתב בסדר גיטין שיש לכותבו שם האשה בשורה עכ"פ בשורה ששית והוא כתבו בשורה שביעית כיון דדבר זה לא נזכר בש"ס ואף אם נאמר שהוא מנהג כתבנו שכל שהוא מצד המנהג ושינו בו כשר בדעבד ק"ו

שיש לומר שלא נתפשט שם במקום הכתיבה לדקדק בזה שכשר אפילו שלא במקום עיגון ק"ו בן בנו של ק"ו במקום עיגון דהא אנו נוהגין לכתוב י"ב שיטין שמנהג קבוע הוא ונתפשט בכל ישראל ואם עשה שורה יותר אין לפוסלו במקום עיגון כנזכר בש"ע סי' קכ"ה סעי' י"א וכתב הלבוש הטעם כיון שאינו אלא מנהג בעלמא דסמכו על גימטרי' הגט שהוא תרגום של ספר ואין לו עיקר וזכר מתוך הגמ' וכן בהרי את מותרת לכל אדם נהגו לכתוב בשיטה אחת אפ"ה אם כתבו בשני שיטות כשר כנזכר בדברי רמ"א בסימן קכ"ו סי' מ"א וז"ל טוב ליזהר לכתוב הרי את מותרת בשיטה אחת אבל אם כבר נכתב הגט בשתי שורות כשר ליתנו אע"גב דהתם אינה טעם בדבר כמו שכתב הלבוש דאם הפסיקו יש לומר דהשומע סבר דלא התירו לכל אדם אפ"ה כשר ליתנו לכתחילה אחר הכתיבה ק"ו כאן דאין אנו יודעים טעם לזה למה הקפידו דוקא שיכתוב שמה קודם שורה שביעית ופשיטא במקום עיגון דאין לפקפק כלל כללא דמילתא אין לי שום פיקפיק בגט זה רק דבר זה שלא הרגישו בזה מסדרי הגט וי"ל שהיו עמי הארץ כנזכר בסימן קמ"א בהג"ה סימן ל' וז"ל אבל אם השליח אומר שלא נעשה שליח קבלה מעולם נתבטלה שליחותו וגם גט עצמו פסול מאחר שמוכח שמסדרי גט היו עמי הארץ שלא ידעו שאין הבעל עושה שליח קבלה יש לחוש לכמה מיני פסולין וכן כיוצא בזה שהוא ניכר שאותן שסידרו הגט היו הדיוטות א"כ בכאן נמי נימא חשש זה מ"מ נראה ברור דהתם מיירי שניכר לכל שטעו בדבר משנה ובדבר שמפורסם לפסול אפילו במקום עיגון משא"כ כאן יש לומר שלא דיקדקו בין יוד יתירה הנכתב בציביתי בין צדיק לבית שבאת במקום חיריק וכן בווין כתבנו ע"פ הטור והרא"ש ושאר אחרונים דיש להתיר אפילו לכתחילה ליתן אם הווין כתובים באר הטיב ונראו לכל שיצאו מכלל יודין וכן במה שכתבו שם האשה בשורה שביעית כי דבר זה לא נזכר אלא בסדר גט של הרב רבי מיכל מקראקא שסדר גיטין משונים זה מזה כנזכר בדברי רמ"א בסוף סימן קכ"ט ונהיר' כד הווינא אב"ד בק"ק פרוסטיץ ועברתי דרכי הטוב בק"ק נילץ והיה שם אב"ד זקן ויושב בישיבה מהר"ר מענדיל וסידר גט מומר ואחר הכתיבה וחתימה הרגיש שלא היה מעורה והמומר היה נחוץ לדרכו עם אנשי חיל והסכמתי להכשיר והבאתי ראי' מן הש"ס ואח"כ עיינתי בב"ח והביא גם ראיות אלו להכשיר אף בלא עיגון ועי' בסי' קכ"ה בח"מ ס"ק ל"ז הרי אף דשינה ממנהג כשר הדרן למילתן דאין כאן בית מיחוש כלל דאפילו שלא במקום עיגון יש להתיר ק"ו במקום עיגון הנראה לפי עניות דעתי כתבתי היום יום ב' כ' שבט תצ"ח פה ק"ק א"ש

## שאלה מח

חולין דף ע"א ע"א תוס' ד"ה מנין לאותו ואת בנו שנוהג במקדשים וא"ת ואמאי ס"ד דלא איירי קרא במוקדשים הא סתמא כו' ונראה דמעיקרא קשיא ליה משום דשור הפסיק הענין דמשמע למעוטי מוקדשים כו' ולפי המסקנ' צריך לומר דלשום דרשה נכתב שם הנה המעיין בדברי התוס' בצדק ישפוט שתירוצם דחוק מאוד דאיך שתיק סתם הגמ' לפרש למה נכתב כאן ונראה לומר תירוץ מספיק בלי שום דוחק כלל משום דבסוף פירקן איתא ת"ר את זו דרש ר' שמעון בן זומא לפי שכל הענין אינו מדבר אלא בקדשים ובקדשים לילה הולך אחר יום יכול אף זה כן נאמר כאן יום אחד ונאמר במעשה בראשית יום אחד מה יום אחד האומר במעשה בראשית היום הולך אחר הלילה אף יום האמור באותו ואת בנו היום הולך אחר הלילה ופי' רש"י לפי שכל ענין פרשה זאת סמוכה לקדשים דכתיב ירצה לקרבן אשה וסמוך ליה אותו ואת בנו בקדשים הלילה הולך אחר היום דכתיב ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בוקר אלמא לילה של אחריו קרוי יום קרבנו עד הבוקר עכ"ל רש"י ז"ל ולפי זה ניחא דאי כתבה רחמנא לאותו ואת בנו במקום אחר ולא. סמכה בענינ' דקדשים הוי אמינא דהאי ג"ש דאחד אחד מבריאת עולם דילפינן שיום הולך אחר לילה מיניה ממעטינן קדשים ששם הלילה הולך אחר יום ואי כתבה במקום אחר בלא ג"ש הוי אמינא אף דנוהג מצוה זו בקדשים אבל היתי אומר האי כדינא והאי כדינא דבקדשים יום אחד הלילה הולך אחר יום ובחולין היום הולך אחר הלילה ולכך כתבה רחמנא בענינא דקדשים וויו מוסיף על ענין ראשון ואפ"ה גמרינן האי ג"ש דיום אחד ממעשה בראשית דאף בקדשים היום הולך אחר הלילה וזה גילה לו התרצן אבל המקשן פריך מנין לאותו ואת בנו דנוהג בקדשים דילמא דקבלינן להאי ג"ש ממילא יש לומר דנמעט קדשים דבקדשים הלילה הולך אחר יום וגילה לו התרצן דילפינן מסמיכ' ומכח ויו דמוסיף על ענין ראשון דנוהג בין בחולין ובין בקדשים ואפ"ה קבלנו ג"ש דאחד ממעשה בראשית ש"מ דאף בקדשים אף דשם היום הולך אחר לילה מ"מ במצוה דאותו ואת בנו אף בקדשים הלילה הולך אחר היום וק"ל והצעתי דבר זה לפני הלומדים וישרו דברי בעיניהם:

## שאלה מט

פרעשבורג יום ה' ז' אדר תצ"ח לפ"ק. אבן פינה קברניט' דספינא יתד אמונה נשוא פנים וזקן זה קנה חכמה ובינה פילפולא חריפתא ומלא צנא דקרי ותני ומתני דלית ליה שיעורא שיעורין של חכמים חכם טבא מגרע גרע ומוסיף ודורש מקראות כסיני ועוקר

הרי הרים הרמים ה"ה אהו' מחותני הרב הגאון הגדול מעוז ומגדול נר ישראל ע"ה פ"ה ר"מ ואב"ד כבוד שמו מפארים מהור"ר מאיר נר"ו יאיר ויהלום:

הנה מאז ומקדם החלותי לשאול בשלום רום הוד מכ"ת ובשלום תורתו ומשנתו ורמסתי בחצירות קדשו בנידון הגט אשר בא לידינו ממרחקים ובאתי להודיע שקבלתי לשון נבחר כתב צדק זה רמים לשעבד ע"י ציר אשר שלחתי ותשובתו הרמה והנושאה בדעת תורה ודעתו נוטה להתיר ותשואת חן לרום מכ"ת אשר עבר עין עיונו על שאלתי עמק השאלה אכן אחר אחרון אני בא ואחרון הכביד אשר נתעורר וחזר וניעור השליח הגט אמר שהבעל הגט היה מחזיק שמו מקדם למרדכי מחמת מרדון או מחמת איזה סיבה וזה היה שמו אשר יקראו לו בפה כל כי לא ידעו שם משם אחר רק בעת אשר נתרצה לשלוח גט לאשתו עזובה הודה ולא בוש ואמר ששם הלידה שלו בשם נטע כאשר נתברר לנו שזו שם אמיתת שלו והנה קמתי מחריד ומרעיד אחזני השבץ על לא טובה השמועה אשר לקחה אזני מפי השליח ודברים אלו מרפסין איגרא דבי' כולה תלמודא וכל קרית ספר הומה בפירושים אהא דרב אשי בפרק השולח והוא דאיתחזק בתרי שמי ומתורתו של הרא"ש יש ללמוד הביאו הב"י בסוף ד"ה אבל אם עמדו כו' דמי שנקרא בשני שמות במקום הכתיבה ובמקום הנתינה נקרא בשם אחד מאותן השני שמות יש במשמע דיש לכתוב שם הנתינה כמו שכתב בגט שלפנינו נטע ואף אם נימא דנטע הו' טפל מ"מ יש לומר כיון דאלו היה נתן במקום הכתיבה ולא היה נכתב אלא שם הטפל לחוד דכשר לסברת הב"י שהביא ב"ש בסי' ג' דס"ל דשם הטפל הוי כחניכה וא"כ כיון דלכ"ע אם כתב לשם החניכה כשר כדתנן בהדיא דה"ה דאם כותב לשם הטפל דכשר אין הר"ן וסייעתו מבואר דהיכי דיש לו שם עיקר ושם טפל במקום הכתיבה וטפל לחוד מיוחד במקום הנתינה דצריך למכתב לשניהם ואי נימא דיש לסמוך אחשש עיגון האף גם שנזרקה מפי חבורה דלשעת חירום אשר חששתי עד הנה שמדינה ההיא משובשת בגייסות זה אינו חששה דהא יהודה וגליל כשעת חירום דמי כמבואר בכתובות דף י"ח אפ"ה תיקן ר"ג לכתוב וכל שום אכן יש לחוש לכן ואולי ירחיק נדוד הרשע הבוגד וילך לדרכו שעירה ועליה אני דן וגם הספר מכתב אליהו להרב ר' אליהו אלכסנדרי בשער שמות האיש ואשה סי' ל"ה דף ס"ט ע"א וז"ל אמנם מאי דאית לן לספוקי באיש המרחק נדוד בענין הנראה לעין שלא ישוב למקום אשתו וגם רחוק מה שיהיה שאשתו תלך למקום שבעלה שם מחמת ריחוק המקום שביניהם ולא הכריע שם גם אם יש לסמוך על מה שכתב הסמ"ג וספר התרומות בפ"ג מהלכות גירושין בהגהות מיימנית אם הב' שמות שגורם במקום הכתיבה ובאחד יכונה במקום נתינה דאף לכתחילה יש לכתוב שם הנתינה כיון

דאין לנו יסוד על מה להשען כי לא ידעתי מה שלא נמצא בפוסקים מפורש ושום שכל באשר בינותי בספרים ולא דיברו כלל מזה שאם הוחזק בשם אחר מחמת איזה סיבה ואח"כ הודה בשם הלידה אם נצטרך לזה חזקה שלשים יום וא"כ בנידון דידן שנכתב באותו מעשה שהודה ויש לפוסלו או לא כיון שהודה בשם הלידה באפי עשרה אינו צריך לזה חזקה דשלשים יום לכן באתי במטוי מיני' דמר בדברים אלו נוסף על ראשונים מה ראשונים מסיני ועוקר הרים אף אחרונים כן ובטוח אני ברום הוד מכ"ת שיקח מועד משרים לשפוט בעיונו הגדולה כי הכל מונח לפניו ומסודר כשלחן ערוך ואחריו יאיר נתיב להראות פנים לכל צד ולעמוד על שורש ועיקר הדין ולמלא עיינם אולפן ודנפיק מיניה טעמא לילוף ופניו אחלה שישיב לי בתשובה נכונה שורש הדבר בעיקר הדין אשר מאתו תצא תורה יורינו כדת מה לעשות בהיות שהאשה קשת רוח נכאה עומדת וצווחת לפני ככרוכיא בל תתנה פוגת עינה מדמעה ובזה אדע כי מצאתי חן בעיני הבדולח ואני שותה בצמא את דבריו ואל ישים עלי אשמה שהטרחתי אותו צדיק בתיבות הרבה כי השעה צריכה לכך ובזה אשתחוה ואצא ואומר שלום מאוהבו נצח לא ישקר מקשר בעבותת אהבתו בקשר של קיימא וישקוט שאנן כזית רענן מאל חונן בקשתי פרוסה שטוחה להפך בשריותא דהאי איתתא עלובה ועני' ובטוח אני ברוב חסדו הגדול שיתן מקום לדברי וחזיתא לרבי מאיר מאחורי בספר פנים מאירות חלק שני אשר צלל במים אדירים בנדון אשה הנקראת שאשה והראה פנים לכל צד בפי' והוא דאיתחזק אבל אין הנידון דומה לראיה שלנו כי לא משמע משם שצריך להתחזק שלשים יום בשם הלידה אשר הודה ובקשתי שטוחה לעיון הטיב ולהשבינו דבר ע"י הציר הזה אף יעכבנו שם יום או יומים לא הוי עיכובא כי כך התנתי עמו. נאום משה:

תשובה הנה כתבו קבלתי וקריתי ושניתי וראיתי שנפל מכ"ת ברברבי ודרכו נסתרה ממני כי לבבי לא כן ידמה בפירוש דברי הרא"ש והר"ן ונציעה דברי הש"ס ורש"י ותוס' ודברי הרא"ש הנמשכים אחרי דברי התוס' בפרק השולח דף ל"ד ע"ב תנן בראשונה היה משנה שמו ושמה כו' התקין ר"ג הזקן שיהיה כותב איש פלוני וכל שום שיש לו וכו' והסכימו התוס' והרא"ש הא דקאמר רב אשי והוא דאיתחזק בתרי שמות דאיתחזק בשתי השמות בשני המקומות חד במקום כתיבה וחד במקום הנתינה דהא לא קתני היה לו שתי שמות ביהודה או שתי שמות סתם שיגרש בשתי שמות אלא כשיש לו שתי שמות אחד ביהודה ואחד בגליל דאז צריך לכתוב שניהם אבל בהוחזק בשני שמות במקום אחר ר"ל שכל בני עיר קורין אותו בשתי שמות אז כשר בחניכה אף שם הטפל ורב אשי אמר הא דתיקן רבי גמליאל הזקן דצריך לכתוב וכל שום פי' שהוחזק בשתי שמות בשני

מקומות שידוע שיש לו שתי שמות אבל בני מקום זה אינם מכירים בשם שיש לו במקום אחר הילכך צריך לכתוב שניהם דלא ליתי לידי קילקול בין במקום הכתיבה בין במקום הנתינה וכן כתב הטור וזה לשונו אבל אם עומד במקום אחד ומגרש במקום אחר והוחזק בשני המקומות באלו שני השמות כו' אבל בני המקום הזה אינם מכירים בשם שיש לו במקום אחר צריך לכתוב שניהם וכותב שם המקום הנתינה וכל שום וחניכה דאם לא כתב כן פסול וכתב הב"ח וזה לשונו וא"ת כיון שאין בני המקום הזה מכירים בשם שיש לו במקום אחד איך כותבין שם המקום הנתינה ויש לומר דאעפ"י דכל בני המקום אינם מכירין בשמו מ"מ ע"פ שני עדים שיודעים שם מקום הנתינה כותבין אפילו עד אחד נאמן במילתא דעבידא לאגלויי עכ"ל. הרי לפנינו שכל הנביאים מתנבאים בסגנון אחד דפי' והוא דאיתחזק בתרי שמות שאנו יודעים שיש לו שם אחר אך אין אנו רגילין לקרותו במקום כתיבה בשם זה ואין אנו מכירין אותו בשם זה ואח"כ נתגלה ע"י עד או עדים השם שיש לו במקום הנתינה אז צריך לכתוב בשם הנתינה וכל שום וחניכה ואם לא כתב וכל שום וחניכה הגט פסול וזה היה תקנת ר"ג שיכתוב איש פלוני ר"ל שם הנתינה וכל שום ואיתחזק בתרי שמי פי' שבמקום הכתיבה נתחזק בשם מרדכי ובמקום הנתינה נתחזק שמו בשם נטע ואח"כ נתגלה ע"י עצמו שבמקום הנתינה שמו נטע היה צריך לכתוב נטע וכל שום וחניכה ואם לא כתב כן הגט פסול וכל י"ג דרכים בה כמ"ש הטור ולא התירו בשם אחד אלא אם רגילין לפדותו בשתי השמות במקום הכתיבה אפילו אחד עיקר ושני טפל ולא כתב אלא שם הטפל הוי חניכה לדעת התוס' והרא"ש וכשר בדעבד וכן הסכים הר"ן בפירוש והוא דאיחזיק בתרי שמא וכתב כמה פירושם ובסוף דבריו כתב וז"ל כיון שדחינו ראיות הירושלמי יש לנו לפרש והוא דאיתחזק בתרי שמי כפשיטא כל שאנו יודעים כאן שיש לו שם במקום אחר אע"פ שאינו נקרא כאן אלא בשם אחד צריך לכתוב וכל שום ואם לא כתב אינו מגורשת עכ"ל:

ולפי משמעות דבריהם לא נכתב אלא שם נתינה דהיינו שם נטע ולא שום וחניכה ובמקום הכתיבה לא היה רגילין לקרותו בשם מרדכי אלא קודם כתיבת הגט נודע שבמקום הנתינה שמו נטע הוי ממש כפי' הרא"ש והתוס' הצריך למכתוב וכל שום וחניכה דאי לאו כתבו הכי אינו מגורשת ולא שייך לומר דאפילו כתב שם החניכה דכשר אלא אם היה רגילין לקרותו בשני שמות במקום הכתיבה אף אם אחר טפל וכתבו שם הטפל כשר דהוי כחניכה ואם לא ידעו שיש לו שם אחר במקום אחר זה הוי כלא נתחזק וכשר אפילו אם כתבו שם הכתיבה שהוא שם מרדכי ואח"כ נודע שיש לו שם אחר כשר לפירש"י ותוספות ורא"ש והר"ן ומכ"ת כתב כיון שהודה בב"ד הוי כנתחזק שמו וכוונתו

שיהיה כמו חניכה וזה תימא גדולה דהא לא ידעו ולא קראו אותו בשם נטע מעולם במקום כתיבה זה לא חשיב לחניכה אלא דצריך למכתב כל שום ואי לא כתב הגט פסול כמ"ש הרא"ש והר"ן בפירוש וגם מ"ש מכ"ת אם יש לסמוך על הסמ"ג ועל ספר התרומות והגהות מיימנות בפרק ב' מהל' גירושין דאם ב' שמות שגורים במקום הכתיבה ובאחד יכונה במקום הנתינה שאף לכתחילה יש לכתוב שם הנתינה וכתב מעלתו אם יש לסמוך עליהם נפלאתי מה זו סמיכה דהלוא בפירוש כתב שהיו שגורים שני השמות במקום הכתיבה ובזה כ"ע מודים אפילו שם הטפל הוי כמו חניכה וכשר אבל היכא שאינם שגורים ונודע שנקרא במקום אחר בשם אחר בנידון דידן זו הוא תקנתו של ר"ג דצריך למכתב וכל שום ואם לא כתב פסול ובפירוש כתב בהגהות מיימונית וזה לשונו אבל אם הם בשני מקומות ושם שקורין אותו במקום הכתיבה אין קורין אותו במקום הנתינה ולא כתב רק שם אחד מהם על זה שנינו שינה שמו ושמה כו' עד לפיכך צריך למכתב בשני שמות וכותב שם הנתינה עיקר עכ"ל הרי לפי דברי הרא"ש והתוס' והר"ן ורוב הפוסקים שוים בזה דאם אינם רגילים לקרותו בשני שמות צריך למכתב וכל שום וחניכה דאם לא כתב הוי פסול א"כ בנידון דידן שנתחזק בתרי שמי במקום הכתיבה בשם מרדכי ובמקום הנתינה בשם נטע ולא היו רגילין לקרותו בשם נטע במקום הכתיבה ואח"כ נודע להם שיש לו שם נטע במקום הנתינה צריך למכתב וכל שום וחניכה ואם כתב שם נטע ולא כתב וכל שום וחניכה הגט פסול ואין תרופה למכתה:

אך מפני ששקדו חכמים על תקנות עגונות יש לי ללמד זכות מסוגיות הש"ס דאיתא שם אינה מגורשת עד שיגרש אשתו שביהודה בשמו של יהודה ושם גליל עמו יצא למקום אחר וגירש באחד מהם מקודשת ופריך והא אמרת שם דגליל עמו אלא שמע מיניה הא דאיתחזק הא דלא איתחזק ומצינו למימר דהכי פירושו הא דאיתחזק שם הגליל ביהודה וידעו שיש לו שם אחר בגליל צריך למכתב שם גליל עמו או ושום וחניכה הא דלא ידעו כלל ביהודה שיש לו שם אחר בגליל וכתב שם של יהודה שהוא מקום הנתינה סגי בכך ומגורשת ולא גזרינן כשתבא לגבות כתובתה במקום בעלה שיאמר שלא גירשה משום דלא נכתב שם הכתיבה או ושום וחניכה כיון דידוע לנו שלא נודע ביהודה שם הכתיבה יאמרו דלכך לא כתבוהו השם של מקום הכתיבה משום שאינם מכירים בשם זה כלל במקום הנתינה דליכא למיחש כל כך לקילקולא משא"כ אם אנו יודעים במקום כתיבה שידוע במקום הנתינה משם זה שיש לו במקום הכתיבה ולא כתב אלא שם המקום הנתינה דפסול משא"כ אם אין מכירין כלל במקום הנתינה דכשר וזה הא תני בברייתא יצא למקום אחר וגירש אשתו של יהודה בשמו של יהודה דמגורשת ובדלא אחזיק שם

ביהודה בתרי שמות שיש לו שם בגליל לכך דלא חייש לקילקולא דתברא בצידו דלא יאמרו איש אחר גירש מפני שלא כתב שם הגליל כיון דאין מכירין כלל בשמו דגליל במקום נתינה ובסברא זו יש לישב מה שהניח הב"י בצ"ע על תשובת הרא"ש בכלל ט"ו סי' ד' וז"ל התקין ר"ג שיהיה כותב שמו שקורין לו במקום הנתינה וכל שום אחר שיש לו אבל לא איתחזק בתרי שמי שאינם יודעים במקום הנתינה שיש לו שם אחר במקום הכתיבה אין צריך למכתב וכל שום אוחרן וחניכה דאית ליה דאין לנו אלא השם שהחזיק את עצמו בו עכ"ל ושם קאי על פי' הגמרא בגירש את אשתו שביהודה בשמו שביהודה משמע שקרא עצמו שם בשם זה ובגליל בשם אחר וכיון דלא איתחזק במקום הנתינה שיש לו שם אחר במקום הכתיבה הולכין אחר שמו שקרא עצמו ופשיטא היכי דשם הלידה במקום הנתינה ולא ידעו ומנידון שיש לו שם אחר במקום הכתיבה שאין צריך למכתב וכל שום וחניכה והרב הב"י תמה על דברי הרא"ש וזה לשונו משמע מדברים אלה שבמקום הנתינה לא הוחזק אלא בשם אחד עדיף טפי משהוחזק במקום הנתינה שיש לו שם במקום כתיבה וזה תימה דאיפכא מסתברא כמו שכתבתי ר"ל שכתב הב"י לעיל דלרבותא נקטי' הרא"ש שאע"פ שבמקום הנתינה אינו מוחזק וכתב עוד הב"י וז"ל ועוד קשה דמשמע מדבריו בתשובה לכאורה שאע"פ שבמקום הכתיבה נקרא בשם אחר מאחר שבמקום הנתינה אינם יודעים שיש לו שם אחר כותב בשם מקום הנתינה ואינו כותב וכל שום וגם זה תימה דהא אתי לקלקולא במקום כתיבה לומר לא זה הוא שגירש כמו שכתב הוא בפסקיו וצ"ע עכ"ל הב"י ולפי מה שכתבתי נתישבו שני התמיהות בשלמא אם אנו יודעים שידוע במקום הנתינה שיש לו שם אחר א"כ יש מקום לומר לא זהו שגירש מפני כיון שידוע במקום הכתיבה שגם במקום הנתינה ידוע שיש לו שם אחר א"כ למה לא כתבו ושום א"כ יש מקום לערער דאין זהו שגירש אבל אם אנו יודעים בבירור שבמקום הנתינה אינם יודעים כלל שיש לו שם אחר א"כ תברא בצידו הא דלא כתבו וכל שום משום דלא מכירין במקום הנתינה שיש לו שם אחר וסגי בשם שקורין לו במקום הנתינה והב"ח רצה להגיה וז"ל ובתשובת הרא"ש כלל ט"ו סי' ד' השמיט הסופר חלוקה אחת וכך צריך להיות אבל לא איתחזק בתרי שמי שאינם יודעים במקום הנתינה שיש לו שם אחר במקום הכתיבה וגם במקום הכתיבה אין יודעים שיש לו שם אחר במקום הנתינה א"צ לכתוב וכל שום ודברי תשובה זו הוא ממש כמש"כ בפוסקים עכ"ל אבל לפענ"ד אין הגהה זו צודקת כלל דהא סיים הרא"ש דאין לנו אלא שם שהחזיק עצמו הרי שהקפידו חכמים מי שיש לו שני שמות בשני מקומות שצריך לכתוב שניהם שלא תבוא האשה לידי הפסד בגביות כתובה עכ"ל הרא"ש וחששא זו לא קאי אבל אם

כותב במקום נתינה ולא מקום הנתינה אבל לפי הגהות הב"ח באותו בבא דצריך למכתב שם הכתיבה ושם הנתינה לא יכתוב שם הנתינה איכא הוצאת לעז על בנים ולא משום הפסד כתובה וגם בעל הדרישה רצה להגיה' בפנים שונים וכל דבריו אינם מוכרחים וקשה להגי' הספרים ובר מכל דין מצאתי בדברי הר"ן שקצת גאונים רצו לפרש הא וג. וח"ג) דקאמר דאיתחזק בתרי שמי דבמדינת הים נמי קורין אותו לפעמים בשם אחר ועשה ר"ג תקנה כוללת להיכא דאיתחזק ולהיכא דלא איתחזק שיהיה כותבין וכי מפני תיקון עולם ואפילו היכא דלא איתחזק נהי דגיטו כשר לעז מיהו איכא וכתבו דהיכי דאיתחזק בתרי שמי של מקום הנתינה עדיף טפי כו' ומסיים ר"י ור"ן נמצא למידין לפי דרך זה דהיכי דאיתחזק בתרי שמי כלומר שאף במקום הכתיבה קורין אותו לפעמים בשם מקום הנתינה ולא כתב וכל שום אפילו כתב שם מקום הנתינה שהוא יותר חשוב אינה מגורשת אבל לא איתחזק בתרי שמי במקום הכתיבה כלומר שאין קורין אותו אלא בשם אחד אע"פ שיודעין שנקרא במקום הנתינה בשם אחר ולא כתבו אלא שם של מקום הכתיבה בדעבד מגורשת והיינו דקתני יצא למקום אחר וגירש באחד מהן מגורשת כלומר אע"פ שיודעין שם שבמקום הנתינה נקרא בשם אחר וכן מוכח בירושלמי כו' עכ"ל הרי לפנינו אעפ"י שיודעין שבמקום הנתינה נקרא בשם אחר וכתבו שם המקום הנתינה כשר בדעבד משום דלא הוי אלא משום הוצאת לעז דדוקא אם הוחזק בתרי שמות שאף במקום הכתיבה קורין אותו לפעמים בשם מקום הנתינה אפילו שכתב מקום הנתינה שהוא יותר חשוב אינה מגורשת אבל אם לא איתחזק בתרי שמי שאין קורין אותו במקום הכתיבה אלא בשם אחד אעפ"י שיודעין שבמקום הנתינה נקרא בשם אחר כיון שבמקום הכתיבה לא הוחזק כשר בדעבד א"כ ק"ו דאם לא קורין אותו אלא בשם אחד במקום הכתיבה ובמקום הנתינה נמי אין קורין אותו אלא בשם אחר וכתבו מקום הנתינה שהוא יותר חשוב דכשר בדעבד א"כ בנד"ד שבמקום הכתיבה לא נקרא אלא בשם אחד ונודע ע"י הודאת עצמו שיש לו שם אחר במקום הנתינה ובמקום הנתינה אינם יודעים שיש לו שם אחר במקום כתיבה עכ"פ בדעבד כשר לדעתם דק"ו הוא דהא אם לא כתב אלא מקום כתיבה כשר בדעבד משום דאינו אלא משום הוצאת לעז ק"ו אם כתב שם מקום הנתינה כיון דלא איתחזק שם בשם הכתיבה דאינו אלא משום הוצאת לעז ושם הנתינה חשוב יותר דכשר בדעבד ולפי תשובת הרא"ש אפי' לכתחילה אינם כותבי' אלא שם הנתינה אף שהר"ן לא הסכים עם פירושם הנ"ל מ"מ במקום שיש חשש עיגון ראוי לסמוך על תשובת הרא"ש ופירוש הגדולים שפירשו והוא דאיתחזק בתרי שמי דלא כפי' התוס' ומסתייעו מן הירושלמי ראוי לסמוך עליהם במלי דרבנן בשעת

הדחק וקמי' שמיא גלי' לא לכבודי ולא לכבוד בית אבי ולא לשום פני' אחרת רק מפני תקנת עגונות דעתי נוטה ליתן להעלובה זו הגט בלבד שיסכים עמי הרב מרא דאתרא וב"ד הצדק כ"ד הכותב בנחיצה ד"ש מאיר:

## שאלה נ

יום ה' כ"א אדר תצ"ח לפ"ק בפ"ב אל שר התורה ארי שבחבורה אספקלרי' המאירה כחמה ברה מנורה הטהורה מרגניתא שפירתא כל רז לי' לו קל כחמורה ה"ה המאור הגדול ממשלת הגאון המפורסם נר ישראל עמוד הימיני כבוד שמו כמהור"ר מאיר נר"ו יאיר לנצח:

כתבו הבהיר אל מול העבר פני האיר ע"י הציר ואותיותיו מחכימות ורוח קדשו הופיע בבה"מ וקרינו ושלשנו בנועם שיח יוד אסיפת הרועים חזינו לר' מאיר מאחורי הכתב כתבי קודש שטעמנו צוף דבש צופים אמרים רכו משמן והמה פתיחות פתח דבריו יאיר בפנים מאירות ומסבירות קושר ומתיר בחד יד ידו על עליונה ואין נענו אבתרי' החרש והמסגר הפותח ואין סוגר ומי יפתח בדורו ורובם ככולם יאותו לאורו הסכימו כולם יתנו עדיהן ויצדיקו ויאמרו אמת חתמו ורב תבואות בכח שור עליו אני קורא מי כמוהו מורה זקן ובישישים חכמה ובאבנת' דלבא יתיב אך אחד רוצה לחלוק עליו לכן עלתה ברעיוני לכתוב עוד להורים ומורים הגדולים אם יסכימו עמנו ואח"כ אסדר הגט ואלקים יצילנו משגיאות ויראני מתורתו נפלאות ועל תשובתו הרמה אצפה ומשכורתו יהיה שלימה.

הקטן משה חונה בק"ק פרעשבורג:

תשובה יום ה' כ"ה אדר תצ"ח לפ"ק פה א"ש. משה ידבר דבר דבר על אופנו אופן המראה פנים מסבירות לכל צד השוה לכל נפש היפה יפה נוף משוש כל הארץ נבחר חרוץ ה"ה אהובי מחותני הרב ה"ה כבוד מהור"ר משה נר"ו:

כתבו כתב נבחר הנכתב ביום ה' כ"א אדר קבלתי וראיתי שדברי עלו ת"ל לרצון לפניו ולפני ב"ד אך אחד חלק עלי ודברי חכמים בנחת נשמעים ות"ח שאמר דבר הלכה אין מזיחין אותו ואמר ליה אין מזחיחים שרבו זחוחי הלב רבו מחלוקות בישראל ולא אצא לריב מהר ואפתח בשלום שלום רב לאוהבי תורתו ולומדים לשמה וה' הוא יודע ועד שלא לכבודי ולא לכבוד בית אבי ולא לשום פניה אחרת כתבתי דעתי רק שקדו חכמים על תקנות עגונות גלל כן ירדתי לעמק הלכה בכח דהיתרא להקל במילי דרבנן במקום חשש עיגון וכי לא ידעתי שיש נקדנין המתעקשים להראות לרבים פילפולם כאשר כתב אלי אחד מן הלומדים ואשיב לו דבר כי תורה הוא ולפ"ד ללמוד הוא צריך ואודיע לו

ולמעלתכם כי עיקר הדבר כיון שאין לנו ראי' מפורשת מן הש"ס לפסול הגט היכי שנזכר שם מקום הנתינה ולא כתב שם הכתיבה וגם כל שום וחניכה אלא אם נפרש הא דרב אשי כפי' התוס' והוא דאיתחזק בתרי שמי דאיתחזק בשתי שמות חד במקום הכתיבה וחד במקום הנתינה בנידון שלפנינו במקום כתיבה קרי שמו מרדכי ולא הורגלו שם לקרותו בשם נטע כלל ובמקום הנתינה קרא עצמו בשם נטע ולא ידעו משם מרדכי כלל אז איכא לעז כשכותב שם אחד ופסול אבל בהוחזק בשני שמות ר"ל שרגילין לקרותו במקום אחד בשני שמות כשר בדעבד באחד מהם דהוה כמו חניכה אבל אם נפרש הא דרב אשי דקאמר והוא דאיתחזק בתרי שמי ר"ל שנתחזק בתרי שמי במקום כתיבה שהיו רגילין לקרותו קצת בשם זה וקצת בשם נתינה אז תיקן ר"ג שיכתוב שניהם או וכל שום ואם לא כתב כן פסול אבל לא נתחזק לקרותו בשם שניהם במקום כתיבה וכתב רק מקום כתיבה אע"פ שנודע שיש לו שם אחר במקום אחר הגט כשר וק"ו אם לא הוחזק במקום הנתינה אלא בשם אחד וכתבו מקום הנתינה דכשר דמקום נתינה יותר חשוב ואפשר שעל פי' זה סמך הרא"ש בתשובותיו שכתב אבל לא איתחזק בתרי שמי שאינם יודעים במקום הנתינה שיש לו שם אחר במקום הכתיבה אין צריך לכתוב וכל שום ולי נראה שגם הרי"ף למד פי' זה בדברי רב אשי דלא הביא כל שקלי' וטרי' דהש"ס אלא הא דרב אשי והוא דאיתחזק בתרי שמי וההיא דהוה קרי ליה רובא מרים ופורתא שרה אמרי נהרדעאי מרים וכל שום שיש לה ש"מ דההיא דקאמר רב אשי נמי דומי' הוה קרי ליה מרים דמיירי דאיתחזק בתרי שמי במקום אחד ה"נ מתפרש דברי רב אשי וכיון דקרי ליה במקום אחד בתרי שמי הוצרך לכתוב וכל שום ואם לא כתב אפשר דפסול דגרע מחניכה דהתם באנשי ירושלים מיירי שהיה שמם מפורסים או ששני שמות דומין זה לזה אבל אם אינם דומים פסול נמי בלא שום וכל זה שהוחזקו שני שמות במקום אחד אבל אם לא הוחזק במקום הכתיבה אלא בשם אחד ובמקום נתינה בשם אחר כשר וכי היכי דכשר בשם הכתיבה זה פשיטא דכשר בשם הנתינה שהוא יותר חשוב והנה אחר שיצא השליח ממני עיינתי בדברי הר"ן ומצאתי שכמה גאונים למדו פי' זה וזה לשונו לאחר שכתב פי' דשמעתא והוא דאיתחזק בתרי שמי שעשה תקנה כוללת להיכי דאיתחזק ולהיכי דלא איתחזק וכו' סיים וזה לשונו ונמצינו למידין לפי דרך זה דהיכא דאיתחזק בתרי שמי כלומר, שאף במקום כתיבה קורין אותו לפעמים בשם מקום הנתינה ולא כתבו וכל שום אפילו כתב שם של מקום הנתינה שהוא יותר חשוב אינה מגורשת אבל לא איתחזק בתרי שמי במקום הכתיבה כלומר שאין קורין אותו שם אלא בשם אחד אע"פ שיודעין שנקרא במקום הנתינה בשם אחר ולא כתבו אלא שם של מקום הכתיבה

בדעבד מגורשת והיינו דקתני יצא למקום אחר וגירש באחד מהם מגורש' כלומר אע"פ שיודעין שם שבמקום הנתינה נקרא בשם אחר וכן מוכיח בירושלמי כו' מיהו לכתחילה צריך לכתוב וכל שום מפני חשש לעז עכ"ל הרי לפניך דלפי הגאונים הוא איפכא מפי' התוס' דס"ל דהיכי דאיתחזק בתרי שמי במקום הכתיבה שגם במקו' הכתיב' קורין אותו בשם של מקום הנתינה אם לא כתב וכל שום בדעבד פסול אבל אם לא איתחזק אע"פ שאנו יודעים שיש לו שם אחר במקום הנתינה וכל שום לעז ודאי איכא אבל גיטא לא מיפסל וא"כ בנידון דידן ממש כן הוא שבמקום הכתיבה לא הוחזק אלא בשם מרדכי ולא הרגילו כלל לקרות בשם נטע אלא שנודע ע"י עצמו שנקרא במקום הנתינה בשם נטע ובמקום הנתינה לא איתחזק אלא בשם נטע אף אם נאמר שלכתחילה צריך לכתוב וכל שום דלעז ודאי איכא אבל גיטא לא פסול א"כ פשיטא היכי שכתב מקום הנתינה ולא מקום הכתיבה אע"ג דלעז ודאי איכא מ"מ גיטא לא איפסל מלבד שכבר כתבנו שלפי תשובת הרא"ש שלמד פי' זה והוא דאיתחזק שאין צריך לכתוב וכל שום דאפילו לעז ליכא אף שהר"ן דחה פי' הגאונים הנ"ל מ"מ בשעת הדחק במקום חשש עיגון יש לסמוך עלייהו שלא קטלי' קני באגמ' הוי בפרטות במילי דרבנן שומעין להקל במקום עיגון:

ומעתה אשיב לדברי החולק על דברי מטעם מה שרצוני לתרץ הצ"ע שהניח הב"י על דברי תשובת הרא"ש הוא סברא קלושה והביא ראי' מדברי מהרש"א שכתב לתרץ ומפרש דהוכחת התוס' בתוספתא רשב"ג לא פליג ארישא בגירש בשם אחד אלא אסיפא פליג האריך בסברות לדחות סברתי והנה מה אענה בחידוד שמעת' כהרים התלוי' בשערה זיל להכי קא מדחי ליה וזיל להכי קא מדחי ליה ואני אומר אדמקשי ליה מסברת התוס' מתוספתא היה לו להקשות מפי' השמעתא שפירשו התוס' בפי' דמיירו היכי דלא רגילין לקרותו בשני שמות במקום הכתיבה חמור מהיכי דאיתחזק וקורין לו במקום הכתיבה בשני שמות דכשר בדעבד דהוי כמו חניכה ואם לא היו רגילין לקרותו שם בשתי שמות אלא איתחזק בשם אחד ובמקום הנתינה איתחזק בשם אחר אם לא כתבו וכל שום דפסול אלא בודאי שלא כתבו לפי פי' התוס' אלא כיון דאינו מוכרח לפרש בפירושם אלא פי' אחר כדברי לפרש דברי רב אשי והוא דאיתחזק ממש מהיפוך להיפוך א"כ נשתנה הדין לדעת הרא"ש בתשובה אינו צריך לכתוב וכל שום ולדעת הגאונים עכ"פ אף דאיכא לעז בדעבד מיהו כשר ראוי לסמוך עלייהו במילי דרבנן במקום חשש עיגון ואף אם נימא שסברתי מה שרציתי לתרץ הצ"ע של הב"י על תשובת הרא"ש היא קלושה וחלושה בעיניו כבר קמ"ל דלכל קושיא יש תירוץ אע"פ שנעלם אעיכינו מ"מ דינו דהרא"ש הוא אמת דאפילו במקום שנשאר בקושיא אגמרא לפעמי' פסקו' כאותו

מ"ד אלא אם נשאר בתיובתא וכמו כן בדברי אחרונים מה שנתקשו להם בדברי ראשונים שמ"מ דברי ראשונים עיקר לדינא ולפי עניות דעתי נראה ברור שגם הרי"ף למד פי' זה מדסמכו להההוא דרובא הוה קרי' לה מרים ופורתא שרה לדברי רב אשי ש"מ דרב אשי נמי סבר בענין זה שהוחזק בתרי שמי במקום כתיבה אבל לא הוחזק כשר וק"ו אם כתב מקום הנתינה דכשר כללא דמילתא בהא נחתא ובהא סלקא דעתן לסמוך במקום חשש עיגון להכשיר הגט הזה ויצטרפו הב"ד ויעמדו למנין אם הרוב מסכימים לסדר הגט גם דעתי מסכמת עמהם ובטל היחיד במיעוטו דאפילו בדיני נפשות אזלינן בתר רוב ורובא דאורייתא ואין לך אלא שופט שבימים ההם שיסכים הרב אב"ד עם ב"ד ויגזרו בחרם שלא להוציא לעז על גט זה כנהוג וממילא חל החרם על המערער ותוכלו להראות להחולק כתב זה כי מעידני עלי שמים וארץ שלא לכבודי ח"ו אני עומד על דעתי וארא אי"ה לכתוב באריכות להשיב לשואלי דבר ות"ח מרבים שלום בעולם ואדבר שלום על עמי שלום על ישראל ורבנן ותלמידהון. נאום מאיר:

וזה השבתי לחד צורבא מרבנן. אמרתי להשיב מפני הכבוד חכמים ינחלו טוב כי עד הנה היתי טרוד בדרוש יומא דכלה וכעת עיינתי בדבריו ואחר אחרון אני בא במה שתמה עלי שכתבתי שהגה' הב"ח אינו צודקת מחמת דקדוק לשון הרא"ש וכתב מכ"ת וז"ל שהרי אף בלא הג"ה זו אינו קאי זה שכתב הרא"ש הרי שהקפידו חכמים וכו' אמאי דסליק מיניה דהרי מהתירה קא סליק כו' אלא פשיט דאדלעיל קאי שכתב היכי דאיתחזק בכל מקומות באלו שני שמות כו' ועלה כתב הרי שהקפידו חכמים וכו' ואני אומר בטח מדכתב הרא"ש תחילה בהיכא דאיתחזק בשני מקומות באלו שני שמות כו' דלא ליתי קלקול שאם יגרש באותו שם שקורין לו במקום הנתינה או במקום הכתיבה בני מקום אינו מכירין אותו שם ואם תבא לינשא או לגבות כתובתה יאמרו שלא נתגרשה כי אין מכירין שם זה וע"כ שני חששות אלו לא קאי על מקום אחד אלא אם יכתוב בשם מקום הכתיבה כשתבא להנשא במקום הנתינה יאמרו שלא נתגרשה מפני שאין מכירים שם מקום הכתיבה ואם יכתבו שם מקום הנתינה כשתבא לגבות כתובתה במקום הכתיבה לא תוכל לגבות ויאמרו שלא נתגרשה שאינם מכירם שם מקום הכתיבה ובסיפא שסיים הרא"ש אבל לא איתחזק בתרי שמי שאינם יודעים במקום הנתינה שיש לו שם אחד במקום הכתיבה אינו צריך לכתוב וכל שום הרי שהקפידו חכמים מי שיש לו שני שמות שצריך לכתוב שניהם שלא תבא האשה לידי הפסד בגביות כתובתה שבק חשש ראשון כשתבא להינשא שיאמרו לא נתגרשה אלא ע"כ שקאי על בבא דהיתרא שכתב שאינם יודעים במקום הנתינה שיש לו שם אחר אין צריך לכתוב וכל שום וקאי על הדיוק אבל

אם יודעים צריך לכתוב וכל שום ועל זה מסיים הרי שהקפידו חכמים לכתוב שניהם שלא תבא האשה לידי הפסד כתובתה ולא הזכיר חששא כשתבא להינשא אבל לפי הגהות הב"ח שהביא בבא זו וגם במקום הכתיבה אינ' יודעים שיש לו שם אחר במקום הנתינה אינו צריך לכתוב וא"כ ע"כ דיוקא הא יודעים שיש לו שם אחר במקום הנתינה צריך לכתוב וכל שום היינו משום חשש כשתבא להנשא ותנשא זו לא הזכיר הרא"ש בסוף דבריו אלא ע"כ הדברי' כפשטם וקאי על דיוקא הא יודעים במקום הנתינה שיש לו שני שמות צריך להזכיר דחשש מפני שתפסיד כתובתה במקום הכתיבה וק"ל כל זה היה כוונתי ומה שנתקשה לו בפירוש דברי הברייתא יצא למקום אחר וגירש באחד מהם מגורשת הדברים כפשטן דהרי אנו מפרשים דלא כפי' התוס' אלא היכא דאיתחזק בתרי שמי במקום הכתיבה או במקום הנתינה אז גרע טפי צריך לכתוב שם שניהם ועל זה קאי יצא למקום אחר ולא איתחזק שם בשם שני מגורשת כיון דלא איתחזק בתרי שמי במקום הכתיבה וכן אם לא איתחזק במקום הנתינה בתרי שמי סגי בשם אחד ומה שהביא מכ"ת סייעתא לדברי בשם הרב פני משה שהביא בספר יד אליהו תיקון ע"א דף ל"א ע"ב גם בשם ספר גט פשוט שצידד להקל אע"פ דמוחזק בשני המקומות בשני שמות וכתבו שם יש למקום הנתינה לבד יש להקל במקום עיגון ושעת הדחק להקל להשיאה לכתחילה וק"ו בן בנו של ק"ו בנידון דידן לפום הני רברבי שהביא הר"ן דבדעבד הגט כשר הספרי' הנ"ל אין בידי לעיין בהם וכבר כתבתי לב"ד דק"ק פ"ב הנראה לפי עניות דעתי. כ"ד הטרוד בלימודו מאיר חותם פה ק"ק אייזינשטאט:

תם ונשלם חלק שלישי בעזה"י